

Kaluppa
politiikka

Mailman markkinat 2012

ULKOASIAINMINISTERIÖ
UTRIKESMINISTERIET

MAAILMAN MARKKINAT 2012

Ulkoasiainministeriö
Ministry for Foreign Affairs
Helsinki 2012

MAAILMAN MARKKINAT 2012

Toimittanut:
Anne Ahonen

Toimitussihteeri:
Helena Häkäri

Painopaikka: Edita Prima Oy

Kannen suunnittelu: Mainostoimisto Adults, Jussi Sinervo
Taitto: Mainostoimisto Hurraa Oy, Reija Heinonen

ISBN (painettu julkaisu): 978-952-281-024-3
ISBN (verkkojulkaisu): 978-952-281-025-0

Julkaisija:
Ulkoasiainministeriö
Ministry for Foreign Affairs
Merikasarmi
PL 176, 00023 Valtioneuvosto
Finland

formin.finland.fi

Kirjoittajat vastaavat itse julkaistujen artikkeleiden sisällöstä.
Artikkelit eivät välttämättä edusta ulkoasiainministeriön kantaa.

ESIPUHE

Hyvä lukija,

Vahvasti viennistä riippuvaisena kansantaloutena olemme suurien haasteiden, mutta samalla myös mahdollisuuksien edessä. Huolta aiheuttaa kauppataaseemme alijäämäisyys, joka johtuu viennin kasvun hidastumisesta. Valtioneuvoston 16. toukokuuta hyväksymä hallinnonalojen rajat ylittävä taloudellisten ulkosuhteiden toimintaohjelma tulee nykytilanteen valossa hyvään aikaan. Sen toimeenpanolla halutaan tukea työllisyyskehitystä Suomessa sekä erityisesti pienten ja keskiuurten yritysten kansainvälistymistä. Viime aikoina on nähtävissä myönteistä kehitystä ulkomaankauppaa tekevien pk-yritysten määrässä ja halussa kansainvälistyä. Vaikka monille pk-yrityksille EU-alueen ja Venäjän markkinat säilyvät jatkossakin tärkeinä, on moni myös tähyämässä näiden markkinoiden ulkopuolelle.

Taloudellisten ulkosuhteiden ohjelman pohjalta luodaan yhteinen strateginen ja pitkäjänteinen ohjaus viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen pääministerin alaisuudessa toimivan strategisen ohjausryhmän ja sihteeristön avulla. Lisäksi vakiinnutetaan nykyistä parempaan yhteistoimintaan pystyvä verkostomainen Team Finland -toimintatapa niin kotimaassa kuin ulkomailla. Tavoitteena on tehostaa kauppapoliittista edunvalvontaa, kehittää viennin ja kansainvälistymisen edistämisen sisältöä sekä kohdentaa viennin ja kansainvälistymisen rahoitusta entistä tehokkaammin pk-yritysten tukemiseen, jotta varmistetaan suomalaisyritysten tasavertaiset toimintaedellytykset suhteessa kilpailijamaihin. Suomi-promootiota ja siihen liittyvää viestintäverkostoa on myös tarkoitus kehittää sekä lisätä Suomeen suuntautuvia investointeja.

Vienninedistäminen on koko Suomen valtiojohdon tehtävä. Suomen edustustojen, Finpron ja FinNoden harjoittamaa ennakointitoimintaa tehostetaan ja laajennetaan sekä tiivistetään yksityisen ja julkisen sektorin sekä yliopistojen yhteistyötä ja hyödynnetään kehityspolitiikan toteuttamisen kautta suomalaiselle liiketoiminnalle avautuvia mahdollisuuksia. Ulkoasiainministeriö on viime vuosina vahvasti sitoutunut Suomelle edelläkäviyyden edellytysten parantamiseen. Olemme kehittäneet ennakointitoimintaa kumppanien kanssa ja kartoittaneet systemaattisesti kaupanesteitä elinkeinoelämän ja työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Tehty työ antaa meille hyvän pohjan toimeenpanna taloudellisten ulkosuhteiden toimintaohjelmaa. Tulemme jatkossakin tarvitsemaan kiinteää vuoropuhelua yritysten ja sidosryhmien kanssa liittyen haasteisiin, joihin törmäämme maailman markkinoilla. Näin voimme entistä paremmin edesauttaa myönteisen sääntely-ympäristön syntymiseen yrityksillemme.

Helsingissä 20.6.2012

Matti Anttonen

Osastopäällikkö

Kauppapoliittinen osasto

SISÄLLYS

Kauppapolitiikan ja taloussuhteiden näkymät	
Anne Ahonen	1
Digitaaliset sisämarkkinat – kasvua Eurooppaan	
Liisa Huhtala	5

Muu Eurooppa

Venäjä Kaisa Honka-Hallila, Marja Liivala, Kirsi Lipponen, Antti Nissinen ja Lena Sjöblom	8
Turkki Mika Mickelsson	16
Ukraina Christian Heikkinen ja Outi Isotalo	22

Pohjois-Amerikka

Yhdysvallat Marja Kuosmanen ja Sannamaaria Vanamo	27
Kanada Petri Kruuti	35

Latinalainen Amerikka

Brasilia Jari Luoto	43
Meksiko Nina Jaakkola ja Pekka Kaihilahti	51
Chile Ilkka Heiskanen, Hanna Lepistö ja Heta Pyhälähti	59

Aasia

Kiina Lars Backström, Anna Koikkalainen ja Juho Simpura	65
Japani Jukka Pajarinen	73
Etelä-Korea Kaisa Leidy	80
Intia Juha Pyykkö	86
Indonesia Kai Sauer ja Päivi Alatalo	93
Vietnam Terhi Bunders	98
Keski-Aasian maat Tuula Yrjölä ja Tuomas Kinnunen	102

Afrikka ja Persianlahden maat

Etelä-Afrikka Petra Yliportimo, Johan Albäck ja Eetu Kielo	112
Algeria Janne Jokinen	118
Libya Risto Veltheim	124
Nigeria Lauri Voionmaa	127
Ghana Lauri Voionmaa	134
Mosambik Matti Kääriäinen ja Riikka Kangas	143
Saudi-Arabia Jarno Syrjälä	150
Arabiemiraatit Ilkka-Pekka Similä	153

KAUPPAPOLITIIKAN JA TALOUSSUHTEIDEN NÄKYMÄT

Anne Ahonen

Maailmankaupan arvioidaan kasvavan tänä vuonna noin 3,7, prosenttia. Kaupan painopiste siirtyy yhä enemmän Aasiaan, jossa on syntynyt ja syntyy mittava määrä alueellisia ja eri maiden välisiä kauppiaan liittyviä sopimusjärjestelyjä. Maailman markkinoilla avautuu runsaasti mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille maissa, joiden liiketoimintaympäristö poikkeaa monessa suhteessa EU-sisämarkkinoista. Monissa maissa markkinoillepääsy vaatii sitkeyttä ja aikaa. Unionin kauppapolitiikka sekä kolmansien maiden kaupanesteisiin puretuva monitorointi ja esteiden poistoon tähtäävä työ ovat tärkeässä roolissa, kun pyritään varmistamaan suomalaisten yritysten esteetön markkinoillepääsy tulevaisuudessa.

Kolme vuotta sitten tapahtuneen maailmankaupan merkittävän laskun jälkeen ei näköpiirissä ole vielä ollut paluuta aikaisempaan. Useat tekijät vaikuttavat siihen, että maailmankaupan kasvu ei ole vahvistunut. Euroopan velkakriisillä, erilaisilla luonnonkatastrofeilla sekä arabimaailman levottomuuksilla on kaikilla ollut tähän oma vaikutuksensa. Osalla näistä tekijöistä on ollut lähinnä alueellista vaikutusta, mutta kaiken kaikkiaan keskinäisriippuvuus näkyy monissa eri yhteyksissä maailman kauppavirroissa maailmantalouden painopisteen jo siirryttyä enenevässä määrin Aasiaan. Intian vienti esimerkiksi kasvoi viime vuonna eniten ja Kiina oli toisella sijalla.¹ Japanin maanjäristyksen aikana Kiinan tuonti laski kuusi prosenttia, mikä osoitti Kiinan vahvan siteen Aasian arvoketjuissa. Vastaavasti Thaimaan tulvat näkyivät maan viennin laskuna ja heijastuivat maailman kauppaan.²

Perinteisten teollisuusmaiden kasvu jää keskimäärin selvästi alemmaksi pariin kolmeen prosenttiin. Tänä vuonna on arvioitu Kiinan kokonaistuotannon kasvavan noin yhdeksän prosenttia ja bruttokansantuotteen yltävän kahdeksan prosentin tasolle. Kiinan kehitykseen vaikuttaa omalta osaltaan myös se, mitä Euroopassa ja Yhdysvalloissa tapahtuu Kiinan viennin osuuden ollessa kumpaankin yhteensä 36 prosenttia.³

Suomen vaihtotase oli viime vuonna 1,3 miljardia euroa alijäämäinen. Kauppataaseen alijäämä oli yli 1,1 miljardia euroa eikä myöskään palvelutaseen ylijäämä riittänyt muuttamaan vaihtotasetta ylijäämäiseksi. Tähän keskeinen syy oli viennin kasvun hidastuminen (kahdeksan prosenttia verrattuna edellisen vuoden 16 prosenttiin). Tuonti sen sijaan kasvoi 16 prosenttia. Raakaöljyn hinnan nousu oli keskeinen syy. Suomen tärkeimpiä vienti- ja tuontimaita olivat Ruotsi, Saksa

ja Venäjä, joiden osuus tavaroiden viennistä oli kolmannes ja tuonnista 50 prosenttia. Suomen palveluviennin keskeisimmät maat 30 prosentin osuudella viime vuonna olivat Venäjä, Ruotsi, Yhdysvallat ja Saksa.⁴

Vienti- ja tuontitilastojen maailma näyttäytyisi potentiaalisesti varsin erilaiselta, jos mukaan saataisiin täysimääräisesti globaalien arvoketjujen dynamiikka. Kysymys asemoitumisesta globaalissa arvoketjussa on nousemassa yhä merkittävämmäksi tekijäksi maiden pyrkiessä kohoamaan "ravintoketjussa". Asiasta käydään myös eri foorumeilla vilkasta keskustelua. Toisaalta arvoketjujen kansainvälistymisen vaikutukset vaihtelevat toimialoitain ja tilanteittain. Tässä suhteessa tietopohja ei ole vielä kovin kattava. Viimeaikaisessa tutkimuksessa liittyen suomalaisen koneteollisuuden tulevaisuuden haasteisiin nousee runsaasti varsin mielenkiintoisia kysymyksiä arvoketjujen vaikutuksesta. Suomen osuus koneteollisuuden globaalista arvonalisäyksestä on ollut tutkimusten mukaan hienoisessa kasvussa ja Suomen osuus koneteollisuuden arvonalisäyksestä on alle prosentti, mikä on samaa suuruusluokkaa kuin Suomen osuus maailman yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta.⁵

Tutkijoiden piirissä arvioidaan, että tulemmme tulevaisuudessa näkemään kokonaan uusia tuotteita ja merkkejä, jotka tulevat muualta kuin Yhdysvalloista ja Euroopasta. Osa nousevista talouksista alkaa myös nousta arvoketjuissa ylöspäin ja ne pyrkivät aktiivisesti innovaatiotalouksiksi. Hyvin koulutettu usein ulkomailla koulutuksen saanut työvoima esimerkiksi Kiinassa ja Intiassa luovat pohjaa tälle kehitykselle. Esimerkiksi koneteollisuuden T&E -toiminnassa kaikista erikoistuneimpia maita ovat Itävalta, Norja, Slovenia ja Kiina.⁶

* Anne Ahonen toimii johdon neuvonantajana ulkoasiainministeriön kauppapolitiisella osastolla.

Suomi kuuluu Ruotsin, Tanskan ja Saksan ohella Euroopan 'innovaatiojohtajiin'.⁷ Tämä antaa meille hyvän pohjan luoda uusia tuotteita ja palveluja. Aalto-yliopiston siipien alta kuuluu myös paljon lupaavaa pohinää tulevaisuuden nuorten yrittäjien aktiivisuudesta. Samanaikaisesti käydään yhteiskunnallista keskustelua myös kasvun kestävytydestä. Sosiaalinen ja ekologinen kestävyys ja resurssien tehokas käyttö nähdään nykyään yhä enenevässä määrin myös liiketoimintamahdollisuutena. Esimerkiksi Kiinasta saatujen kokemusten valossa voidaan nähdä, että monella

suomalaisella yrityksellä kilpailuvaltti on nimenomaan laatu, hyvä tuotesuunnittelu ja ympäristöystävällisyys. Globaaleilla markkinoilla korostuukin yhä enenevässä määrin loppukäyttäjien tarpeiden ymmärtäminen ja niihin toimivien tuote- ja palveluratkaisujen luominen sekä oikeat kumppanuudet yhä laaja-alaisemmin nähtynä. Globaali kysyntäbuumi on myös lisännyt esimerkiksi Suomen koneteollisuuden kannattavuutta vuosina 2003–2008, ja Suomen jälkeen eniten Norjassa ja Saksassa.⁸

Aasian kaupan integroituminen

Kaupan näkökulmasta Aasia on jo merkittävästi integroitunut. Alueen maiden keskinäisen kaupan osuus on ollut jo jonkin aikaa 60 prosenttia ja kauppaa kehitetään aktiivisesti myös muiden kuin perinteisten kumppanien EU:n ja USA:n kanssa. ASEAN:n vapaa-kauppa-alue AFTA on jo nyt miltei tullivapaa kattaan 99 prosenttia tuotteista (Indonesia, Malesia, Filippiinit, Singapore ja Thaimaa). Useilla ASEAN-mailla on myös toimeenpanovaiheessa olevat vapaakauppasopimukset Kiinan, Intian, Japanin ja Korean kanssa. Suuri osa on myös ainakin yhden alueellisen sopimuksen jäsen ja esimerkiksi Singapore yksin on osallisena 18 sopimuksessa.

EU käy parhaillaan kauppaneuvotteluja kahdenvälisesti usean ASEAN -maan kanssa ja nähtäväksi jääkin onnistutaanko tulevaisuudessa neuvottelemaan EU:n ja ASEAN:n välinen vapaakauppasopimus. EU-Intia -vapaakauppaneuvottelut ovat edenneet hitaasti. Neuvottelutuloksen saavuttaminen merkitsisi EU:lle ensimmäistä nousevan talouden kanssa neuvoteltua laaja-alaista kaupan ja investointien vapauttamiseen johtavaa sopimusta.

Tyynenmeren alueen osalta on hyvä pitää mielessä myös TPP -neuvottelut (Trans-Pacific Partnership) ja

Yhdysvaltojen yhä vahvempi halu tiivistää yhteistyötä Aasian ja Tyynenmeren alueella, millä on myös turvallisuuspoliittinen ulottuvuus. Tässäkin valossa EU-USA -kauppa ja investointisuhteiden kehittyminen on tärkeää huomioiden yritysten vahvan ristiinkeytymisen sekä suhteiden vaikutukset kansainvälisen kaupan rakenteisiin ja kauppavirtoihin.

Monille kasvuhakuisille suomalaisille pk-yrityksille Aasian markkinat ovat kiinnostavia tilanteessa, jossa Euroopan markkinat ovat jo varsin kilpaillut. Maailmantaloudessa etelä-etelä kauppa vahvistuu koko ajan. Jo nyt yli puolet kehitysmaiden kaupasta on etelä-etelä kauppaa. Myös vähiten kehittyneet maat suuntaavat vientiä enenevässä määrin muihin kehitysmaihiin ja erityisesti Kiinaan. Miten tämä kokonaiskehitys tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa maailman markkinoihin on mielenkiintoinen kysymys, mukaan lukien kysymys Afrikan mantereiden kaupallis-taloudellisesta kehityksestä pidemmällä tähtäimellä. Afrikan maissa on suuret haasteet luoda työpaikkoja nuorille ja tarve monipuolistaa elikeinorakennetta (esimerkiksi telekommunikaatio ja kauppa ja palvelut⁹) ja vähentää pidemmällä tähtäimellä riippuvuutta luonnonvarapohjaisesta kasvusta.

Uutta kansainvälisellä neuvottelurintamalla

Viime vuodet ovat osoittaneet vaikeudet edetä monenkeskisissä kauppaneuvotteluissa. Kansainvälisen kauppaneuvotteluagendan näkökulmasta onkin tällä hetkellä myönteistä, että EU:n aktiivisella myötävaikutuksella Information Technology-sopimuksen (ITA) tarkastelua koskevat neuvottelut on nyt käynnistetty. Neuvottelujen pääpaino on tuotekatteen laajentami-

nessa ja tarkoituksena on myös pureutua tullien ulkopuolisiin esteisiin.

Internetin monista ulottuvuuksista ja vaikutuksista kaupallis-taloudelliseen toimintaympäristöön käydään keskustelua, mutta keskeisten kehityskulkujen ymmärtäminen on alkuvaiheessa mukaan lukien kysy-

mys siitä, mitä siirtymä digitaaliseen palvelutalouteen merkitsee. Suomella on perinteisesti ollut vahva asema ICT-tuotteiden ja -palvelujen viejänä ulkomaankaupassa.

Tänä päivänä haasteita liittyy kykyyn tuottaa soveluksia ja olla edistysellinen käyttäjä¹⁰. Globaaleilla markkinoilla ja internetin myötävaikutuksella syntyy tällä alueella paljon uusia mahdollisuuksia kaupan lisäämiselle. Vaikka Yhdysvalloilla onkin keskeinen asema netti-innovaatioiden lähteenä, voi uusia inno-

vaatioita syntyä yhtälailla kehitysmaiden olosuhteissa kuin kehittyneissä talouksissa. Puhutaan globaaleista mikromarkkinoista, jossa yksilöt hypererikoistuvat ja voivat tarjota osaamistaan globaalisti¹¹. Tällä kaikella on merkitystä tulevaisuuden politiikkatoimille ja hallinnolle mahdollistajana: miten voidaan luoda sellaista sääntelyä ja ilmapiiriä laajemminkin, joka parhaiten edesauttaa älykkäiden, kestävien ja laadukkaiden ratkaisujen syntymistä erilaisissa ympäristöissä elävien ihmisten ongelmiin niin meillä Suomessa kuin muuallakin.

Kaupanesteiden poistaminen keskeistä myös EU:n talouskasvun näkökulmasta

EU on seurannut syksyllä 2008 puhjenneen talouskriisin seurauksena säännönmukaisesti kolmansien maiden toimenpiteitä, joilla saattaa olla kielteisiä kauppavaikutuksia. Syksystä 2008 alkaen on havaittu yhteensä yli 500 potentiaalista kaupanestettä. Viimeisimmällä seurantajaksolla (syyskuu 2011 – toukokuun alku 2012) kauppakumppanit ovat ottaneet käyttöön yli sata mahdollisesti kauppaa rajoittavaa toimenpidettä. Huolestuttavaa on se, että joistain toimenpiteistä näyttäisi tulleen pysyviä. Tämä kehityskulku on ei-toivottava, sillä kansainvälisellä kaupalla on erityisen merkittävä rooli myös EU:n ja euroalueen elpymiselle. Rajaesteiden määrä (tuontilisenssivaatimukset, rajanylityspaikkojen rajoittaminen ja tullit) on yleisestikin lisääntynyt. Myös palvelujen ja investointien rajoitukset sekä raaka-aineiden vientirajoitukset lisääntyvät. Havaittavissa on myös se, että lähinnä nousevat

taloudet ottavat käyttöön erilaisia taloutta elvyttäviä tukipaketteja.

Suomalaisyritysten kohtaamiin kaupanesteisiin puuttuminen on ulkoasiainministeriön yrityksille tarjoamien palveluiden tärkeä osa-alue. Työ on entistä tärkeämpää tilanteessa, jossa pitkittynyt talouskriisi on heikentänyt kysyntää Euroopassa ja lisännyt protektionismin uhkaa kolmansissa maissa. Kaupanesteisiin puuttuminen vaatii niiden tunnistamista ja analysointia sekä sopivien kanavien käyttöä esteen raivaamiseksi. Alkusyöksystä Eurooppa- ja ulkomaankaupaministeri Alexander Stubb tuleekin lähestymään yrityksiä tiedustellen näiden kokemista ongelmista ja kartoittaakseen yrityksille kiinnostavia vientimarkkinoita. Kysely toteutetaan yhteistyössä muun muassa TEM:n, Finpron, EK:n ja KKK:n kanssa.

Tuontisuojainstrumentit

Vuonna 2011 uusien tuontisuojainstrumenttitutkimusten määrä Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsenmaissa laski hieman vuoteen 2011 verrattuna. EU avasi vuonna 2011 17 polkumyynitutkintaa ja neljä tasoitustullitutkintaa. EU:ssa oli vuonna 2011 voimassa 126 toimea, joista suurin osa polkumyynitulleja ja koskivat Kiinaa. Eniten tutkintoja avasi Intia, toiseksi eniten Yhdysvallat ja kolmanneksi EU. Vuonna 2010 Intia ja Brasilia olivat molemmat erittäin aktiivisia tutkintojen avaamisen osalta (Intia 41, Brasilia 37). Vuonna 2011 kyseessä olevien maiden osalta avattujen tutkintojen määrä laski merkittävästi (Intia 20, Brasilia 19).

Komissio on aloittanut vuoden 2011 lopulla tuontisuojainstrumenttien (polkumyynti-, tasoitustulli- ja suojatoimi-instrumentti) modernisaatioprosessin. Tavoitteena on saada instrumentti entistä toimivam-

maksi, mutta tarkoituksena ei ole tehdä siitä nykyistä protektionistisempaa tai liberaalimpaa. Komissio aloitti asiassa julkisen kuulemisen 3.4.2012 julkaisemalla kyselylomakkeen. Kysymykset koskevat muun muassa unionin intressiä, niin sanottua laivausta koskevaa klausuulia, päättymistarkasteluja, toimia vasta toimien torjumiseksi, alhaisemman tullen periaatetta ja yhteistyön helpottamista. Komission mahdollinen muutosehdotus saataneen aikaisintaan keväällä 2013. Suomen näkökulmasta yritysten liiketoimintaympäristö on muuttunut suuresti sen jälkeen, kun instrumentteja viimeksi vuonna 1995 uudistettiin ja tämä on tärkeä huomioida uudistusprosessissa. Vaikka EU:n tuontisuojainstrumentteja koskeva lainsäädäntö on edistyneimpiä WTO:n jäsenten keskuudessa, on myös tärkeää pitää huolta lainsäädännön edelleen kehittämisestä.

Investointisuojaus sopimukset kolmansien maiden kanssa

Lissabonin sopimuksen mukaisesti EU on aloittanut neuvottelut investointisuojaan liittämistä osaksi Kanadan, Singaporen ja Intian kanssa käytäviä vapaa-kauppaneuvotteluja. Meneillään on myös neuvotteluja Välimeren alueen kanssa. Unionin tavoitteena on myös neuvottelujen aloittaminen Kiinan ja Venäjän kanssa. Näiden maiden osalta aikataulua ei ole lyöty vielä lukkoon.

Unionin sopimusten lähtökohtana on, että ne tarjoaisivat voimaan tullessaan vähintään yhtä hyvän suojan sijoittajille ja näiden sijoituksille kuin jäsenmaiden olemassa olevat investointien edistämistä ja suojaamista koskevat sopimukset. Tarkoituksena on, että jäsenmaiden kahdenvälisen sopimusten voimassaolo päättyy kun unionin sopimus kyseisen maan kanssa astuu voimaan. Suomella on yhteensä 66 kahdenvälistä sopimusta.

Julkiset hankinnat

Julkisten hankintojen merkitys kasvaa entistä enemmän kauppapolitiikassa. Niiden osuus EU:n keskeisten kauppakumppanien bruttokansantuotteesta on merkittävä. Komissio antoi tämän vuoden maaliskuussa jo aiemmin lupaamansa asetusehdotuksen, jonka avulla pyritään varmistamaan vastavuoroisuuden toteutuminen julkisten hankintojen markkinoilla. Ehdotuksen tavoitteena on parantaa EU:n asemaa kahdenvälisissä neuvotteluissa ja edistää EU:n yritysten kilpailuasemaa kolmansien maiden julkisissa hankinnoissa. EU:n lähtökohtana on ollut markkinoiden avaaminen kansainväliselle kilpailulle. Asetusehdotus mahdollistaisi

sen, että kolmansien maiden tavaroiden ja palvelujen pääsyä EU-alueen julkisiin hankintoihin voitaisiin rajoittaa, mikäli kyseiset maat eivät tarjoa riittävää pääsyä omille julkisten hankintojen markkinoilleen. Suomi on tukenut tavoitetta avata kolmansien maiden markkinoita kilpailulle ja näin edistää EU:n yritysten kilpailuasemaa kolmansien maiden markkinoilla. Lähtökohtaisesti emme ole kuitenkaan pitäneet rajoituksia oikeana tapana puuttua kolmansien maiden rajoitaviin kantoihin. Suomen kantoja asetusehdotukseen valmistellaan tämän kesän aikana.

¹ World Trade 2011, Prospects for 2012, WTO: 2012 Press Release, s. 1-4.

² Lamy Cautions over Protectionism. WTO News, Speeches 30.5.2012, s.2.

³ BOFIT Kiina-ennuste 2011-2013. Suomen Pankki, Siirtymätalouksien tutkimuslaitos 22.9.2011, s. 1.

⁴ Suomensivustotase ja kansainväliset sijoitusvirrat vuonna 2011, Suomen Pankki 7.6.2012 s. 1-2.

⁵ Pajarinen Mika, Rouvinen Petri ja Ylä-Anttila Pekka (2012) Kenelle arvoketju hymyilee? Koneteollisuus globaalissa kilpailussa. Helsinki; Taloustieto Oy (Sitra 297) s. 37.

⁶ ibid., s. 38.

⁷ Innovation Union Scoreboard 2011. Research and Innovation Union Scoreboard, Pro INNO Europe, EU, Belgia 2012, s. 7.

⁸ Pajarinen, Mika, Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (2012) Kenelle arvoketju hymyilee? Koneteollisuus globaalissa kilpailussa. Helsinki; Taloustieto Oy (Sitra 297), s. 47.

⁹ Patrick McGroarty, Africa Warned on Jobs as Youth Numbers Jump, The Wall Street Journal 29.5.2012, s. 11.

¹⁰ Lehti, Matti, Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (2012). Suuri hämmennys: Työ ja tuotanto digitaalisessa murroksessa. Helsinki: Taloustieto, OY (ETLA B254), s. 36 ja 50.

¹¹ ibid., s. 11.

DIGITAALISET SISÄMARKKINAT – KASVUA EUROOPPAAN

**Liisa Huhtala*

Euroopassa etsitään uusia kilpailukyvyyn, kasvun ja työllisyyden lähteitä. Toimivat sisämarkkinat muodostavat perustan Euroopan kilpailukyvyyn vahvistamiselle ja niiden toiminnan tehostaminen on tällä hetkellä keskeisessä osassa EU-agendalla. Merkittävin kasvupotentiaali sisältyy digitaalisen talouden kehittämiseen ja digitaalisten sisämarkkinoiden luomiseen. European Policy Center on arvioinut vuonna 2010 tekevänsä tutkimuksessa, että digitaalisten sisämarkkinoiden luomisella voitaisiin saavuttaa jopa neljän prosentin kasvu EU:n bruttokansantuotteeseen vuoteen 2020 mennessä. Työllisyysvaikutusten osalta on arvioitu (McKinsey 2011), että jokaista häviävää kahta työpaikkaa kohden internet-liitännäisiä työpaikkoja syntyy viisi uutta. Suomelle digitaaliset sisämarkkinat ja verkkoliiketoiminnan kehittyminen luovat uusia kasvumahdollisuuksia.

Digitaalisten sisämarkkinoiden merkitys ja niihin liittyvä potentiaali on yleisesti tunnustettu tosiasia, kuten myös se, että Eurooppa on jäämässä kehityksestä jälkeen. Suomi on ollut aktiivinen ja korostanut digitaalisten sisämarkkinoiden tärkeyttä ja mahdollisuuksia voimakkaasti eurooppalaisessa keskustelussa. Eurooppa-neuvosto onkin linjauksissaan korostanut digitaalisten sisämarkkinoiden merkitystä ja kiirehtinyt komissiota ryhtymään toimenpiteisiin.

Digitaaliset sisämarkkinat – mitä ne ovat?

Digitaalisilla sisämarkkinoilla tarkoitetaan tavaroiden, palveluiden ja digitaalisten sisältöjen myyntiä ja välittämistä digitaalisten kanavien kautta. Kyse on verkko-kaupasta laajassa merkityksessä. Digitaaliset sisämarkkinat voidaan ymmärtää kuitenkin myös laajemmassa merkityksessä, jolloin ne kattavat myös muun muassa sähköiset viranomaispalvelut, uusien kuluttajille tai yrityksille suunnattujen palveluiden kehittämisen ja sähköisten menettelyjen kehittämisen. Digitaalisilla sisämarkkinoilla tarkoitetaan laajasti digitaalisen talouden mahdollisuuksien hyödyntämistä. Keskeisenä elementtinä on kuitenkin rajat ylittävä näkökulma. Tuotteiden ja palveluiden tulisi olla helposti ja luotettavasti ostettavissa ja hyödynnettävissä kaikista jäsenvaltioista käsin.

Digitaalisen talouden voimistuminen on maailmanlaajuinen ilmiö. On tärkeää pyrkiä vastaamaan globaalin toimintaympäristön muutokseen niin, että Eurooppa pystyy hyödyntämään digitaalisen talouden mahdollisuudet täysmääräisesti. Tarkoituksena ei ole käpertyä eurooppalaisille markkinoille, vaan antaa paremmat edellytykset eurooppalaisen liiketoiminnan kehittä-

miselle. Toimivat sisämarkkinat luovat eurooppalaisille yrityksille vahvan kotimarkkinan, josta on hyötyä globaalissa kilpailussa. Kuluttajien näkökulmasta sisämarkkinat ovat kansallista markkinaa laajempi, mutta globaalia markkinaa turvallisempi ostopaikka.

Yritysten toimintaympäristö kuntoon Euroopassa

Sisämarkkinoita koskevan lainsäädännön on vastattava muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia. Sekä EU-lainsäädännön että kansallisen lainsäädännön on tuettava digitaalisten sisämarkkinoiden kehittymistä ja huomiotava yritysten, kuluttajien ja kansalaisten muuttuneet tarpeet. Digitaalisten sisämarkkinoiden luominen ei itse asiassa ole erillinen hanke, vaan osa yleistä sisämarkkinoiden kehittämistä tulevaisuuden tarpeisiin. On selvää, että ei ole olemassa yhtä ainoaa käänteentekevää uudistusta, vaan tarvitaan sekä lainsäädännön pienempiä tarkistuksia että suurempia kokonaisuudistuksia.

Komissio antoi 11.1.2012 tiedonannon "Johdonmukainen kehys luottamuksen lisäämiseksi sähköisen kaupankäynnin ja verkkopalvelujen digitaalisiin yhtenäismarkkinoihin" (COM(2011) 942). Tiedonanto on komission vastaus Eurooppa-neuvoston kehoitukseen esittää etenemissuunnitelma digitaalisten sisämarkkinoiden toteuttamisesta vuoteen 2015 mennessä. Taavoitteena on hyödyntää digitaalisiin sisämarkkinoihin liittyvä kasvupotentiaali ja kaksinkertaistaa vuoteen 2015 mennessä sekä verkkokaupan osuus vähittäiskaupasta (tällä hetkellä 3,4 prosenttia) että internet-talouden osuus EU:n bruttokansantuotteesta (tällä hetkellä 3,0 prosenttia).

**Liisa Huhtala toimii neuvottelevana virkamiehenä työ- ja elinkeinoministeriössä työelämä- ja markkinaosastolla.*

Komissio nimeää tiedonannossa viisi keskeisintä osaluuetta digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämisessä:

- 1) Laillisen ja rajat ylittävän tarjonnan kehittäminen
- 2) Toimijoiden osaamisen ja valmiuksien parantaminen sekä kuluttajasuojan lujittaminen
- 3) Luotettavien ja tehokkaiden maksu- ja toimitusjärjestelmien kehittäminen
- 4) Väärinkäytösten torjunnan ja riitojenratkaisun tehostaminen

- 5) Laajakaistaverkkojen ja pitkälle kehitettyjen teknisten ratkaisujen käyttöönotto

Tiedonantoon komissio on koonnut sekä vireillä olevia että suunniteltuja lainsäädäntöhankkeita, viranomaisyhteistyön kehittämistä, strategiahankkeita ja muita toimenpiteitä, joiden tavoitteena on erityisesti luottamuksen lisääminen sekä myyjien että ostajien näkökulmasta (ohessa 16 prioriteettihankkeen listaus).

Komission tiedonannossa COM(2011) 942 määritellyt prioriteettitoimenpiteet:

- 1) Sähköistä kaupankäyntiä koskevan direktiivin ja kuluttajasuojalainsäädännön toimeenpanon tehostaminen muun muassa viranomaisyhteistyötä kehittämällä (IMI, CPC) sekä arviotutkimus direktiivin kansallisesta toimeenpanosta (2012)
- 2) IPR-strategian täytäntöönpano mukaan lukien säädehdotus oikeuksien kollektiivista hallinnoinnista (2012), yksityistä kopiointia koskeva lainsäädäntöaloite (2013) sekä tekijänoikeudet tietoyhteiskunnassa -direktiivin uudelleen tarkastelu (2012). Kertomus audiovisuaalisten teosten verkkojakelusta (2012)
- 3) Kilpailuoikeudellisten säännösten noudattamisen varmistaminen
- 4) Yrityksille suunnatun koulutuksen kehittäminen muun muassa Enterprise Europe Network kautta. Kuluttajille suunnattu verkkokauppaoppaan laatiminen Euroopan kuluttajaviranomaisten verkoston piirissä (2012)
- 5) Sidosryhmien kanssa yhteistyössä valmisteltava opas käytännössännöistä ja parhaita käytänteitä esittelevä opas sekä kuluttajille suunnattu opas, joka sisältää luotettavaa tietoa tuotteiden ja palveluiden hintojen, laadun ja kestävyysvertailemisesta. (2013-2014)
- 6) Kuluttajaviranomaisten verkoston (CPC) kehittäminen (2012-2014)
- 7) Eurooppalainen kuluttaja-asioiden toimintaohjelma, jonka yhtenä keskeisenä teemana on digitaalinen ympäristö ja tavoitteena vahvistaa kuluttajien toimintakykyä ja heidän oikeuksiensa riittävää suojelua (2012)
- 8) Sähköisesti välitettäviä rahapelejä koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma, jossa painotetaan hallinnollista yhteistyötä, kuluttajasuojaa ja laillisen tarjonnan kehittämistä (2012)
- 9) Väärinnettyjä lääkkeitä koskevan direktiivin täytäntöönpano 1) edistetään verkkomyyntiin tarkoitetun luotettavuustunnuksen käyttöönottoa verkkomyyntiä harjoittavien sivustojen tunnistamiseksi (2013-2014)
- 2) kiinnitetään huomiota jakelukanavissa liikkuviin lääkevääreännöksiin ja 3) selvitetään lääkkeiden verkko-kauppaan mahdollisesti liittyviä erityisriskejä.
- 10) Vihreä kirja kortti-, internet- ja mobiilimaksuista. Kuulemisen pohjalta 1) arvioidaan markkinoillepääsynesteitä ja kilpailua (mahdolliset lainsäädäntötoimet) 2) pyritään varmistamaan maksupalveluiden avoimuus kuluttajille ja myyjille 3) tehostamaan standardointia ja yhteen toimivuutta 4) parantamaan turvallisuutta ja tietosuojaa (seuraavat vaiheet 2012 puoliväli)
- 11) Vihreä kirja pakettitoimituksista, erityisesti rajat ylittävistä toimituksista. Kuulemisen pohjalta arvioidaan tarvittavia toimia yritysten ja kuluttajien kohtaamien ongelmien ratkaisemiseksi (seuraavat vaiheet 2012 loppuun mennessä)
- 12) Hyväksytään laaja-alainen aloite "notice and action" menettelyistä (laiton sisältö verkossa) (2012)
- 13) Kokonaisstrategia internetin turvallisuudesta tavoitteena muun muassa parempi suoja verkkohyökkäyksiä vastaan (2012), tietoverkkorikollisuutta käsittelevän eurooppalaisen keskuksen perustaminen (2013)
- 14) Vahvistetaan ja kehitetään tieto- ja viestintäinfrastruktuurien kehittämistä 1) laatimalla suuntaviivat laajakaistainfrastruktuurihankkeiden valmistelemiseksi 2) laatimalla suuntaviivat aluerahastojen hyödyntämisedellytyksiksi 3) hyväksymällä suositus yhteyksien hinnoittelusta tukkimarkkinoilla ja tarkastamalla valtiontutkisuuntaviivoja 4) hyväksymällä tekniset ohjeet, joiden tavoitteena rakentamiskustannusten puolittaminen (2012)
- 15) Hyväksytään pilvipalveluja koskeva strategia (2012)
- 16) Annetaan tiedonanto radiotaajuuksien yhteiskäytöstä, jonka tavoitteena on integroida yhteiskäytön edistämistästrategia sisämarkkinoihin ja mahdollistaa keskustelu radiotaajuuksien eri käyttötapoihin liittyvistä taloudellisista, teknisistä ja sääntelyä koskevista kysymyksistä

Suomi pitää tällä hetkellä keskeisimpinä tulevana lainsäädäntöehdotuksina sähköistä tunnistamista ja allekirjoittamista koskevaa ehdotusta, tekijänoikeuksien kollektiivihallinnointia koskevaa ehdotusta ja verkkomaksamiseen liittyviä uudistuksia. Lisäksi on tärkeää avata keskustelu EU-tasolla uusista teknologisista ratkaisuista kuten pilvipalveluista.

Digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämistä koskevat tärkeimmät lainsäädäntötoimenpiteet tulevat todennäköisesti sisältymään komission syksyllä 2012 annettavaan sisämarkkinoiden toiseen toimenpidepakettiin (SMA II).

Tarvitaan myös muunlaisia toimenpiteitä

Toimivien digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämiseksi tarvitaan muutakin kuin vain lainsäädäntömuutoksia. EU-tason strategioilla ja politiikkakeskusteluilla on oma tärkeä roolinsa. Niiden avulla jäsenvaltiot sitoutetaan toimimaan yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Lisäksi tarvitaan kansallisia elinkeinopoliittisia toimenpiteitä, joihin tulee ryhtyä yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Internetin keksimisen vaikutusta yritysten liiketoiminnalle on verrattu sähköä keksimiseen aikana jolloin yri-

tykset toimivat höyryllä. Yritysten toimintaympäristö on muuttunut ratkaisevasti ja muutos on vasta alussa. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämässä selvityksessä (TEM raportteja 14/2011: Digitaalisten sisämarkkinoiden kehittäminen – toimintaympäristön aiheuttamat muutostarpeet Suomen näkökulmasta) tuodaan esiin se, että kaikkia internetin käyttömuotoja ei ole vielä edes keksitty. Digitaaliset sisämarkkinat luovat mahdollisuuksia, mutta myös haasteita perinteisille liiketoimintamalleille. Yritysten verkkoliiketoiminta on toisaalta EU:n keskitasoa jäljessä. Kuluttajamme toisaalta ovat keskimääräistä aktiivisempia tekemään ostoksia toisesta jäsenvaltiosta. Selvityksessä korostettiin tarvetta uudelle ajattelulle, jossa huomioidaan internetin luomat täysin uudet liiketoimintaperiaatteet ja tarpeet internetin uudenlaisten mahdollisuuksien integroimisen liiketoimintaan.

Digitaalisten sisämarkkinoiden luominen edellyttää sekä kysynnän että tarjonnan kasvua. Uusi internet-sukupolvi varmistaa kysynnän kasvun tulevaisuudessa. Suurempi kysymys on se, miten varmistamme, että kasvavaan kysyntään vastataan laillisella tarjonnalla ja että eurooppalaiset palveluntarjoajat pystyvät kehittämään houkuttelevia palveluita kovassa globaalissa kilpailussa.

VENÄJÄ

*Kaisa Honka-Hallila, Marja Liivala, Kirsi Lipponen, Antti Nissinen, Lena Sjöblom

Keskiluokan kasvu on nopeasti muuttanut Venäjän taloutta ja viimeisen vuoden aikana myös politiikkaa. Putinin kolmas presidenttikausi tulee olemaan erilainen kuin aiemmat. Talous kasvaa 3–4 prosenttia vuodessa. Ostovoima keskittyy suurkaupunkeihin, etenkin Moskovaan. Ulkoiset ja sisäiset riskit markkinoilla ovat lisääntyneet. Epävarmuus heijastuu markkinoiden kehitykseen ja yritysten investointivalmiuteen. Lähiajan suurin muutos on Venäjän liittyminen Maailman kauppajärjestöön WTO:hon. Sääntöpohjaisen kauppajärjestelmän jäsenenä Venäjän odotetaan ajan mittaan muuttuvan paremmin ennustettavaksi ja avoimemmaksi markkinaksi. Venäjän kiinnostus kilpailukykyä nostamiseen on saanut uusia sävyjä. Se ei enää halua vain korvata tuontia, vaan myös edistää vientiään. Uusi hallitus on asettanut tavoitteekseen parantaa liiketoimintaympäristöä. Liiketoiminnan suurimmat esteet ovat edelleen korruptio ja byrokratia. Venäjän kunnianhimoisten talouden kehitystavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi rakenteellisia uudistuksia erityisesti oikeuslaitoksen ja hallintokäytänteiden alalla.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Talouskasvun vauhti hidastuu

Venäjän talous kehittyi viime vuosikymmenellä hyvin suotuisasti, kunnes talouskriisi iski vuonna 2008. Viime vuodet Venäjän talous on elpynyt kriisistä, mutta seuraavan vuosikymmenen kasvu tulee olemaan maltillisempaa, noin 3–4 prosenttia vuodessa. Kasvupotentiaalia alentavat tuotantokapasiteetin ja infrastruktuurin tuomat rajoitukset ja kasvava työvoimapula. Maan kokoon ja infrastruktuurin tilaan nähden nykyinen noin 20 prosentin investointiaste on liian alhainen. Venäjän talouskasvu on myösi herkkä globaaliille talouskehitykselle, sillä helpompi kysyntä alentaa raaka-aineiden hintoja ja pienentää Venäjän vientituloja.

Keskiluokan kasvu ylläpitää kulutuskysyntää

Viennin kasvun hidastuessa talouskasvu on yhä enemmän yksityisen kulutuksen varassa. Keskiluokan kasvu ja reaali-palkan nousu kasvattavat kotitalouksien kulutusta. Työttömyysaste on keskimäärin 6,5 prosenttia, mutta alueelliset erot ovat merkittävät. Suurkaupungeissa työttömiä ei ole. Inflaatio on vuositasolla laskenut noin kuuteen prosenttiin, mikä on alhaisin taso Venäjän koko modernin historian aikana. Vähittäiskauppa kasvaa 6–7 prosenttia vuodessa. Nopeimmin kasvaa kestohyödykkeiden kysyntä; niiden osuus

vähittäiskaupasta on noussut noin puoleen. Jatkossa yhä suurempi osa kysynnän kasvusta rahoitetaan säästöillä ja lainoituksella. Yksityistalouksien velkaantumistaso on Venäjällä suhteellisen alhainen, vain 10 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Palvelusektori kasvaa voimakkaasti

Venäjältä on tulossa palveluyhteiskunta. Palvelusektori kattaa jo 60 prosenttia maan bruttokansantuotteesta ja kaupan ala työllistää enemmän väkeä kuin valmistava teollisuus. Palveluala kasvaa erityisesti suurkaupungeissa, joissa perinteiset tukku- ja ruokatorit ovat väistyneet uusien jättikokoisten hypermarkettien ja ketjumyymälöiden tieltä. Internet- ja IT-palvelut kasvavat erityisen vauhdikkaasti. Internet-käyttäjien määrä nousee tänä vuonna yli 60 miljoonaan ja kännykkätiheys ylittää jo Euroopan keskitason. Telekommunikaatioala kehittyy nopeasti ja Venäjä kilpailuttaa tänä ja seuraavina vuosina uudet LTE-taajuudet. Myös pankkisektori kasvaa, mutta isot valtionpankit dominoivat markkinoilla ja ulkomaisten pankkien markkinaosuus on jäänyt pieneksi. Venäjän WTO-jäsenyyden odotetaan tuovan lisäinvestointeja kasvavalle palvelusektorille kun ulkomaisten sijoittajien rajoituksia asteittain vähennetään.

* Marja Liivala, Kirsi Lipponen, Antti Nissinen ja Lena Sjöblom työskentelevät Suomen Moskovan suurlähetystön kauppaja- ja talouspolitiisissa yksikössä, Kaisa Honka-Hallila politiisissa yksikössä.

Alueelliset erot ovat huimat

Rikkaimpien alueiden kuten Moskovan ja öljyntuotaja-alueiden kansantuote henkeä kohti on kymmenen kertaa suurempi kuin periferiassa. Moskovalaisten palkat ovat 3–4 kertaa korkeammat kuin syrjäseuduilla. Venäjällä tulonjakoa ei tasata verotuksella, vaan kaikilta peritään palkasta 13 prosentin tulovero. Tästä seuraa, että tuloerot ovat vielä suuremmat nettotulona mitattuna. Köyhimmät ovat Pohjois-Kaukasian ja Etelä-Venäjän alueet.

Venäjällä on jo 12 miljoonakaupunkia ja kaupungistuminen jatkuu. Suur-Moskovan alueella on reilut 20 miljoonaa asukasta. Kaupungin ja sitä ympäröivän alueen osuus Venäjän ostovoimasta on noin 25 prosenttia. Toiseksi suurimman kaupunkikeskuksen, Pietarin, ostovoima on viidennes Moskovan ostovoimasta. Kasvupaineiden takia Moskova kasvaa joka suuntaan. Sen ympärille nousee uusia lähialueita ja satelliittikaupunkeja. Nämä alueet ovat jo alkaneet houkutella investointeja. Tämä asettaa myös uusia haasteita alueen liikenne- ja muun infrastruktuurin kehittämiseksi. Liikenne- ja muun infrastruktuurin kehittäminen joutuu seuraavina vuosina merkittävästi panostamaan infrastruktuurin kehittämiseen.

Valtio panostaa infrastruktuurin megahankkeisiin

Venäjän erityispiirre ovat megahankkeet, joiden avulla taloutta kehitetään jatkossakin. Energiasektorilla valtio on panostanut mittaviin öljy- ja kaasuputkiprojekteihin. Infrastruktuurin alalla valtio investoi paitsi liikenneyhteyksiin myös urheilun megaprojekteihin. Tulossa ovat Kazanin universiadi 2013, Sotšin olympialaiset 2014 ja jalkapallon MM-kisat 2018, joita järjestetään 11 kaupungissa. Tapahtumien avulla investointeja kohdistetaan urheilu-, liikenne- ja matkailuinfrastruktuurin parantamiseen. Suurhankkeiden kääntöpuolena ovat niiden kalleus ja korruptioalttius. Ulkomaalaisten on vaikeaa päästä suoraan valtion toimittajaksi, mutta hankkeet tarjoavat silti liiketoimintamahdollisuuksia palvelu- ja rakennusalan alihankkijoille sekä rakennuskoneiden valmistajille ja vuokraajille.

Energiasectori on viennin veturi vielä pitkään

Venäjä on maailman suurimpia raakaöljyn ja maakaasun tuottajia. Energiatuotteiden osuus Venäjän viennistä on yli 70 prosenttia. Huolimatta korkeasta öljynhinnasta venäläiset öljy-yhtiöt eivät ole investoineet

riittävästi tuotannon modernisointiin tai uuteen tuotantoon. Osasyynä tähän on valtion verotuspolitiikka – noin 80 prosenttia operatiivisesta voitosta maksetaan verona valtiolle. Maakaasun tuotanto on viime vuosina kasvanut nopeammin kuin öljyn tuotanto, investoinnit uusiin kaasuputkiin ovat mahdollistaneet viennin kasvattamisen. Valtionyhtiö Gazprom toimittaa noin neljänneksen Euroopan käyttämästä maakaasusta. Jatkossa Gazpromia uhkaa kuitenkin markkinaosuuksien menettäminen, kun nesteytetyn kaasun tarjonta ja nopeasti kasvava liuskeöljyn ja -kaasun tuotanto kasvavat. Venäjä pyrkii myös näille aloille ja hakee uutta kasvua Aasian markkinoilta, mutta globaali kilpailu on kiristymässä.

Budjetti pysyy tasapainossa niin kauan kuin öljyn hinta on korkea

Venäjän valtiontalous on vähäisen velanoton ansiosta vakavarainen, mutta tilanne on hauras merkittävästä energiariippuvuudesta johtuen. Öljy- ja kaasutulojen osuus federaation budjettituloista on noin puolet. Samanaikaisesti budjettimenot ovat nopeasti lisääntyneet viime vuosien hyvin populistisen politiikan seurauksena. Vuosikymmenessä federaation budjettimenot ovat nelinkertaistuneet, öljyn hinnan nousun tahdissa.

Hallituksen tavoite on pitää budjetti tasapainossa. Seuraavina vuosina suunnitellaan kuitenkin merkittäviä menolisäyksiä erityisesti julkisen sektorin palkkojen ja puolustuksen menojen osalta. Armeijan uudistusohjelma kasvattaisi budjetin vuosimenoja kolmella prosenttiyksiköllä suhteessa bruttokansantuotteeseen. Sosiaalimenot kasvavat väestön vanhetessa ja työikäisten suhteellisen osuuden vähetessä. Sosiaalimenot kattavat jo nyt 10 prosenttia maan bruttokansantuotteesta. Silti keskimääräinen eläke on vain 200 euroa. Tilannetta kuvaa hyvin se, että vuonna 2008 tasapainoiseen budjettiin pääseminen edellytti 60 dollarin öljynhintaa, mutta tänä vuonna budjetin tasapainoon vaaditaan jo 120 dollarin öljyn hintataso.

Raaka-ainetaloudesta innovaatiotalouteen?

Venäjän pitkän aikavälin tavoitteena on siirtyminen raaka-ainetaloudesta monipuolisempaan talousrakenteeseen. Hallitus on vuonna 2011 hyväksynyt uuden innovaatiostrategian, joka pyrkii modernisoimaan teollisuutta ja kasvattamaan korkean teknologian sektoria. Vuoteen 2020 mennessä valtion T&K -menot ja korkean teknologian tuotanto pitäisi kaksinkertaistua. Hallituksen innovaatiopolitiikkaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että sen painopiste on ylhäältä alas -käsky-

ketju, kun innovaatioyhteiskunnan kehityksen pitäisi olla alhaalta ylös -prosessi. Valtion roolin pitäisi olla liiketoimintaympäristön ja innovaatiokannustimien luomista, ei innovaation ohjausta.

Uusi talouspoliittinen Strategia-2020

Uuden kasvumallin tarvetta painotetaan myös Venäjän talousstrategiassa, joka hahmottelee maan talous- ja sosiaalipolitiikkaa kuluvalle vuosikymmenelle. Päättävöitteena on raaka-aineriippuvuuden vähentäminen sekä siirtyminen jälkieteolliseen, palveluihin ja innovaatioihin perustuvaan talousmalliin. Rahapolitiikassa on tarkoitus hillitä inflaatiota säästämisen ja investointien tukemiseksi. Yhdeksi päättävöitteeksi on asetettu liiketoimintaympäristön parantaminen ja Venäjän investointikiinnostavuuden lisääminen. Presidentti Putin on asettanut päättävöiksi nostaa Venäjän sijaa Maailmanpankin Doing Business -vertailussa nykyisestä 120. sijasta sijalle 20. Tarkoituksena on myös houkutelaa maahan uutta, etenkin korkeasti koulutettua ja Venäjän työmarkkinoiden pullonkauloja helpottavaa työvoimaa ja lähettää nuoret venäläiset ulkomaille opiskelemaan. Talouden monipuolistamisessa strategisiksi aloiksi on nostettu ydinvoimateknologia, avaruusteknologia, energiatehokkuus, IT ja telekommunikaatio sekä bioteknologia. Toistaiseksi suurimmat hankkeet ovat Moskovan piilaaksoksi kutsutun Skolkovon innovaatiokylän ja nanoteknologiasijoitusyhtiö Rusnanon perustaminen. Putinin presidenttikaudella tultaneen painottamaan sotateollisuuden ja Venäjän Kaukoidän kehittämistä. Valtio ja valtionyhtiöt sekä -pankit ovat kaikissa kehityshankkeissa vahvasti mukana.

Ulkomaankauppa selvästi ylijäämäistä

Venäjän viennin ja tuonnin arvo kasvoi vuonna 2011 noin 30 prosenttia ja ylittää jo selvästi kriisiä edeltävän tason. Tavaraviennin arvo nousi 522 miljardiin dollariin ja tuonnin arvo 324 miljardiin dollariin eli kauppa oli Venäjälle selvästi ylijäämäistä. Vientiä kasvatti ensisijaisesti energiatuotteiden vientihintojen nousu. Metallien ja metallituotteiden osuus laski alle 10 prosenttiin ja koneiden ja laitteiden osuus alle viiteen prosenttiin.

Tuonnin rakenteessa koneiden, laitteiden ja ajoneuvojen osuus oli vuonna 2011 yli 50 prosenttia. Seurauksena sektorille luoduista investointien tukiohjelmista sekä henkilöautojen tuontitullin korottamisesta ulkomaiset autonvalmistajat ovat viime vuosina siirtäneet henkilöautojen kokoonpanoa Venäjän rajojen sisälle.

Tämä prosessi jatkunee myös seuraavina vuosina huolimatta WTO-jäsenyydestä, koska sekä autoteollisuuden investointiohjelmille että henkilöautojen tullille on sovittu Venäjän WTO-liittymisen yhteydessä poikkeuksellisen pitkät siirtymäajat.

EU on Venäjän suurin kauppakumppani, Kiinan osuus kasvamassa

Euroopan unioni on Venäjän suurin kauppakumppani ja sen osuus Venäjän ulkomaankaupasta on noin puolet. Venäjän vienti EU-maihin on kasvanut ripeästi energiatuotteiden hintojen nousun seurauksena. EU:n viennissä Venäjälle Saksa on suurin 12 prosentin osuudella. Suomen osuus on pari prosenttia. Kiinan osuus Venäjän ulkomaankaupasta on kasvanut ja ohittaa jo tuonnin osalta Saksan. Venäjä tavoittelee öljyn ja kaasun viennin kasvattamista Kiinaan, mutta hinnoittelusta on käyty pitkät ja tiukat neuvottelut. Kiinan viennin volyymien ei odoteta kasvavan niin nopeasti kuin Venäjä toivoisi.

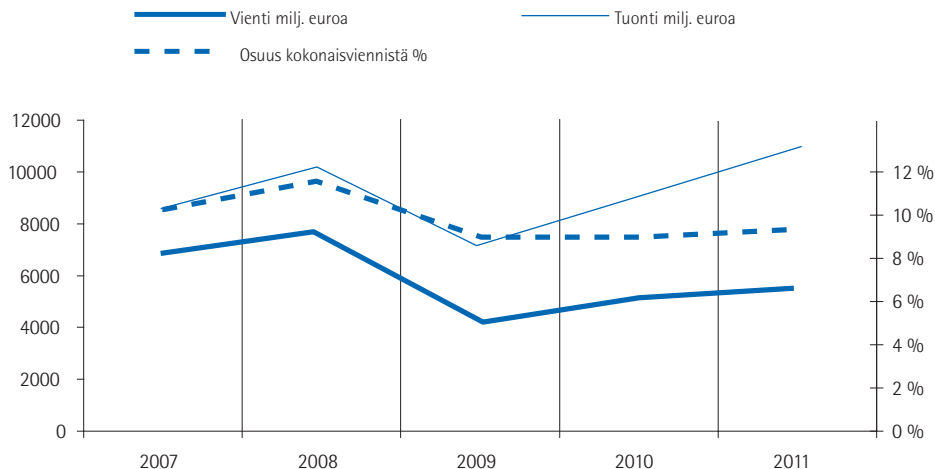
IVY-maiden osuus Venäjän ulkomaankaupasta on noin 15 prosenttia. Viime syksynä Venäjä ja seitsemän muuta IVY-maata allekirjoittivat uuden vapaakauppasopimuksen, jonka avulla maiden välinen kauppa voi jatkossa lisääntyä. Venäjän lisäksi sopimuksen ovat allekirjoittaneet Valko-Venäjä, Ukraina, Kazakstan, Kirgisia, Armenia, Moldova ja Tadžikistan.

Venäjän palvelujen tuonti ja vienti kasvoivat vuonna 2011 reilun viidenneksen. Tavarakaupasta poiketen Venäjän palvelukauppa on sille alijäämäistä. Venäjän palveluviennin tärkeimmät ryhmät ovat kuljetuspalvelut, jotka muodostavat noin kolmanneksen palveluviennistä. Asiantuntija- ja matkapalvelut muodostavat kumpikin reilun viidenneksen Venäjän palveluviennistä. Suomalaiset olivat viime vuonna suurin yksittäinen matkailijaryhmä Venäjälle (1,2 miljoonaa matkaa vuonna 2011). Vastaavasti venäläiset olivat suurin yksittäinen matkailijaryhmä Suomessa (4,4 miljoonaa matkaa vuonna 2011).

Suomen ja Venäjän välinen kauppa

Suomen vienti Venäjälle on pitkälti investointitavaroiden vientiä. Vaikka monien koneiden ja laitteiden vienti on kasvanut hyvin viime vuosina, kokonaisvienti ei ole palannut vuoden 2008 tasolle. Jälleenvienti eli vienti Suomen kautta Venäjälle kattoi ennen kriisiä noin 30 prosenttia viennin arvosta, mutta kriisin jälkeen sen osuus on pysynyt 15 prosentin tasolla. Osa-syynä tähän on Pietarin eteläpuolella sijaitseva uusi

Suomen ja Venäjän välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

Ust-Lugan satama, jonka kautta yhä suurempi osuus EU-maiden vientitavaroista kulkee.

Venäjä on kuitenkin Suomen tärkeimpiä kauppakumppaneita. Saksan ja Ruotsin jälkeen Venäjä on Suomen kolmanneksi suurin vientimaa. Tavaraviennissä Venäjän osuus on lähes 10 prosenttia Suomen kokonaisviennistä. Palveluviennissä Venäjä on vielä tärkeämpi ja kattaa noin neljänneksen palvelujen viennistä.

Suomen viisuminanto Venäjällä kasvoi 30 prosenttia vuonna 2011. Viisumipäästösten kokonaismäärä nousi 1,2 miljoonaan. Tänä vuonna määrän odotetaan nousevan 1,5 miljoonaan. Palvelun parantamiseksi Moskovassa ja Pietarissa on avattu uudet viisumikeskukset. Viisumihakemuksen voi lisäksi jättää Murmanskissa, Petroskoissa, Jekaterinburgissa ja Kazanissa. Uusi nopeajuna Pietariin ja uudistettu kahdenvälinen lento-liikennesopimus mahdollistavat tulevaisuudessa aikaisempaa monipuolisemmat liikenneyhteydet Suomen ja Venäjän välille.

Venäläiset sijoittavat enemmän ulkomaille kuin ulkomaalaiset Venäjälle

Venäjälle suuntautuneet suorat ulkomaiset investoinnit kasvoivat 2000-luvun alkuvuosina voimakkaasti, erityisesti vuosina 2006–2008, mutta vähenivät vuonna 2009 noin puoleen edellisen vuoden huipusta.

Tämän jälkeen investointien virta on kasvanut vain hieman. Venäläisten yritysten investointien määrä ulkomaille on samanaikaisesti kasvanut. Seurauksena ulkomaiset nettosijoitukset ovat olleet negatiivisia vuosina 2009–2011. Merkittävä osuus investointivirrasta ovat venäläisten konsernien sisäiset pääomasiirrot. Venäläisten konsernien offshore-rakenteen takia osa yhtiöiden investoinneista kiertää kolmansien maiden kautta kattaen arviolta puolet ulkomaan investoinneista. Offshore-yhtiöiden järjestelyjä pyritään jatkossa rajoittamaan valtion toimilla.

Venäläisten yhtiöiden investoinnit ovat kohdistuneet eniten kuljetusalalle, energiantuotantoon ja metalliteollisuuteen. Ulkomaiset pääomasijoitukset ovat taas suuntautuneet eniten kaupan alalle, rahoituslalle ja valmistavaan teollisuuteen. Vuonna 2011 kaupan osuus kasvoi ja kattoi melkein kolmanneksen kaikista ulkomaisista sijoituksista. Myös rakennusalan osuus on kasvanut samalla kun valmistavan teollisuuden suhteellinen osuus on hieman laskenut.

Suomalaisten yritysten suorat sijoitukset Venäjälle kasvoivat erityisesti vuosina 2004–2008, mutta vähenivät vuosina 2009–2010. Kumulatiivisesti suomalaiset yritykset ovat tähän mennessä sijoittaneet Venäjälle Elinkeinoelämän keskusliiton arvion mukaan lähes kymmenen miljardia euroa. Suomalaiset yritykset toimivat Venäjällä monilla toimialoilla, mutta suurin

yksittäinen investointi on Fortumin mittava panostus sähkön ja lämmön tuotantoon. Suomalaiset investoinnit ovat pääosin keskittyneet Luoteis-Venäjälle,

Moskovan alueelle ja suotuisasta investointi-ilma-
piiristään tunnetuille Kalugan alueelle ja Tatarstanin
tasavaltaan.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Sisäpolitiikka ja yhteiskunnallinen kehitys

Vladimir Putin palasi Venäjän presidentiksi toukokuussa 2012 toimittuaan välillä neljä vuotta maan pääministerinä. Entinen presidentti Dmitri Medvedev nimettiin pääministeriksi. Vaikka siirto oli odotettu, poliittinen tilanne on Venäjällä muuttunut täysin. Putinin ja Medvedevin ilmoitus tehtävien vaihdosta syyskuussa 2011 ja duuman vaalit joulukuussa 2011 herättivät suurta tyytymättömyyttä erityisesti Venäjän kaupunkilaisen keskiluokan parissa.

Venäjän parlamentissa, duumassa, valtapuolue Yhtenäinen Venäjä voitti vaalit joulukuussa 2011, mutta menetti perustuslaillisen enemmistön. Duumassa jatkavat tutut neljä puoluetta eli Yhtenäinen Venäjä, Kommunistinen puolue, Oikeudenmukainen Venäjä ja Liberaalidemokraattinen puolue. Vaalivilppiepäilyt ja todetut väärinkäytökset johtivat ennennäkemättömiin protesteihin ja mielenosoituksiin, joihin osallistui kymmeniä tuhansia ihmisiä Moskovassa ja muuallakin Venäjällä.

Mielenosoitukset onnistuivat taivuttamaan presidentti Medvedevin lupaamaan poliittisia uudistuksia. Keväällä 2012 helpotettiin puolueiden rekisteröintiä ja aluejohtajien eli kuvernöörin vaalit palautettiin. Vaikka protestimieliala kevään tullen hieman laantui,

kiinnostus politiikkaan on kasvanut. Seuraavat parlamenttivaalit järjestetään vasta vuonna 2016, mutta sitä ennen vanhojen ja uusien puolueiden menestystä mitataan alueellisissa ja kunnallisissa vaaleissa. Tärkeät Moskovan kaupungin duuman vaalit ovat vuonna 2013. Alueellisia vaaleja seurataan aiempaa tarkemmin ja vaalitarkkailun lisääntyminen edistää vaalijärjestelmän läpinäkyvyyttä. Opposition rooli on kasvanut, mutta uusien puolueiden muodostumisen jälkeen sen pelätään sirpaloituvan.

Vaikka aluejohtajien vaalit palautettiin, ehdokkaiden määrää rajoittavat lain vaatimukset alueen kunnanvaltuutettujen tuesta vähintään 75 prosenttia alueen kunnista. Puolueilla on oikeus asettaa ehdokkaita kuvernöörinvaaleissa, mutta ehdokkuuksien tulee olla presidentin hyväksymiä.

Mediassa valtion ohjauksessa toimivat kansalliset televisiokanavat ovat edelleen keskeinen tietolähde, mutta niiden merkitystä ovat vähentämässä internet ja sosiaalinen media. Venäjällä käydään poliittista keskustelua erityisesti blogeissa ja Twitterissä. Valtionyhtiöiden korruptiota selvittänyt bloggeri Aleksei Navalnyi on noussut keskeiseksi vaikuttajaksi. Venäjälle on syntymässä kansalaisyhteiskunta, mikä tulee teemmään Putinin kolmannesta presidenttikaudesta hyvin erilaisen kuin kaksi aiempaa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Korruptio ja byrokratia suurimmat liiketoiminnan esteet

Suurimmat esteet liiketoiminnan kehittämisessä ovat heikko oikeudensuoja, laajalle levinnyt korruptio, ylimääräinen byrokratia ja protektionismi. Niiden purkaminen vaatii ensisijaisesti poliittista tahtoa. Vaikka korruptiosta keskustellaan avoimemmin kuin aikaisemmin, valtaapitävien pyrkimykset taistella korruptiota vastaan ovat olleet heikkoja. Venäjän sijoitus Transparency Internationalin korruptiovertailussa on 143., rinnakkain muun muassa Valko-Venäjän ja Nigerian kanssa.

Verotus ei enää kuulu liiketoiminnan esteisiin. Veroaste on Venäjällä suhteellisen alhainen, yritykset maksavat 20 prosenttia voittoveroa ja henkilöt 13 prosenttia tuloveroa. ALV-kannat ovat 10 ja 18 prosenttia. Verotus on kireä vain öljy- ja kaasuteollisuudelle. Veroraportointi ja veronpalautuksen hakeminen ovat kuitenkin muun viranomaisraportoinnin tavalla byrokraattista ja aikaa vievää.

Toimeenpanovallan vahva rooli, valtiollisten instituutioiden heikkous ja valtiionyhtiöiden merkittävä osuus taloudessa ovat luoneet lähipiiritalouden mallin vapaan kilpailun sijaan. Taloudellisen vallan käyttö

on keskittynyttä ja valvonta puutteellista. Lähipiiri-suhteiden purkaminen ja korruption vähentäminen on mahdollista vain, jos oikeuslaitoksen riippumattomuutta lisätään ja yksityisen sektorin edellytykset toimia markkinoilla paranevat. Liiketoimintaympäristön muutos on pitkälti sidoksissa yleiseen poliittiseen kehitykseen ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kasvuun. On huomattava, että monet esteet ja ongelmat ovat yhtäläisiä niin venäläisille kuin ulkomaalaisillekin yrityksille.

Ulkomaankaupan esteitä puretaan, mutta hitaasti

Venäjän ulkomaankaupassa on edelleen paljon esteitä. Maailmanpankin ulkomaankauppaa mittaavassa vertailussa Venäjä sijoittui vuonna 2012 listan häntäpäähän. Venäjä on kuitenkin asettanut tavoitteekseen muun muassa teknisen sääntelyn yhdenmukaistamisen ja harmonisoinnin EU:n määräysten kanssa. Venäjä on jo mahdollistanut eräiden EU:n teknisten standardien käyttöönoton, joskaan merkittävää lähentymistä EU:n sääntelyyn ei vielä ole tapahtunut. Venäjä on myös poistanut pakollisen sertifiointin useilta tuotteilta, joille riittää nyt valmistajan antama vastaavuusvakuutus. Päätöksen kauppaa helpottava vaikutus on jäänyt vähäiseksi, sillä vastaavuusvakuutuksen lisäksi venäläiset asiakkaat vaativat yrityksiltä yhä myös vapaaehtoista sertifiointia.

Tullaus ja rajanylitys

Venäjän tulli on jatkanut kehittämisohjelmansa mukaisesti tullauksen siirtämistä sisämaasta ulkorajojen läheisyyteen. Liike-elämä on arvostellut tullia voimakkaasti ennakoitavuuden ja läpinäkyvyyden puutteesta ohjelman toteuttamisessa. Jonot, ruuhkat ja nopeasti muuttuvat logistiset reitit ovat haitanneet liiketoimintaa ja nostaneet kustannuksia.

EU:n ja Venäjän välillä käynnistettiin vuonna 2009 sähköiseen ennakkotiedon välittämiseen liittyvä pilottiprojekti, niin sanottu NCTS / TIR -projekti. Sen rajamenettelyjä ja tullausta nopeuttavat vaikutukset jäivät rajallisiksi, koska EU:n lähettämä tietosisältö on suppeampaa kuin mitä Venäjän laki maahantuojaalta vaatii. Venäjän tulli sähköistää aktiivisesti toimintaansa ja niin sanottua etätullausmenettelyä (asiakirjatarkastus rajalla, fyysinen tarkastus määrätulliasemalla) laajennetaan. Maanteitse Venäjälle tuotavista tavaroista on jatkossa annettava sähköinen ennakoilmoitus.

Tavara- ja erityisesti matkustajaliikenteen intensiivisesti kasvaessa on turvattava rajainfrastruktuurin toi-

mivuus ja kapasiteetti. Vaalimaalla pyritään saamaan vuoden 2013 loppuun mennessä päätökseen tavara- ja henkilöliikenteen eriyttäminen, mikä tulee nostamaan merkittävästi Vaalimaan läpäisykapasiteettia. Myös Nuijamaa ja Imatra vaativat toimia vastaamaan kasvavan liikenteen vaatimuksia. Venäjä on ollut aloitteellinen Parikkala/Syvöron rajanylitysaseman muuttamiseksi statukseltaan kansainväliseksi rajanylityspaikaksi. Suomi ei periaatteessa vastusta hanketta, mutta prioriteettijärjestyksessä ensimmäisinä ovat Vaalimaan, Nuijamaan ja Imatran modernisoinnit.

Venäjän WTO-jäsenyys kasvattanee Suomen vientiä

Suurin Venäjän talouteen liittyvä muutos on maan WTO-jäsenyys, joka toteutuu kesällä 2012 duuman ratifioitua WTO-sopimuksen. Tästä seuraavat tärkeimmät muutokset ovat: 1) tuonti- ja vientitullitariffien alentaminen, 2) kaupankäynnin ennustettavuuden lisääntyminen ja teknisten kaupan esteiden väheneminen sekä 3) palvelualojen avaaminen kilpailulle. Tämän lisäksi WTO:n periaatteisiin kuuluu ulkomaisen tuotteen tai palvelun syrjimättömyys suhteessa kotimaiseen. Osa muutoksista on jo toimeenpantu ja osa tapahtuu asteittain ja siirtymäajan kuluttua, joten jäsenyyden voimaantumisen yhteydessä ei välttämättä tapahdu suuria muutoksia.

Tullit alenevat asteittain 0-7 vuoden sisällä ja ulkomaisten sijoittajien rajoitteita poistetaan siirtymäajalla, joka vaihtelee alasta riippuen nolasta yhdeksään vuoteen. Tullien alennuksista tulevat hyötymään kaikki Suomen vientialat, mutta erityisesti kulutustavaraalat kuten elektroniikka ja elintarviketeollisuus. Muut kuin energiaraaka-aineita Venäjältä tuovat alat kuten metsäteollisuus hyötymät kun vientitullit alenevat. Tämän lisäksi Venäjällä toimivat suomalaisyritykset hyötymät paikallisten markkinoiden kasvusta ja tuotantopanosten halpenemisesta. Toisaalta kilpailu kovenee myös Venäjän suomalaistoimijoille, kun markkinoillepääsy helpottuu ja tuontituotteet halpenevat. Venäjä on liittymissopimuksessaan sitoutunut WTO:n informaatioteknologiasopimuksen (ITA) kattamien tuotteiden tullien poistamiseen ja aloittanut neuvottelut ITA-sopimukseen liittymisestä. Tämä koskee esimerkiksi tietokoneita, telekommunikaatiolaitteita ja tietokoneohjelmistoja.

WTO-sopimus sitoo Venäjän tiiviimmin kansainvälisiin standardeihin ja sääntöihin. Jäsenyyden tuoma sääntöjen selkeyden ja ennakoitavuuden uskotaan parantavan Venäjän investointi-ilmapiiriä ja houkuttelevan enemmän ulkomaisia investoijia. Tätä kautta myös

investointihyödykkeiden kysyntä voi kasvaa. Samalla on nähtävissä, että Venäjä aikoo tarkoin käyttää sopimuksen sallimat mahdollisuudet taloutensa suojeluun ulkomaiselta kilpailulta.

Tulliliitosta Euraasian liittoon

Venäjä, Valko-Venäjä ja Kazakstan muodostivat vuonna 2010 tulliliiton ja ottivat käyttöön yhteiset ulkoiset tullitariffit. Tulliliiton tullikoodiksi ja liiton jäsenmaiden kansalliset tullilait ovat astuneet voimaan. Venäjän ja Valko-Venäjän välinen tulliraja on poistunut. Sama koskee myös Venäjän ja Kazakstanin henkilöliikennettä; tavaraliikennettä sen sijaan valvotaan edelleen niiden tavararyhmien osalta, joiden suhteen Kazakstanin soveltamat tuontitariffit ovat merkittävästi alemmat kuin tulliliiton yhteiset ulkotariffit. Tulliliiton myötä kauttakulkumenettelyt ja tavaroiden liikkuminen tulliliiton sisällä ovat helpottuneet.

Vuoden 2012 alusta tulliliiton jäsenmaat toteuttivat taloudellisen integraationsa seuraavan vaiheen ja siirtyivät yhtenäiseen talousalueeseen. Tämän myötä luovuttiin tulliliiton jäsenmaissa tuotettujen tavaroiden tullauksesta ja otettiin käyttöön kolmansien maiden kanssa käytävän kaupan osalta tuontitullien ja valmisteverojen tilityks- ja jakomekanismi. Yhtenäisen talousalueen tavoitteena on laajentaa tavaroiden, palvelujen, pääomien ja työvoiman vapaan liikkuvuuden periaatetta.

Integraatiota tullaan edelleen syventämään tavoitteena muodostaa vuoteen 2015 mennessä Euraasian liitto. Julkistettujen tietojen mukaan liiton keskeisiä ele-

menttejä ovat yhtenäinen valuutta, rahoituspolitiikka, energiapolitiikka, kilpailusääntely, julkiset hankinnat, kuljetus ja liikenne, teollisuuden ja maatalouden tuet sekä immateriaalioikeuksien suoja. Mahdollista on, että liiton jäsenmäärä tulevaisuudessa kasvaa, kun Kirgisia ja Tadžikistan ovat jo ilmoittaneet liittymishalukkuudestaan.

Työlupien ja viisumien saanti helpottuu

EU ja Venäjä käyvät keskusteluja viisumivapaudesta. Viisumivapaus hyödyttäisi sekä elinkeinoelämää että yksityismatkailijoita ja se on kummankin osapuolen tavoitteena. Ennen viisumivapauden toteutumista on kuitenkin ratkaistava useita esimerkiksi asiakirjaturvallisuuteen ja laittomaan maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä. Viisumin lisäksi Venäjälle matkustamista hankaloittaa rekisteröitymisvaatimus, joka nykyisin koskee kaikkia yli seitsemän arkipäivää maassa oleskeleviä (niin sanotuille korkeasti koulutetuille asiantuntijoille annetaan 90 päivää aikaa).

Venäjän väestön vähetessä maahanmuuttajat on alettu nähdä tarpeellisena voimavarana työmarkkinoilla. Haluttua työvoimaa ovat koulutetut ja kielitaitoiset asiantuntijat. Yli kaksi miljoonaa ruplaa (noin 50 000 euroa) vuodessa ansaitsevien, niin sanottujen korkeasti koulutettujen asiantuntijoiden työlupamenettelyä helpotettiin vuonna 2010. Perinteisen työluvan hakijat joutuvat yhä käymään läpi moniportaisen byrokratiaymlyllyn. Hankalan työlupakäytännön takia suuri määrä siirtotyöläisiä työskentelee Venäjällä laittomasti, lähinnä rakennustyömailla ja muissa matalapalkkaisissa töissä.

Yleisarvio

Venäjä pysyy Suomelle tärkeänä liikekumppanina, vaikka sen talous ei kasva yhtä nopeasti kuin Aasian maiden taloudet. Ostovoima kasvaa etenkin isoissa kaupunkikeskuksissa. Venäjän liiketoimintaympäristö koetaan kuitenkin hankalana niin markkinoillepääsyn kuin markkinoilla toimimisen osalta. Suurimpia esteitä ovat kilpailua vääristävät tekijät ja ylisäännelty toimintaympäristö, jossa valtion toiminta ja laajalle levinnyt korruptio haittaavat kilpailua. Venäjän hallitus on tunnistanut tarpeet parantaa liiketoimintaympäristöä uusien investointien houkuttelemiseksi, mutta hyvistä suunnitelmista huolimatta käytännön toimet ovat jääneet vähäisiksi. Presidentiksi palaava Putin on asettanut tavoitteeksi nostaa Venäjän Maailmanpankin Doing Business -vertailussa sijalle 20. seuraavan

presidentinkautensa aikana. Hallituksen tehtävänä on valmistaa tiekartta tavoitteen toteuttamiseksi.

Merkittävin lähitulevaisuuden odotus kohdistuu Venäjän WTO-jäsenyyteen. WTO-jäsenyyden alentaa asteittain tullitariffeja ja sitoo maan kansainväliseen sääntöpohjaiseen kauppajärjestelyyn. Oleellista on toimeenpanon eteneminen. Venäjä ei ole salannut aikomustaan tukea kotimaista teollisuuttaan kaikilla käytettävissä olevilla keinoilla WTO:n jäsenenäkin. On odotettavissa, että joissain tapauksissa syntyy erimielisyyttä siitä ovatko suojoitoimet WTO:ssa sallittuja vai eivät. WTO:ta tunnetaan Venäjällä toistaiseksi vähän, koska WTO-jäsenyyttä valmisteltiin pienessä piirissä, eikä siitä juuri käyty keskustelua julkisuudessa. Siksi

viranomaisille ja liitoille on jäsenyyden hyväksymisen jälkeen tullut kiire kouluttaa ja valistaa yrityksiä toimintaympäristön muutoksesta. Myös ponnistukset venäläisten yritysten viennin edistämiseksi ovat käynnistyneet. Aiemmin hallituksen tavoitteena oli lähinnä tuonnin korvaaminen kotimaisilla tuotteilla. Yhä useampi venäläinen yritys alkaa etsiä pääsyä myös EU:n markkinoille. Suomi voi tarjota venäläisille yrityksille kehittyneen ja turvallisen toimintaympäristön lähellä kotimaata.

Venäjällä lähivuosien kasvualat ovat erityisesti palvelusektorilla: matkailu, liikenne, insinööri- ja suunnittelupalvelut, telekommunikaatio- ja IT -palvelut sekä rahoitusalan palvelut. Palveluala kasvaa valmistavaa teollisuutta nopeammin. Teollisuuden kehitystä tuetaan muun muassa teollisuuspuistoja eli tuotannollisia keskittymiä perustamalla. Suurin osa on yksityisiä projekteja, mutta alueviranomaiset ovat osallistuneet niihin rakentamalla alueelle valmista infrastruktuuria ja helpottamalla investoijan byrokratiaa ja kunnallistekniikan saatavuutta. Myös suomalaiset ovat perustaneet teollisuuspuistoja, esimerkiksi Lemcon on perustanut oman teollisuuspuiston Kalugaan ja YIT Leningradin alueelle Gorolevooon. Venäjällä toimii jo yli 100 teollisuuspuistoa ja yhtä monta on suunnitteilla.

Maatalous ja elintarviketeollisuus ovat kehittyneet suotuisasti viime vuosina, vaikka maataloustuotanto

kärsi kuivasta satokaudesta 2010. Maatalouden painopiste siirtyy entistäkin enemmän etelään mustan maan alueelle ja markkinat keskittyvät. Venäjästä on jo tullut merkittävä viljan ja kasvinviljelytuotteiden viejä, kuluvan satokauden vienti nousee yli 25 miljoonaan tonniin. Venäjän suurimmat vilja-alueet ovat Volga-joen varrella, mutta valtion tukiaiset aiotaan entistä enemmän keskittää köyhille alueille, jossa maatalous ja turismi nähdään periferian autioitumisen pelastuksena.

Tulevaisuudessa Venäjällä tarvitaan myös paljon erityisosaamista, erityisesti energiatehokkuuden, bioteknologian ja ympäristöteknologian alalla. Suurkaupungeissa tarvitaan kiireisesti jätehuoltoa ja pysäköintiratkaisuja, mutta myös lisää asuntoja. Asuntojen kysyntä ylittää selvästi tarjonnan. Venäjä aikoo myös panostaa arktisten alueiden kehitykseen, joka tarjoaa uusia mahdollisuuksia muun muassa laivanrakennuksen, arktisen kuljetuksen ja meriteknologian aloille. Julkisen sektorin projekteihin osallistuminen vaatii kuitenkin paikallista osaamista ja suhdeverkostoa.

Menestyksellä toimiminen Venäjän markkinoilla edellyttää muutenkin tiivistä läsnäoloa, henkilökohtaisten luottamussuhteiden rakentamista ja paikallisen liiketoimintakulttuurin tuntemusta. Venäjän kielen osaaaminen helpottaa edelleen huomattavasti toimimista maassa.

TURKKI

**Mika Mickelsson*

Turkin nopea talouskasvu jatkui vuonna 2011, mutta kasvuvauhdin ennakoidaan hidastuvan merkittävästi kuluvaan vuoden aikana. Taustalla ovat kansainvälisen talouden epävarma tilanne ja Turkin sisäiset taloudelliset ongelmat. Keskeinen talouteen liittyvä huolenaihe Turkissa on ennätysmäisen suureksi kasvanut vaihtotaseen alijäämä. Turkin ulkomaankauppa on tällä hetkellä alijäämäistä useimpien tärkeiden kauppakumppanien kanssa, mikä lisää myös paineita kotimaisen tuotannon suojaamiseen. Euroopan unioni on säilyttänyt asemansa Turkin keskeisenä vientimarkkina-alueena ja suorien investointien lähteenä, vaikka Turkki on pyrkinyt tiivistämään kauppasuhteitaan erityisesti Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan sekä Keski-Aasian maihin. Haasteellisesta tilanteesta huolimatta Turkin hallituksen odotetaan edelleen jatkavan kurinalaista raha- ja talouspolitiikkaa. Talouskasvun edellytysten turvaaminen pidemmällä aikavälillä edellyttää lisäksi kilpailukyvyyn parantamiseen tähtäävien rakenteellisten uudistusten toteuttamista esimerkiksi työmarkkinoilla.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Turkin talous elpyi hyvin vuosien 2008-2009 finanssi-kriisistä ja nopea talouskasvu jatkui edelleen vuoden 2011 aikana. Turkin bruttokansantuote kasvoi viime vuonna 8,5 prosenttia, mutta kasvu hidastui merkittävästi viimeisellä vuosineljänneksellä. Ripeän kasvun taustalla on ollut ennen kaikkea yksityisen sektorin kulutuskysynnän ja investointien lisääntyminen. Talouden sektoreista voimakasta kasvua on tapahtunut ennen kaikkea tukku- ja vähittäiskaupassa, rakennus- ja kuljetusalalla sekä finanssipalveluissa.

Maailmantaloudessa vallitsevan epävarmuuden ja Turkin sisäisten taloudellisten ongelmien seurauksena kasvun ennakoidaan kuitenkin hidastuvan merkittävästi kuluvaan vuoden aikana. Esimerkiksi OECD ennustaa Turkin talouskasvun jäävän noin kolmeen prosenttiin 2012 ja Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ennustaa 2,3 prosentin talouskasvua. Turkin hallituksen virallinen kasvuennuste kuluvalle vuodelle on neljä prosenttia ja vuodelle 2013 vähän korkeampi.

Turkin myönteinen taloudellinen kehitys on laskenut työttömyysastetta, joka oli vuoden 2011 lopulla hie-man alle 10 prosenttia. Työttömyyden kausivaihtelut ovat Turkissa kuitenkin suuria ja työttömyystilastojen luotettavuuteen ja vertailukelpoisuuteen on syytä suhtautua varauksellisesti. Voimakkaan talouskasvun ja Turkin liiran ulkoisen arvon laskun myötä pitkään suhteellisen maltillisena pysytellyt inflaatio kiihtyi jälleen viime vuoden loppupuolella ja kuluttajahinta-indeksillä mitattu vuotuinen inflaatio oli vuoden 2012 maaliskuussa 10,43 prosenttia.

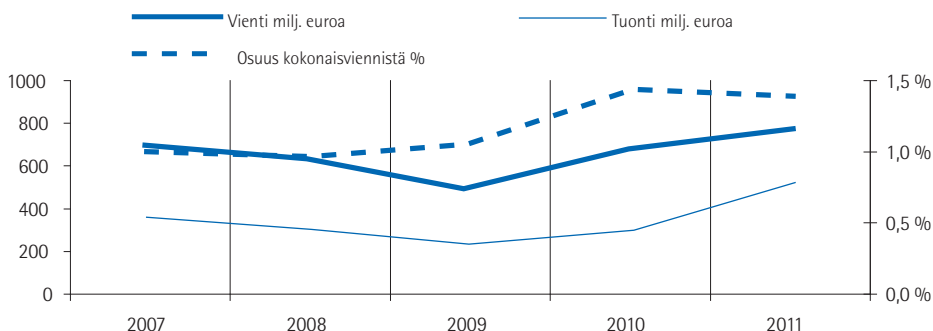
Keskeiseksi talouteen liittyväksi huolenaiheeksi Turkissa on noussut paljolti energiantuonnista johtuva huomattava kauppataaseen vaje ja ennätysmäiseksi kasvanut vaihtotaseen alijäämä. Vuositasolla kumulatiivinen vaihtotaseen alijäämä oli joulukuussa 2011 noin 77 miljardia dollaria, mikä on arviolta peräti 10 prosenttia maan bruttokansantuotteesta. Turkin taloutta vaivaavat myös kilpailukykyä heikentävät rakenteelliset ongelmat, joiden taustalla ovat työttömyys, naisten vähäinen osuus virallisesta työvoimasta, alhainen keskimääräinen eläköitymisikä, epävirallisen talouden suuri osuus ja koulutusjärjestelmän puutteet. Toisaalta väestön alhainen keski-ikä ja suhteellisen nopea väestönkasvu nähdään usein Turkin vahvuuksina kansainvälisessä kilpailussa.

Suorat ulkomaiset investoinnit Turkkiin ovat viime vuosina kärsineet maailmantalouden epävarmuudesta. Vuonna 2011 suoria ulkomaisia investointeja tehtiin vajaan kuudentoista miljardin dollarin arvosta, kun niiden arvo vielä 2007 oli lähes 22 miljardia dollaria. Pudotusta voidaan tosin osittain selittää aiempina vuosina toteutetuilla suurilla yksityistämishankkeilla. Euroopan taloudellinen kehitys on Turkille tärkeää investointien houkuttelemiseksi myös jatkossa, sillä Euroopan unioni on Turkin tärkein suorien investointien lähde.

Turkin ulkomaankauppa on alijäämäistä useimpien tärkeiden kauppakumppanien kanssa, vaikka Turkin hallitus on pyrkinyt aktiivisesti monipuolistamaan vientimarkkinoita tiivistämällä kauppasuhteitaan eri-

**Lähetystösihteeri Mika Mickelsson työskentelee Suomen suurlähetystössä Ankarassa.*

Suomen ja Turkin välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

tyisesti Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan alueen sekä Keski-Aasian maiden kanssa. Turkin keskeisiä vientituotteita ovat moottoriajoneuvot, koneet ja laitteet, elektroniikka sekä tekstiilit. Euroopan unioni on säilyttänyt edelleen asemansa Turkin keskeisenä vientimarkkina-alueena. Unionin jäsenmaiden yhteenlaskettu osuus Turkin viennistä tosin laski kuluvaan vuoden helmikuussa noin 42 prosenttiin, kun se oli vuotta aiemmin vastaavana ajankohtana noin 49 prosenttia.

Suomen ja Turkin välinen kauppa

Suomen ja Turkin kauppavaihto toipui nopeasti maailmantalouden kriisin aiheuttamasta notkahduksesta vuonna 2009 ja on sen jälkeen kehittynyt myönteisesti Turkin talouden voimakkaan kasvun ja maiden välisten hyvien suhteiden ansiosta. Turkki on Suomelle tärkeä nouseva markkina, jonka merkitys kauppakumppanina kasvaa jatkuvasti. Suomalaisyrietykset ovat voineet hyötyä EU:n ja Turkin välisestä tulliliitosta sekä EU-jäsenyyssprosessin myötä Turkissa toteutetuista uudistuksista. Suomen ja Turkin välisen kauppavaihdon arvo oli vuonna 2011 yhteensä yli 1,2 miljardia euroa. Viennin arvo Turkkiin oli vuonna 2011 noin 790 miljoonaa euroa ja tuonnin arvo noin 430 miljoonaa euroa. Viime vuoden aikana tuonti Turkista Suomeen kasvoi Suomen vientiä nopeammin, mutta kauppataase on Suomelle edelleen vahvasti ylijäämäinen.

Turkki oli 2011 Suomen 19. tärkein vientimaa ja vastaavasti 25. suurin tuontimaa, ja tullitilaston perusteella Suomen viennin arvo Turkkiin oli viime vuonna suurempi kuin esimerkiksi Intiaan tai Brasiliaan. Suomen päävientituotteita Turkkiin ovat paperi- ja pähkivalmisteet, voimatuotannossa käytettävät koneet ja moottorit sekä televiestintälaitteet. Tuonti Turkista

koostuu suurelta osin autoista (muun muassa Renault ja Toyota), vaatteista ja muista tekstiilituotteista.

Turkissa toimii täydessä tai osittaisessa suomalaisomistuksessa tällä hetkellä noin kuutisenkymmentä rekisteröityä yritystä. Lisäksi arviolta jopa 300 suomalaisyrityksellä on edustus Turkissa lähinnä myyntitoimintaa varten. Suomalaisyrietyksistä tärkeitä toimijoita Turkissa ovat muun muassa Componenta, Wärtsilä, Nokia, TeliaSonera, Kone, UPM-Kymmene, Outokumpu, Huhtamäki ja Metso.

Myös monet muut suomalaisyritykset ovat huomanneet Turkin markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet ja kiinnostus Turkia kohtaan on ollut Suomessa kasvussa. Esimerkiksi terveydenhoitoalan teknologiaan ja ohjelmistoihin liittyvällä osaamisella on potentiaalista kysyntää Turkin markkinoilla. Energiantuotannon ja siirtoverkkojen asteittainen yksityistäminen sekä Turkin energiamarkkinoiden kasvu voivat myös tarjota mahdollisuuksia suomalaisyrityksille. Energiasektorilla yhteistyömahdollisuuksia voisi lisäksi löytyä esimerkiksi uusiutuvien energianlähteiden hyödyntämisessä ja kaukolämmön, jätehuollon sekä energiatehokkuuden kehittämisessä.

Lisääntyvästä vuorovaikutuksesta kertovat suorat reittilentoyhteydet Istanbulin ja Helsingin välillä. Finnairin lakkautettua reittinsä keuhällä 2011 on Turkish Airlines puolestaan lisännyt lentojen määrää. Turkin tavoitteena on vahvistaa Istanbulin strategista asemaa alueellisena keskuksena ja logististen yhteyksien solmukohtana, ja Turkish Airlinesin laaja lentoreittiverkosto tukee tätä pyrkimystä. Turkista on tullut myös yhä suosittu matkailukohde ja viime vuonna noin 180 000 suomalaisturistia vieraili Turkissa.

Suomalaisyrityksistä tähän mennessä suurimmat investoinnit Turkkiin on tehnyt TeliaSonera, joka omistaa osuuden maan suurimmasta matkapuhelinoperaattorista Türkcellistä. Vuonna 2006 suomalainen Componenta osti osake-enemmistön turkkilaisesta rauta- ja alumiinivalukomponentteja valmistavasta Dökaşista. Huhtamäellä on lisäksi Istanbulissa toimiva pakkaus-tehdas. Nokia puolestaan on Turkissa merkittävä toimija matkapuhelinmarkkinoilla ja Nokia Siemens Networks vastaavasti verkkopuolella.

Suomen ja Turkin väliset hyvät poliittisen tason suhteet ovat edistäneet maidemme välisiä kaupallisia ja taloudellisia suhteita. Suomi on johdonmukaisesti tukenut Turkin EU-jäsenyysprosessia siitä saakka, kun

Turkki Helsingin Eurooppa-neuvostossa joulukuussa 1999 hyväksyttiin EU:n hakijamaaksi. Turkissa Suomen tuki tunnetaan hyvin ja Suomea arvostetaan.

Vilkas korkean tason vierailuvaihto on konkreettinen osoitus hyvistä poliittisista suhteista. Viimeksi huhtikuussa 2012 pääministeri Jyrki Katainen ja Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Alexander Stubb vierailivat Ankarassa ja Istanbulissa laajan vienninedistämisvaltuuskunnan kanssa. Vierailun tavoitteena oli monipuolistaa Suomen ja Turkin poliittisia ja taloudellisia suhteita. Ministereiden mukana matkusti edustajia noin 40 suomalaisyrityksestä. Tasavallan presidentti Tarja Halonen teki virallisen vierailun Turkkiin maaliskuussa 2011.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Turkissa kesällä 2011 pidetyissä parlamenttivaaleissa hallitusvastuussa vuodesta 2002 ollut AK-puolue (oikeus- ja hyvinvointipuolue) saavutti odotetun vaalivoiton ja kykeni säilyttämään valta-asemansa sekä muodostamaan hallituksen pääministeri Recep Tayyip Erdoğanin johdolla. AK-puolueen valtakaudella Turkissa on toteutettu useita reformeja, jotka ovat tukeneet demokratiakehitystä ja EU-jäsenyysprosessia. Tällä vaalikaudella keskeinen sisäpoliittinen uudistushanke on viime vuoden syksyllä aloitettu Turkin perustuslain kokonaisuudistus, jota valmistelee parlamentaarinen komissio. Tällä hetkellä voimassa oleva perustuslaki on vuoden 1980 sotilasvallankaappauksen jälkeiseltä ajalta, eikä täytä EU-jäsenyyden edellytyksiä. Turkin hallitus arvioi perustuslakiuudistuksella olevan myös taloudellista merkitystä, sillä toimivan institutionaalisen viitekehyksen nähdään parantavan liiketoimintaympäristöä ja investointi-ilmapiriä.

Turkissa on lisäksi käynnissä vuonna 2010 alkanut oikeuslaitosreformi, jossa keskitytään erityisesti oikeuslaitoksen puolueettomuuden ja tuomioistuinten toiminnan tehokkuuden ja läpinäkyvyyden parantamiseen. Tammikuussa 2012 Turkin hallitus julkisti kolmannen tähän liittyvän lakimuutospaketin, jolla jatketaan rikoslainsäädännön ja viranomaisten toiminnan uudistamista.

Perustuslakiuudistuksen ja oikeuslaitosreformin ohella muita ajankohtaisia yhteiskunnallisia teemoja Turkissa ovat ilmaisuvapauteen liittyvät kysymykset ja kurdiväestön asema. Turkin hallitus käynnisti syksyllä 2010 demokraattisen avauksen nimellä kulkevat uudistukset, joiden tarkoituksena on parantaa kurdien ja mui-

den vähemmistöjen asemaa. Turkissa edelleen tapahtuvat terrori-iskut kuitenkin varjostavat kehitystä ja heijastuvat uudistuksista julkisuudessa käytävään keskusteluun.

Kysymys ilmaisuvapauden tilasta Turkissa on saanut osakseen kansainvälistä huomiota, kun asevoimien entisten ja nykyisten upseerien lisäksi useita toimittajia on ollut pitkään pidätettyinä liittyen muun muassa väitettyihin hallituksen vastaisiin salaliittoihin ja val-lankaappaussuunnitelmien valmisteluun. Väitteiden todenperäisyyttä on vaikea arvioida. Turkin viranomaiset kuitenkin korostavat, että toimittajia on pidätetty heidän yhteyksistään rikolliseen toimintaan eikä heidän ammattinsa takia. Euroopan unioni seuraa ilmaisuvapauden tilaa Turkissa osana EU-jäsenyysprosessia ja tilanteeseen on kiinnitetty huomiota myös Euroopan neuvostossa.

Turkin suhteellisen nopea talouskasvu ja elintason nousu ovat tärkeitä selittäviä tekijöitä hallitsevan AK-puolueen kannatukselle. Toteutetun politiikan ansiosta Turkin valtiontalous on suhteellisen hyvässä kunnossa ja esimerkiksi vuonna 2010 valtionvelka oli 42,2 prosenttia bruttokansantuotteesta alittaen selvästi Maastrichtin kriteerit. Nykyisestä haasteellisesta taloudellisesta tilanteesta huolimatta Turkin hallituksen odotetaan jatkavan edelleen kurinalaista raha- ja talouspolitiikkaa sekä liiketoimintaympäristön ja kilpailukykyyn parantamiseen tähtäävien rakenteellisten uudistusten toteuttamista. Turkin keskuspankki on myös pyrkinyt aktiivisilla toimilla, kuten ohjauskorkoa säätelemällä, stimuloimaan kotimaista taloudellista toimintaa ja hillitsemään Turkin liiran ulkoisen arvon heikentymistä suhteessa dollariin ja euroon. Julki-

suudessa keskuspankin toimet ovat saaneet osakseen myös arvostelua.

Uudistusten jatkaminen on tärkeää kestävän talouskasvun varmistamiseksi ja Turkin suuren vaihtotaseen alijäämään tasapainottamiseksi, sillä nykyistä vajetta pidetään pidemmällä aikavälillä kestäättömänä. Merkittävä vaihtotaseen alijäämään kytkeytyvä ongelma Turkissa on kotimaisen säästämisasteen alhaisuus muihin nouseviin markkinoihin verrattuna. Ulkomaisista pääomaa tarvitaan talouskasvun edellytyksenä olevien investointien rahoittamiseen ja tämän seurauksena Turkin talous on haavoittuvainen kansainvälisille suhdannevaihteluille.

AK-puolueen valtakaudella jo toteutettujen pankki-, koulutus-, sosiaaliturva- ja terveydenhuoltoreformien lisäksi rakenteellisille uudistuksille on tarvetta työmarkkinoilla. Erityisesti maatalouden piirissä ja pienyrityksissä epävirallinen talous on edelleen laajamittaista ja huomattava osa tehdystä työstä jää viranomaisvalvonnan ulkopuolelle. Tehokkaita työllisyyspoliittisia toimenpiteitä tarvitaan myös suhteellisen korkean nuorisotyöttömyyden alentamiseksi.

Energiahuollon turvaaminen on olennainen kysymys Turkin taloudellisen kehityksen kannalta. Ripeän talouskasvun ja kaupungistumisen myötä energiankulutus on Turkissa kasvanut kansainvälisesti vertaillen nopeasti, ja Turkin energiamarkkinoiden kasvupotentiaalin arvioidaan olevan lähitulevaisuudessa huomattava. Turkin energiapoliitikassa tärkeitä tavoitteita ovat lisääntyvään energiankulutukseen vastaaminen, energiatehokkuuden parantaminen ja energianlähteiden monipuolistaminen. Turkki on tällä hetkellä riippuvainen ulkomaisista energianlähteistä ja energiantuotannossa hyödynnetään ennen kaikkea maakaasua, kivi- ja ruskohiiltä sekä vesivoimaa.

Turkissa on paljon uusiutuvia energiavaroja, kuten vesi- ja tuulivoimaa, maalämpöä sekä aurinkoenergiaa. Investoinnit potentiaalisten energianlähteiden hyödyntämiseen ja energiatehokkuuden lisäämiseen vähentäisivät tuontiriippuvuutta. Toistaiseksi uusiutuvien energianlähteiden hyödyntäminen on kuitenkin ollut Turkissa vähäistä vesivoimaa lukuun ottamatta. Tuontiriippuvuutta pyritään vähentämään tuottamalla osa sähköenergiasta tulevaisuudessa ydinvoimalla. Suunnitelmissa on rakentaa kolme ydinvoimalaitosta, joista Turkki on tehnyt Venäjän kanssa sopimuksen ensimmäisen ydinvoimalan rakentamisesta maan eteläosaan.

Yhtenä tärkeänä strategisena tavoitteena Turkin energiapoliitikassa on hyödyntää maan geopolitiittista asemaa erityisesti Euroopan markkinoille suuntautuvien kansainvälisten energiankuljetusreittien kauttakulku-
maana. Useista vireillä olevista maakaasu- ja öljyputkihankkeista tunnetuin on Nabucco-kaasuputki, jonka tarkoituksena olisi tuoda maakaasua Kaspianmereltä ja sen ympäristöstä Eurooppaan. Euroopan unioni toivoo kaasuputkesta vaihtoehtoista energiaväylää, joka vähentäisi riippuvuutta Venäjältä tuotavasta kaasusta ja parantaisi energiahuoltovarmuutta. Turkki suhtautuu hankkeeseen myönteisesti, mutta Nabuccon toteutuminen on tällä hetkellä epävarmaa, koska hankkeen toteutuksesta vastaava yritysconsortio ei ole toistaiseksi pystynyt varmistamaan riittävää kaasunsaantia.

Ulkopolitiikassaan Turkki on pyrkinyt aktiivisesti kehittämään yhteistyösuhteita naapurimaidensa ja myös laajemmin Lähi-idän alueen ja Persianlahden valtioiden kanssa. Turkki on tukenut näkyvästi arabikevään myötä alkanutta demokratiakehitystä, mutta tällä hetkellä Syyrian levottomuudet ja niiden aiheuttamat pakolaisongelmat ovat Turkissa merkittävä huolenaihe. Poliittisten suhteiden rinnalla Turkki kehittää johdonmukaisesti myös kaupallisia yhteyksiä vientimarkkinoiden monipuolistamiseksi ja Turkki nähdään usein siltana Lähi-itään, Etelä-Kaukasiaan ja Keski-Aasiaan.

Sääntely-ympäristön kehitys

Viime vuosien nopean talouskasvun ansiosta Turkin merkitys kansainvälisen talouden toimijana on vahvistunut ja Turkki kuuluu maailman suurimpien talouksien G-20-ryhmään. Myönteistä taloudellista kehitystä on edesauttanut vuonna 2008 umpeutunut vakautussopimus kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n kanssa ja käynnissä oleva EU-jäsenyyssopimus.

Turkin ja Euroopan talousyhteisön (ETY) välinen assosiaatiosopimus, niin kutsuttu Ankaran sopimus, alle-

kirjoitettiin vuonna 1963 ja se astui voimaan vuonna 1964. Sopimuksen tavoitteena oli Turkin ja Euroopan talousyhteisön suhteiden kehittäminen ja Turkin taloudellinen avustaminen. Turkin ja EU:n välinen tulliliitto on ollut voimassa vuoden 1996 alusta lukien ja sitä hallinnoi osapuolten välinen yhteiskomitea. Tulliliitossa EU:n ja Turkin välinen kauppa on sisämarkkinakauppaa, jossa tavarat liikkuvat vapaasti tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Tulliliitto helpottaa EU-maiden ja Turkin välistä kauppavaihtoa, mutta sen toi-

meenpanossa on ongelmia. Turkki pyrkii suojelemaan omia markkinoitaan soveltamalla tulliliiton säännöksiä vain osittain. Myös Turkin kansallisen lainsäädännön toimeenpanossa on edelleen puutteita. Toimeenpanoon liittyvistä ongelmista huolimatta tulliliitto on auttanut Turkin ja EU:n välisten kauppasuhteiden kehittymistä sekä Turkin integroitumista eurooppalaisiin talousrakenteisiin.

Turkin EU-jäsenyysneuvottelut aloitettiin vuonna 2005, mutta ne ovat viime vuosina edenneet hitaasti ja kaikkiaan 35 neuvotteluluvusta on toistaiseksi voitu avata vain 13. Jäljellä olevista luvuista suurin osa on tällä hetkellä jäädytettyinä joko Eurooppa-neuvoston päätöksellä tai tiettyjen EU-jäsenmaiden vaatimuksista. Mahdollisia avattavia neuvottelulujuja on tämän vuoksi jäljellä vain kolme: kilpailua, sosiaalipoliittikkaa ja työllisyyttä sekä julkisia hankintoja koskevat.

Jäsenyysneuvottelujen hitaasta edistymisestä huolimatta Euroopan unioni tukee Turkkiä EU-jäsenyyksiä kehittämisessä IPA-ohjelman (Instrument for Pre-Accession Assistance) kautta. Euroopan komission vuotuinen tuki Turkille on ollut viime vuosina kasvussa ja vuonna 2011 se oli lähes 780 miljoonaa euroa. Tästä osa käytetään hallintojen välisiin Twinning-hankkeisiin, joilla pyritään viranomaisyhteistyön avulla kehittämään kohdemaan hallintorakenteita. Myös suomalaiset toimijat ovat olleet mukana useissa EU-rahoitteisissa hankkeissa Turkissa.

EU:n ohella Turkki saa tukea Euroopan investointipankilta (EIB) ja Maailmanpankilta. Jo 1960-luvulta lähtien Turkissa toiminut EIB on kohdentanut lainoitustaan erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille, energia- ja ympäristösektorille sekä infrastruktuurihankkeisiin. Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki (EBRD) on myös hyväksynyt Turkin operaatiomaaksi ja se kohdentaa rahoitustaan pk-yritysten tukemiseen, maatalouteen, yksityistämiseen, kunnallisten palveluiden infrastruktuurin parantamiseen ja energiatehokkuuden sekä uusiutuvien energiamuotojen kehittämiseen. Turkki on maailman kauppajärjestö WTO:n ja Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n jäsen. OECD:n kehitysapukomitea määrittelee Turkin edelleen kehityksimaaksi, ja tämän vuoksi Turkki on kelvoinen kohde myös yrityksille myönnettävälle Finnpartnership-liikekumppanuustuelle.

Suomen ja Turkin välinen kaksinkertaisen verotuksen estämistä koskeva sopimus allekirjoitettiin vuonna 2009. Molempien osapuolten ratifioitua sopimuksen se tuli voimaan toukokuussa 2012. Sopimuksen var-

sinainen toimeenpano alkaa vuoden 2013 alussa. Tällä hetkellä voimassa oleva Suomen ja Turkin välinen investointisuojausopimus on peräisin vuodelta 1997. Neuvottelut sopimuksen uusimisesta ovat olleet keskeytyksissä Lissabonin sopimuksen voimaantulon aiheuttamien muutosten seurauksena.

Myönteisestä talouskehityksestä huolimatta Turkin on kyettävä jatkossa toteuttamaan pitkäjänteisiä uudistuspolitiikkaa turvataksaan taloudellisen kilpailukykyä. On selvää, ettei Turkki enää tulevaisuudessa pärjää kansainvälisessä kilpailussa pelkästään alhaisilla työvoimakustannuksilla. Yhtenä tärkeänä osa-alueena Turkin talouden modernisaatiossa on 1980-luvulla alkanut valtionyhtiöiden yksityistäminen. Yksityistämistä säätelevä laki astui voimaan 1994 ja sen perusteella yksityistämisen yleisenä tavoitteena on lisätä taloudellista tuottavuutta ja vähentää julkisen sektorin menoja. Pääministerin kanslian alaisuudessa toimiva yksityistämisen viranomainen vastaa Turkissa yksityistämisen prosessin toimeenpanosta poliittisella tasolla tehtyjen strategisten linjausten mukaisesti.

Yksityistettävien tai jo yksityistettyjen yritysten joukossa on esimerkiksi pankkeja, maatalous-, kaivos-, sähkö- ja kaasualan yrityksiä sekä tuotantolaitoksia. Liikenne- ja viestintäsektorilla yksityistämisen kohteeksi on päätetty ottaa muun muassa moottoriteitä, siltoja, televiestintäalan yritys Türk Telekom ja kansallinen lentoyhtiö Turkish Airlines (Türk Hava Yolları). Energiamarkkinoilla Turkin hallitus on aktiivisilla toimenpiteillä pyrkinyt parantamaan investointiympäristöä. Markkinoiden asteittaisen liberalisoinnin ja valtion omistaman energiantuotantokapasiteetin sekä siirtoverkkojen yksityistämisen tuloksena sekä kotimaisten että ulkomaisten yritysten tekemät investoinnit energiasektorille ovat lisääntyneet.

Parantaakseen taloudellista kilpailukykyä ja vähentääkseen tuonnista johtuvaa kauppataaseen alijäämää Turkin hallitus ilmoitti laajasta kannustinpaketista huhtikuussa 2012. Uuden kannustinpaketin tarkoituksena on tehostaa monia jo vuonna 2009 aloitettuja toimenpiteitä kotimaisen tuotantokapasiteetin lisäämiseksi erityisesti niillä sektoreilla, joilla tuonti-riippuvuus on suurta. Kannustimilla pyritään myös tasaamaan alueellisia eroja houkuttelemalla nykyistä enemmän investointeja Turkin vähiten kehittyneille alueille. Tavoitteena on lisäksi tukea suuren jalostusarvon omaavien korkean teknologian tuotteiden kotimaista tuotantoa. Kannustimina ovat esimerkiksi verohelpotukset (kuten arvonalisä- ja yritysvero), tuki työntekijöiden sosiaaliturvamaksuihin ja korkosubven-

tio sekä kone- ja laitehankintojen vapauttaminen tullimaksuista. Osa kannustimista on tarkoitettu kaikille tietyin minimimäärän ylittäville investoinneille, kun taas osa suunnataan vain tietyille kehitysalueille tehtäviin investointeihin, mittakaavaltaan suuriin investointeihin tai sellaisiin panostuksiin, joita tehdään strategisesti tärkeille sektoreille.

Liiketoimintailmapiirin parantamiseksi Turkki on myös uudistanut kansallisen kauppalakinsa. Uudistetun lain tavoitteena on virtaviivaistaa yritysten perustamismenettelyä, lisätä kirjanpidon läpinäkyvyyttä, vahvistaa osakkeenomistajien asemaa, suojata yrityksiin sijoitettuja pääomia ja estää aiempaa tehokkaammin varojen väärinkäyttöä. Yrityksiltä edellytetään jatkossa myös verkkosivujen ylläpitoa ja yritystä koskevien perustietojen jakamista sivujen välityksellä. Turkissa toimiville ulkomaisille yhtiöille uusi laki tuo myös mukanaan aiempaa laajemman tiedotusvelvoitteen.

Maailmantalouden epävarma tilanne ja kauppataaseen huomattava alijäämä ovat lisänneet Turkissa paineita kotimaisen tuotannon suojaamiseen. Turkin hallituksen tavoitteena on julkisissa hankinnoissa vahvistaa paikallisen tuotannon asemaa ja korvata tuontia. Kotimaisten yritysten asemaa julkishankinnoissa on pyritty parantamaan muun muassa antamalla niille etuja kansainvälisissä tarjouskilpailuissa.

Turkin markkinoilla toimivien suomalaisten ja muiden ulkomaisten yritysten kokemat ongelmat liittyvät usein tullin ja muiden viranomaisten toimintaan, ulkomaisten työntekijöiden työolupien saantiin, kilpailu-

olosuhteisiin sekä teollis- ja tekijänoikeuksien valvontaan. Huomattava osa Euroopan unionin alueelta löytyvistä tuoteväärennöksistä on peräisin Turkista, jossa teollis- ja tekijänoikeuksien suojaaminen on edelleen puutteellista. Turkki ei ole ryhtynyt toistaiseksi riittäviin toimiin väärennettyjen tuotteiden valmistuksen ja levittämisen estämiseksi. Oikeusprosessien ennakoinnattomuus ja pitkäkestoisuus vaikeuttavat lisäksi mahdollisuuksia puuttua tehokkaasti immateriaalioikeuksien loukkauksiin.

Ongelmia on ilmennyt myös Turkin viranomaisten vaatimien erilaisten tuontilupien ja sertifikaattien sekä rekisteröintivaatimusten vuoksi. Vaikeuksia ovat myös aiheuttaneet Turkkiin tuotavilta elintarvikkeilta ja elintarvikkeiden kanssa kosketuksissa olevilta materiaaleilta edellytettävät terveyssertifikaatit. Kansainvälisten lääkeyhtiöiden toimintaa Turkin markkinoilla ovat vaikeuttaneet puolestaan vaatimukset hyvistä tuotantotavoista (Good Manufacturing Practices) sekä niihin liittyvät Turkin viranomaisten tekemät tarkastuskäynnit tuotantolaitoksille. Vaatimusten taustalla on pyrkimys suojata kotimaista lääketuotantoa ja niiden seurauksena tiettyjen lääkkeiden maahantuonti Turkkiin on vaikeutunut. Menettelyt ovat Euroopan komission näkemyksen mukaan useassa tapauksessa tulliliiton säännösten vastaisia ja niissä on havaittavissa selviä protektionistisia piirteitä. Tulliliiton toimeenpanoon liittyviä ongelmia käsitellään osapuolten välisessä yhteiskomiteassa, ja sekä komissio että yksittäiset jäsenvaltiot ottavat tapauksia säännöllisesti esille Turkin viranomaisten kanssa käytävissä keskusteluissa.

Yleisarvio

Turkki on tärkeä nouseva markkina, jonka talouskasvu oli viime vuosikymmenellä kansainvälisesti vertaillen nopeaa. Turkin markkinoilla on jatkossa huomattavaa kasvupotentiaalia ja lisäksi Turkin alueellinen painoarvo tarjoaa monia mahdollisuuksia kauppaa- ja taloussuhteiden kehittämiseksi myös Lähi-idän, Persianlahden, Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian maiden kanssa.

Turkin ulkomaankauppa on tällä hetkellä alijäämäistä useimpien tärkeiden kauppakumppanien kanssa. Euroopan unioni on säilyttänyt asemansa Turkin keskeisenä vientimarkkina-alueena ja suorien investointien lähteenä. Mahdollinen taloudellinen laskusuhdanne tai pitkittynyt taantuma Euroopassa tulisi tämän vuoksi vaikuttamaan merkittävällä tavalla myös Turkin taloudelliseen kehitykseen. EU-jäsenyysprosessi on Turkille strategisesti tärkeä, mutta viime vuosina jäsenyysneuvottelut ovat edenneet hitaasti.

Lisäksi EU:n ja Turkin välisen tulliliiton toimeenpanossa on ollut ongelmia.

Turkin hallituksen toteuttaman kurinalaisen talous- ja rahapolitiikan tuloksena maan taloudellinen kehitys on vakautunut. Tämän ansiosta myös Turkin valtiontalous on suhteellisen hyvässä kunnossa. Vaihtotaseeseen alijäämä, ennusteet talouskasvun merkittävästä hidastumisesta vuoden 2012 aikana ja kansainvälisen talouden suhdannekehityksen epävarmuustekijät antavat kuitenkin aiheen seurata tilannetta tarkasti. Turkki on toteuttanut EU-jäsenyysprosessin osana monia rakenteellisia uudistuksia, joiden tarkoituksena on investointi-ilmailmapiirin ja liiketoimintaympäristön kehittäminen. Turkin on jatkettava uudistuspolitiikkaa kilpailukyvyyn parantamiseksi ja talouskasvun edellytysten turvaamiseksi myös tulevaisuudessa.

UKRAINA

**Christian Heikkinen ja Outi Isotalo*

Ukrainan syvä talouslama taittui vuonna 2010, kun talous alkoi kääntyä kasvuun. Viime vuonna talous kasvoi neljä prosenttia ja tälle vuodelle ennustetaan kolmen prosentin kasvua. Ukraina tarjoaa edelleen paljon potentiaalia, mutta sääntely-ympäristön kehittymättömyys jarruttaa ulkomaisten investointien virtaamista maahan.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Maailmantalouden syvä taantuma iski Ukrainan polvilleen

Maailmanmarkkinoiden epävarmoista näkymistä johtuen viennistä elävän Ukrainan tulevaisuutta on tällä hetkellä vaikea ennustaa. Talouskasvuun vaikuttavat olennaisesti teräksen kysyntä ja hintakehitys. Vuosina 2012–2016 Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ennustaa maan talouden kasvavan keskimäärin neljän prosentin tahtia ja inflaation painuvan 5 – 8 prosentin vuositasolle. Verotulojen heikko kantokyky korostaa tullintulojen merkitystä budjetille. Ukrainan talouden selkärankana olevan terästeollisuuden näkymät ovat jossain määrin epävarmat. Tuotanto on kasvanut, samoin teräksen hintataso on noussut selvästi vuoden 2009 tasoista. Suuret teräksen tuottajat uskovat, että taantumän päättyessä ja nousun toden teolla alkessa, on Ukrainan terässektori suuren devalvaation vuoksi hinnoiltaan erittäin kilpailukykyinen maailman teräsmarkkinoilla.

Talouskriisi pakottaa yritykset kustannussäästöihin, mikä johtaa väistämättä yhä useammin irtisanomisiin ja työttömyyden kiihtyvään kasvuun. Työttömien määrää lisäävät myös ulkomailta kotiin palaavat keikkatyöläiset. Virallisten arvioiden mukaan työttömiä olisi jo noin miljoona, epävirallisesti puhutaan kolmesta miljoonasta työttömästä. Luvun on ennustettu synkimmissä arvioissa nousevan jopa viiteen miljoonaan työttömään, mikä tarkoittaisi lähes 25 prosentin työttömyyttä. Työmarkkinoiden jäähtymisen mukana on palkkojen kasvu pysähtynyt ja monessa tapauksessa kääntynyt jopa laskuun. Kiinteistömarkkinoilla tapahtunut hinnanlasku on pysähtynyt, mutta selvä nousukiito ei ole vielä alkanut.

Maailman talouskriisin alkaessa vuoden 2008 lopulla oli Ukraina ensimmäisiä maita, jotka vaipuivat taantumaan. Jo kriisin alkuvaiheessa maa kääntyi IMF:n puoleen neuvotellakseen talouden romahtamista estävän tukilainan ehdoista. IMF ja Ukrainan hallitus sopivat 16,4 miljardin dollarin tukipaketista, joka maksettaisiin useassa erässä sitä mukaa, kun Ukraina toteuttaa lainanehtoina oleva toimenpiteet. Maaliskuussa 2011 IMF siirsi 1,55 miljardin dollarin erän maksatusta kunnes IMF:n vaatiman kaasun hinnankorotus kotitalouksille hyväksytään. Tämä tuskin tapahtuu ennen loka-kuun 2012 parlamenttivaaleja.

Ukrainan valtion velkataso on noussut

Luottamus Ukrainan velanhoitokykyyn on heikentynyt selvästi ja maan luottoluokitus on laskenut. Ukraina on sijoitettu rahoitusriskien osalta maailman kymmenen huonoimman maan joukkoon. Valtion velkaantuminen on kasvanut lamavuosina kovaa vauhtia, ollen kuitenkin vielä kohtalaisella tasolla. Valtion velka on nyt noin 50 prosenttia bruttokansantuotteesta. Ukrainan velkaantumista hillitsee osin myös se, ettei maa enää saa kansainvälisiltä markkinoilta lainaa.

Pankkisektori vaikeuksissa

Yhä useammat yritykset ovat joutuneet lykkäämään lainojen lyhennyksiä, mikä asettaa maan liikepankit tukalaan tilanteeseen. IMF:n tukipaketin rahoituksesta merkittävä osa on mennyt pankkien likviditeetin turvaamiseen. Osa maan johtavista pankeista on jo ajautunut keskuspankin ohjaukseen. Maassa toimii nykyisellään yli 170 pankkia ja konkurseja on väistämättä edessä. Pankkien vaikeudet ovat jädäyttäneet

**Lähetystösihteeri Christian Heikkinen ja lähetystösihteeri Outi Isotalo työskentelevät Suomen Kiovan suurlähetystössä.*

rahoitusmarkkinat, mikä aiheuttaa ongelmia monille yrityksille ja on käytännössä pysäyttänyt suuren osan investointiohjelmista. Lainakannasta on noin 10 prosenttia niin sanottuja roskalainoja. Ulkomaisella pääomalla toimivilla pankeilla oli 40 prosentin osuus. Osittain tai kokonaan ulkomaisella pääomalla toimivia pankkeja on tällä hetkellä 55.

Energian korkea hinta

Ukraina on EU:lle tärkeä energian transitomaa. Ukrainan ja Venäjän väliset kaasukiistat heijastivat vaikutuksensa laajalti myös EU:n alueelle. Gazpromin ja Naftogazin välinen sopimus tammikuulta 2009 esti uuden kaasusodan syntyminen, mutta tuli Ukrainalle kalliiksi sen joutuessa maksamaan maailmanmarkkinahintaa. Ukrainan presidentinvaalien jälkeen Ukraina ja Venäjä solmivat 21.4.2010 uuden kaasusopimuksen, jolla kaasun hintaa alennettiin 100 dollaria/1000 m³ eli noin 30 prosentin vastasuorituksena sille, että Sevastopolin laivastotukikohdan vuokra-aikaa jatkettiin vuoteen 2042 saakka. Kaasukustannukset ovat nousseet korkealle tasolla alennuksesta huolimatta, ollen tällä hetkellä 416 dollaria/1000 m³. Energian korkea hinta ei ole kuitenkaan toiminut selkeänä kannustimena energian säästämiseen. Ukraina on pyrkinyt jatkuvasti neuvottelemaan kaasun hinnan alentamisesta Venäjän kanssa. Ukrainassa arvioidaan olevan runsaasti omia energiavaroja. Maassa on jonkin verran omaa kaasun- ja öljyntuotantoa. Ukraina tuo kuitenkin suurimman osan käyttämästään kaasusta ja öljystä Venäjältä.

Maataloudessa runsaasti potentiaalia

Vuoden 2008 sato oli suurin 17 vuoteen, mutta heikentyneet rahoitusmarkkinat ja hyvä sato myös monissa muissa maissa laskivat maataloustuottoja merkittävästi. Vuonna 2009 sato jäi hieman edellisvuoden ennätyslukuista. Vuoden 2010 viljasato oli 39 miljoonaa tonnia kuivuuden heikentäessä tulosta. Vuoden 2011 viljasato kasvoi 46 miljoonaan tonniin. Miellenkiinto maatalousinvestointeihin onkin kasvussa, vaikka maatalousmaan myyntikielto rajoittaa edelleen rahoitusmahdollisuuksia. Globaaleilla elintarvikemarkkinoilla Ukrainalla on paljon annettavaa. Asiantuntija-arvion mukaan Ukraina on yksi neljästä maatalousalueesta, joiden avulla maailman ruokapulaan voitaisiin vastata. Maatalousmaan myyntikielto jatkuu ainakin vuoden 2013 tammikuuhun asti. Alustavat tiedot viittaavat siihen, että maatalousmaan ostomahdollisuus saatetaan antaa vain ukrainalaisille toimijoille.

Ulkomaiset maatalousinvestoijat joutuisivat näin ollen operoimaan jatkossakin vuokratulla maalla.

Investointi- ja liiketoimintailmapiiri heikko

Ukrainan vuonna 2008 toteutunut WTO-jäsenyys ei ole parantanut maan investointi-ilmapiiriä. Ukraina on vaikea toimintaympäristö yrityksille muun muassa raskaan byrokratian, paikoin heikon infrastruktuurin ja laajalle levinneen korruption vuoksi. Transparency Internationalin vertailussa Ukraina oli vuonna 2011 jaetulla sijalla 152 yhteensä 183 maan joukossa. Ukraina sijoittui häntäpäähän kansainvälisessä yritystoiminnan vapautta mittaavassa vertailussa, International Finance Corporation IFC:n "Ease of doing Business" –indeksissä Ukraina oli sijalla 152 tutkitusta 183 maasta. Ukraina sijoittui lähes viimeiseksi Maailmanpankin verojen maksamista mittaavassa indeksissä ollen sijalla 181 tutkitusta 183 maasta.

Ukrainassa on tarvetta mittaville uudistuksille jotta kaupankäynnille ja tätä kautta talouskasvulle saadaan paremmat edellytykset. Uusi hallitus yhdessä presidentin kanssa on luvannut toteuttaa uudistuksia. EURO 2012 -jalkapallokisojen investointitarve on lähes yhtä suuri kuin ulkomaiset kokonaisinvestoinnit Ukrainaan viimeisen 16 vuoden aikana. Suuren osan investoinneista odotetaan tulevan yksityissektorilta. Ulkomaisten investointien kokonaismäärä viime vuoden lopussa oli 51 miljardia dollaria, mitä voidaan pitää varsin matalana tasona Ukrainan tarjoamiin mahdollisuuksiin nähden. Vuonna 2011 investointeja virtasi 5 miljardin dollarin arvosta maahan.

Suhteet EU:hun

EU:n ja Ukrainan väliset DCFTA-neuvottelut (Deep and Comprehensive Free Trade Area) on saatu päätökseen. DCFTA:n tavoitteena on tavara- ja palvelukaupan vapauttamisen lisäksi pitkälle menevä taloudellinen lähentyminen EU:n sääntelyyn liittyvän harmonisoinnin kautta. Sopimus voidaan hyväksyä vain osana laajempaa Assosiaatiosopimusta. Sitä puolestaan ei voitane hyväksyä kaikkien jäsenmaiden taholta niin kauan kuin entinen pääministeri Tymoshenko on vangittuna. Vangitsemista pidetään EU:n taholla poliittisena, mikä on tahrannut Ukrainan mainetta EU:n piirissä. Ukrainan ilmoittamien tilastojen mukaan sen suurimmat kauppakumppanit vuonna 2011 olivat Venäjä (32 prosenttia eli 27 miljardia euroa) ja EU (29 prosenttia, 24 miljardia euroa). Ukraina oli EU:lle 23. suurin kauppakumppani (yksi prosentti).

Suomen Ukrainan välinen kauppa

Vuonna 2011 Suomen vienti Ukrainaan kasvoi 14 prosenttia. Viennin kokonaisarvo oli noin 392 miljoonaa euroa. Ukrainasta tuotiin Suomeen 89 miljoonan euron arvosta, Ukrainan osuus Suomen viennistä oli 0,7 prosenttia ja Ukrainan osuus Suomen tuonnista puolestaan 0,15 prosenttia. Vuoden 2012 näkymät ovat edellisvuotta heikommat maiden välisen kaupan supistuttua alkuvuodesta.

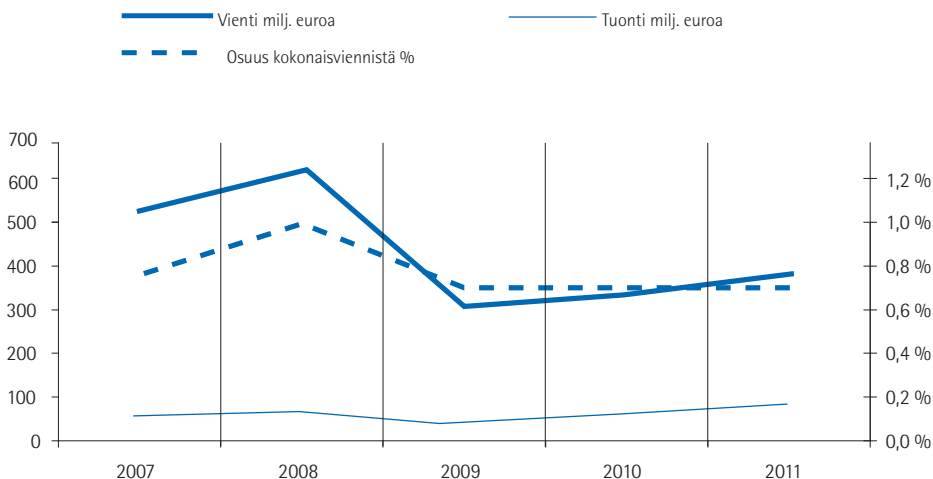
Suomen tärkeimmät vientituoteryhmät Ukrainaan viime vuonna olivat Global Trade Atlas (GTA) tilaston mukaan (1) paperiteollisuuden tuotteet 40 prosenttia, (2) muovi ja muovituotteet 11 prosenttia (3) elektroniikkateollisuuden tuotteet 9 prosenttia, (4) rauta ja teräs 9 prosenttia ja 5) koneet ja laitteet 7 prosenttia viennistä. Suomalaisten yritysten myynti on kuitenkin vielä tilastoja suurempaa, sillä kaikki toimitukset eivät tule Suomessa sijaitsevilta tehtailta vaan myös muissa maissa sijaitsevien jakelukeskusten kautta. Ukraina oli Suomen 31. tärkein vientimaa. Ukraina toi Suomeen GTA -tilaston mukaan lähinnä (1) rautaa ja terästä 25 prosenttia, (2) epäorgaanisia kemikaaleja ja arvometalleja 25 prosenttia, (3) mineraaliöljyjä 13 prosenttia ja (4) koneita ja laitteita 13 prosenttia. Ukraina oli Suomen 58. tärkein tuontimaa.

Investoinnit

Investoinnit Suomesta Ukrainaan ovat olleet melko vähäisiä. Viime aikoina suomalaiset sijoittajat ovat olleet aktiivisia tutkimaan ja kehittämään myös Ukrainan maatalousmarkkinoita ja niihin liittyviä mahdollisuuksia. Tähän mennessä merkittävimmät investoinnit ovat Konecranesin tuotantolaitokset Zaporizzjassa ja Odessassa, Sanitecin saniteettikeramiikkatehdas Slavutassa, Ruukin kattoprofiili- ja sandwichpaneelitehtaat sekä teräksen pintakäsittelylaitos Kiovan alueella, Hartwallin perheen investoinnit viinintuotantoon lähellä Sevastopolin kaupunkia ja Tikkurilan Kolorit-maalitehdas. Yhtenä uusimmista investoinneista on Macring Groupin v. 2010 ostama Finprofile, joka valmistaa profiloitutuotantolinjoja Harkovan alueella.

Sanoma sai muutama vuosi sitten Venäjältä ostamansa kustantamon kautta omistuksen myös ukrainalaiseen kustantamoon. Stockmann avasi syksyllä 2008 ensimmäisen Seppälä-ketjun myymälän Harkovaan ja toisen Kiovaan 26.3.2009. Suomalaisten investointien kokonaismäärä oli Suomen Pankin tilastojen mukaan vuoden 2011 lopussa noin 100 miljoonaa euroa, mutta todellinen luku lienee suurempi. Yli 70 prosenttia investoinneista on mennyt teollisuuteen.

Suomen ja Ukrainan välinen kauppa
2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Suomalaiset yritykset ja niille avautuvat mahdollisuudet

Suomalaisten yritysten mielenkiinto Ukrainaa kohtaan on kasvanut ja uusia yrityksiä käy tutkimassa liiketoimintamahdollisuuksia. Suurlähetystön tietojen mukaan noin sadalla suomalaisyrityksellä on liikesuhteet Ukrainan markkinoille, pääosin paikallisten yritysten kautta. Yritykset edustavat perinteisiä suomalaisia teollisuuden aloja, joista suurin osuus on rakentamisen ja metsäteollisuuden tuotteita kauppaavilla yrityksillä. Suomalaista henkilöstöä yritysten mukana on asettautunut Ukrainaan toistaiseksi vähän ja yritykset ovat pääosin paikallisten vetämiä.

Finpron mukaan suomalaisille yrityksille potentiaalisia aloja ovat energiatehokkuus, infrastruktuuri, rakentaminen ja elintarviketeollisuus. Modernille energiatehokkuutta lisäävälle teknologialle on kaikkialla Ukrainassa suuri tarve. Infrastruktuurin alalla rakennetaan teitä, julkisia laitoksia, lentokenttiä, logistiikkakeskuksia ja energiakuljetuskanavia. Kesäkuussa järjestettävä EURO-2012 jalkapallolopputurnaus ei ole poikinnut merkittäviä kauppvoja suomalaisyrityksille. Investoinnit ovat olleet vähäisiä energiasäästämisen alalla. Elin-
tarviketeollisuus tarjoaa suuria kehittämismahdollisuuksia suomalaisille yrityksille, sillä Ukraina tarvitsee kehittyäkseen esimerkiksi terveen ja turvallisen ruoan tuotannossa tarvittavaa teknologiaa ja osaamista.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Ukrainan demokratiakehitys ei ole viimeisten kahden vuoden aikana jatkunut suotuisasti. Presidentti on kasvattanut valtaansa, kun vuoden 1996 perustuslaki palautettiin käyttöön. Henkilösuhteilla ja keskeisten poliitikkojen taustavoimilla on merkittävä rooli poliittisessa mielipiteenmuodostuksessa. Poliittikka on Ukrainassa henkilöitynyttä ja poliittiset puolueet ja ryhmittymät ovat muodostuneet lähinnä karismaattisten henkilöiden ympärille ideologioiden jäädessä taka-alalle. Ukrainassa valtarakenteiden ja poliittisten ryhmien välinen kilpailu hidastaa yhteiskunnan uudistuskehitystä, koska pitkän aikavälin suunnitelmia on vaikeaa tehdä ja toteuttaa.

Taustavoimat edustavat muun muassa suuria yritysyhmiä. Poliittisen vallan ja taloudellisen vallan liitto on Ukrainassa edelleen tiivi. Useilla parlamentaari-koista on myös huomattavaa yritystoimintaa ja parlamentti on paikka, jossa tehdään merkittäviä päätöksiä, jotka koskevat valtion talouden lisäksi yksittäisiä yrityksiä. Ministereillä on myös mahdollisuus vaikuttaa yksittäisten yritysten asemaan, mistä syystä yritysten suhteet myös poliittiseen eliittiin saattavat olla merkityksellisiä yritystoiminnan edistämisessä Ukrainassa.

Ukrainan nykyinen presidentti Viktor Janukovitsh astui virkaansa helmikuussa 2010, voitettuaan vaalien toisella kierroksella silloisen pääministeri Julija Tymoshenkon. Vaalien jälkeen myös hallitus vaihtui, jolloin valtaapitävien sisäinen kuohunta laantui, ja sekä hallitus että presidentti pyrkivät viemään maata samaan suuntaan. Janukovitshin aikaan saaman va-
kauden hintana on pidetty vallan keskittymistä yhden puolueen käsiin. Muun muassa EU-maat ja USA ovat syyttäneet Janukovitshia oikeuslaitoksen käyttämi-

sestä poliittisiin tarkoituksiin. Tällä hetkellä useampi entinen ministeri on vankilassa tuomittuna viran väärinkäytöksistä tai syytettynä oikeudessa. Entinen pääministeri Julia Tymoshenko tuomittiin lokakuussa 2011 seitsemän vuoden vankeusrangaistukseen solmittuaan Ukrainalle epäedullisen kaasusopimuksen Venäjän kanssa vuonna 2009. Myös muun muassa entinen sisäministeri Jurii Lutsenko on tuomittu virka-
valtuuksien ylityksistä.

Enemmistöhallituksen prioriteetteja ovat Ukrainan taloudellisen tilanteen vakauttaminen, liiketoimintaympäristön parantaminen ja useat keskustelujen alla olevat uudistukset kattaen tuomioistuinlaitoksen, valtionhallinnon ja aluehallinnon reformin. Myös perustuslakiuudistusprosessi on meneillään.

Ulkopoliittiset seikat heijastuvat sisäpolitiikassa

Ukrainan ulkopoliittikan prioriteetti on EU-lähentymisen ja pidemmällä aikavälillä maa tavoittelee täyttää EU-jäsenyyttä. EU:n lisäksi Venäjä ja Yhdysvallat ovat keskeisiä kumppanimaita.

Voidaan sanoa, että kaikki merkittävät poliittiset ryhmittymät kannattavat Ukrainan EU-integraatiota. Eroja voidaan nähdä strategioissa ja puolueiden tavoiteaikataulussa, mutta yleisesti voitaneen sanoa, että Ukrainassa mielletään, että tie jäsenyyteen on pitkä. Lisäksi maassa ymmärretään, että EU-lähentyminen vaatii sisäpoliittisia uudistuksia ja yhteiskunnan toimintatapojen kehittämistä.

EU-maiden suhtautuminen Ukrainan EU-integraatioon vaihtelee suuresti lähimpien naapureiden ollessa

voimakkaimpia tukijoita. Suomen näkemyksen mukaan Ukraina on eurooppalainen maa, jolla on oikeus hakea EU-jäsenyyttä. Tämä ei Suomen näkemyksen mukaan ole kuitenkaan vielä ajankohtaista, vaan Ukrainan on ensin uudistettava yhteiskuntaansa.

Vuonna 2008 alkaneet EU:n ja Ukrainan väliset assosiaatio- ja vapaakauppasopimusneuvottelut saatiin päätökseen joulukuussa 2011. Sopimus parafoitiin maaliskuussa 2012, mutta sopimusta ei ole vielä allekirjoitettu. EU on asettanut allekirjoituksen ehdoksi Ukrainan demokratiatilanteen suotuisan kehityksen ja erityistä huomiota tullaan kiinnittämään lokakuun 2012 parlamenttivaaleihin.

EU:n ja Ukrainan välisten yhteistyöasiakirjojen ja erilaisten tuki-instrumenttien avulla pyritään tukemaan Ukrainan yhteiskunnan uudistumista EU:n ja Ukrainan

välisessä vuoropuhelussa puututaan myös läpileikkaaviin yhteiskunnan ongelmiin, jotka vaikuttavat Ukrainan mahdollisuuksiin houkutella investointeja ja tukea yritystoimintaa. Näitä ovat erityisesti laaja ja kaikkia yhteiskunnan osa-alueita koskettava korruptio sekä oikeuslaitoksen epäyhtenäinen toiminta.

Kansan silmissä tärkein EU-kysymys näyttää olevan vapaan liikkuvuuden lisääminen eli viisumivapaus. Edellisen hallinnon ajaman Nato-lähentymisen sijaan nykyinen hallinto puhuu Ukrainasta liittoutumattomana maana.

Energian saanti ja kauttakulku on merkittävä sisä- ja ulkopoliittinen kysymys Ukrainassa. Venäjän kanssa käytävä energian toimittamiseen ja kauttakulkuun liittyvä keskustelu heijastuu aina myös maan sisäpolitiikkaan. Ukrainan ja Venäjän kaasukiistat ovat usein sijoittuneet sisäpoliittisesti herkkiin tilanteisiin Ukrainassa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Korruptio, huono infrastruktuuri ja byrokratia, sekä erilaiset tekniset määräykset, ovat edelleen liiketoiminnan ja investointien suurimpia esteitä. Tilanne ei markkinoilla ole juurikaan parantunut. Yksittäisistä viranomaisista selvästi vaikeimmaksi yritykset kokivat tullin ja teknisiä määräyksiä valvovien viranomaisten kanssa toimimisen. Suomalaisyritysten Ukrainassa kokemat markkinoillepääsyongelmat koskevat teknisiä määräyksiä, tullitariffeja ja tulliluokittelua, tullausmenettelyjä, sertifiointia, yrityksen oikeudelliseen asemaan liittyviä kysymyksiä sekä muuttuneen lainsäädännön takautuvaa soveltamista. EU:n keräämien tietojen mukaan tullin toiminta on edelleen vaikeutunut vuoden 2011 aikana.

Merkittäväksi ongelmaksi ovat nousseet ALV-palautuksiin liittyvät ongelmat ja järjestelmälliset maksuviiveet. Ongelma koskettaa lähinnä Ukrainasta vieviä suomalaisyrityksiä aiheuttaen yrityksille merkittävää taloudellista haittaa. Vuonna 2010 ongelmaan saatiin väliaikaista helpotusta valtionobligaatiojärjestelmän myötä, jolloin suomalaisyrityksetkin saivat ainakin osittain maksamatta olleita ALV-saataviaan. Suomalaiset yritykset toivovat Ukrainalta vakaita ja ennustettavissa olevia markkinaolosuhteita, joissa kaikilla on tasapuoliset kilpailuolosuhteet. Tärkeänä pidetään myös lainsäädännön harmonisoimista eurooppalaisten lakien ja määräysten kanssa ja tehokkaan kuljetusinfrastruktuurin ja -verkoston kehittämistä.

Yleisarvio

Monet kotimaiset ja ulkomaiset sijoittajat uskovat, että taantuman taittuessa Ukrainalla on jälleen mahdollisuus olla yksi Euroopan suurimmista kasvumarkkinoista. Yritysten ja kiinteistöjen hinnat sekä myös työvoimakustannukset ovat laskeneet merkittävästi huippuvuosista ja kustannukset markkinaosuuksien kasvattamisesta ovat varsin kohtuullisia. Ukrainan talous oli nousemassa taantumasta vuoden 2011 aikana mutta kuluvan vuoden talouskehitystä on vaikea ennustaa. Kasvupotentiaalia ei kuitenkaan päästä tulevaisuudessakaan hyödyntämään täysimääräisesti, sillä monimutkainen ja ristiriitainen lainsäädäntö, mittava

byrokratia ja korruptio hidastavat Ukrainan talouden nopeaa kehitystä vielä pitkään.

Yhteistyö Venäjän kanssa lisääntynee myös talouden alueella. Jos Ukraina pyrkii kohti läheisempää yhteistyötä EU:n kanssa, saattaa tällä olla suotuisia vaikutuksia myös sääntely-ympäristön, lainsäädännön ja toimintatapojen kehittymiseen. Puutteista huolimatta on nähtävissä myös myönteisiä esimerkkejä, kuten läpiviety verouudistus. Ukrainaa voidaan pitää varseenotettavana mutta varsin riskialttiina investointikohteena.

YHDYSVALLAT

**Marja Kuosmanen ja Sannamaaria Vanamo*

Yhdysvaltojen talous jatkaa tasaista mutta vaatimatonta kasvuaan. Sisäisistä ja ulkoisista epävarmuustekijöistä johtuen talouskasvun ei lähiaikoina uskota merkittävästi voimistuvan. Marraskuun presidentinvaaleissa talouskysymykset ja työllisyystilanne ovat ratkaisevassa asemassa. Liittovaltion velka kasvaa, mutta ongelman ratkaisuyritykset siirtyvät vaalien yli. Kauppapoliittisella agendalla erityisesti Venäjän WTO-jäsenyys ja transatlanttisen kauppasuhteen tiivistäminen ovat ajankohtaisia kysymyksiä.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Talous toipuu taantumasta, mutta kasvu jäämässä vaatimattomaksi

Yhdysvaltojen taloudessa alkoi vuoden 2011 lopulla näkyä piristymisen merkkejä, kun yksityinen kulutus vahvistui, työpaikkoja syntyi aikaisempaa enemmän ja teollisuustuotanto lisääntyi. Vuoden 2011 viimeisen neljänneksen kasvu (vuositasolla kolme prosenttia) oli selvästi edellisiä neljänneksiä vahvempaa. Vuoden 2012 alkupuolella sama trendi jatkui, mutta talouskasvu on pysynyt kohtuullisen vaatimattomalla tasolla eikä ole saanut alleen sellaista vauhtia, joka lisäisi luottamusta kestäväälle kasvu-uralle pääsemisestä. Vuoden ensimmäisellä vuosineljänneksellä talous kasvoi 2,2 prosenttia vuositasolle muutettuna. Vaikka talouden ei uskota kääntyvän laskuun lähiaikoina, edessä näyttäisi olevan useita vuosia, jolloin talous hitaasti toipuu syvästä taantumasta. Ennusteet vaihtelevat, mutta vuoden 2012 talouskasvun arvioidaan yleisesti asettuvan kahden ja kolmen prosentin väliin. Tämän jälkeen kasvun odotetaan ainoastaan hieman vahvistuvan.

Hitaiden talouskasvunäkymien taustalla on useita epävarmuustekijöitä, joista korkealla pysyvä työttömyys on yksi. Sinänsä työttömyyden lasku on ollut jopa odotettua nopeampaa, sillä reilussa puolessa vuodessa työttömyys putosi lähes prosenttiyksikön (viime vuoden elokuun 9,1 prosentista huhtikuun 8,1 prosenttiin). Työttömyyden ei kuitenkaan uskota jatkavan laskuaan samaan tahtiin. Maaliskuussa uusia työpaikkoja syntyi selvästi edelliskuukausien keskiarvoa vähemmän. Vaikka yhden kuukauden luvuista ei ole syytä vetää liian nopeita johtopäätöksiä, osoittaa

lasku kuitenkin, ettei kasvutrendi työpaikkojen syntyemisessä ole vielä vakiintunut. Työttömyyden pelätään jopa uudestaan kääntyvän kasvuun. Lisäksi valtaosa syntyneistä työpaikoista on vähentänyt lyhytaikaista työttömyyttä, kun taas pitkäaikainen työttömyys on edelleen selvästi historiallista keskiarvoa korkeammalla.

Toinen epävarmuustekijä liittyy asuntomarkkinoihin. Tilanne vaihtelee alueellisesti paljonkin, mutta keskimäärin asuntojen hinnat ovat edelleen laskeneet. Tosin pohja on mitä todennäköisimmin tullut tai ainakin pian tulossa vastaan. Vaikka parantuneen työllisyystilanteen takia asuntojen kysyntä on lähtenyt kasvuun, asuntojen tarjonta ylittää edelleen selvästi kysynnän. Edelleen lähes kaksi miljoonaa asuntoa on ulosmittauksessa ja miljoonilla ihmisillä on vaikeuksia suoriutua asuntolainoistaan. Tästä huolimatta asuntomarkkinoiden ei enää uskota vaikuttavan negatiivisesti talouskasvuun vaan vähitellen omalta osaltaan vahvistavan bruttokansantuotteen kasvua. Asuntosektorista ei kuitenkaan ole muodostumassa sellaista kasvumoottoria kuin useimpien aikaisempien taantumien jälkeen.

Epävarmuuden taustalla on myös ulkoisia tekijöitä. Euroopan kehitystä seurataan tarkasti, koska sillä on Yhdysvaltojen talouden kannalta ratkaiseva merkitys. Taantuma Euroopassa heijastuu kauppavirtoihin Yhdysvaltojen näkökulmasta negatiivisesti, erityisesti jos euro jatkaa heikkenemistään suhteessa dollariin. Selvästi voimakkaampi isku Yhdysvaltojen talouskasvuun koettaisiin kuitenkin finanssimarkkinoiden kautta, jos tilanne Euroopassa riistäytyisi käsistä. Alkuvuoden hetkellisen rauhoittumisen jälkeen tilanne on jälleen vaikeutunut ja yleinen epävarmuus jatkosta lisää-

**Ministerineuvos Marja Kuosmanen ja lähetystöneuvos Sannamaaria Vanamo työskentelevät Suomen Washingtonin suurlähetystössä.*

tynyt. Yhdysvaltojen hallinto vakuuttaa luottavansa Euroopan kykyyn ratkaista eurokriisi, mutta on samalla kehottanut Eurooppaa panostamaan enemmän kasvustrategiaan säästötoimenpiteiden ja leikkausten lisäksi. Muista ulkoisista tekijöistä tällä hetkellä suurin huomio kohdistuu öljynhintaan. Bensiinin hinnan jyrkkä nousu (noin 20 prosenttia vuoden ensimmäisellä neljänneksellä) on syönyt kuluttajien ostovoimaa ja uhkaa hidastuttaa talouskasvua.

Yhdysvaltojen keskuspankki on ilmoittanut pitävänsä korot epätavallisen alhaalla (käytännössä lähellä nolaa) aina vuoden 2014 loppupuolelle saakka. Keskuspankki ilmoitti tammikuussa tavoitteekseen pitää inflaatio noin kahdessa prosentissa. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun keskuspankki julkisti virallisen inflaatiotavoitteensa. Toistaiseksi keskuspankki ei ole nähnyt tarvetta ottaa käyttöön uusia epätavanomaisia toimia talouskasvun vahvistamiseksi. Se on kuitenkin sanonut olevansa valmis toimimaan nopeastikin, jos näyttäisi siltä, että talouskasvu olisi vaarassa heikentyä.

Yhdysvaltojen kauppataase odotetusti alijäämäinen, Suomen ylijäämä pieneni

Yhdysvaltojen kokonaiskauppataase pysyy sitkeästi alijäämäisenä. Vuonna 2011 alijäämä oli noin 560 miljardia dollaria, joka oli muutamaa edellisvuotta suurempi, mutta ei kuitenkaan vielä ennätyskorkealla. Kuten aikaisempinakin vuosina, palvelukaupassa tase on Yhdysvalloille ylijäämäinen ja trendi pitkällä aikavälillä kasvava. Vuonna 2011 ylijäämä oli noin 178 mil-

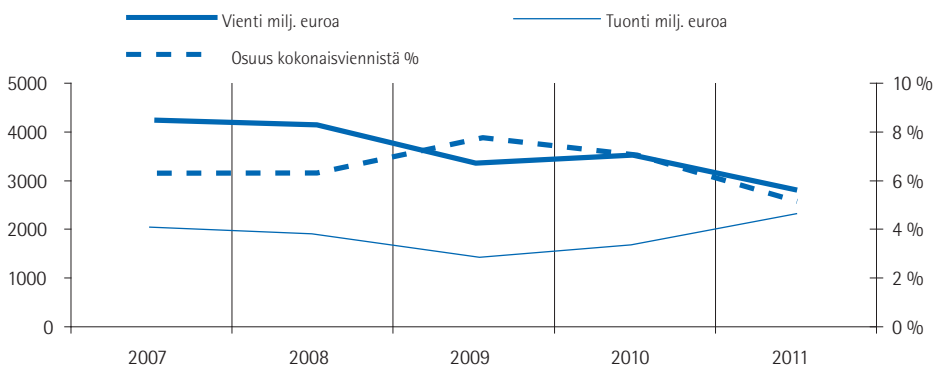
jardia dollaria. Palvelukaupan ylijäämä ei kuitenkaan riitä tasaamaan tavara-kaupan merkittävää alijäämää (vuonna 2011 noin 738 miljardia dollaria).

Suomen vienti Yhdysvaltoihin vuonna 2011 oli arvoltaan noin 2,9 miljardia euroa, joka oli noin 5,1 prosenttia Suomen kokonaisviennistä. Edellisvuoteen verrattuna vienti laski 21 prosenttia. Tuonti sen sijaan lisääntyi 24 prosentilla ja oli arvoltaan noin 2,2 miljardia euroa, joka oli noin 3,7 prosenttia kokonaistuonnista. Yhdysvallat oli Suomen kuudenneksi suurin vientimaa ja myös kuudenneksi suurin tuontimaa. Viennin vähentymisestä ja tuonnin lisääntymisestä huolimatta kauppataase pysyi Suomelle ylijäämäisenä (noin 700 miljoonaa euroa).

Suomen Pankin alustavien tietojen mukaan suorien investointien kanta Suomesta Yhdysvaltoihin vuonna 2011 oli 7,9 miljardia euroa. Vastaavasti suorien sijoitusten kanta Yhdysvalloista Suomeen vuonna 2011 oli Suomen Pankin mukaan noin 700 miljoonaa euroa.

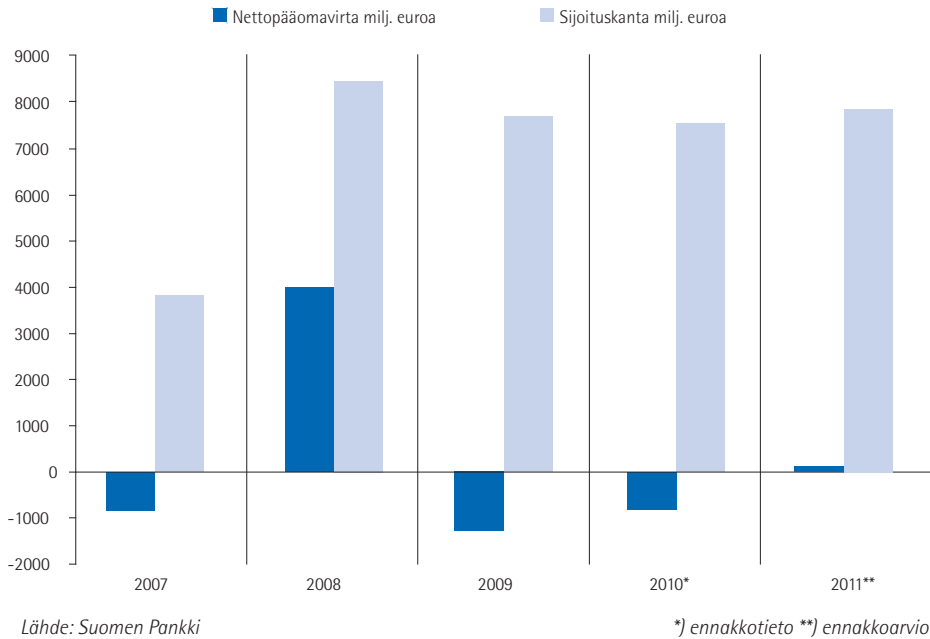
Finpron mukaan kasvava joukko suomalaisia pk-yrityksiä on kiinnostunut uudentyyppisestä Yhdysvaltojen markkinoita koskevasta valmennuksesta ja hakee aktiivisesti amerikkalaisia partnereita. Myönteistä on, että tätä trendiä vahvistaa amerikkalaisten taholta suomalaisia yrityksiä kohtaan tunnettu kiinnostus. Partnereiden valinnassa Finpro kehottaa kuitenkin olemaan huolellinen, sillä ensimmäinen ja halvin ei välttämättä ole paras mahdollinen.

Suomen ja Yhdysvaltojen välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Suomesta Yhdysvaltoihin tehdyt suorat sijoitukset, 2007–2011

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Talous ratkaiseva vaaliteema marraskuun presidentinvaaleissa

Yhdysvaltojen sisäpolitiikkaa on jo pitkään varjostanut syvä poliittinen polarisaatio, jota koko ajan tiivistävä presidentinvaalikamppailu on entisestään korostanut. Presidenttiehdokkaiden lisäksi marraskuun 2012 vaaleihin valmistautuu kolmannes demokraattienemistöisestä senaatista ja koko republikaanijohtoinen edustajainhuone. Vaalit vaikuttavat puolueiden asemoituihin, mikä tarkoittaa, että kompromissien etsimisen sijaan vastakkainasettelua korostetaan ja aloitteita tehdään pitäen vaalit koko ajan mielessä. Käytännössä tämä on johtanut siihen, ettei juuri mitään päätöksiä ole pystytty tekemään. Jatkuva epävarmuus poliittisen järjestelmän kyvystä tuottaa kestäviä talouspoliittisia päätöksiä on vaikuttanut haitallisesti niin kotitalouksien kuin yritysten odotuksiin ja on siten lisännyt talousnäkymien epävarmuutta entisestään.

Talous ja työpaikat muodostavat keskeisen vaaliteeman. Mikäli talouskasvu vahvistuu ja työttömyys

laskee, presidentti Obaman mahdollisuuksien tulla valituksi toiselle kaudelle uskotaan kasvavan. Pääinvastaisen kehityksen puolestaan nähdään koituvan republikaanien kärkiehdokkaan Romneyn eduksi. Liittovaltion budjetin koko ja liittovaltion rooli yhteiskunnassa ovat muodostumassa merkittäväksi teemoiksi, joissa puolueiden näkemykset menevät selvästi ristiin.

Liittovaltion velkaongelma pahenee ja ratkaisu siirtyy

Liittovaltion velka kasvaa tasaisesti, mutta ongelman ratkaisu näyttää aina vaan siirtyvän tuonnemmaksi. Molemmissa puolueissa tiedostetaan, että velka on kestäättömällä uralla, mutta yhteisymmärrystä siitä, miten suunta käännetään, näyttää olevan mahdotonta saavuttaa. Periaatteessa ratkaisun elementit olisivat olemassa. Lukuisat komiteat ovat suosituksissaan lähteneet siitä, että velkaongelman ratkaisu edellyttää yhtäältä menoleikkauksia ja toisaalta valtiontulojen kasvattamista. Menopuolella keskeisinä nähdään terveydenhuoltomenot, jotka ikääntyvästä väestöstä

johtuen ovat jatkuvassa kasvussa ja jotka on saatava kuriin, sekä sosiaaliturvajärjestelmä, jota on pitkällä aikavälillä uudistettava. Lisäksi harkinnanvaraisia menoja, mukaan lukien puolustusmenoja, on leikattava. Mutta samaan aikaan suosituksissa pidetään välttämättömänä, että verotuloja lisätään. Monet asiantuntijat arvioivat, että veroprosentteja olisi jopa mahdollista alentaa muun muassa veropohjaa laajentamalla ja lukuisia verohelpotuksia karsimalla.

Paljon suosituksia pidemmälle ei ole päästy, sillä poliittisen tason yritykset sopia toimenpiteistä ovat kaatuneet puolueiden vastakkainasetteluun. Kesän 2011 velkakattoneuvotteluissa yritykset kattavasta velkaratkaisusta kaatuivat. Aivan viime metreillä onnistuttiin kuitenkin pääsemään sopuun velkakaton nostamisesta (16,4 biljoonaan dollariin) ja menojen leikkaamisesta (2,4 biljoonalla dollarilla seuraavan kymmenen vuoden aikana). Leikkauspäätös oli neuvotteluissa esillä ollutta tavoitetta huomattavasti vaatimattomampi eikä sisältänyt verotulojen kasvattamista. Vaikka uhka liittovaltion maksukyvyttömyydestä onnistuttiin välttämään, usko Yhdysvaltojen kykyyn tehdä välttämättömiä päätöksiä kärsi kolauksen. Standard & Poor's perusteli loppukesästä tekemäänsä päätöstä luottoluokituksen laskusta nimenomaan luottamuksen karisemisella poliittisen järjestelmän päätöksentekokykyä kohtaan.

Velkakattopäätöksen yhteydessä asetettu, molempien puolueiden kongressiedustajista koostunut niin sanottu superkomitea ei syksyllä 2011 päässyt yhteisymmärrykseen velkaongelman ratkaisusta, vaikka useiden asiantuntijoiden mielestä sillä olisi pitänyt olla kaikki edellytykset sopia kompromissista. Velkakattopäätöksen yhteydessä tehty päätös 1,2 biljoonan dollarin automaattisesta leikkurista, joka merkitsee molempien puolueiden kannalta hankalia leikkauksia, ei muodostanut riittävää kimmoketta sopia laajemmasta paketista. Verot muodostuivat odotetusti kynnyksikysymykseksi.

Presidentti Obama antoi helmikuussa kongressille vuoden 2013 budjettiehdotuksen, joka on jatkoa

Obaman pitkään ajamalle linjalle, jossa painottuu erityisesti kestävä talous rakentamalla koulutukseen, innovaatioihin ja infrastruktuuriin. Budjetilla ei ole etenemismahdollisuuksia kongressissa ja ehdotusta pidettiinkin ennen kaikkea linjanvetona presidentinvaalikampanjaan. Edustajainhuoneen budjettivaliokunnan republikaaneja edustava puheenjohtaja Ryan teki maaliskuussa vastaehdotuksen, jossa menoja leikataan rajusti samalla, kun verotusta kevennetään. Republikaanien presidenttiehdokas Romney ilmoitti tukevansa Ryanin ehdotusta. Ryanin ehdotus hyväksyttiin edustajainhuoneessa, mutta sillä ei ole edellytyksiä edetä senaatissa. Näin ollen näyttää epätodennäköiseltä, että kongressi pääsisi tänäkään vuonna yhteisymmärryksen budjetin suurista linjoista.

Paine päätösten tekoon kasvaa vuoden lopulla

Vaalien lähestyessä ja vastakkainasettelun lisääntyessä monet kohdistavat katseensa jo vaalien jälkeiseen aikaan. Vuoden lopussa kongressia vastaan tulee lukuisia kysymyksiä, jotka edellyttävät päätöksiä, kuten muutetaanko kesän 2011 velkakattopäätöksen yhteydessä sovittua 1,2 biljoonan automaattista leikkuria, joka alkaa purra vuoden 2013 alusta. Toinen tärkeä kysymys on, mitä tehdään työntekijöiden sosiaaliturva- ja terveydenhoitomaksua koskevalle helpotukselle (niin sanottu pay-roll tax cut) ja presidentti Bushin kaudella hyväksytyille verohelpotuksille, jotka umpeutuvat vuoden lopussa. Vastassa on väistämättä jälleen myös nykyisen 16,4 biljoonaan asetetun velkakaton nostaminen, joidenkin mukaan arviolta noin kolmella biljoonalla dollarilla. Haaste on mittava ja herääkin kysymys, pystyykö niin sanottu lame duck – kongressi pakon edessä tekemään päätöksiä, joita tähän mennessä ei ole saatu aikaan. Selvältä joka tapauksessa näyttää, ettei poliittinen väntö pääty vaaleihin, sillä vaalit tuskin antavat yksiselitteistä vastausta tulevasta suunnasta tai selvää mandaattia kummallekaan puolueelle. Toivottavaa kuitenkin on, että valmius etsiä kompromisseja lisääntyy nykyisestä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Kauppapolitiikassa onnistuttu ajoittain tekemään yhteistyötä yli puoluerajan

Sen jälkeen kun republikaanit kongressivaaleissa 2010 saavuttivat enemmistön edustajainhuoneessa, presidentti Obamaan alkoi kohdistua enemmän painetta

saavuttaa tuloksia kauppapolitiikassa. Kun Obama lokakuussa 2011 pitkällisen prosessin päätteeksi toi vapaakauppasopimukset Etelä-Korean, Panaman ja Kolumbian kanssa kongressiin hyväksyttäväksi, kongressi vei prosessin läpi parissa viikossa. Sopimusten ratifiointia pidettiin kauppapolitiikan paluuna ja yli

puoluerajan ylittävän yhteistyön voittona. Ratifioinnin katsottiin avaavan ikkunan viedä muita kauppapolitiittisia hankkeita eteenpäin. Vaikka puolueiden vastakkainasettelu heijastuu myös kauppapolitiikkaan, tällä sektorilla on kuitenkin onnistuttu jonkin verran tekemään yhteistyötä.

Hallinnon keskeinen kauppapolitiittinen tavoite on edelleen presidentti Obaman jo kautensa alkupuolella asettama tavoite kaksinkertaistaa vienti viidessä vuodessa. Kun työttömyys on korkealla, huomion kiinnittäminen vientiin on turvallista, koska suuri yleisö näkee viennin tuovan työpaikkoja ja tuonnin vievän niitä pois. Hallinnon laskelmien mukaan tavoitteen saavuttamisessa ollaan aikataulussa. Viennin kasvaessa myös tuonti on kasvanut ja Yhdysvaltojen kauppataaseen alijäämä oli vuonna 2011 suurempi kuin edellisvuonna. Keskustelua globaalien arvoketjujen merkityksestä käydään myös Yhdysvalloissa, sillä monien menestyneiden tuotteiden (tyyppillisenä esimerkkinä iPhone) valmistus tapahtuu valtaosin muualla. Nykyinen hallinto painottaa kuitenkin usein nimenomaan Yhdysvalloissa tapahtuvaa valmistusta ja keskustelu amerikkalaisen teollisuustuotannon säilymisestä on vahvistunut. Vaikka tulevaisuudessa työpaikat yhä enenevässä määrin siirtyisivät suunnitteluun ja palveluihin, pyrkimys ylläpitää omaa teollisuustuotantoa esimerkiksi autoteollisuudessa on selkeä.

Hallinnon toinen merkittävä tavoite koskee kauppasääntöjen toimeenpanon vahvistamista. Kansakunnan tilaa koskevassa puheessaan tammikuun lopulla presidentti Obama ilmoitti perustavansa uuden yksikön, joka tulee tehostetusti valvomaan kauppasääntöjen noudattamista. Yksikön pääasiallinen kohde on Kiina, jonka Obama myös mainitsi puheessaan, mutta myös muiden maiden kauppasääntöjen rikkomuksiin tullaan puuttumaan. Yksikkö päätettiin sijoittaa osaksi Yhdysvaltojen kauppaedustajan toimistoa.

Aasia ja Tyynimeri vahva painopiste

Neuvottelut Tyynenmeren kumppanuussopimuksesta (TPP) muodostavat edelleen Obaman hallinnon keskeisen kauppapolitiittisen hankkeen. Kyse on yhdeksän maan neuvotteluista, joissa Yhdysvallat tavoittelee uudenlaista "21. vuosisadan sopimusta". TPP heijastaa Aasian ja Tyynenmeren alueen merkitystä Yhdysvalloille ja tarvetta vahvistaa kaupallista läsnäoloa alueella. APEC:n marraskuussa 2011 pidetyssä huippukoukussa Japani, Kanada ja Meksiko ilmaisivat halukkuutensa liittyä TPP:hen. Yhdysvaltojen tavoitteena on saada neuvottelut päätöksen vuoden 2012 aikana eikä

se halua, että uusien sopimusosapuolten liittyminen sopimukseen hidastuttaisi neuvottelujen päättämistä. Näiden kahden tavoitteen yhdistäminen voi kuitenkin olla haasteellista.

Yhdysvaltojen presidentillä ei tällä hetkellä ole kongressin myöntämää neuvotteluvaltuutusta (TPA, Trade Promotion Authority), jonka pohjalta kongressilla on ainoastaan mahdollisuus hyväksyä tai hylätä hallinnon neuvottelema kauppasopimus. Yhdysvaltojen kauppaedustaja ilmoittikin vuoden alkupuolella, että hallinto tulee hakemaan TPA:ta erityisesti TPP-neuvottelujen takia, mutta ei ole toistaiseksi tarkentanut aikataulua. Republikaanien taholta on jo pidempään korostettu tarvetta sopia TPA:sta, joka mahdollistaisi pitkäjänteisen kauppapolitiikan. Keskustelua kauppapolitiikan sisällöstä yritettiin käynnistää syksyllä 2011, kun kongressi sai kolme vapaakauppasopimusta ratifioitavakseen.

Kiina on keskeinen osa Yhdysvaltojen kauppapolitiittista agenda. Kiinan harjoittama valuuttapolitiikka herättää kritiikkiä tasaisin väliajoin. Kongressissa on ollut esillä useita lakiesityksiä, joissa hallinnolle pyritään antamaan aseet ryhtyä toimenpiteisiin, jos Kiinan (tai jonkun muun maan) todettaisiin manipuloivan valuuttaansa. Toistaiseksi mikään viime aikoina esillä olleista lakiesityksistä ei ole saanut taakseen molempien kamarien hyväksyntää. Vuoden 2011 lopussa liittovaltion valitustuomioistuimen tekemä päätös, ettei kauppaministeriö voi asettaa tasoitustulleja ei-markkinatalousmaita kohtaan, vei hetkeksi huomion pois valuuttakurssista. Kongressissa molempien puolueiden edustajat pitivät tärkeänä, että pikaisesti säädetään laki, joka yksiselitteisesti mahdollistaa tämän. Näin tapahtuikin ja laki on osoitus siitä, että lähes tyivistä vaaleista huolimatta ajoittain on mahdollista löytää puoluerajan ylittävä yhteisymmärrys.

Yhdysvaltojen hallinto sai huhtikuussa päätökseen useamman vuoden kestäneen työn kahdenvälisiä investointisopimuksia koskevasta mallisopimuksesta, mikä mahdollistaa neuvottelujen aloittamisen esimerkiksi Kiinan ja Intian kanssa. Verrattuna vuodelta 2004 peräisin olevaan mallisopimukseen, mallisopimuksessa painottuvat nyt aikaisempaa enemmän työelämän normeja ja ympäristöä koskevat elementit, mikä heijastaa nykyisen hallinnon painopisteitä.

Mahdollisuus transatlanttisen taloussuhteen tiivistämiseen

Vaikka Yhdysvallat suuntautuu lisääntyvässä määrin Aasian ja Tyynenmeren suuntaan, suhteet EU:hun pysyvät tärkeinä. Transatlanttisen kaupan merkitys suhteessa pienenee, mutta se muodostaa kuitenkin edelleen noin puolet maailman bruttokansantuotteesta. Marraskuussa 2011 pidetyssä EU:n ja Yhdysvaltojen huippukokouksessa sovittiin työllisyyttä ja kasvua käsittelevän korkeantason työryhmän perustamisesta. Työryhmän tehtävänä on ottaa käyttöön "transatlanttisen talousyhteistyön käyttämätön potentiaali". Periaatteessa kaikki optiot Transatlanttisen talousneuvoston (TEC) tehostamisesta aina kattavaan vapaakauppasopimukseen ovat pöydällä. Työryhmä on nostanut transatlanttisen taloussuhteen aivan uudella tavalla kauppapoliittiselle agendalle Yhdysvalloissa. EU:n ja Yhdysvaltojen jo nyt mittavan kauppasuhteen tiivistämistä pidetään tärkeänä nykyisen taloustilanteen valossa ja taloussuhdetta halutaan kehittää nimenomaan työpaikkojen ja kasvun lisäämiseksi. EU:n ja Yhdysvaltojen läheiselle yhteistyölle nähdään selkeä tilaus WTO-neuvottelujen pysähtyttyä ainakin toistaiseksi, ja joidenkin mielestä transatlanttisen taloussuhteen mahdollinen tiivistäminen voisi jatkossa toimia pohjana tai kimmokkeena multilateraalisen kauppajärjestelmän vahvistamiselle. Työryhmän on tarkoitus antaa lopulliset suosituksensa vuoden 2012 loppuun mennessä, mutta väliraporttia odotetaan jo vuoden puolivälissä. Osana Suomen vuonna 2011 julkistettua Yhdysvallat -toimintaohjelmaa tehdään selvitys mahdollisen EU:n ja Yhdysvaltojen vapaakauppasopimuksen vaikutuksista Suomessa.

Vuoden 2011 arabikevään seurauksena Yhdysvaltojen hallinto teki Lähi-itään ja Pohjois-Afrikkaan suunnatun aloitteen, jonka tavoitteena on lisätä kauppaa ja investointeja alueella. Aloitteen tavoitteena on löytää keinoja, joilla alueen demokratiakehitystä voitaisiin tukea. Mahdollisina konkreettisina yhteistyökohteina nähdään esimerkiksi kaupan menettelyjen helpottaminen, palvelukauppa, investoinnit ja preferenssijärjestelyjen tehokkaampi hyödyntäminen. Yhdysvallat tavoittelee yhteistyötä aloitteen tiimoilta muun muassa EU:n kanssa.

Yhdysvaltojen WTO-agendalla Venäjä ja plurilateraalinen palvelukauppasopimus

Venäjä hyväksyttiin Maailman kauppajärjestön WTO:n jäseneksi joulukuussa 2011 pidetyssä ministerikokouksessa. Kongressi ei sinänsä hyväksy tai hylkää Venäjän

liittymissopimusta, mutta hyötyäkseen Venäjän WTO-jäsenyydestä Yhdysvaltojen on myönnettävä Venäjälle pysyvät normaalit kauppasuhteet (Permanent Normal Trade Relations PNTR), mikä tarkoittaa niin sanotun Jackson-Vanik lainsäädännön kumoamista kongressissa. Kauppapoliittisten kysymysten lisäksi kongressikäsittelyssä on noussut esiin demokratiakehitykseen, ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioon liittyviä kysymyksiä. Hallinto on pyrkinyt korostamaan sitä, ettei Yhdysvallat pysty hyötymään Venäjän WTO-jäsenyydestä, jos PNTR:ää ei myönnetä. Sinänsä Yhdysvaltojen ja Venäjän kauppa on nykyisellään hyvin vähäistä, mutta yrity maailma näkee WTO-jäsenyyden väylänä, jonka avulla Venäjän tarjoamaa potentiaalia olisi mahdollista hyödyntää. Hallinnon tavoitteena on saada prosessi päätökseen suurin piirtein samassa aikataulussa, jossa Venäjä vie läpi oman ratifiointiprosessinsa. Joidenkin arvioiden mukaan, ja ottaen huomioon kongressikäsittelyyn liittyvät haasteet, on kuitenkin mahdollista, että Jackson-Vanik äänestys siirtyy yli kesän.

Sen jälkeen kun WTO:n Dohan neuvottelukierroksella päädyttiin ottamaan aikalisä, Yhdysvallat on aktiivisesti ajanut WTO:n piirissä neuvoteltavaa plurilateraalista palvelukauppasopimusta. Yhdysvallat korostaa palvelukaupan merkitystä taloudessa yleensä ja katsoo, että koska asiaa ei ole onnistuttu edistämään multilateraaliselta pohjalta, seuraava vaihtoehto on neuvotella plurilateraalisel tasolla.

Kohti omavaraisempaa ja puhtaampaa energiaa

Presidentti Obaman ja tämän hallinnon kantavana viestinä on ollut, ettei Yhdysvaltojen tarvitse "valita" energian ja ympäristön välillä. Samaan aikaan voidaan edetä molemmissa, panostamalla puhtaampaan energiatalouteen. Tätä kautta voidaan luoda myös uusia työpaikkoja. Keskeinen tekijä on energiaturvallisuus ja Yhdysvaltojen omavaraisuusasteen nostaminen. Tähän pyritään lisäämällä kotimaista öljyn- ja kaasuntuotantoa, sekä kasvattamalla uusiutuvan energian osuutta. Tavoitteena on kaksinkertaistaa uusiutuvan energian osuus 20 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä, mikä on hyvin kunnianhimoinen tavoite. Keskustelu valtion tukipolitiikasta uusiutuvan energian ja erityisesti aurinkoenergian alalla on ajoittain kovaa Solyndra-yhtiön konkurssin ja lähestyvien vaalien myötä. Yhtä mieltä ollaan tarpeesta lisätä energiatehokkuutta ja esimerkiksi asevoimat on jo käynnistänyt merkittävän energiansäästöohjelman.

Energy Information Agency EIA:n mukaan fossiiliset polttoaineet muodostavat tällä hetkellä noin 80

prosenttia Yhdysvaltojen energiantuotannosta. Öljyn osuuden ennakoidaan jonkin verran laskevan seuraavan noin kahdenkymmenen vuoden aikana, mutta epätavanomainen kaasua jatkaa voittokulkuaan muodostaen 25 prosenttia kokonaistuotannosta. Kaasussa on jopa ylituotantoa lauhan talven jälkeen ja sen hinta on hyvin alhaisella tasolla. Monille kuluttajille tämä on merkinnyt säästöjä energialaskuissa, mutta samalla tilanne aiheuttaa epävarmuutta muiden energiamuotojen kehittämisen ja investointien kannalta. Epätavanomaisista kaasuntuotantoon liittyvistä ympäristö- ja terveysriskeistä keskustellaan niin ikään, mikä lisää tarvetta ja tuo myös mahdollisuuksia tutkimus- ja teknologiayhteistyölle.

Globaalitasolla merkittävää oli Yhdysvaltojen Durbanin ilmastokokouksessa joulukuussa 2011 antama tuki lähteä neuvottelemaan uudesta ilmastopimuksesta. Tähän vaikutti merkittävästi se, että nousevat taloudet ja ennen muuta Kiina saatiin prosessiin mukaan. Laillisesti sitovaan ilmastopimukseen on silti vielä matkaa, ja Yhdysvallat tuskin on ensimmäisten joukossa nostamassa omia päästövähennystavoitteitaan. Keskustelua käydään myös EU:n lentoliikenteen päästökauppaa koskevasta lainsäädännöstä (ETS), jonka Yhdysvallat ja moni muu maa kyseenalaistaa yksipuolisena toimenä. Yhdysvallat on valmis etenemään kansainvälisen siviili-ilmailualan järjestön ICAO:n puitteissa maailmanlaajuisen järjestelmän luomiseksi. Myös EU haluaa globaalin ratkaisun, mutta sitä odotellessa, edetä samalla omassa lainsäädännössään.

Ilmastoön liittyviä ohjelmia on muutenkin käynnissä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, ja toimet vaihtelevat osavaltio- ja kaupunkikohtaisesti. Raskaan liikenteen kohdalla on luotu kautta maan sitovat päästörajoitukset, jotka koskevat vuosina 2014–2018 valmistettavia kulkuneuvoja. Toinen liittovaltion tasolla säädelty toimi koskee voimaloiden lyijy- ja muita myrkyllisiä päästöjä. Paikallishallinnot taas panostavat tällä hetkellä paljon kestäväan kaupunkisuunnitteluun ja muun muassa rakennusten energiatehokkuuteen, jossa parhaat esimerkit kiinnostavat. Tässä Suomenkin osaaminen tunnetaan. Kilpailu on kova ja vaatii määrätietoista otetta ja halua toimia Yhdysvaltojen markkinoilla.

Yhä nouseva bensagallonan hinta kannustaa osaltaan kehittämään ympäristöystävällisempiä ja vähemmän polttoainetta kuluttavia ajoneuvoja. Sähköautot on suomalaistoimijoiden kannalta kiinnostava ala ja uusiutuvia polttoaineita koskevan lainsäädännön kehittäminen kannattaa seurata. EIA ennustaa, että uu-

siutuvien polttoaineiden osuus energiantuotannossa nousee prosentista neljään vuoteen 2035 mennessä.

Muina ajankohtaisina hankkeina mainittakoon arktisen alueen energiavarojen hyödyntäminen, jossa Shell odottaa öljynporauslupaa Alaskan vesille, sekä Keystone XL öljyputkihanke Kanadasta Yhdysvaltoihin. Yhdysvalloissa annettiin myös lisenssit kahden uuden ydinvoimalan rakentamiseen, kolmeenkymmeneen vuoteen.

Kongressin lainsäädäntötyö lähes jumissa, maatalouslain uudistus käynnissä

Kongressin lainsäädäntötyö on edennyt jähmeästi poliittisen vastakkainasettelun takia. Mitään merkittäviä lakeja ei ole odotettavissa ennen vaaleja. Niin presidentti Obama kuin republikaanit ovat tehneet ehdotuksia yritysverotuksen muuttamiseksi, mutta konkreettisesti tähän kysymyksen palattaneen osana liittovaltion budjettia ja velkaongelmaa vasta vaalien jälkeen.

Kuluvan vuoden aikana pitäisi kuitenkin päästä sopuun uudesta maataloutta koskevasta lainsäädännöstä, Farm Billistä. Maatalouteen kohdistuu muiden sektoreiden tavoin merkittäviä budjettipaineita. Hallinto on ehdottanut reilun 30 miljardin dollarin leikkauksia seuraavan kymmenen vuoden aikana, kun taas maatalousvaliokunnan vastaava esitys on ollut kymmenen miljardia vähemmän. Budjettipaineet saattavat johtaa politiikkamuutoksiin ja WTO-yhteensopivuuden vahvistamiseen.

Internetin haasteet

Internetin merkitys taloudessa lisääntyy jatkuvasti. Samalla haasteet kasvavat. Tasapainoa haetaan yhtäältä internetin vapauden säilyttämisen ja toisaalta esimerkiksi yksityisyyden suojan tai tekijänoikeuksien välillä. Tätä silmällä pitäen on pohdittava, mikä rooli tulisi valtioilla olla ja miten paljon ja minkälaista sääntelyä on tarkoituksenmukaista antaa. Piilaaksossa viesti on, ettei teknologian kehitystä tulisi kahlita liialla sääntelyllä. EU:n ja Yhdysvaltojen välillä käydään tiivistä dialogia internetiin liittyvistä kysymyksistä. Dialogin tavoitteena on pyrkiä varmistamaan, että kahden suuren talouden kehitys näin keskeisessä kysymyksessä etenisi mahdollisimman samaan suuntaan.

Suomi pysyi Special 301 -tarkkailulistalla

Yhdysvaltojen kauppapedustajan toimisto julkisti huh-
tikuun lopussa vuosittaisen Special 301 -raportin,

jossa tarkastellaan muiden maiden teollis- ja tekijänoikeuksien suojan tasoa. Suomi pysyy edelleen tarkailulistalla (Watch list) kolme vuotta sitten käyttöön otetun lääkkeiden viitehintajärjestelmän takia. Kuten

aikaisemminkin, Yhdysvallat on huolissaan lääkkeiden patenttisuojan tasosta. Suomi puolestaan katsoo edelleen, että listaus ei anna oikeaa kuvaa Suomen immateriaalioikeuksien suojan yleisestä tasosta.

Yleisarvio

Yhdysvaltojen talousnäkymät ovat kohtuullisen hyvät, mutta sisäisten ja ulkoisten epävarmuustekijöiden takia talous ei näytä pääsevän vahvalle kasvu-uralle vielä muutama vuoteen. Liittovaltion velkaongelma pahenee, mutta poliittisen vastakkainasettelun takia ratkaisua ei ole odotettavissa ennen marraskuun vaaleja. Epävarmuus poliittisessa päätöksenteossa heijastuu talouteen laajemminkin, niin yritysten kuin yksityisten kuluttajien tasolla. Loppuvuodesta riittävät ainekset päätöksiin poliittisella tasolla saattavat kuitenkin olla kasassa, koska vastaan tulee monia kysymyksiä, jotka yhdessä pakottanevat päätöksentekoon. Vuoden lopussa ei välttämättä ehditä tehdä kattavia uudistuksia, mutta pyrittäneen ainakin sopimaan raameista ja niiden tarkentamista koskevista aikarajoista. Vaalien tuloksen odotetaan antavan suuntaa tuleville ratkaisuille niin taloudessa kuin kauppapolitiikassakin. On kuitenkin mahdollista, että vaaleissa kumpikaan puolue ei saa niin selkeää enemmistöä, että se pystyisi

yksinään päättämään linjoista. Näin ollen kyky tehdä yhteistyötä yli puoluerajan ja valmius etsiä kompromisseja tulevat olemaan vähintäänkin yhtä tärkeitä kuin aikaisemmin.

Yhdysvallat tulee säilymään haasteellisenä toimintaympäristönä, mutta tarjoaa kaikesta huolimatta jatkossakin erittäin merkittävän markkinan. Suomalaiset tunnetaan innovaatiokyvystään, josta hyvänä esimerkkinä ovat lukuisat uudet startup -yritykset esimerkiksi ICT-sektorilla. Tälle innovatiivisuudelle tulee varmasti olemaan yhä enenevässä määrin käyttöä. Tarve ympäristöystävällisen teknologian kehittämiseen lisääntyy jatkuvasti kaikkialla maailmassa, myös Yhdysvalloissa. Siinäkin suomalaiset ovat osoittaneet innovaatiokykynsä. Vaikka nopeammin kasvavat markkinat ovat muualla, Yhdysvaltojen tarjoamia mahdollisuuksia ei tulisi unohtaa.

KANADA

**Petri Kruuti*

Kanadan talous kasvaa maan keskuspankin ennusteen mukaan tulevina kolmena vuotena yli kahden prosentin vuosivauhdilla. Kanadalaiset yritysjohtajat katsovat Euroopan finanssikriisin keskelläkin varsin luottavaisesti tulevaisuuteen. Kanadan talouden haasteena pidemmällä aikavälillä voidaan yhä pitää sen vaatimatonta tuottavuuskehitystä, joka heikentää maan kansainvälistä kilpailukykyä. Kotitalouksien yli-velkaantuminen ja siihen liittyvä asuntojen hintakupla huolestuttaa suurissa kaupungeissa. Suomalaisyri-tysten kiinnostus Kanadan markkinoita kohtaan on Finpron selvityksen mukaan noussut selvästi. Suomen vienti Kanadaan on vahvassa 40 prosentin kasvussa jo toista vuotta peräkkäin. Joulukuussa julkistettu ”Suomi ja Kanada – Pohjoiset kumppanit” –toimintaohjelma tiivistää maidemme suhteita entisestään. Suomalaisen tietotaidon sekä suomalaistuotteiden tunnettuus ja kysyntä ovat kasvussa useilla sektoreilla. Suomen ja Kanadan välinen innovaatio- ja teknologiyhteistyö on hyvässä vauhdissa, mitä tukee Tekesin ja VTT:n aktiivisuus.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Pohjoisen kumppanimme Kanadan talous jatkaa maltillisella kasvu-uralla taantuman jälkeen. Suomen kiinnostusta ja arvostusta Kanadaan osoittaa se, että viime joulukuussa julkistettiin Suomen ja Kanadan toimintaohjelma: Suomi ja Kanada – Pohjoiset kumppanit (Finland and Canada – Northern Partners). Siitä käy hyvin ilmi kuinka paljon yhteistä maillamme itse asiassa on, mikä on omiaan helpottamaan yhteistyötä, kuten jaettu arvopohja, pohjoinen sijainti, korkeasti koulutettu väestö, poliittisesti ja taloudellisesti vakaat olot, toimivat yhteiskunnat sekä myös samanlainen mentaliteetti unohtamatta intohimoa jääkiekkoon. Toimintaohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on taloussuhteiden tiivistäminen monin eri tavoin, ja erityisesti suomalaisten yritysten vienninedistäminen sekä investointien houkuttelevuus Kanadasta Suomeen.

Kanada on yksi maailman vauraimpia maita ja myös yksi suurimmista kauppavaltioista. Sen vahvuksina ovat olleet ja tulevat olemaankin runsaat luonnonvarat, koulutettu työvoima sekä vapaakauppa maailman suurimman kansantalouden Yhdysvaltain kanssa. Kanadan talouden tuotantorakenne on kuitenkin selvästi yksipuolisempi kuin Yhdysvaltain. Maan asukasta kohti laskettu bruttokansantuote ja tuottavuus ovat edelleenkin alempia kuin Yhdysvaltojen.

Vuosien 2008–2009 taantuma koetteli myös Kanadaa. Bruttokansantuote alkoi laskea vuoden 2008 lopulta ja vuoden 2009 lopulla lasku oli 2,6 prosenttia. Pahiten

Kanadassa kärsi tehdasteollisuus, erityisesti autoteollisuus. Maan raaka-ainetuotanto joutui huomattaviin vaikeuksiin. Johtavilla amerikkalaisilla autonvalmistajilla on kaikilla tuotantolaitokset ja lukuisia alihankkijoita Ontariossa, jossa työttömyys lähti nopeaan nousuun. Talous alkoi jälleen kasvaa vuonna 2010. Samalla myös työttömyys alkoi laskea. Tämän vuoden maaliskuussa päästiin jo 7,2 prosentin tasolle. Uusia työpaikkoja onkin syntynyt kahden viime vuoden aikana noin 500 000. Huolta aiheuttaa kuitenkin varsin korkea nuorisotyöttömyys (14 prosenttia), johon Harperin enemmistöhallitus pyrkii etsimään lääkkeitä.

Liittovaltion elvytystoimilla oli merkityksensä, kun talous kääntyi nousuun vuoden 2009 loppupuolella. Nousun moottoreina ovat olleet kotimaisen kulutuksen kasvu sekä asuntojen kysynnän nousu ja viennin elpyminen. Toisaalta asuntojen kysynnän lisääntymisen parin viime vuoden aikana on myös synnyttänyt hintakuplan suurimmissa kaupungeissa. Viime vuonna bruttokansantuote kasvoi 2,5 prosentilla edellisvuoteen verrattuna. Kuluvan vuoden kasvun ennustetaan olevan lähes samaa tasoa. Vuosien 2013 ja 2014 ennusteet ovat Kanadan keskuspankin mukaan vastavasti: 2,4 ja 2,2 prosenttia. Vuotuinen inflaatio oli maaliskuussa 1,9 prosenttia. Kanadan talous on toistaiseksi osoittanut hyvää vastustuskykyä ja vakautta maailmantalouden ongelmien keskellä. Sen katsottiin selviytyneen viime taantumasta vähemmin vaurioin kuin tärkeimpien vertailumaiden, mukaan lukien muut G7-maat.

**Petri Kruuti toimii ministerineuvoksena Suomen Ottawan suurlähetystössä.*

Kanadan vahvuuksina on pidetty talouden tervettä perustaa sekä erityisen hyväkuntoista finanssisektoria. World Economic Forumin kilpailukykyraportin mukaan Kanadalla on maailman vakain pankkijärjestelmä. Vastaavasti suurimpina riskitekijöinä pidetään kotitalouksien ylivelkaantumista sekä asuntokuplan puhkeamista. Kotitalouksien ylivelkaantumista on jo varsin pitkään ruokkinut matala korkotaso. Siitäkin huolimatta Kanadan keskuspankin pääjohtaja Mark Carney ilmoitti aikaisin keväällä ohjauskoron pitämisestä yhdessä prosentissa pitkälle loppuvuoteen. Taantuman vuoksi alijäämäiseksi kääntyneen liittovaltion budjetin odotetaan muuttuvan ylijäämäiseksi budjettivuonna 2015–2016. Budjettitasapainon saavuttamiseksi konservatiivinen enemmistöhallitus on lähtenyt muun muassa päättäväisesti leikkaamaan valtion virkojen määrää. Ensi vaiheessa lakkautetaan noin 19 000 liittovaltion virkaa, mikä tulee merkitsemään myös huomattavia irtisanomisia.

Taloustaantumana vuoksi Kanadan ulkomaankaupassa tapahtui merkittävä notkahdus vuoden 2009 aikana. Jo vuosia kasvussa ollut tavaraviennin arvo laski Kanadan tilastokeskuksen mukaan edellisvuoteen verrattuna lähes neljänneksen. Yhdysvaltain suhteellinen osuus viennistä laski noin 73 prosenttiin, mikä lienee alhaisin osuus vuosikymmeniin. Vastaavasti voimakas pudotus tuonnissa Yhdysvalloista tapahtui vuonna 2010, jolloin sen osuus kokonaistuonnista jäi vain 50,4 prosenttiin oltuaan aikaisempina vuosina jatkuvasti yli 60 prosentin tasolla. Suuntaus jatkui samana myös viime vuonna; tuonti USA:sta laski ensimmäistä kertaa alle 50 prosentin (49,5 prosenttia). Eräs keskeinen selitys liittyy USA:n autoteollisuuden vaikeuksiin. Autoteollisuuden komponentit kun muodostavat merkittävän osan maiden välisestä kauppavaihdosta. Suuret amerikkalaiset autonvalmistajat ovat jo vähentäneet tuhansia työpaikkoja Kanadan tuotantolaitoksiltaan. Pitkän ylijäämäkauden jälkeen Kanadan kauppatase oli alijäämäinen vuosina 2009 ja 2010. Viime vuonna se palautui jälleen ylijäämäiseksi, 1,2 miljardin dollarin edestä.

Suomen ja Kanadan välinen taloudellinen vaihto

Suomen vienti Kanadaan on jatkanut kasvuaan

Maaliskuussa Suomen vientiä sekä innovaatio- ja teknologiayhteistyötä Kanadaan saapui vauhdittamaan elinkeinoministeri Jyri Häkämies 30-henkisen yrityselämän valtuuskunnan kanssa. Suomen tavaravienti Kanadaan oli tullin tilastojen mukaan viime vuonna arvoltaan 900 miljoonaa euroa. Edellisvuonna alkanut

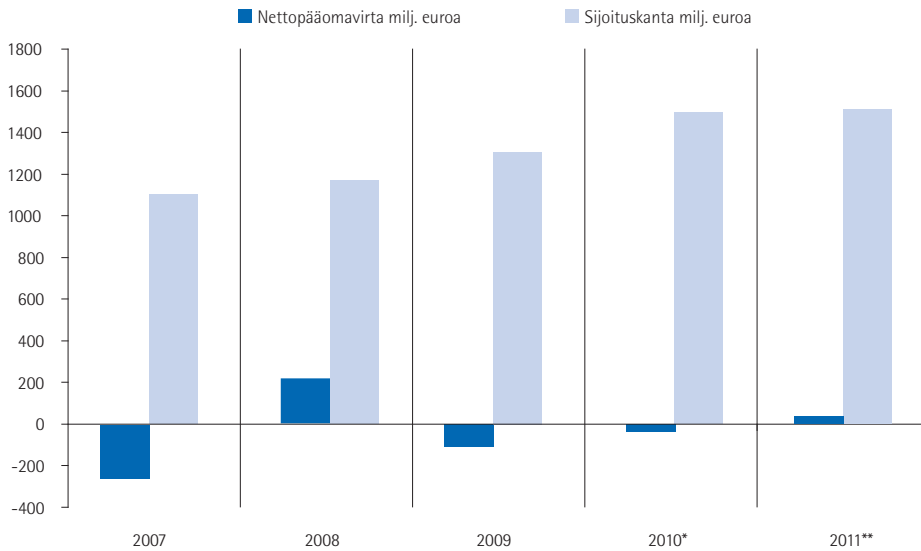
Ulkomaiset investoinnit

Ulkomaisten investointien määrä Kanadaan on jatkanut parin lamavuoden jälkeen tasaista kasvua. Investointien kanta viime vuonna oli 607,5 miljardia Kanadan dollaria, jossa kasvua edellisvuodesta oli vajaa kymmenen prosenttia. Ulkomaisista investoijista prosentuaalisesti suurimmat vuonna 2011 olivat: Yhdysvallat 53,7 prosenttia, Alankomaat 9,3 prosenttia, Iso-Britannia 6,4 prosenttia ja Luxemburg 4,2 sekä Sveitsi 3,3 prosenttia. Kanadaan tulevista ulkomaisista investoinneista yli neljäsosa eli yli 180 miljardia tulee Euroopan unionin alueelta. Kiina on noussut parissa vuodessa yhdeksännelle sijalle 11 miljardilla Kanadan dollarillaan. Kiinalaisyhtiöiden kiinnostus on kasvamassa muun muassa. Albertan öljyhiekkatuotantoa kohtaan. Vastaavasti yksityiset kiinalaiset ovat merkittävä sijoittajaryhmä esimerkiksi Vancouverin alueen kiinteistömarkkinoilla.

Kanadan suorat investoinnit ulkomailla kasvoivat viime vuonna yli kymmenellä prosentilla edellisvuodesta ja olivat nyt 616,7 miljardia Kanadan dollaria. Tärkein investointikohde oli luonnollisesti Yhdysvallat 40,3 prosentin osuudella, jonka jälkeen seuraa Iso-Britannia 7,8 prosentilla. Merkille pantavaa on, että pelkästään Karibian finanssikeskukset – (Barbados, Bahamasaaret, Bermuda ja Caymansaaret) – vastaanottivat vajaat 20 prosenttia Kanadan ulkomaisista investoinneista. EU-maat saivat yhdessä noin neljänneksen kaikista kanadalaisinvestoinneista. Investoinneista suuntautui viime vuonna Aasiaan ja Oseaniaan lähes kymmenen prosenttia. Japani vastaanotti viime vuonna noin yhden prosentin kanadalaisinvestoinneista. Kiinan tarkat tiedot viime vuodelta puuttuivat vielä tätä artikkelia laadittaessa, mutta on oletettavaa, että kanadalaisinvestoinnit sinne kasvoivat edellisvuodesta. Tosin ne eivät vielä yltäne Japaniin suunnattujen investointien tasolle.

viennin voimakas kasvu jatkui. Vuonna 2011 kasvu oli 41 prosenttia. Kanadan osuus Suomen kokonaistiennistä oli 1,6 prosenttia. Vienti koostui pääosin kiennäisöljyistä ja öljytuotteista, joiden osuus viennin kokonaisarvosta oli noin kaksi kolmasosaa. Koneiden, laitteiden ja kuljetusvälineiden osuus viennistä oli lähes neljännes.

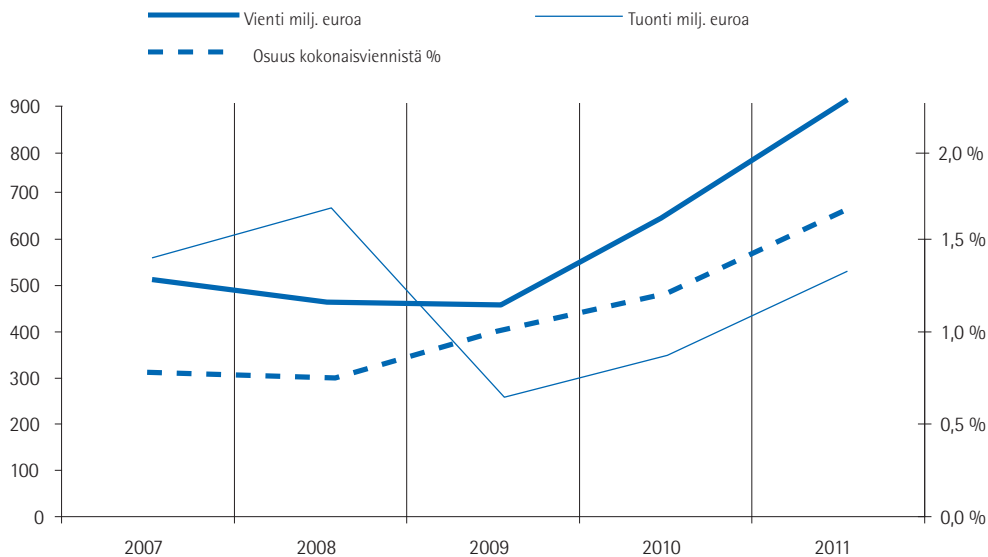
Suomesta Kanadaan tehdyt suorat sijoitukset, 2007-2011

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakkoarvio

Suomen ja Kanadan välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Kanadalaisten tavaroiden tuonti Suomeen kasvoi prosentteissa vientiäkin voimakkaammin. Tuonnin arvo kasvoi 50 prosentilla, 522 miljoonaan euroon. Kanadan osuus Suomen kokonaistuonnista jää niukasti alle yhden prosentin. Suomi-Kanada -kauppataseen ylijäämä kasvoi viime vuonna entisestään vuoteen 2010 verrattuna. Ylijäämä kasvoi 100 miljoonalla eurolla edellisvuoteen, päätyen 380 miljoonaan euroon. Kivennäisöljyjen ja öljytuotteiden (mukaan lukien kivihiili, koksi ja brikettituotteet) tuonti kuitenkin lisääntyi selvästi edellisvuodesta. Tuonnissa erottuukin kaksi tasavahvaa tavararyhmää. Ne ovat juuri edellä mainitut öljytuotteet sekä koneet, laitteet ja kuljetusvälineet. Ne ovat yhdessä reilusti yli puolet Kanadasta tapahtuvasta kokonaistuonnista.

Suomalaisyritysten investoinnit Kanadaan kasvussa – kanadalaisinvestointeja toivotaan lisää

Suomalaisyritykset ovat edelleen investoineet Kanadaan moninkertaisesti enemmän kuin kanadalaiset Suomeen. Taantuman jälkeen suomalaisinvestoinnit

Kanadaan ovat kääntyneet jälleen selvään nousuun. Suomen Pankin ennakkoarvion mukaan vuonna 2011 suomalaisyritykset investoivat Kanadaan 1 594 miljoonaa euroa. Siinä on kasvua edellisvuoteen lähes 20 prosenttia. Tärkeimmät toimialat olivat edelleenkin metsätalous ja puunjalostusteollisuus sekä kemianteollisuus ja IT-sektori. Kasvualoja ovat muun muassa terveydenhoito, biotekniikka sekä energiassektori, erityisesti uusiutuvat energiamuodot. Suurimmat suomalaisyritykset Kanadassa ovat Kone, Metso, Nokia, Stora Enso, Wihuri ja Neste Oil.

Vastaavasti kanadalaiset suorat sijoitukset Suomeen pysyttelivät vaatimattomalla tasolla. Viime vuonna Kanadan suorat investoinnit Suomessa olivat vain 89 miljoonaa euroa (Suomen Pankin ennakkoarvio). Kanadalaisinvestoinnit Suomeen keskittyivät kaivos- ja metallialalle sekä moottoriajoneuvoihin. Suomeen sijoittavat merkittävimmät kanadalaisyritykset ovat monialayritys Bombardier, teknologiayritys ATI Technologies, kullantuottajayritys Agnico-Eagle, kaivos- ja metallialan yritykset Inmet ja First Quantum Minerals.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Konservatiivihallitus pistää liittovaltion säästökuurille ja parantaa yritysten toimintaedellytyksiä

Konservatiivit ovat pääministeri Stephen Harperin johdolla hallinneet Kanadaa yli kuusi vuotta. Vuodesta 2006 toukokuuhun 2011 maata johti konservatiivinen vähemmistöhallitus. Toukokuun 2011 vaaleissa puolue saavutti enemmistön (166/308) parlamentin alahuoneen paikoista. Harper sai entistä vahvemman valtakirjan pitkälti hallituksen onnistuneena pidetyn talouspolitiikan ansiosta. On hyvin mahdollista, että konservatiivinen enemmistöhallitus on vallassa seuraavat kolme vuotta. Yleismaailmallinen taantuma ei kyennyt horjuttamaan Kanadan talouden perustuksia. Konservatiivien perinteinen päähaastaja liberaalit kärsi vaaleissa haaksirikon. Maan toiseksi suurimmaksi puolueeksi sekä opposition äänitorveksi nousi hiukan yllättäen vasemmistoväritteinen uudet demokraatit (NDP).

Konservatiivihallituksen asema tulee olemaan vahva ja se jatkaa määrätietoisesti valitsemallaan talouspoliittisella linjalla. Luvassa on ainakin tiukkaa menokuria kuten valtion virkojen lakkauttaminenkin osoittaa. Kiristyneeseen budjettikuriin on omalta osaltaan Kanadan hallitusta kannustanut varoittavana esimerkki-

nä Euroopan rahoituskriisi. Hallitus on myös jatkanut yritysverotuksen asteittaista alentamista. Liittovaltion yritysveroaste on pudonnut viimeisten viiden vuoden aikana 21 prosentista 15 prosenttiin. Kun samanaikaisesti provinssitasollakin tapahtuu, ollaan lähestymässä hallituksen tavoitetta 25 prosentin yhteenlasketusta yritysveroasteesta. Näin menetellen hallituksen pyrkimyksenä on ollut luoda maahan lisää työpaikkoja, missä on varsin hyvin onnistuttu. Tämä on hyvin linjassa myös OECD:n suositusten kanssa.

Konservatiivihallituksen jatkaminen merkitsee myös USA-keskeisen ulkopoliittisen linjan jatkumista. Aikaisemmin presidentti George W. Bushin politiikkaa pitkälle ymmärtänyt pääministeri Harper on reaaliopoliittikkona varsin hyvin löytänyt yhteisen sävelen myös demokraattipresidentti Barack Obaman kanssa. Kanadassa seurataan etelänaapurin linjauksia kansainvälisiin kysymyksiin ja sovelletaan mahdollisuuksien mukaan omaa politiikkaa siinä yhteydessä. Neuvotteluja Pohjois-Amerikan turvallisuusvyöhykkeen luomisesta Yhdysvaltain kanssa jatketaan tavoitteena tavaroiden ja ihmisten helpompi liikkuminen maiden välisen rajan yli. Tähän liittyen Kanada ja USA julkaisivat viime joulukuussa yhteisen toimintasuunnitelman rajaturvallisuutensa kehittämiseksi (The Action Plan on Perimeter

Security and Economic Competitiveness). Sen tavoitteena on helpottaa maiden välistä kaupankäyntiä ja siten kasvattaa työllisyyttä sekä talouskasvua molemmissa maissa. Samassa yhteydessä julkaistiin myös maiden välisen sääntely-yhteistyön toimitasuunnitelma (The Action Plan for Regulatory Cooperation).

Harperin enemmistöhallitus jatkaa vapaakauppa-ajamista. Pääministeri tukee erityisen voimakkaasti Kanadan ja EU:n välisen kokonaisvaltaisen talous- ja kauppasopimuksen (Comprehensive Economic and Trade Agreement, CETA; ks. jäljempänä) aikaansaamista. Sitä vastoin Kanadan ilmastopolitiikka säilyy näillä näkymin edelleen huolenaiheena. Kovin

suurena yllätyksenä ei voinut enää pitää sitä, että Kanada irtautui viime vuoden lopulla Kioton pöytäkirjasta välittömästi Durbanin ilmastokokouksen jälkeen. Samassa yhteydessä se ilmoitti, ettei tule myöskään sitoutumaan Kioton pöytäkirjan jatkokauteen. Kanada on sitonut kantansa taloudellisista ja maantieteellisistä syistä Yhdysvaltain kantoihin. Se laski alun perinkin varsin vaatimattomia tavoitteita Yhdysvaltain tasolle. Kanada on yksi harvoista maista, joka oli tyytyväinen Kööpenhaminan ilmastokokouksen tuloksiin. Euroopan unioni ja sen jäsenmaat tulevat jatkamaan ponnisteluja Kanadan hallituksen saamiseksi mukaan ilmastomuutoksen torjumiseen tähtääviin kansainvälisiin järjestelyihin.

Sääntely-ympäristön kehitys

Kanada kasvattaa liikkumavaraansa – useista vapaakauppasopimuksista neuvotellaan

Kanadan taloudelle avoimet markkinat sekä vakaa, läpinäkyvä ja ennustettava maailmankauppajärjestelmä ovat olennaisen tärkeitä. Se on mukana Pohjois-Amerikan NAFTA-vapaakauppasopimuksessa, johon kuuluvat myös maan tärkein kauppakumppani Yhdysvallat sekä Meksiko. Riippuvuus Yhdysvaltoihin on tuonut Kanadan talouteen vakautta, mutta on toisaalta tehnyt sen haavoittuvaksi USA:n taloudessa tapahtuville muutoksille, erityisesti protektionististen pyrkimysten lisääntymiselle. Yhdysvaltain hallituksen elvytyslainsäädännön Buy American –määräykset ovat lisänneet kanadalaisien huolia parin viimeisen vuoden aikana. Muun muassa Kanadassa tuotettujen teollisuustuotteiden käyttö elvytysrahoista maksettavissa julkisen sektorin projekteissa on kielletty edellä mainittujen määräysten nojalla. Kanada onnistui kuitenkin kahdenvälisesti neuvottelemaan USA:n kanssa sopimuksen, jossa maat sitoutuivat vastavuoroisiin myönnytyksiin julkisissa hankinnoissa. Käytännössä tämä merkitsi Buy American –määräysten osittaista kumoutumista, mutta samalla Kanada joutui avaamaan omia julkisten hankintojen markkinoitaan.

Kanadan kauppapolitiikan keskeisin tavoite tällä hetkellä ja lähivuosina on avata uusia markkinoita myös muualta maailmasta Yhdysvalloista riippuvuutensa vähentämiseksi. Uusia avauksia Kanada onkin tehnyt ja pyrkii tekemään nimenomaan kahdenvälisen sopimusten suuntaan. Merkittävin käynnissä olevista talous- ja kauppasopimusneuvotteluista on meneillään juuri Euroopan unionin kanssa. Kanadan, Yhdysvaltain

ja Meksikon välisen vapaakauppasopimuksen NAFTA:n lisäksi Kanadalla on tällä hetkellä voimassa olevia vapaakauppasopimuksia EFTA:n, Israelin, Chilen, Perun, Kolumbian, Costa Rican, Panaman sekä Jordanian kanssa. Parhaillaan Kanada neuvottelee eri asteisista kauppai- tai muista taloussopimuksista ainakin Intian, Korean, Ukrainan, Singaporen, Dominikaanisen tasavallan, Andien yhteisön, Karibian yhteisön (CARICOM), Amerikkojen vapaakauppa-alueen (FTAA) sekä Keski-Amerikan nelikon (CA4) kanssa.

Lisäksi Kanada ilmaisi viime vuoden lopulla kiinnostuksensa liittyä TPP-neuvotteluprosessiin (Trans-Pacific Partnership Agreement Negotiations), mihin se ei aikaisemmin ollut osoittanut lainkaan kiinnostusta. TPP-neuvotteluissa on tarkoitus saada aikaan Tyynen meren alueellinen vapaakauppasopimus. Tällä hetkellä TPP-maita ovat muun muassa USA, Australia, Malesia ja Chile. Muut prosessiin osallistuvat maat edellyttävät Kanadan sitoutuvan maataloustuotteiden kaupan vapauttamiseen, mikä ei tule olemaan sille helppoa. Alustavia tunnustelevia neuvotteluja vapaakauppatai muun taloussopimuksen solmimiseksi on Kanadalla ollut ainakin Turkin ja Marokon kanssa. Markkinaponnisteluista on voimallisesti lisätty myös Kiinan ja Brasilian suuntaan. Käynnissä olevista investointisuoja-neuvotteluista merkittävimmät ovat Kiina, Intia sekä Indonesia.

Kanadan ja Euroopan unionin neuvottelut kattavasta taloussopimuksesta loppusuoralle

Kanada ja EU käyvät siis parhaillaan neuvotteluja kokonaisvaltaisesta talous- ja kauppasopimuksesta

CETA:sta. Neuvottelujen ensimmäinen kierros käytiin Ottawassa lokakuussa 2009. Neuvottelupaikkoina ovat vuorotelleet Ottawa ja Bryssel. Viimeiseksi varsinaiseksi tarkoitettu, yhdeksäs neuvottelukierros käytiin viime lokakuussa Ottawassa. Kunnianhimoisena alkuperäistavoitteena oli saada sopimus valmiiksi vuoden 2011 loppuun mennessä. Sopimuksen valmistuminen lykkääntyy kuitenkin mitä todennäköisimmin syksyyn 2012. EU:n kannalta hankalimpiin asioihin neuvotteluissa kuuluvat julkiset hankinnat, alkuperäsäännöt ja lääkkeiden patenttisuoja.

Merkittävin ero aiempien ja nyt meneillään olevan Kanadan ja EU:n sopimushankkeen välillä on se, että Kanadan provinseilta on nyt saatu poliittinen sitoumus panna täytäntöön tulevan sopimuksen määräykset omilla toimialueillaan. Monet EU:ta kiinnostavat kysymykset, kuten julkiset hankinnat, maantieteelliset merkinnät ja tekniset normit, ovat Kanadassa pitkälti provinssien toimivallassa. Syntyvä sopimus on tärkeä saada myös provinseja ja territorioita oikeudellisesti sitovaksi. Kanadan ja EU:n välisen kaupan on uuden sopimuksen myötä ennustettu kasvavan yli 20 prosenttia.

Kauppaan ja investointeihin vaikuttavan sääntelyn kehitys

Tavarakauppa ja tullit

Kanadan tavarakauppaan kohdistamat tullit ovat yleisesti ottaen alhaiset ja heijastelevat yleismaailmallista progressiivista alentumista. Esimerkiksi EU:sta tulevien tuotteiden keskimääräinen tulli Kanadan markkinoilla on noin 3,5 prosenttia kun vastaavasti Kanadasta EU:hun keskimääräinen taso on noin 2,2 prosenttia. Sitä vastoin esimerkiksi perinteisesti maataloustuotteille ja elintarvikkeille sekä jossain määrin myös vaatetukselle sekä auto – ja muun kuljetusvälineiteollisuuden tuotteille Kanada pitää yllä korkeampaa tullitasoa.

Kanadassa keskimääräinen tulli maataloustuotteille on 21,9 prosenttia. Maitotuotteisiin, siipikarjanlihaan, naudanlihaan, kananmuniin, vehnään, ohraan ja margariineihin kohdistuu lisäksi tuontikiintiöitä. Ne ovat pieniä ja niitäkin on myönnetty vain harvoille maille. Kiintiöiden ulkopuolella tuotujen tuotteiden keskimääräinen tulli on 159,1 prosenttia. Pahimmillaan kiintiöt ja korkeat tullit tyrehtyttävät viennin Kanadaan. Suomalaisten maataloustuotteiden vienninäkymiin on todennäköisesti luvassa parannusta CETA-sopimuksen toteutumisen myötä. Tämä tullee merkitsemään muun muassa joillekin suomalaisjuustoille tullivapautta. Muiden tuotteiden osalta Suomen

EU:n ja Kanadan taloudellisen yhteistyön sopimuspuerustana on toiminut vuonna 1976 solmittu puitesopimus taloudellisesta yhteistyöstä. Sen jälkeen osapuolten välinen yhteistyö on kuitenkin laajentunut aloille, joita puitesopimus ei kata. Osapuolet ovatkin sopineet, että tämä sopimus pyritään myös saattamaan ajan tasalle. Neuvottelut uudesta EU:n ja Kanadan välisestä puitesopimuksesta käynnistettiin viime syyskuussa. Neuvotteluja käydään rinnan CETA-neuvottelujen kanssa.

Kauppakiistat

WTO:ssa (World Trade Organization) oli huhtikuussa 2012 meneillään 50 Kanadaa koskevaa kauppakiistatapausta. Tapauksista 33 oli Kanadan nostamaa. Näistä viisitoista oli Yhdysvaltoja vastaan ja yhdeksän Euroopan yhteisöjä vastaan. Tuorein on EY:tä vastaan nostettu hylkeiden tuontikieltoa EY:ssä koskeva tapaus. Se on edennyt WTO:n riitojenratkaisupaneeliin. Kanadaa vastaan on nostettu 16 tapausta, joista viisi on Yhdysvaltain ja kuusi EY:n nostamia. Riitatapausten määrä on viime vuosina vakiintunut 40–50:en.

huolenaiheena ovat olleet laivojen tuontia koskevat korkeat tullit. CETA:n odotetaan parantavan tilannetta merkittävästi myös tässä kysymyksessä.

Muut kaupanesteet

Terveys- ja kasvinsuojelumääräykset, tullisäännökset ja –menettelyt sekä provinssien ja territorioiden erilaiset käytännöt kansainvälisten sopimusten täytäntöönpanossa ovat Kanadan soveltamia tullien ulkopuolisia keinoja, jotka tosiasiaa helposti muodostuvat kaupanesteiksi. Lisäksi kauppaa hillitsevät tehokkaasti tuotteiden sertifiointi- ja validointimaksut sekä sertifiointiprosessin hitaus. EU on kiinnittänyt huomiota harhaanjohtaviin maantieteellisiin merkintöihin kanadalaisvalmisteisissa lihatuotteissa sekä Ontarion provinssin uuden energialainsäädännön kotimaisuusastevaatimuksiin. Suomalaisyrietykset pitävät kaupanesteinä Kanadan käyttämää standardointia energiateknologian tuonnissa.

Palvelujen kauppa

Kanadassa säädellään työvoiman liikkuvuutta monin tavoin sekä liittovaltion että provinssien ja territorioiden toimesta. Tilapäisiä ulkomaisia työntekijöitä kos-

kevan liittohallituksen ohjelman (Temporary Foreign Worker Program, TFWP) avulla työnantajat voivat palkata ulkomaista työvoimaa määräajaksi. Niiden on kuitenkin pystyttävä osoittamaan, että sopivaa kanadalaisista työvoimaa ei ole saatavilla eikä ulkomaalaisten palkkaamisella ole kielteisiä vaikutuksia työmarkkinoille. Ammattipätevyyden hyväksymisprosessi voi olla hankala. Viisumien ja työlupien saantia saatetaan rajoittaa tai ainakin viivyttää. Mikäli ulkomaalainen yhtiö haluaa toimia koko maan alueella, tulee sen täyttää kolmentoista eri hallintoalueen vaatimukset. Kanada on asettanut myös rajoituksia ulkomaalaisomistukselle televiestintäalalla. Operaattoreiden tulee olla kanadalaisomistuksessa tai – valvonnassa olevia yhtiöitä.

Yleinen sääntely-ympäristö

Provinssien välisiä kaupan esteitä pyritään poistamaan – työvoiman liikkuvuudessa edistytty

Kanadan liittohallitus ja provinssit ovat sopineet siitä, että poistetaan henkilöiden, tavaroiden, palvelujen ja investointien vapaan liikkumisen esteitä tarkoituksena luoda avoimet, tehokkaat ja vakaat sisämarkkinat. Albertan ja Brittiläisen Kolumbian välillä onkin solmittu eräänlainen vapaakauppasopimus – Trade, Investment and Labour Mobility Agreement (TILMA). Se tuli voimaan 2007. Vastaavaa suunnitellaan myös Ontarion ja Quebecin välillä. Vuonna 2009 voimaan tullut sopimus mahdollistaa työvoiman vapaan liikkumisen koko liittovaltion alueella. Myös CETA-sopimus toteutuessaan vaikuttaisi myönteisesti Kanadan sisäisen kaupan vapautumiseen. Se onkin yksi syy, miksi provinssit ja territoriot on otettu mukaan CETA-neuvotteluihin.

Julkiset hankinnat

Kanadan liittovaltion hankinnat ovat vuositasona noin 1–1,5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vastaavasti provinssien tekemät hankinnat arvioidaan huomattavasti suuremmiksi. Kanada on rajannut kaikki provinssien ja territorioiden tekemät hankinnat WTO-sitoumustensa (Government Procurement Agreement, GPA) ulkopuolelle. Ulkopuolelle Kanada on rajannut myös laivanrakennuksen, kuljetuspalve-

Investointien ja pääomaliikkeiden sääntely

Maailmanpankin vertailujen mukaan Kanada on liiketoiminnan kannalta yksi maailman ongelmattomimpia maita. Investointi Kanadan markkinoille tarjoaa myös pääsyn NAFTA:n markkinoille. Toisaalta Kanada sijoittuu OECD:n tekemissä vertailuissa kärkimaihin, mitä tulee suoriin ulkomaisiin investointeihin liittyviin rajoituksiin. Vaikeimmin saavutettavat alat ovat lentoliikenne ja televiestintä. Myös rahoituspalveluihin ja sähkönjakeluun liittyy melkoisia rajoituksia. Ne sisältävät usein muun muassa omistajuutta ja liikkeenjohdon kansalaisuutta sekä asuinmaata koskevia määräyksiä.

lut sekä eräät viestintä- ja informaatioteknologialaitteet. Käytännössä suurin osa julkisista hankinnoista jää ulkomaalaisten ulottumattomiin. Arvioidaan, että EU:n ja Kanadan välillä tehdyistä hankinnoista vain 10 prosenttiin sovelletaan WTO-sitoumuksia. Vastavuoroisuusperiaatteen mukaisesti EU ei salli Kanadalle pääsyä hankintoihin, jotka Kanada on sulkenut sitoumustensa ulkopuolelle. Julkiset hankinnat ovatkin yksi CETA-neuvottelujen keskeisistä ja myös haastavimmista osa-alueista.

Henkisen omaisuuden suoja

Kanada on mukana WIPO:n (World Intellectual Property Organization) Pariisin (patentit) ja Bernin (tekijänoikeudet) konventioissa. Se on myös allekirjoittanut viimeisimmät WIPO-sopimukset (Copyright Treaty, Performances and Phonograms Treaty). Asiantuntijoiden mukaan Kanadan immateriaalioikeuslainsäädäntö on pahasti puutteellinen. Toukokuun 2011 vaalien vuoksi rauennut esitys tekijänoikeuslain uudistamiseksi poikkeaa merkittävästi kansainvälisistä normeista ja EU-maiden vastaavasta lainsäädännöstä. CETA-neuvotteluihin vahvasti sitoutunut Harperin konservatiivinen enemmistöhallitus laittoi kiistellyn lakiesityksen (C-11) uudelleen vireille viime vuonna. Se tarjoaisi väljemmillä säädöksillään ja useilla poikkeuksillaan suojan Internetin palveluntarjoajille ja etsintätyökaluille näiden rikkoessa tekijänoikeuksia.

Yleisarvio

Kanadan talous on päässyt nopeasti takaisin kasvurallalle kestettyään talouden alamäen viime vuosikymmenen lopussa muita teollisuusmaita paremmin. Elpymistä nopeutti myös se, että maassa ei koettu minkäänasteista pankkikriisiä, vakaan finanssisektorin ansiosta. Vienti laski merkittävästi, mutta elpyy jo vauhdilla. Työllisyys kohenee. Kansalaiset ja yritysten johto katsovat luottavaisesti tulevaan, mihin kannustaa osaltaan talouden maltilliset kasvuennusteet. Maan talouden elpymisvauhtiin vaikuttaa eniten taloustilanteen kehitys Yhdysvalloissa.

Yhdysvallat on ja säilyy Kanadan ylivoimaisesti merkittävimpänä kauppakumppanina. Viime vuosina Kanadan energiaressurssivetoisen viennin kasvu on kuitenkin hidastunut. NAFTA-alueen dynamiikka on hiipumassa. Aktivoimalla kauppapolitiikkaansa Kanada avaa uusia markkinoita. Entistä useammin katse suunnataan nouseville markkinoille Aasiaan ja Latinalaiseen Amerikkaan. Myös Euroopan unioni tulee pa-

rantelemaan tuntuvasti asemiaan kokonaisvaltaisen talous- ja kauppasopimuksensa (CETA) myötä.

Suomen ja Kanadan toimintaohjelma on myös omiaan edistämään Suomen ja Kanadan suhteiden tiivistymistä. Yritysten kiinnostus Kanadaa kohtaan on hyvin perusteltu huomioiden kunnossa oleva julkinen talous, korkeasti koulutettu työvoima sekä maailmanlaajuisista tunnustusta saanut pankkijärjestelmä. Kysyntää suomalaisetuotteille ja suomalaiselle osaamiselle on monilla sektoreilla kuten bioenergia, jätteiden talteenotto ja käyttö, lämpöteknologia sekä energiatuotantosektorin asiantuntemus ja sen vientituotteet, "green mining" ja vesiteknologia. Muita kiinnostavia sektoreita ovat muun muassa bio- ja elintarviketeknologia, langaton tietotekniikka ja kommunikaatio, ohjelmistot telekommunikaatiotoimialalle, sähköiset terveydenhuoltopalvelut, sähköinen pankkitoiminta ja perinteisesti paperikoneet sekä Suomen arktinen osaaminen erityisesti laivanrakennuksessa.

BRASILIA

**Jari Luoto*

Maailmantalouden kasvun hidastuminen viimeisimmän rahoituskriisin pyörteissä on tuntunut myös Brasiliassa, Latinalaisen Amerikan suurimmassa taloudessa. Brasilian talouskasvun keskeisiä elementtejä ovat olleet sen vientituotteiden hyvä hintakehitys, uusien öljylöytöjen liikkeelle laittamat investoinnit ja voimakkaasti kasvava kotimainen kulutuskysyntä. Vuoden 2011 lopusta lähtien teollisuustuotannon kasvu on kuitenkin jäänyt selvästi aikaisempaa hitaammaksi. Bruttokansantuotteen kasvu yltäneen vuoden 2012 aikana noin 3–3,5 prosenttiin. Inflaatiopaineet ovat talouskasvun hidastuessa hellittäneet ja mahdollistaneet ohjauskoron laskemisen toisiaan seuranneilla keskuspankin päätöksillä. Brasilia käyttää bruttokansantuotteestaan pienemmän osuuden investointeihin ja perusrakenteeseen kuin muut suuret kehittyvät taloudet. Investointien osuus on kuitenkin kasvamassa, kun vaurastuva keskiluokka kaipaa uusia asuntoja, merenpohjan alaiset öljylöydöt halutaan hyödyntää ja maa valmistautuu isännöimään maailman suurimpia urheilutapahtumia lähivuosien aikana. Brasilian talouskasvua ruokkivat tulevana vuosina mittavat investoinnit öljy- ja kaasuteollisuuteen sekä siihen liittyvään offshore- ja meriteollisuuteen. Liikenneyhteyksiin, satamiin ja lentokenttiin tehtävät investoinnit sekä kasvavan keskiluokan haluamat kulutushyödykkeet tarjoavat hyviä mahdollisuuksia investoijille ja tavaroiden ja palvelusten tarjoajille.

Talouden ja ulkomaan kaupan kehitys

Brasilian nykyisen verraten hyvän talouskehityksen siemenet kylvettiin valtiovarainministeri ja myöhemmin maan presidenttinä toimineen Fernando Henrique Cardoson aikana 1990-luvun puolivälissä. Brasilian kasvua pitkään tukahduttanut hyperinflaatio saatiin tuolloin kitkettyä pois. Presidentti Luiz Inácio Lula da Silvan kaksi presidenttikautta vuosina 2003–2010 olivat vakaan talouskehityksen aikaa. Maan keskuspankin mahdollisuutta toteuttaa itsenäistä politiikkaa inflaation kurissa pitämiseksi on kunnioitettu. Julkinen sektori on laajentunut, mutta tämä on tapahtunut tukeutumalla kasvaneeseen verotulojen määrään.

Lulan hallintokaudella toteutettiin laajoja sosiaalisia tulonsiirto-ohjelmia ja sähköistämistä sekä asuntorakentamishankkeita. Näiden ohjelmien katsotaan kiistattomasti vaikuttaneen siihen, että perinteisesti jyrkästä tulonjaon eriarvoisuudesta kärsineeseen yhteiskuntaan on syntynyt laaja keskiluokka. Viimeisen kahdeksan vuoden aikana tähän keskiluokkaan on maan 190 miljoonaisessa väestössä noussut noin 35–40 miljoonaa ihmistä, joilla on aikaisempaa huomattavasti paljon paremmat kulutusmahdollisuudet. Lulan jälkimmäisellä presidenttikaudella käynnistettiin myös niin kutsuttu kasvunkiihdyttämisohjelma PAC. Ohjel-

man kautta ohjataan julkisia ja yksityisiä investointeja muun muassa suuriin perusrakennehankkeisiin.

Brasilian presidentiksi vuoden 2011 alussa alkaneelle nelivuotiselle kaudelle valittiin Lulan työväenpuolueen edustava Dilma Rousseff. Dilman hallitus seuraa talouspolitiikassaan edeltäjiensä jälkiä, ehkä aikaisempaa kurinalaisemmalla otteella. Inflaation kiihtymisen ja korkean korkotason ollessa keskeisiä ajankohtaisia huolia Dilman presidenttikauden alussa leikkasi hallitus kautensa alussa reilut 50 miljardia realia (noin 23 miljardia euroa) liittovaltion menoista.

Brasilian talous selvisi suuremmista kolhuista maailmanlaajuisesta finanssi- ja talouskriisistä pitkän aikaa. Bruttokansantuotteen kasvu hidastui merkittävästi vuonna 2009, mutta kasvua kertyi vuonna 2010 jo 7,5 prosenttia. Vuoden 2011 kesästä alkaen Euroopan rahoituskriisin vaikutukset alkoivat tuntua myös Brasilian taloudessa ja hallituksen oli ryhdyttävä elvytystoimiin. Toimiin on kuulunut edelleen vuoden 2012 kesään saakka jatkettuja verohelpotuksia kotitalouksien kulutustavaroille ja yritysten sosiaaliturvamaksujen helpotuksia.

**Jari Luoto toimii suurlähettiläänä Suomen Brasilian suurlähetystössä.*

Pankkisektori ei ole toistaiseksi huolissaan kotitalouksien velkaantumisesta. Maksuhäiriöt eivät ole yleisiä ja lainakanta on vielä kokonaisuudessaan alhainen; esimerkiksi asuntolainojen määrä bruttokansantuotteesta on vasta viisi prosenttia.

Teollisuustuotannon laskiessa vuoden 2011 lopulla, ja myös viennin kasvun osoittaessa samaan aikaan hidastumisen merkkejä, on talouskasvun hidastuminen noussut hallituksen keskeisten huolenaideiden joukkoon. Vuodesta 2010 vuoteen 2011 vienti kasvoi kuitenkin vielä merkittävät 27 prosenttia. Talouden kasvuennusteita alennettiin vuoden 2011 aikana, ja Brasilian keskuspankin ja hallituksen odotuksena vuodelle 2012 on 3,5 prosentin kasvu. Kansainväliset rahoituslaitokset ovat asettaneet odotuksensa varovaisemmiksi, 2,5–3 prosentin pintaan.

Brasilian talouskasvu vuosina 2003–2009 oli keskimäärin 3,5 prosenttia, mikä on prosenttiyksikön vähemmän kuin Latinalaisessa Amerikassa kokonaisuudessaan. Maailmanlaajuisissa bruttokansantuotevertailussa Brasilia kiri vuonna 2011 maailman kuudenneksi suurimmaksi kansantaloudeksi. Kolme keskeistä luottoluokitusta nostivat kaikki Brasilian luottokelpoisuusluokituksen luokkaan BBB vuoden 2011 aikana, osoituksena luottamuksesta talouden vakaaseen kasvuun. Ulkomaisten investointien Brasiliaan odotetaan kiihtyvän edelleen samalla, kun vaurastuneet brasilialaisyriykset investoivat yhä suuremmassa määrin ulkomaille.

Maan keskuspankin suurin huolenaide on inflaation kurissa pitäminen. Maailmantalouden vaikeuksien heijastuminen myös Brasiliaan on hillinnyt inflaatiota vuoden 2011 kesästä lähtien. Brasilian keskuspankki on pystynyt hyvällä omallatunnolla laskemaan ohjauskorkoaan kuudesti kesän 2011 ja kevään 2012 välillä. Ohjauskorko on laskenut 12 prosentista 9 prosenttiin ja hallitus on sanonut toivovansa olosuhteiden mahdollistavan 8 prosentin tason kesään 2012 mennessä. Ohjauskorko ja reaalkorko, noin 4–4,5 prosenttia on kuitenkin edelleen maailman korkeimpien joukossa. Presidentti Dilma Rousseffin julkiset kehotukset valtiolenemistöisille pankeille laskea korkotasoaan johtivat kulutus- ja asuntoluottojen korkojen leikkauksiin keväällä 2012.

Korkea korkotaso houkuttaa Brasiliaan suuria määriä ulkomaista pääomaa, ja tämän seurauksena Brasilian valuutan arvo suhteessa Yhdysvaltain dollariin ja euroon on vahvistunut jo useiden vuosien ajan. Maahan virtaavan valuutan määrää hillitäkseen Brasilian halli-

tus on määrännyt rangaistusluonteisia veroja alle kolmen vuoden sijoituksille. Maan valuutan yliarvostus on syönyt Brasilian teollisuuden kilpailukykyä ja useat tuotantoalat ovat kääntyneet – myös menestyksellä – hallituksen puoleen vaatien tuonnin rajoittamiseen tarkoitettuja toimia. Brasilian hallitus on muun muassa nostanut tuontiautojen veroa, neuvotellut määrälliset rajoitukset kahdenväliseen autojen tuontia Meksikosta koskevaan sopimukseen ja julkisuudessa kertonut valmistelewansa tuontiviinin tullien nostamista. Samanaikaisesti polkumyyntitutkimuksia on avattu aiempaa enemmän ja julkisille hankinnoille on asetettu kiristettyjä vaatimuksia kotimaisuusasteesta.

Brasilian talouden kuva on kaksijakoinen: yhtäältä maan sisäinen kulutus kasvaa tasaisesti ja julkisen talouden tasapaino on verotulojen kasvun myötä erittäin hyvä. Työllisyysluvut ovat kymmenen tilastoidun vuoden parhaimmat, ja työttömyys on laskenut alle 6 prosenttiin työvoimasta. Väestön ikäjakauma on huoltosuhteen kannalta hyvin edullinen. Myös liian alhaisella tasolla olleet investoinnit ovat kääntyneet kasvuun; investointiaste nousi sekä 2010 että 2011 yli 19 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Maailmantalouden vaihtelut vaikuttavat Brasiliaan erityisesti raaka-aineiden hintojen kautta, mutta toisaalta viennin osuus bruttokansantuotteesta on vain runsas 10 prosenttia, kun se esimerkiksi Meksikossa on 28 prosenttia ja Chilessä 38 prosenttia.

Toisaalla ovat näkyvissä maan pahasti rapistunut perusrakenne, jonka parantamista hidastaa investointien liian alhainen osuus bruttokansantuotteesta ja suunnitteluun ja julkiseen rakentamiseen liittyvä hidastempoisuus. Investointiaste on kahden viimeisen vuoden nousun jälkeenkin yhä lähes 10 prosenttiyksikköä vähemmän kuin Etelä-Koreassa. Keskeinen haaste yksityisille investoinneille on alhainen säästämisaste. Brasilian keho koulutusjärjestelmä heijastuu työn tuottavuuden vaatimattomaan kasvuun. Eräs tutkimus vertaa työn tuottavuuden nousua vuosina 2000–2008 Kiinassa (5,2 prosenttia), Yhdysvalloissa (4,6 prosenttia), Argentiinassa (3 prosenttia) ja Brasiliassa (0,9 prosenttia). Toisen tutkimuksen aineisto kattaa vuodet 1980–2011 ja listaa työn tuottavuuden nousuksi Turkissa 203 prosenttia, Iso-Britanniassa 86 prosenttia, Yhdysvalloissa 66 prosenttia, Brasilian jäädessä 18 prosenttiin.

Liian vähäinen investointiaste nostaa Brasilian tuotantokustannuksia. Satamat, rautatiet ja lentokentät eivät kykene tehokkaasti välittämään nykyistä raaka-aineiden, tavaroiden ja matkustajien määrää.

Brasiliassa valtio on pyrkinyt paikkaamaan yksityisten investointien puutetta muun muassa kasvunkiihdyttämisohjelmilla (PAC). Dilman hallituksen silmäterä, kasvunkiihdyttämisohjelman toinen vaihe sisältää alkuperäiseen ohjelmaan verrattuna lähes kaksinkertaisen määrän investointeja. Vuosien 2011–2014 aikana toteutettavaksi tulevat 450 miljardin euron investoinnit maan perusrakenteeseen. Samalla maan suurimman öljy-yhtiön, Petrobrasin investoinnit öljy- ja kaasuesiintymiin nousevat vuosien 2010–2014 aikana 150 miljardiin euroon.

Sekä teollisuuden tarvitsemat paremmat logistiikkapalvelut että valmistautuminen kahteen maailman suurimmista urheilutapahtumista, jalkapallon 2014 MM-kisoihin ja Rio de Janeiron 2016 olympiakisoihin, edellyttävät suuria perusrakenneinvestointeja lähimpien vuosien aikana. Lisäkapasiteettia rakennetaan niin julkisilla kuin yksityisillä varoilla tieverkostossa, rautateillä, satamissa, lentokentillä sekä energiantuotannossa ja siirtoverkoissa. Pelkästään satamien parantamiseen odotetaan lähivuosina noin 12 miljardin euron investointeja. Hallitus on pyrkinyt nopeuttamaan investointeja muun muassa siirtämällä ensi vaiheessa viiden merkittävän lentoaseman (joukossa kolme maan vilkkainta) laajennustyöt yksityisten yritysten hoidettaviksi, pois maan puolustusministeriön alaiselta Infraerolta.

Ulkomaankaupassaan Brasilia on hyötynyt eräiden keskeisten vientituotteidensa korkeista maailmanmarkkinahinnoista viimeisten vuosien aikana. Perushyödykkeet ja niistä saatavat puolivalmisteet vastaavat jo noin 75 prosenttia Brazilian viennistä ja elintarvikkeiden osuus kokonaisviennistä 2011 oli 39 prosenttia, arvoltaan 75 miljardia euroa. Brazilian vientituotteista tärkeimmät ovat rautamalmi, soija, kahvi, öljy ja liha sekä appelsiinimehu. Brasilia on maailman appelsiinimehun, kahvin ja tupakan johtava viejä tai tulossa johtavaksi viejäksi. Maatalouden tutkimukseen ja maan entistä tehokkaampaan käyttöön muun muassa vuoroviljelyn ja monikäytön kautta panostetaan huomattavasti.

Perushyödykkeiden osuuden kasvussa merkittävin tekijä on Kiinaan suuntautuvan viennin voimakas kasvu. Vielä vuonna 2000 koko kauppa Kiinan kanssa oli noin 1,3 miljardia euroa, mutta vuonna 2011 jo yli 40 miljardia euroa. Euroopan unioni on vielä Kiinan edellä Brazilian maataloustuotteiden vientikohteena, mutta koko Aasian alueesta on jo tullut merkittävin vientikohde brasilialaisille tuotteille. Brazilian haasteena on parantaa teollisen tuotantonsa kilpailukykyä ulkomai-

silla markkinoilla, sillä niiden osuus kokonaisviennistä on laskenut johdonmukaisesti jo pidemmän aikaa.

Brasiliassa on myös laajamittaista autojen, moottoripyörien ja telekommunikaatioalan valmistusta, joka suuntautuu kuitenkin lähes yksinomaan kotimaan markkinoille. Korkean teknologian tuotteista vientiin menee pääasiassa lentokoneita. Brazilian viennin rakenteessa teollisuustuotteiden osuus on laskenut 55 prosentista vuonna 2005 noin 40 prosenttiin vuonna 2011.

Euroopan unioni oli edelleen vuonna 2011 Brazilian suurin kauppakumppani. Tämänkin vuoksi Euroopan taloudellisen tilanteen kehitystä seurataan Brasiliassa suurella vakavuudella. Euroopasta samoin kuin kakkosena tuontitilastossa olevasta Yhdysvalloista tuodaan ennen kaikkea kulutushyödykkeitä ja korkean teknologian tuotteita. Tuonti Kiinasta on etupäässä elektronisten laitteiden ja koneiden osia, kuten lcd-näyttöjä ja muita komponentteja, joita brasilialainen kokoonpanoteollisuus tarvitsee tietokoneiden, matkapuhelinten, televisioiden ja kodinkoneiden valmistuksessa.

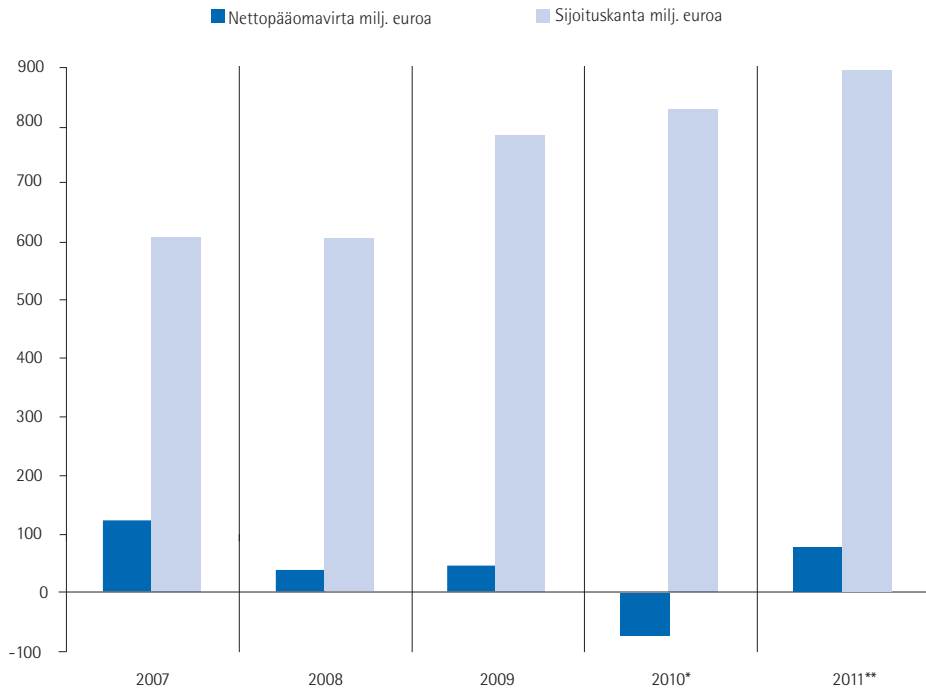
Suomen ja Brazilian taloussuhteet

Brasilia on Suomen suurin kauppakumppani Latinalaisessa Amerikassa. Kaupan arvo on pysytellyt viimeisten vuosien aikana runsaassa prosentissa Suomen koko ulkomaankaupasta. Kaupan kokonaisarvo oli vuonna 2011 vajaat 1,4 miljardia euroa, ja tase oli Suomelle pienessä määrin alijäämäinen. Suomen vienti Brasiliaan koostuu pääasiassa investointihyödykkeistä kuten voimaloista ja koneista ja teollisuustuotteista, kuten telekommunikaatio- ja muut laitteet sekä paperi ja kartonki. Suomen tuonti Brasiliasta koostuu kahvista ja muista elintarvikkeista, selluloosasta, etanolista, malmista ja metalliromusta. Korkeamman teknologian tuontia Brasiliasta ovat viime vuosina edustaneet Embraer –lentokoneet.

Kaupan volyymia merkittävämpiä ovat suomalaisyritysten investoinnit Brasiliassa tapahtuvaan tuotantoon. Noin 20 yrityksellä on palveluksessaan yli 20 000 paikallista työntekijää, ja suomalaistaustaisten yritysten liikevaihto on runsaat kolme miljardia euroa vuodessa. Nokian ohella myös Kemira ja VTT ovat investoineet tutkimus- ja kehitystoimintaan Brasiliassa. Viime mainitut avasivat maaliskuussa 2011 yhteisen tutkimuskeskuksen São Paulossa.

Vakiintuneita suomalaisyrityksiä Brazilian markkinoilla ovat metsäteollisuusalaa edustavat Alhström, Stora Enso, Metso Power, Metso Paperi, Ponsse, Pöyry,

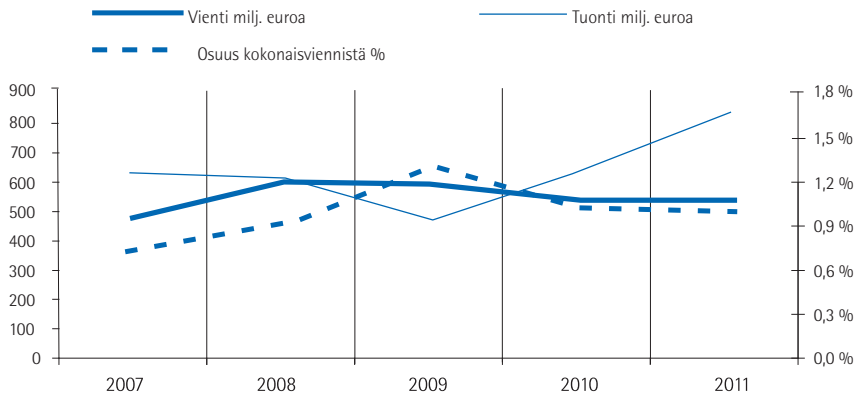
Suomesta Brasiliaan tehdyt suorat sijoitukset, 2007-2011

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

Suomen ja Brasilian välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Savcor Forest ja Savcor Process, kaivosalan Larox Group, Metso Minerals, Outotec ja Tamfelt), energia-alan Wärtsilä, Metso Power, Pöyry, Metso Automation ja telekommunikaatioalan Elcotec, Metso Automation, Nokia, Nokia Siemens, PKC Gropu, Salcomp ja Tecnotree). Muita merkittäviä yrityksiä ovat muun muassa Almaco, Oilon, Dynea, Eltete TPM, Huhtamäki, Nordea, Cargotec, Planmeca Group, Glaston Group, CPS Color, Outokumpu, Kemira ja VTT.

Brasiliassa on jo pitkään ollut hyvät, ja edelleenkin laajenevat markkinat suomalaisille metsä-, kaivos- ja telekommunikaatioalan yrityksille. Brasilian rannikon edustalla tehdyt merenpohjan alaiset uudet öljylöydöt ovat tuoneet investointiaallon merikalustoon ja telakoiden tilauskirjoja täyttävät myös investoinnit säiliö- ja rahtialuksiin. Suomalaiselle offshore- ja meriteollisuudelle on hyvin lupaavat markkinat Brasiliassa. Liikenteen perusrakenteessa mahdollisuuksia laitetöimituksiin ja palvelujen myyntiin tarjoavat muun muassa lentoasemille tehtävät mittavat investoinnit niiden kapasiteetin nostamiseksi sekä satamien rakentaminen ja varustelu.

Kasvava energiantarve tuo mukanaan tarpeen investoida monipuolisesti energiantuotantoon ja jakeluun. Kapasiteettia lisätään niin vesivoimassa, pienissä voimalaitoksissa kuin tuulivoimassakin. Jälkimmäisen osalta suunnitelmassa on merkittävä kapasiteetin lisääminen tulevien vuosien aikana, erityisesti maan

koillis- ja pohjoisosissa. Myös vedenkäsittelyn ja vesihuollon sekä jätehuollon alat tarjoavat mahdollisuuksia. Kasvava kuluttava keskiluokka on potentiaalinen design- ja musiikkialan viennin kohderyhmä. Vahvan valuutan turvin brasilialaiset myös lisäävät ulkomaille suuntautuvaa matkustamista.

Palveluista erityisesti koulutussektorilla on paljon Suomeen kohdistuvaa kiinnostusta, jota voitaneen koulutusalun tuotteiden kehittämisen myötä hyödyntää. Ensimmäiset alaan liittyvät suomalaiset markkinointitilaisuudet on järjestetty Brasiliassa keväällä 2012.

Maailman johtavana biomassan energiakäyttäjänä ja alan tutkimukseen panostavana Brasilia on houkutteleva kumppani tämän alan suomalaisille toimijoille sekä taloudellisia suhteita että tutkimusta ajatellen. Suomalaisyriyten kiinnostus Brasiliasta kohtaa on ollut kasvussa. Pääministeri Kataisen ja ulkomaankaupaministeri Stubbin vienninedistämismatkalle Brasiliaan helmikuussa 2012 osallistui ennätysellisen suuri määrä yritysten edustajia.

Brasilian liiketoimintaympäristön haasteet tekevät markkinoille asettautumisen hankalaksi muutoin kuin etabloitumalla nopeasti paikan päälle pitkälläkin tähtäimellä kasvaville markkinoille. Suomen ja Brasilian välillä on allekirjoitettu investointisuojausopimus, jonka ratifiointi on kuitenkin useiden muiden vastaavien sopimusten tavoin pysähdyksissä Brasilian parlamentissa.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Brasilian yhteiskunnallinen tilanne on yleispiirteeltään rauhallinen. Laajamittaisia levottomuuksia ei esiinny ja suuret mielenosoituksetkin ovat harvinaisia. Useimmiten niitä järjestävät ammattiliitot palkkavaatimusten tueksi. Monesti mielenilmaukset ovat liittyneet työolojen ja palkkojen parantamisen vaatimuksiin suurilla infrahankkeiden työmailla. Uudempi ilmiö ovat olleet mielenilmaukset poliittisten päätöksentekijöiden korruptiota vastaan. Näitä opiskelijoita ja keskiluokkaan kuuluvia kokoavia mielenosoituksia on järjestetty vuodesta 2012 alkaen yhä useammassa kaupungissa, useimmiten hallinnollisissa pääkaupungissa Brasiliassa.

Poliittinen järjestelmä on vakaa, mutta sen toimintaan liittyy usein laajamittaista korruptiota. Tämä ei niinkään näy Brasiliassa toimivien yritysten arkipäivässä, mutta poliitikkojen ja elinkeinoelämän välistä suunnit-

elmallista korruptiota paljastuu säännöllisesti julkisten varojen käytön, erityisesti suurempien hankkeiden ja vaalikampanjoiden rahoituksen tiimoilta. Brasilian tiedotusvälineillä on merkittävä rooli korruptiokäytäntöjen paljastamisessa. Koska Brasilian oikeusjärjestelmä on hidas ja moniportainen, on merkittävä määrä valtakunnan tason poliitikkoja tällä hetkellä toteennäyttämättömien väärinkäytösepäilyjen alla. Brasiliassa on valmisteltu muutaman vuoden ajan uudistuksia, jotka toisivat mukanaan myös vaalikampanjoiden julkisen rahoittamisen, mutta uudistusten hyväksymiselle ei ole annettu aikataulua.

Brasilia on kuulunut pitkään maailman tulonjaoltaan epätasa-arvoisimpiin yhteiskuntiin, kuten monet muutkin Latinalaisen Amerikan maat. Viimeisen kymmenen vuoden aikainen kehitys on kuitenkin kääntänyt tilanteen parempaan suuntaan Brasiliassa.

Tulonjaon tasaisuutta kuvaavalla gini-kertoimella mitattuna Brasiliassa on saavutettu merkittävää edistystä ja maa on liikkunut vuoden 2002 lukemasta 0,64 jo lähelle lukemaa 0,53 vuoteen 2012 tultaessa.

Keskeinen eriarvoisuutta ylläpitävä ja maan kehitystä hidastava tekijä on Brazilian kehittymätön koulutusjärjestelmä. Brasilia käyttää opetusjärjestelmään noin 4,3 prosenttia bruttokansantuotteestaan, mikä on esimerkiksi Etelä-Koreaan verrannollinen luku. Valtaosa voimavaroista ohjataan kuitenkin yliopistoille, niin, että jokainen yliopistotasolle yltänyt opiskelija kuluttaa kymmenkertaisen määrän varoja peruskoulutuksessa oleviin nähden. Käytännössä vauraimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvat saavat käyttöönsä suurimman osan opetusjärjestelmän voimavaroista. Opettajien oma koulutustaso on huono ja oppimistulokset kautta Brazilian kehnoja. Brasilia oli viimeisimmässä 57 maan PISA-vertailussa häntäsijoilla niin matematiikassa (sijoitus 54.), luonnontieteissä (52.) kuin lukemisessakin (49.).

Koulutusjärjestelmän vaatimaton panos maan kehitykseen näkyy alhaisena tuottavuuden nousuna ja taloudellisen kasvun aikana pahenevana työvoimapulana, ja erityisesti koulutetun työvoiman puutteena. Työvoimapula haittaa jo uusien öljy- ja kaasuesiintymien hyödyntämistä ja korkeamman teknologian tuotannon laajentamista sekä on johtanut palkkakilpailuun yritysten välillä koulutettujen työntekijöiden värväämisessä. Brazilian teollisuus on saanut myönteisen vastaanoton aloitteelle kaksinkertaistaa ammatillisesta koulutuksesta valmistuvien määrän nykyisestä kahdesta miljoonasta neljään. Haasteena tulee tässäkin olemaan oppilaitosten kehno taso, ja suunnitelmissa onkin lisätä valmentautumista työharjoittelulla yrityksissä.

Brasilian 190 miljoonaisesta väestöstä elää kaupungeissa 84 prosenttia. Väestö on keskittynyt maan eteläosiin, São Paulon, Rion ja Minas Gerais osavaltioihin. São Paulo, joka on maailman kymmenenneksi vaurain ja kuudenneksi suurin kaupunki, on yli 20 miljoonan asukkaan metropolina koko Latinalaisen Amerikan merkittävin talouselämän keskus. Rio de Janeiron suhteellinen merkitys on öljy- ja laivanrakennusteollisuuden mittavien investointien vuoksi kasvussa.

São Paulon ja Rio de Janeiron metropolialueiden riskitekijöihin kuuluu järjestäytynyt, useimmiten huumekauppaan kytkeytyvä rikollisuus. Viranomaiset ovat vuoden 2010 lopulta lähtien toteuttaneet Rion favela-alueilla laajamittaisia järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia operaatioita, joilla asuinalueita on otettu takaisin julkisen vallan hallintaan. Poliisin ja armeijan yhteisoperaatiot näyttävät olleen ainakin lyhyellä tähtäimellä menestyksellisiä, mutta aikaisemmat kokemukset antavat olettaa rikollisliigojen etsivän toiminnalleen uusia tukikohtia. Brazilian viranomaiset tulevat jatkamaan vastaavia operaatioita erityisesti lähestyvien jalkapallon 2014 MM-kisojen (12 kaupungissa Brasiliassa) ja Rion 2016 olympiakisojen turvallisuuden takaamiseksi.

Erityisesti väkivaltarikollisuus on vähentynyt Rio de Janeirossa ja São Paulossa. Kehitys on kuitenkin kulkenut huonompaan suuntaan kasvavissa, brasilialaisittain keskisuurissa 2-5 miljoonan asukkaan kaupungeissa kuten Brasilia, Curitiba, Manaus, Porto Alegre ja Belo Horizonte. Turvattomimmat alueet löytyvät kuitenkin maan köyhimmiltä alueilta, koillis- ja pohjoisrannikon asutuskeskuksista.

Sääntely-ympäristön kehitys

Brasiliassa on vahva pyrkimys tuontia korvaavan kotimaisen teollisuuden kehittämiseen ja kotimaisen tuotannon suosimiseen. Julkisissa hankinnoissa ja muun muassa voimakkaasti kasvavalla offshore- ja meriteollisuusalalla on käytössä kotimaista tuotantoa suosivat menettelyt tarjouskilpailuissa, joissa edellytetään tiettyä prosenttiosuutta kotimaiselle tuotannolle tai suositaan hinnassa kotimaista vaihtoehtoa. Näiden vaatimusten ohittaminen on yleensä mahdollista vain sakkomaksuilla. Säännökset mahdollistavat 25 prosenttia kalliimman tarjouksen hyväksymisen, jos tuotanto tapahtuu Brasiliassa, tuottaja on paikallinen yhtiö tai tuotanto merkitsee teknologista inves-

tointia maahan. Korkeita kotimaisuusastevaatimuksia asetettiin viimeksi 4G-lisenssien tarjolle asettamisen yhteydessä.

Vuonna 2010 myös maa- ja metsätalouden ulkomaista omistusta ryhdyttiin rajoittamaan siten, että ulkomaalainen taho ei saa omistaa 1 000 hehtaaria suurempaa maapinta-alaa tai enempää kuin 1/4 kunnan maapinta-alasta. Brasilialaisessa keskustelussa nämä rajoitukset on esitetty vastauksena erityisesti kiinalaisten, valtion omistuksessa olevien yhtiöiden kasvaneeseen omistukseen Brasiliassa. Hallituksen mukaan rajoituksilla ei haluta puuttua yksityisten, ul-

komaalaisenemmistöisten yhteisyritysten omistuksiin. Epäselvä lainsäädännön tulkinta on kuitenkin käytännössä pysäyttänyt myös näiden yritysten maanhankinnan. Brasilian hallituksen odotetaan selkeyttävän laintulkintaa.

Henkisen omaisuuden suoja ei ole Brasiliassa hyvällä tasolla ja sen parantaminen on keskeinen neuvottelukysymys Brasilian kanssa käytävissä kauppaneuvotteluissa. Ongelmia on erityisesti maataloustuotteissa ja tekstiileissä sekä musiikki- ja elokuvatuotteissa. Patenttilainsäädäntö puolestaan takaa vain lyhytaikaisen suojan, jollei tuotantoa aloiteta paikan päällä. Brasiliassa ongelmana on erityisesti lainsäädännön puutteellinen toimeenpano ja valvonta. Brasilian oikeusjärjestelmä on myös hidas ja tehoton. Tapausten käsittely kestää pitkään ja rankaisemattomuus on yleistä. Laittomasti kopioituja tuotteita on markkinoilla runsaasti. Uusimpana laajentuvana ilmiönä on Aasiasta tapahtuva, miljoonamääriin nouseva tunnettujen matkapuhelinmallien kopioiden tuonti.

Liiketoimintaympäristöä vertaileessa kansainvälisessä tutkimuksessa Brasilia sijoittuu 150 maan vertailussa häntäpäähän, sijalle 127. Maan verotusjärjestelmä on OECD:n arvioissa sijoitettu maailman monimutkaisimpien joukkoon yritysten kannalta. Henkilötuntimäärässä mitattuna sen kuormittaa yrityksiä jopa seitsenkertaisesti maailman keskiarvoon verrattuna. Toinen keskeinen ongelma-alue, jolla uudistuksia tarvittaisiin, on työlainsäädäntö, joka on vaikeaselkoinen ja hyvin

jäykkä sekä työnantajien että työntekijöiden kannalta. Työlainsäädännön soveltaminen on lisäksi hyvin riippuvainen paikallisten työoikeusistuimien tulkinnoista. Presidentti Dilman hallitus ei todennäköisesti tule käynnistämään uudistuksia Brasilian työlainsäädännössä.

Brasilian hallitus ei tarjoa erityisiä kannustimia investoinneille maahan, mutta pyrkii rohkaisemaan tärkeimpien kauppakumppanien kanssa käytävissä keskusteluissa erityisesti korkean teknologian yrityksiä ja tutkimuskeskuksia Brasiliaan. Manauksessa sijaitseva erityistalousalue tarjoaa edullisia ehtoja alueelle sijoittuville yrityksille, ja alue onkin säilyttänyt vetovoimansa. Manauksen erityistalousalueella toimivat 450 teollisuusyritystä työllistävät yli 100 000 työntekijää. Suomalaisista yrityksistä Manauksessa merkittävin on Nokia, jolla on Manauksessa koko Brasilian markkinat kattava tuotantolaitos. Myös Wärtsilän liiketoiminta alueella on kehittynyt suotuisasti.

Euroopan unionin ja Brasilian välisen kaupan ja investointien kasvun kannalta tärkeästä EU- Mercosur -assosiaatiosopimuksesta on vuosien tauon jälkeen neuvoteltu uudelleen vuodesta 2010 lähtien. Kaupan vapauttamista koskevien tarjousten vaihtamiseen odotettiin päästävän kesällä 2012. Toiveita neuvottelujen menestyksellisestä päättämisestä ovat kuitenkin himmentäneet suojatoimenpiteiden lisääntyminen Brasiliassa sekä erityisesti Argentiinan hyvin protektionistiseksi kehittynyt kauppapolitiikka.

Yleisarvio

Brasilian poliittisen ja taloudellisen tilanteen vakaus on johdattanut maan viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvu-uralle, jonka ansiosta se nousee nykyisillä edellytyksillä maailman neljänneksi suurimmaksi kansantaloudeksi seuraavan 25-30 vuoden aikana. Maasta tekee kiinnostavan kauppakumppanin sekä investointikohteen sen valtavat luonnonvarat sekä verrattain suuri kotimarkkina. Energiantarpeesta edelleen kasvava osuus kyetään tulevaisuudessa tuottamaan uusiutuvilla lähteillä. Kansainvälisen talouden heilahdelliset tuntevat Brasiliassakin, mutta valtava kotimarkkina ja viennin verrattain pieni osuus kansantaloudesta suojaavat maata maailmantalouden shokkien äärimmäisiltä vaikutuksilta. Maan velkaantumistaso on laskenut kymmenessä vuodessa yli 60 prosentin bruttokansantuoteosuudesta noin 40 prosenttiin, ja maan valuuttavaranto vastaa koko ulkoisen velan

määrää. Maan pankkisektoria on vahvistettu viimeisten vuosien aikana muun muassa uusilla vakavaraisuussäännöksillä.

Kansainvälisen talouskriisin aikana Brasilian kehityspankin BNDES:n – maan päälainoittajan – pääoma on kaksinkertaistettu, mikä on parantanut investointien rahoittamismahdollisuuksia. Uusien merenpohjan alaisten öljy- ja kaasulöydösten hyödyntäminen ja tarve investoida kasvavan viennin ja tuonnin saatamiseen markkinoille merkitsevät mittavia investointeja maan perusrakenteen kehittämiseen, tie- ja rautatieverkostoon, energian tuotantoon ja siirtoon sekä satamiin ja lentoasemiin. Tämä ja investoinnit offshore- ja meriteollisuuteen avaavat hyviä mahdollisuuksia erityisesti Brasilian tarvitseman kehittyneen teknologian viennille maahan.

Brasiliassa on nopeasti kasvava keskiluokka, jolla on aikaisempaa paremmat edellytykset hankkia kulutus-tavaroita ja ostaa palveluita sekä matkustaa. Voimakas talouskasvu ja teollisen tuotannon, ulkomaankaupan ja liikenteen lisääntyminen on saanut Brazilian kuro-maan kiinni sitä eroa, joka sen ja muiden suurten ke-hittyvien talouksien investointiasteessa on. Viimeisen kahden vuoden aikana investointiastetta onkin kyetty nostamaan lähemmäs 20 prosenttia bruttokansan-tuotteesta.

Liiketoiminnan aloittamisessa auttaa paikallisen, eri-tyisesti vero- ja työlain säädännön asiantuntemuksen hankkiminen paikan päältä. Koulutetun työvoiman palkkaaminen on viime aikoina hankaloitunut. Varsin-kin suuriin julkisiin hankintoihin liittyy korruption riski.

Brasilia on kiinnostava yhteistyökumppani monella tutkimus- ja kehitystoiminnan alalla. Yrityksillä sekä yliopistoilla ja tutkimuslaitoksilla on kasvavat voi-

mavarat käytössään tutkimus- ja kehitystoimintaan, mutta pulaa koulutetuista osaajista sekä yhteistyö-kumppaneista ulkomailla. Brasilialla on vahvaa omaa osaamista muun muassa uusiutuvan energian (eri-tyisesti biomassan) hyödyntämisessä, trooppisessa maataloudessa sekä lääketieteessä. Brasilia tarjoaa suomalaisille alan instituutiolle hyviä yhteistyömah-dollisuuksia. Suomi tunnetaan Brasiliassa ennen kaikkea hyvän koulutusjärjestelmänsä ja tutkimus- ja kehityspanostuksensa sekä innovaatiomyönteisyyten-sä kautta. Brasilia on rahoittamassa parin - kolmen seuraavan vuoden aikana yli 100 000 opiskelijan ja tutkijan osallistumisen ulkomailla tapahtuvaan opis-kelu- tai tutkimusjaksoon.

Brasilian liiketoimintaympäristö on osin haasteellinen, mutta paikallinen liike-elämän kulttuuri on käytän-nöiltään länsimainen. Tämä madaltaa kynnystä myös suomalaisille yrityksille hyödyntää Brasilian markki-noiden tarjoamia mahdollisuuksia.

MEKSIKO

**Nina Jaakkola ja Pekka Kaihilahti*

Meksikon makrotalous on vakaalla perustalla. Vuodelle 2012 ennustetaan kansainvälisessä vertailussa varsin ripeää noin 3,5 prosentin kasvua. Tuloerojen kasvusta huolimatta myös keskiluokan osuus kasvaa. Meksiko on varsin avoin talous erityisesti teollisuustuotteiden osalta. Sen NAFTA-jäsenyys ja strateginen sijainti Yhdysvaltain suurten markkinoiden naapurissa on suuri kilpailuetu. Meksikossa järjestetään heinäkuussa presidentinvaalit. Talouspolitiikan perusteisiin ei odoteta merkittäviä muutoksia. Sen sijaan uudistusten toteutumisen mahdollisuus saattaa parantua. Meksikon heikentynyt turvallisuustilanne ei ole karkottanut ulkomaisia yrityksiä. Hyvällä suunnittelulla turvallisuustilanteen vaikutukset voidaan minimoida. Kaiken kaikkiaan Meksikon liiketoimintaympäristö on monella tapaa suotuisampi ulkomaisille yrityksille kuin useiden muiden kasvavien talouksien.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Makrotalous vakaalla pohjalla kansainvälisen talouden epävarmuudesta huolimatta

Vuonna 2011 Meksikon bruttokansantuote kasvoi 3,9 prosenttia. Kasvu oli jonkin verran hitaampaa kuin edellisvuonna (jolloin se oli 5,5 prosenttia), mutta yhä yksi OECD-maiden nopeimpia, ja nopeampaa kuin esimerkiksi Brasilian. Vuoden 2012 kasvun odotetaan hidastuvan 3,3–3,6 prosenttiin. Työttömyysaste on pysynyt noin viiden prosentin tuntumassa ja inflaatio keskuspankin tavoitetason puitteissa eli noin reilussa kolmessa prosentissa. Maan keskimääräinen palkkataso vuonna 2011 ei yltänyt vielä kansainvälistä talouskriisiä edeltävälle tasolle. Toisaalta samanaikaisesti Meksikon keskiluokka on jatkanut kasvuaan.

Meksikon velkaantumistaso on pysynyt suhteellisen alhaisena. Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) mukaan vuonna 2011 Meksikon julkinen velka oli 42,7 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vaikka Meksikon yleinen velkaantumistaso on edelleen yksi OECD-maiden alhaisimmista, on kotitalouksien velkaantuminen lisääntynyt vuodesta 2000 lähtien, ja kokonaisvelka- taakka vastaa tällä hetkellä noin 14 prosenttia bruttokansantuotteesta. Mikäli trendi jatkuu, saattaa tämä vaikuttaa jossain määrin myös rahoitusmarkkinoiden vakauteen ja talouteen makrotasolla. Vuonna 2011 osavaltioiden velkaantuminen kasvoi 24 prosenttia edellisvuoteen verrattuna yltäen historiallisen korkeisiin lukemiin (28 miljardiin dollariin).

Valtion budjetin alijäämä viime vuonna oli 3,4 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kuluvana vuonna valtion budjetin alijäämän odotetaan olevan hieman yli kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta, mikäli valtion öljy-yhtiö Pemexin osuus lasketaan mukaan. Ilman Pemex -osuutta valtion budjetti menisi tasan, eli koko valtion budjetin alijäämä johtuisi Pemexin investointiensä rahoittamiseksi ottamasta kansainvälisestä velasta. Meksikon valtiontalouden suurin ongelma on muiden kuin öljyyn sidottujen tulojen vähäisyys, mikä tekee siitä erittäin herkän kansainvälisten suhdanteiden vaihteluille. Meksikon valuuttavarannot kasvoivat vuoden 2011 aikana 142 miljardiin dollariin, jossa oli kasvua edellisvuoteen verrattuna 25 prosenttia. Valuuttavarantojen kasvu on jatkunut tasaisena ja vuoden 2012 maaliskuun loppuun mennessä valuuttavarantojen arvo oli jo 150 miljardia dollaria, mikä on huomattavaa kansainvälisessä vertailussa.

Meksikon elintarviketuotanto on kärsinyt jossain määrin pohjoisten osavaltioiden kuivuudesta, mikä vaikutti etenkin papu- ja maissisatoihin. Tästä huolimatta muun muassa lihan tuotanto ja elintarviketeollisuus kokonaisuudessaan kasvoivat, ja lihatuotteiden vienti kasvoi 48,4 prosenttia. Elintarvikkeiden tuonti puolestaan kasvoi 35 prosenttia.

Meksiko on Maailmanpankin mukaan tällä hetkellä maailman 13. suurin kansantalous ja 11. suurin ostovoimapariteetilla mitattuna. Vuonna 2011 Meksiko

**Nina Jaakkola työskentelee Finpron vientikeskuksen päällikkönä Meksikossa ja Pekka Kaihilahti ministerineuvoksena Suomen Meksikon suurlähetystössä.*

sijoittui Maailman talousfoorumin (WEF) kansainvälisessä kilpailukykyvertailussa 142 maan joukossa sijalle 58, mikä on kahdeksan sijaa parempi kuin vuonna 2010. Latinalaisen Amerikan maista Meksiko paransi sijoitustaan eniten. Meksikon vahvuuksina voidaan nähdä sen solmima kattava vapaakauppaverkosto, laajat sisämarkkinat, kohtuullisen hyvä kuljetusinfrastruktura, vakaa talouspolitiikka sekä teknologian käyttöönotto, jotka ovat parantaneet maan kilpailukykyä viime vuodesta.

Meksikon haasteena on merkittävien yhteiskuntaa ja taloutta koskevien uudistusten läpivienti, kuten työmarkkinoiden tehokkuuden lisääminen, koulutusjärjestelmän kehittäminen, rikollisuuden ja korruption kitkeminen, tiettyjä talouden sektoreiden avaaminen kilpailulle sekä yritysten tutkimus- ja kehitysinvestointien kasvattaminen. Meksikon liiketoimintaympäristö heikkeni vuoden 2011 aikana. Maailmanpankin Doing Business -raportin mukaan Meksiko putosi sijalle 53, kun vuonna 2010 se oli sijalla 35. Latinalaisen Amerikan ja Karibian maista Meksiko oli 6. sijalla. Meksiko on kuitenkin huomattavasti edellä useita muita kasvavia markkinoita, kuten Turkia, Kiinaa ja Brasiliä.

Ulkomaankauppa ja ulkomaiset investoinnit jälleen kasvussa

Meksikon ulkomaankauppa on jatkanut kasvuaan kansainvälisestä talouskriisistä huolimatta. Viime vuonna Meksikon viennin arvo oli 350 miljardia dollaria ja tuonin arvo 351 miljardia dollaria. Edellisvuoteen verrattuna vienti kasvoi noin 18 prosenttia ja tuonti noin 17 prosenttia. Koko viennistä noin 82 prosenttia suuntautui Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Meksikon tuonnista Yhdysvaltain osuus on hieman alle puolet. Suuri riippuvuus aiheuttaa sen, että Yhdysvaltain talouden tila vaikuttaa herkästi Meksikoon.

Myös EU:n kauppa Meksikon kanssa on piristynyt selkeästi talouskriisin synkän vuoden 2009 jälkeen, jolloin kauppa kutistui 27 prosenttia. Vuonna 2010 Meksikon vienti EU-maihin oli 13 miljardia euroa ja tuonti EU-maista 21 miljardia euroa. Tällä hetkellä on jo ylitetty kriisiä edeltänyt taso. Tärkeistä kauppakumppaneistaan Meksikolla on Kiinan kanssa alijäämäisin kauppasuhte. Meksikon keskuspankin ja kansallisen tilastoinstituutin mukaan Meksikon ja Pohjois-Amerikan välisen kaupan tuottamasta ylijäämästä 92 prosenttia suuntautui Meksikon ja Aasian valtioiden välisen kaupan alijäämän kattamiseen. Vuonna 2011 vienti Kiinaan oli arvoltaan lähes 6 miljardia dollaria eli 1,7 prosenttia Meksikon viennistä, kun puolestaan

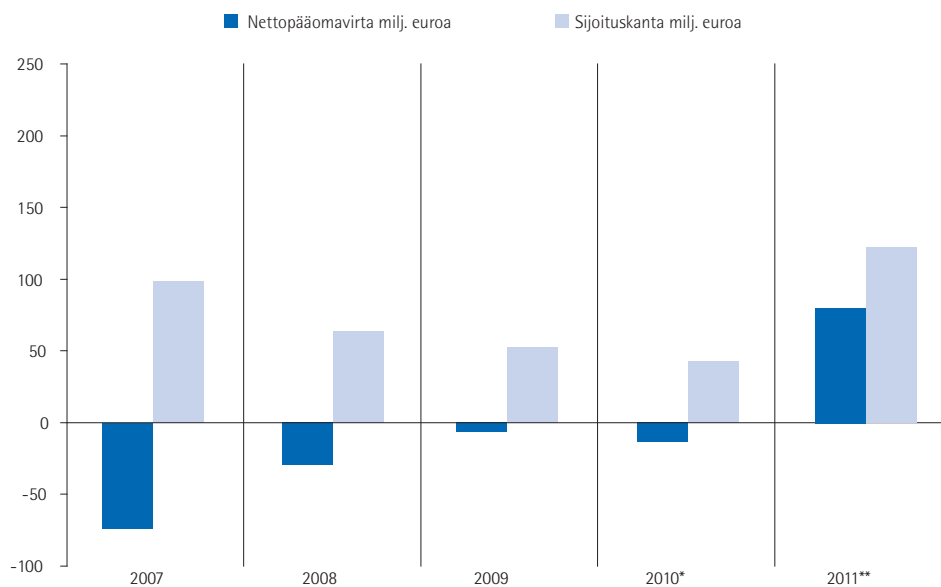
tuonti Kiinasta nousi noin 52 miljardiin dollariin, mikä on 14,9 prosenttia Meksikon tuonnista.

Meksikon pääomatase on reilusti ylijäämäinen. Ulkomaisten portfoliosijoitusten määrän on annettu kasvaa parin viime vuoden aikana. Kun vuonna 2010 rahamarkkinoille lyhytaikaisesti sijoitettujen ulkomaisten varojen arvo oli 23 miljardia dollaria, oli määrä vuonna 2011 noussut lähes 32 miljardiin dollariin. Meksiko on houkutteleva kohde spekulatiivisille pääomasijoituksille, koska lyhyen aikavälin korot ovat huomattavan korkeat muihin maihin verrattuna. Meksikon keskuspankin tietojen mukaan ulkomaiset sijoittajat olivat kuluvan vuoden huhtikuun ensimmäiseen viikkoon mennessä merkinneet valtion liikkeelle laskemia velkakirjoja lähes 68 miljardin euron arvosta, mikä on 313 prosenttia enemmän kuin vuoden 2008 puolessa välissä. Massiiviset lyhyen aikavälin sijoitukset lisäävät merkittävästi markkinoiden volatiliiteettia, mikä voi puolestaan vaikuttaa talouden ja rahoitusmarkkinoiden vakauteen.

Suorat ulkomaiset investoinnit Meksikoon kasvoivat edellisvuoteen verrattuna. Vuonna 2010 Meksikoon kohdistuneet ulkomaiset suorat investoinnit olivat arvoltaan yli 17 miljardia dollaria, kun taas vuonna 2011 sijoitukset kasvoivat edellisvuodesta yli 13 prosenttia ja nousivat kokonaisarvoltaan lähes 20 miljardiin dollariin. Vuonna 2011 Meksikoon kohdistuneista ulkomaisista suorista investoinneista suurin osa (70 prosenttia) kohdistui pääkaupunkiseudulle. Ulkomaisista investoinneista tuli Yhdysvalloista 52 prosenttia, 17 prosenttia Espanjasta, 10 prosenttia Alankomaista ja 9 prosenttia Sveitsistä. Kuluvan vuoden investointien odotetaan kohoavan arvoltaan yli 20 miljardiin dollariin. Teollisuuden aloista autoteollisuus on saanut eniten suoria ulkomaalaisia sijoituksia, ja vuonna 2011 uusia investointeja maahan ovat julkistaneet esimerkiksi Mazda (50 miljoonaa dollaria), Hyundai, Chrysler (570 miljoonaa dollaria) ja VM Man (15 miljoonaa dollaria laajennukseen). Toinen tärkeä suorien investointien teollisuudenala on ilmailuteollisuus.

Meksikon vaihtotaseen alijäämä vuonna 2011 oli 0,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Meksikon keskuspankin julkaisemien alustavien lukujen mukaan vuonna 2011 Meksikon vaihtotaseen alijäämä kasvoi edellisvuodesta 184 prosenttia 8,8 miljardiin dollariin.

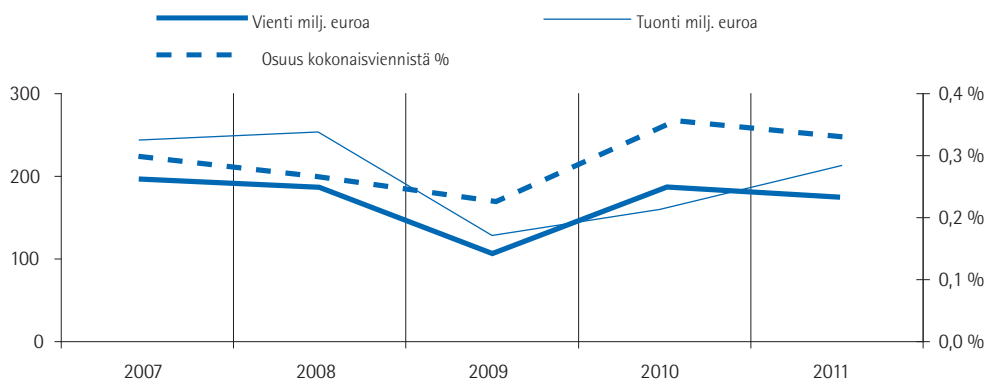
Suomesta Meksikoon tehdyt suorat sijoitukset, 2007-2011

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakkoarvio

Suomen ja Meksikon välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Suomen ja Meksikon välinen kauppa jatkaa kasvuaan

Meksikon ja EU:n vapaakauppasopimus on ollut voimassa vuodesta 2000 lähtien ja viimeiset tullit teollisuustuotteista poistuivat vuoden 2007 alusta. Suomen ja Meksikon välinen kauppa jatkoi kasvuaan viime vuonna kauppavaihdon arvon ollessa 381 miljoonaa euroa. Vuonna 2011 Suomen viennin arvo Meksikoon oli 177 miljoonaa euroa, mikä on 8 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Tuonti Meksikosta Suomeen kasvoi 31 prosenttia ja sen arvo oli lähes 204 miljoonaa euroa. Kauppataase oli 26,8 miljoonaa euroa alijäämäinen Suomelle. Suomen kokonaisviennistä Meksiko edustaa 0,3 prosenttia ja kokonaistuonnista 0,3 prosenttia. Suomesta Meksikoon vietiin etupäässä koneita, laitteita ja kuljetusvälineitä (51 prosenttia viennistä), paperia ja pahvia (21 prosenttia) sekä kemiallisia aineita ja tuotteita (11 prosenttia). Samoin tuonnista

koneet, laitteet ja kuljetusvälineet olivat suurin ryhmä (72 prosenttia) sisältäen moottoriajoneuvoja (41 prosenttia), muita sähkölaitteita (9 prosenttia) ja telekommunikaatiolaitteita (9 prosenttia). Lisäksi Meksikosta tuotiin Suomeen muun muassa raaka-aineita, kemikaaleja, erilaisia valmistuotteita ja jonkin verran elintarvikkeita ja hedelmiä.

Meksikossa toimii 36 suomalaisyritysten tytäryhtiötä, joista kolmella on maassa yksi tai useampi tuotantolaitos. Sen lisäksi noin 70 yrityksellä on Meksikossa paikallinen edustaja. Tällä hetkellä suurimmat työnantajat ovat Nokian matkapuhelintehtaat Reynosassa, Luvatan tehdas Monterreyssä ja Koneen tehdas Coahuilassa. Suorien suomalaisten sijoitusten kanta Meksikossa vuonna 2010 oli Suomen Pankin tilastojen mukaan 39 miljoonaa euroa. Suomen ja Meksikon välillä on investointisuojausopimus ja kaksinkertaisen verotuksen estävä sopimus.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Vuosi poliittisessa valokeilassa

Meksikossa järjestetään presidentinvaalit heinäkuussa 2012. Tällä hetkellä kongressin suurin puolue on Meksikon Institutionaalinen vallankumouspuolue (Partido Revolucionario Institucional, PRI). Kaksi muuta suurta puoluetta ovat presidentti Felipe Calderónin oikeistolainen PAN (Partido de Acción Nacional) ja vasemmistopuolue PRD (Partido de Revolución Democrática). Presidentinvaalit voivat tuoda muutoksen tilanteeseen, jossa presidentti Felipe Calderónin PAN-puolueen ajamat monet rakenteelliset uudistushankkeet ovat jääneet kongressissa hyväksymättä opposition riittävän tuen puuttuessa. Presidenttivaltaisessa järjestelmässä vaalien tuloksen perusteella muodostetaan uusi hallitus vuoden 2013 alussa.

Mikäli presidentti on samasta puolueesta kuin kongressin enemmistö, reformien toteuttamisen mahdollisuus paranee jossain määrin. Huhtikuun loppuun mennessä tehtyjen mielipidetutkimusten mukaan korkeimmat kannatusluvut olisivat PRI:n Enrique Peña Nietolla, eikä hänen etumatkansa kiinni saaminen ole helppoa muille ehdokkaille. On hyvin mahdollista, että PRI jatkaa myös kongressin suurimpana puolueena. Tällä hetkellä ei näytä siltä, että Meksikon makrotalouselinpolitiikan peruslinjat muuttuisivat ensi vuonna sen perusteella, kuka presidenttiehdokkaista tulee valituksi. Talouspolitiikan osalta Peña Nieto on korostanut

kampanjansa aikana erityisesti energiasektorin reformia, yritysten luototuksen parantamista ja ulkomaankaupan diversifioimista.

Meksiko on kuluvaan vuoden G20-puheenjohtajamaa, mikä on heijastunut vahvasti maan viimeaikaiseen politiikkaan. Meksiko on nostanut yhdeksi puheenjohtajakautensa tärkeimmistä teemoista "vihreän kasvun ja kestävä kehityksen edistämisen sekä ilmastomuutoksen vastaisen taistelun". Vihreän kasvun priorisoiminen agendalla herätti runsaasti kritiikkiä, mutta Meksiko on päättänyt varmistaa teeman pysymisen asialistalla myös tulevaisuudessa. Muut Meksikon korostamat teemat ovat talouden vakauttaminen ja rakenteelliset muutokset kasvun ja työllisyyden lähteinä, rahoitusjärjestelmän vahvistaminen, kansainvälisen rahoitusarkkitehtuurin kehittäminen ja ruokaturvallisuus. Lisäksi Meksikon tärkeänä tavoitteena on pyrkimys välttää protektionismin nousu kansainvälisen kaupan sektorilla. Meksikossa on tehty viime aikoina useita lakialoitteita, joista ehkä kunnianhimoisin on kansallinen ilmastomuutoslaki.

Meksikon heikentynyt turvallisuustilanne ei ole karkottanut ulkomaisia yrityksiä

Heikentynyt turvallisuustilanne on edelleen yksi Meksikon vaikeimmista yhteiskunnallisista ongelmista, eikä merkittävää parannusta ole näköpiirissä. Tällä on

luonnollisesti oma negatiivinen vaikutuksensa myös talouselämään ja yritystoimintaan. Useiden arvioiden mukaan rikollisuuden vaikutus Meksikon talouteen on noin yhden prosentin luokkaa bruttokansantuotteesta vuositasona. Turvallisuustilanne ei kuitenkaan ole ulkomaisten investojien ainoa peruste investoida tai olla investoimatta Meksikoon, vaikka se saattaakin lisätä kustannuksia jossain määrin. Meksiko on tärkeä ponnahduslauta Yhdysvaltain markkinoille, jonne suuntautuu yhä 80 prosenttia Meksikon viennistä. Viime aikoina tärkeitä tekijöitä investointipäätöksissä ovat tämän vuoksi olleet lisäksi muun muassa Itä-Aasiasta suuntautuneiden kuljetusten kustannukset sekä Itä-Aasian kohonneet tuotantokustannukset, mitkä ovat parantaneet Meksikon suhteellista asemaa. Meksikon turvallisuustilanne on kuitenkin syytä tiedostaa ja ottaa huomioon kaupanteon tai investointien suunnittelussa ja valmisteluissa.

Yhtenä merkittävimmistä meksikolaisen yhteiskunnan epäkohdista maan tulevaisuuden kannalta ovat ope-

tusjärjestelmän heikkoudet. Koulutusreformin lisäksi Meksikon olisi vietävä läpi työmarkkinoita koskeva rakenteellinen uudistus. Työmarkkinareformin tulisi puuttua sektorilla vallitseviin kannustimiin ohjaamalla näin markkinoita enenevässä määrin kohti virallisia korkeamman tuottavuuden työmarkkinoita. Työmarkkinareformin olennaisena osa-alueena olisi työlainsäädännön muuttaminen joustavampaan suuntaan.

Korruptio on meksikolaista yhteiskuntaa monella tapaa koskettava ongelma. Transparency Internationalin vuosittain tekemän selvityksen mukaan Meksiko on 183 maan joukossa sijalla 100, mikä on kaksi sijaa edellisvuoden sijoitusta huonommin. Meksikon virallinen työttömyysaste on alhainen – vuonna 2011 keskimäärin 5,2 prosenttia. Työttömyysaste ei kuitenkaan ota huomioon merkittävän suurta epävirallisella sektorilla työskentelevien osuutta, jonka arvioidaan olevan eri lähteistä riippuen 30–60 prosenttia koko työssäkäyvästä väestöstä. Harmaa talous ja epävirallinen työsektori ovat jatkaneet kasvuaan viime vuosina Meksikossa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Uudistuksia liiketoimintaympäristön parantamiseksi

Meksikossa on tehty viime aikoina useita lakialoitteita sekä pyritty viemään läpi muutoksia jo olemassa oleviin lakeihin. Pelkästään lakien hyväksyminen ei kuitenkaan usein riitä toimintaympäristön muuttumiseen, vaan paljon riippuu viranomaisten halusta puuttua epäkohtiin ja toimeenpanna uutta lainsäädäntöä, missä onkin kohdattu usein ongelmia.

Meksiko on pyrkinyt presidentti Calderónin hallinnon johdolla lisäämään kilpailua purkamalla monopoli-asetelmia eräillä merkittävillä sektoreilla, kuten energia- ja telekommunikaatiosektoreilla. Viime vuonna voimaan tullut kilpailulainsäädäntö on potentiaalisesti hyvin tehokas väline, mutta kaikki riippuu viime kädessä lain toimeenpanosta. Lakiuudistusten myötä myös yksityiset investoinnit tulivat mahdollisiksi öljyreservien kartoituksessa ja öljyntuotannossa, mutta ei jalostuksessa, kuljetuksessa tai varastoinnissa.

Julkisten virkamiesten korruptiota vastaan säädetty muutos perustuslakiin hyväksyttiin senaatissa huhtikuussa 2012. Laki tehostaa väärinkäytösten ilmiänto- ja rangaistavuuskäytäntöjä tarkoituksenaan kor-

ruption ennaltaehkäisy ja rangaistavuus. Uudistuksella pyritään vahvistamaan myös rahanpesuun liittyvää tutkintaa.

Vuodesta 2009 asti voimassa olleen ohjelman mukaan Meksikon valtio pyrkii tekemään hankintansa mikro-, pieniltä ja keskisuurilta meksikolaisyrittäjiltä. Tällä hetkellä luku on 38 prosenttia hankinnoista, mikä vuonna 2011 vastasi noin 5 miljardia euroa. Julkiset hankinnat kasvoivat vuonna 2011 36 prosenttia vuoteen 2010 verrattuna. Valtion hankkijayritysten tulee osoittaa, että tarjottu tuote on 60-prosenttisesti kotimainen, ja tämä luku ollaan nostamassa 65 prosenttiin. Meksikon edustajainhuone on ilmaissut haluavansa tehdä muutoksia julkisen sektorin ostoja, vuokrausta ja palveluita koskevaan lakiin. Lakimuutoksen tarkoituksena on varmistaa valtion tekemien hankintojen avoimuus ja tehokkuus sekä hidastaa kilpailua rajoittavaa toimintaa.

Meksikon pörssiin listautuneet yritykset ovat vuodesta 2012 lähtien velvollisia raportoimaan tuloksensa kansainvälisten IFRS-standardien mukaisesti. Pankkien vakavaraisuusvaatimukset tulevat myös tiukentumaan tulevaisuudessa, kun Meksiko ottaa käyttöön Basel III-säännökset, joiden avulla pyritään korjaamaan puut-

teita rahoituslaitosten sääntelyssä ja vahvistamaan pankkien risksietokykyä. Basel III:n käyttöönottoa varten on annettu siirtymäaikaa vuoteen 2019 saakka, mutta Meksiko on halunnut implementoida säännökset ensimmäisten maiden joukossa.

Kansainvälinen yhteistyö ja sopimusjärjestelyt

Meksiko on varsin avoin talous varsinkin teollisuustuotteiden tuonnin osalta (sen sijaan palveluiden osalta useat sektorit ovat yhä suljettuja). Sillä on yhteensä 12 vapaakauppasopimusta, jotka kattavat 44 maata. Meksiko on ollut Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimuksen (NAFTA) jäsen vuodesta 1994 ja se on tehnyt vapaakauppasopimuksia tärkeimpien kauppakumppaniensa kanssa. Tällä hetkellä se on yksi harvoja nousevien talouksien maita, joilla on vapaakauppasopimus Yhdysvaltojen, EU:n ja Japanin kanssa.

Mercosurin assosiaatiojäsena maa on ollut vuodesta 2004 lähtien. Meksikon tavoitteena on laajentaa markkinoitaan erityisesti Latinalaisen Amerikan suuntaan, minkä vuoksi se on päivittänyt aiempia kauppasopimuksiaan tällä suunnalla ja käynyt vapaa-kauppaneuvotteluita alueen maiden kanssa. Se harkitsee parhaillaan myös liittymistä Tyynenmeren kauppajärjestelyyn (Trans-Pacific Partnership). Meksiko ja Intia ovat aloittaneet alustavat keskustelut maiden välisen vapaakauppasopimuksen solmimiseksi. Kuluvana vuonna aloitettavien varsinaisten neuvottelujen tarkoituksena on lisätä maiden välistä kauppavaihtoa etenkin maataloussektorilla, lääketeollisuudessa ja ICT-sektorilla. Meksikon kansallinen tuonti- ja vientijärjestö (Anierm) ja Kiinan kauppakamari Meksikossa ovat allekirjoittaneet sopimuksen maiden välisen kaupan lisäämiseksi. Aniermin kanta on, ettei Kiinaa tulisi nähdä vihollisena, vaan merkittävänä tulevaisuuden markkina-alueena. Viime aikoina Meksiko on pyrkinyt helpottamaan ulkomaankauppaa myös käytännön toimilla, kuten vientimenettelyiden yksinkertaistamisella ja näiden sähköiseen palveluun siirtymällä.

Alkuvuodesta Meksiko ja Yhdysvallat allekirjoittivat hallitustasolla tulliyhteistyötä koskevan sopimuksen, jonka toivotaan auttavan taistelussa salakuljetusta, terrorismia ja luonnonkatastrofeja vastaan. Sopimuksen tarkoituksena on lisätä Meksikon ja Yhdysvaltojen tulliviranomaisten välistä yhteistyötä ja näin ollen muun muassa helpottaa maiden välistä ihmisten ja kauppatavaran liikkuvuutta. Viime vuonna Meksikon ja Yhdysvaltojen välinen kauppavaihto oli lähes 450 miljardia dollaria.

Kaupan tekniset esteet eivät ole täysin kadonneet

Kauppaa hankaloittavat jossain määrin edelleen erilaiset rajoitteet kuten kaupan tekniset esteet. Tilanne on useisiin muihin kasvaviin markkinoihin verrattuna kuitenkin varsin hyvä. Tuonnille on erityisesti palvelusektorilla useanlaisia rajoituksia ja maksuja. Sille saatetaan vaatia myös erilaisia lisenssejä ja rekisteröintejä. Standardien eroavaisuudet asettavat omat rajoitteensa samoin kuin raskaat eläin- ja kasvitauteja koskevat määräykset. Lisäksi Meksikon tullin toiminta on monimutkaista, joskus jopa epäjohtonmukaista, eikä missään nimessä läpinäkyvää. Polkumyyntiinstrumenttien laaja käyttö sekä tekijä- ja teollisoikeuksien vajavainen kunnioitus heikentävät osaltaan liiketoimintaympäristöä.

Useimmat Meksikon ja EU:n välisen kaupan ongelmat eivät ole onneksi koskettaneet suomalaisia yrityksiä. Suomen ja Meksikon välistä kauppaa ovat vaikeuttaneet jossain määrin tullaukseen liittyvät ongelmat ja maksut sekä kansalliset tekniset vaatimukset. Monissa tapauksissa ulkomaisia testituloksia ei hyväksytty, vaan ne täytyy toistaa paikallisesti, mikä voi viedä runsaasti aikaa. Erityisesti lääkkeiden ja sairaalatarvikkeiden rekisteröiminen ja tarpeellisten lupien saanti on aikaa vievä prosessi, joskin tilanne on helpottunut jossain määrin kuluneen vuoden aikana kyseisen lupaviranomaisen uudelleenorganisoinnin ansiosta. Kysymyksellä on merkitystä suomalaisyrityksille, sillä lähes neljännes Meksikossa edustetuista yrityksistä toimii terveydenhuollon alalla. EU on jatkanut yhdessä Yhdysvaltain, Japanin ja Kanadan kanssa pyrkimyksiään lupaprosessin helpottamiseksi.

Investointien sääntely

Investointien sääntelynormisto on kansainvälisellä mittapuulla varsin liberaali. Ulkomaisia investointeja koskeva investointilaki sallii ulkomaisen investointipääoman liittämisen osaksi kaikkien yritysten osakepääomaa. Laki sallii erityyppisten käyttöomaisuuksien oston, uusien taloudellisten aktiviteettien aloittamisen sekä uusien tuotantomallien lanseeraamisen. Laki sallii myös uusien yritysten avaamisen ja johtamisen sekä vanhojen laajentamisen ja uudelleen sijoittamisen, lukuun ottamatta tiettyjä turvattuja sektoreja. Energiasektorin (öljy ja sähkö) lisäksi rajoituksia ulkomaiselle omistukselle on seuraavilla sektoreilla: telekommunikaatio, ilmailu- ja vakuutusala, maakuljetus, bensiininmyynti, nestekaasun jakelu sekä tv- ja radiotoiminta.

Vaikka näiden sektoreiden reformeista on puhuttu paljon viime vuosina, merkittäviä höllennyksiä rajoituksille ei ole näköpiirissä. Investointeja haittaa yleisesti lisäksi monimutkainen yrityksen perustamiseen ja toiminnan ylläpitämiseen liittyvä byrokratia.

Kannustinohjelmat vaihtelevat osavaltioittain. Meksikoon investoimista harkitsevan yrityksen kannattaa ehdottomasti tehdä tarkka ja laaja selvitys eri osavaltioiden tarjoamista ehdoista ja kannustimista ja kilpailuttaa niitä keskenään, kuten myös ottaa selville osavaltion sopivuus liiketoiminnalle (alihankkijaverkosto, työvoiman koulutus ja saatavuus, logistiikka ja tuotantokustannukset). Meksikossa toimivien ulkomaisten yritysten tuotto on saman valtionverotuksen alaista kuin vastaavien meksikolaisten yritysten tuotto. Vero on suuruudeltaan 28 prosenttia.

Muut sääntely-ympäristön kysymykset

Liiketoimintaa vaikeuttavat muun muassa byrokratia, kilpailun puute erityisesti telekommunikaatiosektorilla, kallis energia sekä vaativa työlaainsäädäntö (työttömyysturvajärjestelmän puuttuessa esimerkiksi irtisanottavalle on maksettava kolmen kuukauden palkka sekä 20 päivän palkka jokaisesta työvuodesta). Yleisesti ottaen on kuitenkin todettava, että monet ongelmat koskevat myös meksikolaisia yrityksiä, eikä kyse ole siten kaupan teknisistä esteistä ja syrjinnästä, joka kohdistuisi vain ulkomaisiin yrityksiin.

Julkiset hankinnat jakautuvat yhtäältä liittovaltion hankintoihin ja toisaalta osavaltioiden ja kuntien hankintoihin. Jälkimmäisten osalta on huomioitava, että kukin osavaltio määrittelee oman hankintasäätönsä, joka usein suosii paikallisia toimittajia. Liittovaltion hankinnat jakaantuvat kotimaisiin ja kansainvälisiin hankintoihin. Edellisten osalta vaaditaan vähintään 50 prosentista kotimaisuusastetta. EU-Meksiko -vapaa-kauppasopimuksesta johtuu, että EU-yrityksille annetaan suurin piirtein sama pääsy kuin NAFTA-maiden yrityksille. Koko maan julkisista hankinnoista (mukaan lukien valtionyhtiöt) EU-mailla on pääsy arviolta 70–80 prosenttiin.

Strategiset teollisuuden sektorit

Meksikon kongressin alahuone ja senaatti hyväksyivät huhtikuussa 2012 ilmastomuutoslain, joka velvoittaa 50 prosentin päästövähennyksiin vuoteen 2050 mennessä. Laki on kansainväliselläkin tasolla kunnianhimoinen, sillä lain mukaan vuoteen 2024 mennessä

35 prosenttia sähköntuotannosta tulisi perustua uusiutuviin energianlähteisiin. Meksiko on ensimmäinen kehittyvä talous, joka on sisällyttänyt päästöjen vähentämisen ja uusiutuvan energian tavoitteet kansalliseen lakiinsa.

Meksikon kauppaministeriö lupaa energia- ja telekommunikaatioaloille ulkomaisille sijoituksille myönteisempää säätelyä lähitulevaisuudessa. Käytännössä ministeriö aikoo suosittelaa tiettyjen rajoitusten poistamista.

Meksikossa on jo nykyisellään toiseksi eniten tuulivoimaloita Latinalaisessa Amerikassa. Tuulivoiman kohdalla Meksikolla olisi maanosan parhaat edellytykset kehittää edelleen tuotantoaan. Myös aurinkoenergialle on valtavat mahdollisuudet. Vuoden lopulla maan pohjoisosaan Tecateen on tarkoitus alkaa rakentaa aurinkopaneeleita, joiden yhteenlaskettu kapasiteetti olisi 450 megawattia. Kansallinen energiastrategia vuosille 2012–2026 on parhaillaan kongressin hyväksyttävänä. Strategian keskeisiä tavoitteita ovat raakaöljyn tuotannon kasvattaminen 32 prosentilla, kaasun 42 prosentilla sekä kahden uuden ydinvoimalan rakentaminen vuoteen 2026 mennessä. Energiatehokkuutta pyritään kasvattamaan kaikilla aloilla (2026 tavoitteena 15 prosentin säästö, tällä hetkellä säästö-luku yksi prosentti).

Meksikon presidentti Felipe Calderón ja Yhdysvaltain ulkoministeri Hillary Clinton allekirjoittivat helmikuussa 2012 sopimuksen öljyn- ja kaasunporauksen ehdoista maiden yhteisellä meriraja-alueella Meksikonlahdella. Sopimus odottaa vielä kummankin valtion ratifiointia, mutta varmistuessaan sopimus kattaisi kolme merimailia leveän, 800 kilometriä pitkän alueen Texasin ja Tamaulipasin osavaltioiden väliseltä rajalta kohti Jukatanin niemimaata. Vastaavia sopimuksia on muualla maailmassa onnistuneesti solmittu 19 kappaletta.

Vuonna 2011 valtion öljy-yhtiö Pemexin tulot muodostivat lähes 11 prosenttia Meksikon bruttokansantuotteesta. Heinäkuussa valittava Meksikon uusi presidentti tulee todennäköisesti jatkamaan presidentti Calderónin linjalla, eli pyrkii avaamaan öljysektoria uudelle teknologialle ja yksityiselle pääomalle ilman, että kansallinen omistuspohja vaarantuu. Pemex ja espanjalainen Repsol solmivat kymmenen vuoden yhteistyösopimuksen. Sopimuksen mukaan yhtiöiden tulee yhdessä arvioida ja edistää liiketoimintaa, joka hyödyttää molempia osapuolia. Öljyntuotannon ja

-käsittelyn lisäksi sopimus kattaa myös koulutus- ja ammattilaisvaihdon. Pemex on pyrkinyt avaamaan neuvotteluita myös brasilialaisen Petrobrasin kanssa yhteistä porauksista Afrikassa tai Meksikonlahdella ja etsinyt myös muita yhteistyökumppaneita Euroopasta, ei niinkään vallataksaan uusia markkinoita vaan saadaakseen yhteistyön kautta uutta osaamista ja teknologiaa sekä parantaakseen Pemexin toimintavalmiuksia.

Meksikon kaivossektorille vuosina 2007-2011 tehtyjen investointien kokonaisarvo oli lähes 17 miljardia dollaria. Vuodesta 2003 vuoteen 2010 Meksikon kullantuo-
tuotanto lisääntyi 250 prosentilla ja hopean tuotanto

60 prosentilla. Meksiko on maailman suurin hopeantuottaja ja yhdeksänneksi suurin kullantuottajamaa. Meksikon kaivossektorilla on runsaasti vielä hyödyntämätöntä potentiaalia, minkä vuoksi on tärkeää, että hallitus vauhdittaa teollisuudenalan kehitystä. Vuonna 2010 kaivosteollisuus oli yksi maan tärkeimmistä teollisuudenaloista, mutta kuitenkin vain 30 prosenttia maan pinta-alasta on sektorin kannalta hyötykäytössä. Sektorin ongelmana on etenkin ammattitaitoisen henkilöstön puute. Talousministeriön tekemän katsauksen mukaan vuoden 2011 heinäkuuhun mennessä kaivossektorille oli syntynyt 305 000 uutta työpaikkaa ja alan tuotanto muodosti 1,6 prosenttia maan bruttokansantuotteesta.

Yleisarvio

Meksikon maantieteellinen sijainti, laaja vapaakaup-
paverkosto ja NAFTA-jäsenyys ovat suuria etuja. Meksikossa on edullinen ja varsin koulutettu työvoima, 112 miljoonaa asukasta, suuri keskiluokka ja runsaasti luonnonvaroja. Meksikon makrotalouden tila on vakaa; inflaatio on pysynyt alhaalla ja maan luottokelpoisuus on hyvä. Meksikon talouden arvioidaan kasvavan vuonna 2012 noin 3,5 prosenttia, mikä olisi kansainvälisessä katsannossa hyvä saavutus.

Oppositiossa oleva PRI hallitsee Meksikon kansanedustuslaitosta, mikä on tähän saakka vaikeuttanut tärkeiden uudistusten läpivientiä. Maassa pitäisi toteuttaa talouskasvun ja kilpailukyvyyn edellyttämät energia-, telekommunikaatio-, työ-, vero-, ja oikeuslaitoksen reformit. Verokertymän kasvattaminen olisi peruspalveluiden, koulutustason, tutkimuksen ja teknologisen innovaatiotason kehittämisen kannalta tärkeää ja valtion riippuvuutta öljytuloista tulisi vähentää. Mikäli sekä uusi presidentti että kongressin enemmistö tulevat samasta puolueesta, tarvittavien uudistusten toteuttamisen mahdollisuus paranee ensi vuonna.

Ulkomaisten yritysten huolenaiheina ovat olleet maan turvallisuustilanne ja oikeusjärjestelmän tehottomuus.

Byrokratia saattaa jossain tapauksissa hankaloittaa yritystoimintaa, mutta tilanne on viime vuosina parantunut huomattavasti. Korruptiota esiintyy maassa edelleen laajalti, vaikka suomalaisyritykset eivät ole kokeneet sitä merkittäväksi ongelmaksi. Heikentynyt turvallisuustilanne ei ole osoittautunut liiketoiminnan esteeksi, vaikka saattaakin aiheuttaa jonkin verran lisäkustannuksia. Joka tapauksessa siihen voi varautua hyvällä suunnittelulla. Moniin muihin kasvaviin markkinoihin ja ennen kaikkea BRICS-maihin verrattuna Meksikon liiketoimintaympäristö on varsin suotuisa ja toimiva. Parhaaksi koettu tapa saada jalansijaa Meksikon markkinoilla on huolella valitun paikallisen edustajan kautta.

Meksikon hallitus on muuttanut investointistrategiaansa ja pyrkii nykyään vetämään puoleensa lisäarvoa tuottavia sijoituksia perinteisen kokoonpanoteollisuuden sijaan tarjoten kannustinohjelmia muun muassa tutkimus- ja kehityskeskusten perustamista varten. Samanaikaisesti monet kansainväliset yritykset ovat palaamassa Meksikoon havaittuaan myös, ettei Itä- ja Kaakkois-Aasian mailla ole kaikissa tilanteissa suhteellista etua puolellaan.

CHILE

**Ilkka Heiskanen, Hanna Lepistö, Heta Pyhälähti*

Kuparin globaali kysyntä pitää Chilen talouskasvua yllä. Työttömyysluvut ovat ennätyksellisen alhaalla. Energiasektorin rakenteelliset ongelmat saattavat kuitenkin tulevaisuudessa heikentää kilpailukykyä. Chilen markkinat ovat avoimet, mutta erittäin kilpaillut. Suomalaisille energiaratkaisuille on tilaa. Hallituksen mittavaa infrastruktuuriohjelmaa toteutetaan konsessio- eli toimilupajärjestelmän kautta. Suurin osa ohjelman liikenne-, sairaala- ja vankilahankkeista on vielä valmistelussa. Energiakysymysten lisäksi hallituksen haasteet kansalaisten äänekkäiden vaatimusten edessä laadukkaamman ja edullisemman koulutuksen puolesta jatkuvat.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Chilen taloudella menee hyvin – kiitos kuparin kysynnän

Chilen talous pärjasi erittäin hyvin vuoden 2011 globaalissa myllerryksessä. Viime vuoden talouskasvu päättyi helmikuussa julkaistujen virallisten lukujen valossa 6,3 prosenttiin. Tätä voidaan pitää erittäin hyvänä saavutuksena. Vuodelle 2012 odotetaan noin 4,1 – 4,2 prosentin kasvua. Syinä Chilen pärjäämiseen ovat kotimaisen kysynnän vahva veto ja kaivossektorin viennin jatkuva korkea kysyntä, erityisesti Kiinaan. Kotimaista kysyntää piristivät erityisesti valtion rahoittamat vuoden 2010 maanjäristyksen jälleenrakennustoimet. Vuodelle 2013 talouskasvun ennustetaan nousevan jälleen viiteen prosenttiin. Samalla on kuitenkin muistettava, että pienenä ja erittäin avoimena taloutena Chilen viennin riippuvaisuus kuparista tekee siitä haavoittuvan globaalin taloustilanteen mahdollisten myllerryksien edessä.

Chilellä on vahvat siteet Euroopan talouteen myös eurooppalaisten, erityisesti espanjalaisten pankkien vahvan läsnäolon kautta. Työttömyysluvut olivat tammimaaliskuussa 2012 ennätyksellisen alhaalla, vain 6,6 prosenttia. Uusia työpaikkoja on luotu erityisesti naisille viime aikoina. Chilessä yritetään nyt erityisesti puuttua naisten ja nuorten työttömyyteen. Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) mukaan Chilen bruttokansantuote henkeä kohden nousee vuoteen 2015 mennessä 20 000 dollariin, mikä kielii viime vuosien arvioita nopeammasta kehityksestä.

Inflaatio nousi hallituksen ja keskuspankin maksimitavoitetasoa neljää prosenttia korkeammalle 4,4 pro-

sentin tasolle vuoden 2011 lopulla. Globaalin taantuman uhatessa keskuspankki ei kuitenkaan ole ryhtynyt toimenpiteisiin inflaation hillitsemiseksi. Ohjauskorko on alkuvuonna 2012 pidetty viidessä prosentissa. Sen nostamista on kuitenkin tutkittu. Talouden ylikuumenemista ei pidetä todennäköisenä.

Chilen kauppataase heikkeni peräti 47 prosentilla vuonna 2011 edelliseen vuoteen verrattuna, mikä johtui lähinnä tuonnin odottamattoman nopeasta kasvusta. Tuonti kasvoi vuonna 2011 peräti 26 prosentilla edelliseen vuoteen verrattuna, viennin noustessa 13,5 prosentilla. Tuonnin nousu on jatkunut alkuvuodesta 2012. Kauppataaseen ylijäämä oli vuonna 2011 kuitenkin 6,4 miljardia dollaria. Kaivossektorin dominoivan aseman lisäksi vientilukuja kasvattivat myös muut sektorit, joiden osuus lisääntyi kokonaisviennistä peräti 21 prosenttia. Osuuttaan kasvattivat erityisesti ruokajalosteet kuten lohi ja taimen, joiden osuus kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 28 prosenttia, päättyen 7,9 miljardiin dollariin. Myös selluloosa ja paperivalmisteet, kemikaalit ja viini kasvattivat osuuttaan. Jalostevalmisteiden lisäksi menekkiä kasvatti viinirypäleiden vienti 4,1 miljardin dollarin tasolla.

Kiina on Chilen tärkein kauppakumppani, EU ja USA kilpailevat tasaisesti seuraavasta sijasta. EU johtaa taistoa edelleen 15,7 prosentin osuudella, USA:n päädyttyä niukasti kolmannelle tilalle 15,4 prosentin osuudella. Vuonna 2011 Latinalaisen Amerikan osuus Chilen kokonaisviennistä oli 14 prosenttia.

Vienti EU-alueelle kasvoi 19 prosenttia päättyen 14,5 miljardin dollarin tasolle. Tuonti EU:sta kasvoi 27 pro-

**Suurlähettiläs Ilkka Heiskanen ja ulkoasiainsihteri Hanna Lepistö työskentelevät Suomen suurlähetystössä ja Heta Pyhälähti Finpron vientikeskuksen päällikkönä Santiago de Chilessä.*

senttia päätyen 9,8 miljardin dollarin tasolle. Kauppataase oli edellisvuosien tapaan Chilelle ylijäämäinen 4,7 miljardia dollaria. EU on Chilen toiseksi tärkein vientialue 18 prosentilla heti Kiinan jälkeen. Kiinan osuus laski vuoden 2010 24,4 prosentin tasosta 22 prosenttiin vuonna 2011. USA:n osuus viennistä oli 11,2 prosenttia. EU:n osuus Chilen tuonnista on kolmannella sijalla 13,2 prosenttia.

USA johtaa tuontitilastoja 19,9 prosentilla Kiinan ollessa toisella sijalla 17 prosentin osuudella. Chilen vienti Latinalaiseen Amerikkaan on kasvanut vakuuttavasti vuodesta 2009 26 prosenttia kasvun ollessa noin 8 prosenttia vuodessa, tuonnin kohdalla noin 7 prosenttia. Etelä-Amerikassa Brasilia oli Chilen tärkein vientikohde 47 prosenttia, seuraavana Peru 17 prosenttia ja Argentiina 12 prosenttia. Toisen pohjoisen naapurimaansa Bolivian kanssa heikot poliittiset suhteet ovat pitäneet vientiluvut muutamassa prosentissa. Keski-Amerikan tärkein vientimaa on Costa Rica.

Suomen ja Chilen välinen kauppa

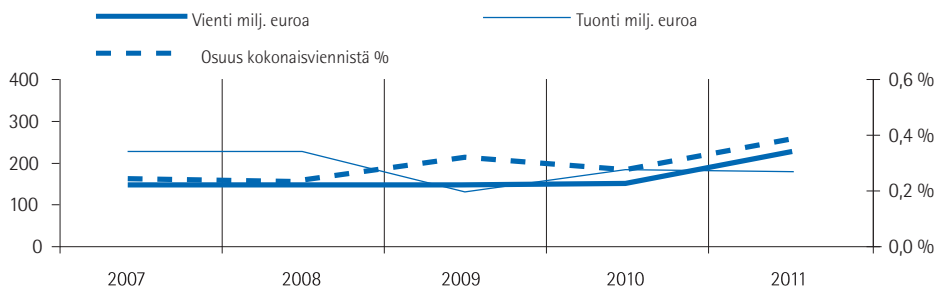
Chile on Suomelle Brasilian ja Meksikon jälkeen suurin kauppakumppani Latinalaisessa Amerikassa. Suomen vienti Chileen on saatavissa olevien tietojen mukaan kasvanut vuonna 2011 ja kauppataase on kääntynyt ylijäämäiseksi. Kauppataase oli vuonna 2010 70 miljoonaa euroa tappiollinen Suomelle, mutta vuonna 2011 noin 49 miljoonaa euroa voitollinen Suomelle. Kokonaisuudessa tuonti Chilestä Suomeen oli vuonna 2011 noin 152 776 000 euroa ja vienti Suomesta Chileen 201 712 000 euroa. Lukuihin vaikuttavat yleensä suuret

yksittäiset kaupat. Suomesta viedään Chileen pääasiassa teollisuuden ja eri toimialojen erikoiskoneita ja laitteita. Tuonti koostuu pääasiassa kaivosteollisuuden tuotteista. Lisäksi Suomeen tuodaan chileläistä viiniä ja hedelmiä. Suomen ja Chilen välillä on ollut vuodesta 1993 lähtien investointisuojausopimus ja kaksoisverotuksen estävän sopimuksen valmistelu on loppusuoralla. Suomalaisella teknologialla ja osaamisella on Chilessä hyvä maine, mitä maassa toimineet suomalaisyritykset ovat auttaneet rakentamaan. Chilessä toimii lähes 20 suomalaisyritystä, minkä lisäksi noin 80 yrityksellä on edustaja Chilessä.

Kuparin kysyntä jatkuu – litiumille uusia louhintalupia

Kaivosteollisuuden osuus Chilen kansainvälisestäkin ennätysmäisessä talouskasvussa on täysin keskeinen. Se muodosti Chilen viennistä 64 prosenttia vuonna 2011 ja sen osuus bruttokansantuotteesta oli noin 20 prosenttia vuosien 2006–2010 aikana. Kupari on Chilen merkittävin kaivannainen ja Chilen talouskasvun ja kansantalouden peruspilari. Chilen kauppataase, Chilen valuutan peson valuuttakurssi sekä Chilen talouskasvu ovat voimakkaasti kytköksissä kuparin maailmanmarkkinahintaan. Vuodesta 2003 alkaen kuparin maailmanmarkkinahinta on noussut merkittävästi lähinnä Kiinan kasvavasta kysynnästä johtuen. Tämä selittää myös Chilen loistavan talouskasvun. Asialla on myös kääntöpuolensa. Chilen maatalousyrittäjät, mukaan lukien viininviljelijät, valittavat jatkuvasti peson kohonneen arvon haitoista erityisesti USA:n markkinoille suuntautuvalle viennille.

Suomen ja Chilen välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

Kaivossektorille odotetaan investointeja 100 miljardin dollarin edestä vuoteen 2020 mennessä. Kaivossektorin kehittymistä uhkaa veden, energian ja työvoiman puute sekä yleisön kohonnut ympäristötietoisuus. Edellä mainitut investointitavoitteet edellyttävät yli 40 000 uutta työntekijää alalle.

Litiummineraalin louhinta on Chilessä hyvin rajoitettua, vaikka maa omaakin maailman suurimmat litiumvarannot (22 prosenttia koko maailman varannoista) ja on maailman suurin litiumin tuottaja (41 prosenttia kokonaistuotannosta). Chile on ainoa maa maailmassa, joka rajoittaa litiumin tuotantoa sen potentiaalisen väärinkäytön vuoksi. Kaivosministeriö julkaisi kuitenkin helmikuun alussa suunnitelman myöntää toimintalupia litiumin louhimiselle. Sopimukset solmittaisiin julkisen tarjouskilpailun perusteella ja ne oikeuttaisivat litiumvarojen käytön 20 vuodeksi. Sopimukset oikeuttaisivat louhimaan jopa 100 000 tonnia mineraalia. Kaivosministeriön mukaan näin laaja toiminta edellyttäisi vähintään 300 miljoonan dollarin investointeja yrityksiltä. Litiumin omistusoikeus säilyy kuitenkin koko ajan valtiolla. Kun Chile on jo nyt maailman suurin litiumin tuottaja, nostaisi uusi lupapolitiikka maan merkitystä edelleen.

Energiasektori

Chilen energiasektorin rakenteellisiin ongelmiin ei ole löydetty ratkaisuja. Energiaministerin salkku on ollut

vuonna 2010 aloittaneen hallituksen tuulisin, sillä sitä hoitaa jo viides ministeri. Chilen valtio on tiukan paikan edessä, sillä sen pitäisi pystyä kasvattamaan sähköntuotantoaan nopeasti taatakseen riittävän ja kohtuuhintaisen tarjonnan sekä yrityksille että kotitalouksille. Erityisesti kaivosteollisuus saattaa äänestää jaloillaan ja siirtää toimintojaan Peruun, jos sen sähkönkysyntään ei pystytä vastaamaan tehokkaasti ja luotettavasti. Viime aikoina on ollut nähtävissä suur-yritysten omia energiantuotantohankkeita energiantarpeensa turvaamiseksi. Niissä voi olla myös suomalaisyrityksille mahdollisuuksia, mutta ne edellyttävät yritykseltä läsnäoloa Chilessä.

Uusi energiastrategia vuosille 2012-2030 painottaa Etelä-Chilessä sijaitsevien vesivarojen hyödyntämistä, energiatehokkuuden parantamista ja uusiutuvien energiamuotojen kehittämistä. Syöttötariffi ei tule kuulumaan tukimuotoihin, mutta sähkön markkinahintojen ollessa korkealla, uusiutuvilla energiamuodoillakin päästään markkinoille. Uusien vesivoimalahankkeiden toteuttamista hidastaa hankkeiden pitkien käsittelyaikojen lisäksi hallituksen hidas tapa ratkaista energian kuljetus Etelä-Chilen luonnonkauniiden maisemien läpi Keski- ja Pohjois-Chilen tarpeisiin kansallisiikkeitä tyydyttävällä tavalla. Tuotanto-ongelmien lisäksi sähkön jakeluverkko on auttamattomasti vanhentunut. Eri puolilla maata kärsitään viikottain sähkökatkoista. Sähkönjakeluverkon uudistus on energiaministeriön prioriteettitilalla.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Mielenosoitukset kielivät nuorten tyytymättömyydestä – asettamatta yhteiskunnan toimintakykyä koetukselle

Chilen yhteiskunta on paradoksaalisessa tilanteessa. Demokratia on juurtunut maassa kahdenkymmenen diktatuurin jälkeisen vuoden aikana. Talous on kunnossa. Makrotalouden erittäin myönteisistä indikaattoreista huolimatta maassa on menneen vuoden aikana ollut sosiaalista levottomuutta. Ilmisyyneä on ollut luonnonsuojelijoiden huoli suuren vesivoimahankkeen ympäristövaikutuksista, eräiden perifeeristen alueiden väestön tyytymättömyys elämisen laatuun ja hintatasoon sekä opiskelijoiden ja koululaisten protesti kallis- ja tehotonta opetusjärjestelmää vastaan.

Mielenosoituksiin osallistui vuonna 2011 eri puolilla maata kymmeniä tuhansia ihmisiä, Santiagossa jopa

yli sata tuhatta. Mielenosoitukset eivät ole yksinomaan opiskelija- tai ympäristöprotesteja, vaan ne heijastavat syvempää sosiaalista ja poliittista tyytymättömyyttä. Selityksenä voidaan käyttää nousevien odotusten paradoksia, kun ylemmän keskitulotason kehittyvässä maassa kansalaisten, erityisesti nuorten, odotukset kasvavat nopeammin kuin talous ja yhteiskunnan vaikutusmahdollisuudet. Kuvaavaa on, että hallituksen kannatusluvut mielipidemittauksissa laahaavat kolmenkymmenen prosentin molemmin puolin ja opposition kannatus samoissa luvuissa. Kun vielä otetaan huomioon se, että alle 35-vuotiaista chileläisistä vain noin neljännes on rekisteröitynyt äänestäjäksi, voidaan vetää johtopäätös, että Chilen nuoret eivät koe pystyvänsä vaikuttamaan omaan ja yhteiskunnan kehitykseen perinteisen politiikan keinoin. Näiden lisäksi alkuperäiskansan mielenosoitukset keskisessä Etelä-Chilessä yltyvät välillä väkivaltaisiksi.

Opiskelijamielenosoitukset alkoivat vuonna 2012 huh- tikuun lopussa uudestaan kesätaun jälkeen, huoli- matta kaksi vuotta vanhan hallituksen kolmannen opetusministerin aloitteista lyhentää OECD-maiden pisimmät tutkimukset sekä siirtää nykyisin korkeakor- koisten opintolainojen hallinnointi pankeilta valtiolle ja muuttaa niiden ehtoja opiskelijoille edullisemmiksi. Lisäksi hallituksen verouudistusaloitteen tärkein poliittisin päämäärä on vakuuttaa opiskelijat, että ope- tusjärjestelmä on veropesojen tärkein käyttökohde. Yllämainittu sosiaalinen levottomuus ei kuitenkaan ole järkyttänyt Chilen demokraattisen järjestyksen per- rusteita.

Ulkopolitiikassa Chile on ollut – perinteiseen tapaan – melko aktiivinen mutta matalalla profililla. Suhteet

naapurimaihin ovat tulehtuneet, mutta kriiseiltä on välttytty. Bolivia vaatii yhä pääsyä merelle ja Peru on vienyt merirajavaatimuksensa Haagin kansainväliseen tuomioistuimeen. Argentiinan protektionistisiin toi- miin ja öljy-yhtiön kansallistamiseen (jossa chileläi- sellä yritykselläkin on osuus) Chile on reagoinut hyvin varovaisesti.

Chile on juuri perustetun Latinalaisen Amerikan ja Karibian valtioiden yhteisön (CELAC) puheenjohtaja ja isännöi ensi vuoden 2013 alussa EU:n ja CELAC:n huippukokouksen. Kaupallisten suhteiden painopis- teen siirtyminen Aasian ja Tyynen meren alueelle ei ole muuttanut maan Länsi-Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin suuntautuvaa poliittista painotusta, vaikka presidentti on matkustanut laajasti Aasiassa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Chilen laaja vapaakauppasopimusverkosto

Chilellä on tällä hetkellä 21 kauppasopimusta 58 eri maan kanssa. Malesian, Nicaraguan ja Vietnamin kanssa tehtävät sopimukset odottavat enää ratifioin- tia. Chile neuvottelee parhaillaan myös muita, joko nykyisiä syventäviä tai kokonaan uusia sopimuksia esimerkiksi Hong Kongin, Kiinan (investoinnit), Thai- maan ja Intian kanssa. Helmikuun alussa käytiin Delhissä neljäs kierros vapaakauppaneuvotteluista Intian ja Chilen välillä. Näiden pohjalta on tarkoitus tulevaisuudessa neuvotella kokonaisvaltainen vapaa- kauppasopimus. Chile vienti Intiaan vuonna 2011 oli 1,9 miljardia dollaria ja tuonti Intiasta 488 miljoonaa dollaria. Alueellisesti Chile neuvottelee Tyynenmeren alueen vapaakauppasopimusta (Trans-Pacific Partner- ship Agreement, TPP), jonka perustajajäsen Chile on Uuden Seelannin, Brunein ja Singaporen ohella. So- pimusneuvotteluihin on myöhemmin liittynyt Austra- lia, Vietnam, Peru, Malesia ja Yhdysvallat. Neuvottelut pyritään saamaan päätökseen vuonna 2012. Kiinnos- tava aloite on neljän Tyynenmeren maan neuvotte- lut Tyynenmeren liitosta (Alianza del Pacífico), jossa Chile, Meksiko, Peru ja Kolumbia pyrkivät menemään keskinäisiä vapaakauppasopimuksiaan pidemmälle integraatiossaan edistääkseen hyödykkeiden, palve- luiden, rahavirtojen ja ihmisten vapaata liikkuvuut- ta. Lähestymistapa yhteistyöhön pyritään pitämään mahdollisimman pragmaattisena ja joustavana tulosp- ten saavuttamiseksi, jotta sille ei käy niin kuin muille jumissa oleville koko Latinalaisen Amerikan integraa- tio-aloitteille. Latinalaisessa Amerikassa Chilellä on

vapaakauppa- tai kauppasopimukset kaikkien maiden kanssa Surinamia ja Guyanaa lukuun ottamatta.

Chile havittelee Latinalaisen Amerikan valtioiden kes- kuudessa Tyynenmeren rannikon vapaakauppajohta- jan asemaa. Tämä takaisi Chilelle sillanpääaseman esi- merkiksi Euroopasta ja USA:sta tuleville investoinneille, joiden lopullinen pääteasema olisi vapaakauppasopi- musten kattamilla alueilla. Chile on edelleen verrattain vaatimaton kauppatoimija eikä suurten naapureiden ole tarvinnut suuremmin ääntään kohottaa Chilen suuntaan. Mikäli Chilen toiminta investointien hou- kuttelijana nähdään kilpailevaksi esimerkiksi MERCOS- UR- alueella, toiminnalle laitettaneen nopeasti piste. Korkeat tuontitullit ja kotimaisuusastevaatimukset ulotetaan myös Chileen, mikäli isot pelajaat erityisesti Brasilia ja Argentiina näin päättävät. Samanaikaisesti presidentti Piñera terävöittää hallituksensa viennin- ja investointien edistämiskuvaa ja käytäntöjä.

Suhteellisen vaivaton toimintaympäristö

Ulkomaalaisten yritysten toiminta Chilessä on yleensä ottaen suhteellisen vaivatonta, kun tuntee paikalliset perusrutiinit. Muun muassa notaarin vahvistuksen hakeminen eri tasoihin asiakirjoihin on hyvin yleistä. Suurin osa ulkomaankaupasta tapahtuu vapaakaup- pasopimusten puitteissa, merkittäviä kaupanesteitä ei juuri ole. Tuontitullit ovat kohtuullisia, kun EU- maat kuuluvat tullietuuskohtelun piiriin. Tullilaitos kiin- nittää erityistä huomiota elintarvikkeiden ja maata- loustuotteiden tuonnin valvomiseen, näille tuotteille

säännökset ovat tiukemmat kuin useimmissa maissa. Eurooppalaiset yritykset kohtaavat vähän kaupanesteitä Chilessä.

Tuotteiden markkinoille hyväksymisen ja rekisteröinnin sekä tekijän oikeuksien valvomisen suhteen on esiintynyt epäjohtonmukaisuutta erityisesti kemian-sektorilla ja lääke-sektorilla. Toisaalta esimerkiksi terveydenhoitoon liittyviltä laitteilta ei vaadita raskasta ja kallista hyväksyntä ja rekisteröintiprosessia kuten joissain muissa maissa. Kansainvälisiä tuotenimike ja -merkki-ilmoituksia ei Chilessä automaattisesti kunnioteta. Tuotemerkit pitää rekisteröidä Chilessä erikseen. Samoin patentit pitää hakea erikseen Chileen, tosin prosessi on yksinkertaisempi jos patentti on haettu vuoden sisällä Euroopassa tai Yhdysvalloissa. Presidentti Piñeran hallituksen aikana on toteutettu monia lainsäädännöllisiä toimia tekijänoikeuksien aseman parantamiseksi, mutta monia avoimia kysymyksiä on edelleen ja aihe pysyy herkkänä Chilelle.

Verotuskäytäntö on Chilessä kohtuullisen selkeä, mutta muun muassa palvelu- ja software-sektoreilla on hyvä vertailla erilaisia toimintavaihtoehtoja verokohdelun kannalta. Chile on noussut myös ulkoistettavien palvelutoimintojen sijoituspaikkana monessa maavertailussa kärkisijoille. Kun yritys haluaa myydä palveluja chileläisille asiakkaille, on usein edullinen vaihtoehto sijoittaa oma toimipiste Chileen. Palvelujen myynnistä peritään lisävero, mikäli suomalaisella tai muulla ulkomaalaisella yrityksellä ei ole Chilessä laskuttavaa yksikköä. Tämä jopa 20-30 prosentin lisävero pidätetään suoraan asiakkaan maksamasta palkkiosta. Software-ohjelmistojen tuonnissa verokohtelu on erilaista riippuen siitä onko maahantuojana ulkomaalainen yritys vai chileläinen yritys ja mikä on tuontimaa. IT -laite-tekniologiatuonnin verotus on kevyempää. Huomioitavaa on, että Chilen ja Suomen välinen verotussopimus ei ole vielä voimassa.

Oikeistohallituksen talouspoliittisiin tavoitteisiin sisältyy kilpailukyvyyn ja tuottavuuden nostaminen, mikä sisältää suunniteltuja toimia työmarkkinoiden joustavuuden lisäämiseen ja yrittäjyyden edellytysten helpottamiseen. Vuonna 2011 hyväksytty uusi laki on pyrkinyt puolittamaan uuden yrityksen perustamiseen tarvittavan käsittelyajan aiemmasta 27 päivästä 16 päivään. Uuden yrityksen voi perustaa ilman aloituspääomaa, ja kun käytetään paikallista lakimiestä, joka tuntee yrityksen prosessin, aikaa menee viranomaisvahvistuksissa noin kuukausi. Yhtiötä perustettaessa on hyvä harkita valtuuksien ja vastuiden jako sekä toiminnan ohjauksen että arkipäivän käy-

tännöllisyyden näkökulmasta, koska suomalaisessa ja chileläisessä toimintatavassa on periaatteellisia eroja. Uuden yrityksen perustajat ovat kuitenkin saattaneet kohdata enemmän haasteita pankkitilin avaamisessa kuin viranomaispuolella. Chileläiset pankit harjoittavat valikoivaa asiakaspolitiikkaa sekä yksityis- että yritys-puolella. Ne ovat selvinneet globaalista kriisistä hyvin. Transparency International korruptio-selvityksessä Chile sijoittuu vuosittain sijan 21 tienoille jättäen taakseen useita Keski- ja Etelä-Euroopan maita.

Yhtiövero, jota periaatteessa kaikki yritykset maksavat, pysyy Chilessä seuraavinakin vuosina alle 20 prosentissa, mikä on edelleen Latinalaisen Amerikan vertailussa alhaisin taso. Yhtiövero, joka on lakisääteisesti 17 prosenttia, on nostettu 18,5 prosenttiin vuoden 2010 maanjäristyksen jälleenrakentamistoimien vuoksi. Veroa sovelletaan yhtiön voittoon, josta on vähennetty kulut ja maksut (mukaan lukien tappiot ja sijoitukset yrityksen toimintaan). Voittojen kotiutuksesta ulkomaille maksetaan ylimääräinen 35 prosentin vero. Todettakoon kuitenkin, että erityisen väljätulkintaisen verovähennyspolitiikan vuoksi suurimmat yritykset selviävät hyvin niukalla yhtiöverolla.

Chile on ulkomaalaisille yrityksille sijoituskohteena kiinnostava taloudellisen vakauden, liberaalin markkinapolitiikan ja ulkomaalaisille yrityksille myönteisen politiikkansa vuoksi. Chilellä on myös Latinalaisen Amerikan paras maariskiluokitus. Ulkomaiset investoinnit on suojattu samanarvoisina kotimaisten investointien kanssa ja pääomien siirtäminen on pääasiallisesti vapaata.

Chilen julkisen sektorin hankinnat rakennusprojekteja ja konsessioita lukuun ottamatta tehdään hyvin pitkälle internet-portaali Chile Compran kautta. Järjestelmä on avoin myös ulkomaalaisille tarjoajille. Keskeisessä asemassa ulkomaisten investointien houkutteluun Chileen on yleisessä käytössä oleva julkisen- ja yksityisen yhteistyön konsessiomalli. Chilessä konsessiojärjestelmä on otettu käyttöön jo vuonna 1993. Sen kautta on perustettu noin 60 hanketta eri sektoreille, kuten moottoritiet, lentokentät, satamat, sairaalat ja vankilat. Konsessiolakia päivitettiin vuonna 2010 muun muassa lisäämällä riidan sovittelumekanismit. Chilen konsessiojärjestelmä on siinä mielessä globaalisti ainutlaatuinen, että aloite hankkeelle voi tulla myös yksityiseltä sektorilta valtiolle. Tärkein konsessioiden järjestäjä on julkisten hankkeiden ministeriö (MOP). Nykyhallituksella on 11 miljardin dollarin kokoinen hankesalkku vuosille 2010-2014.

Yleisarvio

Chilen talous pärjäsi erittäin hyvin vuoden 2011 globaalissa myllerryksessä kotimaisen kysynnän vahvan vedon ja kaivossektorin viennin jatkuvan korkean kysynnän vuoksi, erityisesti Kiinaan. Kotimaista kysyntää piristivät erityisesti valtion rahoittamat vuoden 2010 maanjäristyksen jälleenrakennustoimet.

Chilen historian suurimman 11 miljardin dollarin infrastruktuuriohjelman toteuttaminen on vielä kesken. Erityisesti sen sairaalahankkeet tarjoavat mahdollisuuksia myös suomalaisyrityksille. Suurin uhka Chilen taloudelle on energian tuotannon rakenteelliset ongelmat, korkea hinta ja tuotannon jäänti jälkeen talouden kasvuvauhdista. Toisaalta Chilen energia-sektorillakin on tilaa suomalaisille ratkaisuille. Hallitus

painii energiakysymysten ohella myös koulutuksen parantamiseen kohdistuvien vaatimusten kanssa. Kansalaisprotestit eivät ole kuitenkaan asettaneet yhteiskunnan toimintakykyä koetukselle, vaikka ne ovat määrittäneet maan poliittisen johdon agenda.

Chile on ulkomaalaisille yrityksille sijoituskohteena kiinnostava taloudellisen vakautensa, liberaalin markkinapolitiikan ja ulkomaalaisille yrityksille myönteisen politiikkansa vuoksi. Yhtiöverot on alueen matalimpia. Chile voi tarjota ponnahduslautan mantereelle muille markkinoille. Suomalaisen teknologian ja asiantunteisuuden tunnettuus on hyvällä tasolla, ja näyttää siltä, että kiinnostus suomalaista osaamista kohtaan jatkuu edelleen.

KIINA

**Lars Backström, Anna Koikkalainen, Juho Simpura*

Kiinan talouden kasvu jatkuu, vaikkakin aiempaa hitaampaa tahtia. Talouspolitiikkaa on jo käännetty elvyttävään suuntaan. Toisaalta kasvun lievä hidastuminen sopii Kiinan suunnitelmiin muuttua vähitellen kulutusvetoiseksi innovaatiotaloudeksi. Ulkomaisille yrityksille Kiina on haastava ja vaikeasti ennakoitava toimintaympäristö. Suhtautuminen ulkomaisiin investointeihin on muuttumassa entistäkin valikoivammaksi. Nopeasti kehittyvä Kiina pystyy silti yhä tarjoamaan vertaansa vailla olevia liiketoimintamahdollisuuksia.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Maailman toiseksi suurin talousmahti Kiina kasvoi vuonna 2011 ripeää 9,2 prosentin tahtia. Maan bruttokansantuote ylsi noin 7 500 miljardiin dollariin eli suunnilleen puoleen Yhdysvaltain vastaavasta. Maailmantalouden elpymisen edetessä epävarmasti on Kiinan kasvuvauhti kuitenkin alkanut hidastua – vuoden 2011 talouskasvu oli jo yli prosenttiyksikön edellisvuotista vähäisempää. Vuoden 2012 ensimmäisellä neljänneksellä Kiinassa kirjattiin kolmeen vuoteen alhaisin bruttokansantuotteen kasvu eli 8,1 prosenttia vuotta aiempaan verrattuna. Keväällä 2012 näyttäisi siltä, että kuluvana vuonna Kiinan talous kasvaa arviolta reilun kahdeksan prosentin verran. Tällöin kasvu olisi hitainta yli kymmeneen vuoteen.

Kiinan johto on vuonna 2012 asettanut virallisen talouskasvutavoitteen 7,5 prosenttiin, kun aiempina vuosina on totuttu tavoittelemaan kahdeksan prosentin kasvua. Kasvutavoitteen laskeminen heijastelee maailmantalouden epävarmoja näkymiä, mutta ennen kaikkea se on Kiinan johdolta viesti talouden rakennemuutoksen tärkeydestä. Kiinan taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä vuosiksi 2011–2015 linjaavassa 12. viisivuotissuunnitelmassa korostetaan talouskasvun laatua ja kestävyyttä. Kiinan tavoitteena on vähitellen muuttua maailman työpajasta moderniksi innovaatiotaloudeksi. Samalla maan on tarkoitus siirtyä kuluttamaan enemmän kotona ja toisaalta vieämään ja investoimaan vähemmän. Muutos investointitaloudesta kulutustalouteen vie kuitenkin vuosia ja edellyttää muun muassa palkkatason nousua, Kiinan valuutan vahvistumista, korkojen nousuja ja kattavan sosiaalipalvelujen turvaverkoston rakentamista kansalaisille. Voidaan siis odottaa, että investoinnit toimivat lähitulevaisuudessaakin Kiinan kasvun veturina.

Virallisen kasvutavoitteen laskeminen ei sellaisenaan suoraan heijastu Kiinan talouspolitiikkaan. Kasvutahdin hiipuminen ja toisaalta kuluttajahintainflaation hidastuminen ovat saaneet Kiinan jo kääntämään talouspolitiikkaansa elvyttävämpään suuntaan loppuvuodesta 2011. Esimerkiksi pankkien varantovaatimuksia on helpotettu ja lainananto näyttäisikin kiihtyneen alkukevästä 2012. Syksyllä 2008 nähdyn kaltaista valtavaa elvytyspakettia ei liene tulossa, mutta Kiinan hallitus jatkaa edelleen mittavia panostuksia esimerkiksi infrastruktuurin kehittämiseen. Vallanvaihdoksen lähestyessä Kiinan johto joutuu kuitenkin tarkasti tasapainoilemaan kasvun liikevoiman ylläpitämisen ja inflaation torjunnan välillä. Kiina on tänäkin vuonna ottanut tavoitteekseen hillitä kuluttajahintainflaation enintään neljään prosenttiin.

Eräs Kiinan talouden ajankohtaisista riskeistä liittyy rakennusalaan, joka on ollut yksi Kiinan tärkeimmistä kasvuvetureista. Asuntojen hintaralli oli Kiinassa kiihvasta vuosia, mutta nyt hinnat ovat laskemassa monin paikoin. Asuntotuotannon romahdus voisi sattua kipeästi Kiinan talouteen ja vaikuttaa myös yhteiskunnalliseen vakauteen – sijoitusvaihtoehtojen puuttuessa moni kiinalainen on turvannut säästönsä ostamalla asuntoja. Hintojen kääntyminen laskuun ei kuitenkaan ole toistaiseksi saanut Kiinan johtoa luopumaan sääntelystä, jolla on pyritty rajoittamaan asuntojen ostoa sijoitustarkoituksiin. Kaupallisen rakentamisen vähentyessä jatketaan nyt halpa-asuntojen rakentamista tavallisille kansalaisille julkisin varoin. Vuonna 2012 aiotaan aloittaa seitsemän miljoonan uuden halpa-asunnon rakentaminen. Rakennusalan näkymien lisäksi Kiinan taloudessa on riskejä myös muun muassa pankkisektorilla. Maailmanlaajuisen taantuman

**Lars Backström toimii Suomen suurlähettiläänä Kiinassa. Ulkoasiainsihteerit Anna Koikkalainen ja Juho Simpura hoitavat kaupallis-taloudellisia asioita Suomen suurlähetystössä Pekingissä.*

vaikutusten torjuminen aiheutti Kiinassa ennen näkemättömän suuren luottobuumin. On syytä olettaa, ettei kaikkia elvytyksen nimissä myönnettyjä lainoja pystytä maksamaan takaisin.

Ulkoisista riskeistä erityisesti epävarmat näkymät tärkeillä vientimarkkinoilla Euroopassa ja Yhdysvalloissa huolestuttavat Kiinan talouspäättäjiä. Näiden markkinoiden heikentymistä on vaikeaa nopeasti korvata muilla markkinoilla tai kotimaisella kulutuksella. Kiina tavoittelee vuonna 2012 kymmenen prosentin kasvua ulkomaankaupassaan, kun vuonna 2011 kasvua kertyi 22,5 prosenttia. Vaikka Kiinan viennin kasvuvauhti hidastuu, jatkaneen maan suhteellinen osuus maailman viennistä kasvuun. Kiinan kauppaylijäämä näyttäisi olevan asettumassa laskevalle uralle. Silti erityisesti EU ja Yhdysvallat ovat yhä huolissaan valtavista kauppapavajeista Kiinan kanssa.

Kiinan ulkomaille tekemien investointien määrä jatkaa lähivuodet rivakkaa kasvua. Kiina aikoo lähitulevaisuudessa lisätä suoria sijoituksia ulkomaille 20–30 prosentin vuositahtia. Kasvun kärki kohdistuu Eurooppaan, Yhdysvaltoihin ja Latinalaiseen Amerikkaan. Perinteisesti Kiina on ulkomaaninvestoinneissaan keskittynyt etenkin raaka-aineisiin, mutta länsimarkkinoilta tavoitellaan myös teknologioita, osaamista ja tunnettuja brändejä sekä tietysti suuria markkinoita. Suorien investointien lisäksi Kiina on sijoittanut myös Euroopan joukkovelkakirjamarkkinoille. Kiinan jo yli 3 300 miljardiin dollariin paisuneesta valuuttavarannosta noin neljäsosan arvioidaan olevan kiinni euro-

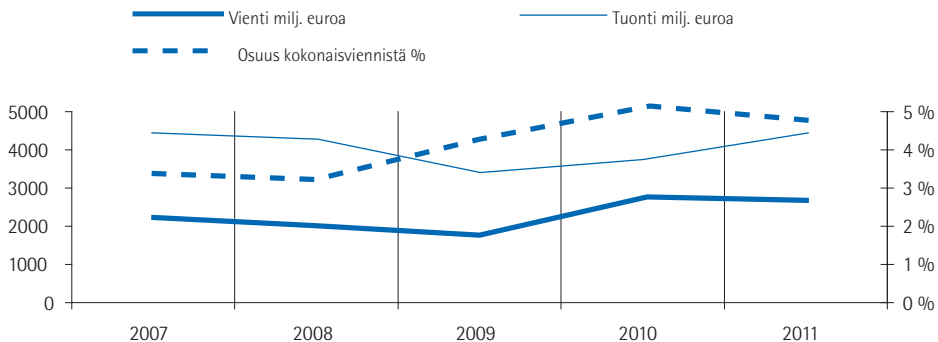
määräisissä velkapapereissa. Euroalueen nouseminen kriisistä on Kiinalle tärkeää paitsi suurimman vientimarkkinan elpymisen ja joukkovelkakirjasijoitusten arvon säilymisen vuoksi, myös poliittisesta näkökulmasta. Euro on dollarin ylivaltaa maailmantaloudessa vieroksuvalle ja omaa valuuttaansa renminbiä hiljalleen kansainvälistävälle Kiinalle tärkeä.

Kiinan valuutan renminbin revalvoiminen edelleen kuuluu ulkomaailman Kiinalta peräänkuuluttamiin talousuudistusten kärkijoukkoon. Arvostelijoiden mielestä Kiina on hankkinut viennilleen epäreilun kilpailuedun pitämällä valuuttansa kurssia keinoitekoisen matalana. Renminbi vahvistui vuonna 2011 miltei viisi prosenttia suhteessa dollariin. Keväällä 2012 näyttää kuitenkin siltä, että renminbin revalvoituminen olisi ainakin toistaiseksi hiipunut. Vuoden mittaan valuutan arvellaan vahvistuvan mahdollisesti vielä muutaman prosentin verran dollariin nähden. Suuren mittakaavan revalvaatioista lieene kauppakumppaneiden turha uneksia, koska se aiheuttaisi Kiinan vientiteollisuudelle suuria vaikeuksia.

Suomen ja Kiinan kauppavaihto kasvussa

Kiina oli vuonna 2011 Suomen neljänneksi suurin kauppakumppani. Kahdenvälinen kauppa kasvoi miltei kahdeksan prosenttia ja ylsi arvoltaan noin seitsemään miljardiin euroon. Kauppavaihdon kasvu johtui tuonnin lisääntymisestä. Suomen tuonti Kiinasta kasvoi 4,4 miljardiin euroon eli 16 prosentilla. Vienti puolestaan väheni hienoisesti, kolmen prosentin verran.

Suomen ja Kiinan välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

Suomen Kiinaan suuntautuneen viennin arvo oli 2,7 miljardia euroa vuonna 2011.

Kiinassa toimii yli 300 suomalaista (Suomessa rekisteröityä) yritystä. Suomalaisyritysten Kiinaan tulon syyt ovat pääsääntöisesti pysyneet entisellään jo vuosia. Ylivoimaisesti tärkein syy on Kiinan kotimarkkinat. Seuraavaksi eniten Kiinaan hakeudutaan asiakkaiden vaatimuksesta ja osana globaalia strategiaa. Uusia suomalaisyrityksiä tulee edelleen Kiinaan vuosittain arviolta kymmenkunta, etupäässä pieniä ja keskisuuria yrityksiä.

Suurlähetystön arvion mukaan suomalaisyritykset työllistävät Kiinassa yli 60 000 henkilöä ja ne ovat investoineet Kiinaan kymmenen miljardin euron arvosta. Suurin osa suomalaisista yrityksistä on sijoittunut Pekingin ja Shanghain alueille sekä Hongkongin ja Helmijoen suiston ympäristöön. Keski-Kiinan vetovoimaa lisännee toukokuussa 2012 avattu Finnairin suora lentoyhteys Helsingistä Chongqingiin. Kiinalaiset ovat toistaiseksi investoineet Suomeen hyvin vaatimattomasti, arviolta alle 30 miljoonan euron arvosta. Helsingin seudulle on perustettu suomalais-kiinalainen innovaatiokeskus Golden Bridge, jonka toivotaan osaltaan houkuttelevan kiinalaisia investoijia Suomeen.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Taloukasvun vauhdin hidastuminen ei ole horjuttanut Kiinan poliittisen järjestelmän perusteita. Kommunistinen puolue pysyy vallassa. Kiinan johdossa tapahtuu kuitenkin suuria muutoksia syksystä 2012 alkukevääseen 2013. Presidentti ja kommunistisen puolueen pääsihteeri Hu Jintao sekä pääministeri Wen Jiabao jättävät paikkansa. Samalla puolueen ylimmän päättävän elimen, yhdeksänjäsenisen politbyroon pysyväiskomitean jäsenistä valtaosa vaihtuu. Yleisesti arvioidaan, että uudeksi presidentiksi ja puolueen pääsihteeriksi nousisi nykyinen varapresidentti Xi Jinping ja uudeksi pääministeriksi nykyinen varapääministeri Li Keqiang. Kaikkiaan arviolta 60 prosenttia Kiinan korkeimpien tehtävien haltijoista vaihtuu.

Tarve varmistaa yhteiskunnallisen vakauden säilyminen maan ylimmän johdon vaihtuessa leimaa vahvasti Kiinan sisäpolitiikkaa. Maassa ei siten ole odotettavissa merkittäviä uusia yhteiskunnalliseen tai taloudelliseen kehitykseen liittyviä konkreettisia politiikkalinjauksia vallanvaihdon aikana. Tulossa olevia uudistuksia saatetaan kuitenkin ennakoida jo syksyllä 2012, kun puolue linjaa ideologisen näkemyksensä Kiinan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Vuodet 2011–2015 kattava viisivuotissuunnitelma tukee osaltaan jatkuvuuden säilymistä vallanvaihdon aikana.

Kasvava taloudellinen eriarvoisuus on Kiinan johdolle yhä keskeisempi haaste. Kun keskiverto kiinalaiskaupunkilainen tienasi vuonna 2011 noin 2 630 euroa vuodessa, joutui maaseudulla asuva tyytymään noin 840 euroon. Kaupunkien parempi sosiaaliturva kärjistää eroa vielä entisestään. Kiina panostaa kasvavassa määrin sosiaalisten turvaverkkojen parantamiseen,

mutta kehitys vie aikaa. Lisähaasteen tuo väestön vanheneminen. Pelkona on, että Kiina harmaantuu ennen kuin se ehtii kunnolla rikastua.

Maailmanhistorian suurin muuttoliike eli kiinalaisten siirtyminen maaseudulta kaupunkeihin jatkuu lähivuosina. Puolet Kiinan väestöstä asuu jo kaupungeissa. Kaupungistumiskehityksen ohjaamiseen ja hallintaan liittyy erityisongelmana maalta kaupunkiin työn perässä muuttaneiden siirtotyöläisten asema. Köyhistä maalaisoloista lähtöisin olevia siirtotyöläisillä ei kaupungin asuinpaikkatodistuksen (hukou) puuttuessa ole samanlaisia oikeuksia yhteiskunnallisiin palveluihin kuin kaupunkilaisiksi rekisteröidyillä. Kyseessä on valtavan mittakaavan ongelma, siirtotyöläisiä kun voidaan arvioida olevan noin 220 miljoonaa.

Kiinan yhteiskunnallisen vakauden kannalta keskeistä on paitsi taloukasvun ylläpitäminen ja kasvun hedelmien jakaminen nykyistä tasapuolisemmin, myös hallinto- ja oikeusjärjestelmän toiminnan parantaminen. Korruption vastainen taistelu on korkealla Kiinan kommunistisen puolueen agendalla. Tehtävää riittää, sillä Transparency Internationalin korruptiovertailussa Kiina oli vuonna 2011 sijalla 75. Viranomaisten korruptoituneisuus ja mielivaltainen toiminta esimerkiksi maan pakkolunastuksissa on yksi eniten Kiinassa tyytymättömyyttä aiheuttavista asioista. Oikeusvaltiokeskityksen vauhdittaminen parantaisi myös yhteiskunnallista vakautta. Nykyisellään Kiinan oikeuslaitos ei toimi itsenäisesti.

Pääministeri Wen julisti linjapuheessaan maaliskuussa 2012, että Kiina ei aseta taloukasvua tavoitteena

ympäristön tai kansanterveyden yläpuolelle. Linjauksen toteuttaminen käytännössä voi ilman laajaa talouden rakennemuutosta olla vaikeaa, sillä ainakin tähän mennessä energia- ja luonnonvaraintensiivisen kasvun vaikutukset ympäristöön ovat olleet selviä. Muun muassa Maailmanpankki on tuoreessa, Kiinan hallituksen kanssa yhteistyössä laatimassaan "Kiina 2030" -raportissaan nostanut vihreän kasvun rakentamisen avainasemaan Kiinan tulevaisuuden talouspolitiikan suuntaa haettaessa. Ympäristön kantokyvyn esille nostaminen on hyvin perusteltua. Samaisessa raportissa arvioidaan ympäristön ja luonnonvarojen kulumisen maksavan vuosittain Kiinalle noin yhdeksän prosenttia sen bruttokansantuotteesta.

Kiinan hallitus on osoittanut myös valmiutensa puuttua konkreettisesti ympäristöongelmiin. Vuodenvaihteessa 2011–2012 tehty päätös ilman pienhiukkassaasteiden vähentämisen sisällyttämisestä yhdeksi keskeisistä ympäristötavoitteista ja siihen liittyvän seurantaverkoston nopeasta levittämisestä ympäri maata tapahtui ennätyksellisen nopeasti pitkälti huolestuneen yleisen mielipiteen vaikutuksesta. Konkreet-

tisia tavoitteita ja toimia vesien, ilman ja maaperän saastumisen hillitsemiseksi julkaistaan jatkuvasti lisää vuonna 2011 julkaistun viisivuotissuunnitelman konkreetisoituessa. Näiden soveltaminen tehokkaasti paikallistasolla asti ei kuitenkaan ole ollut ongelmatonta.

Päästövähennyksiin keskittyvät toimet ovatkin vain yksi osa ympäristöä vähemmän rasittavan kasvun mahdollistamisesta. Energiansa 70-prosenttisesti hie-lestä saavalle, yhä vahvasti tuotannolliseen teollisuuden nojaavalle Kiinalle kansantalouden resurssi- ja energiatehokkuuden parantaminen on tässä työssä avainasemassa. Hallituksen moninaiset energiatehokkuuden lisäämiseen tähtäävät toimet kattavat aloja asumisesta liikenteeseen ja prosessiteollisuudesta palvelujen tuottamiseen. Toimien laajuudesta huolimatta on Kiinalla kuitenkin ollut vaikeuksia pysyä suunnitelmiansa tahdissa. Vuoden 2011 alkuun päättyneen viisivuotiskauden energiantensiivisyyden parantamistavoite jäi saavuttamatta, kuten vuoden 2011 tavoitekin. Talouden suunnittelun rakennemuutoksen edetessä tilanteen kuitenkin toivotaan parantuvan.

Sääntely-ympäristön kehitys

Liiketoiminnan sääntely-ympäristö muuttuu Kiinassa edelleen ripeää tahtia. Yksi keskeisimpiä ongelmia on, että valmisteilla olevista uusista säädöksistä on usein hyvin vaikeaa saada tietoa etukäteen. Säädösten valmistelun avoimuudessa on tosin viime vuosina nähty myönteistäkin kehitystä etenkin suurten lakihankkeiden kohdalla. Kenties suurin epävarmuustekijä liittyy toimeenpanovaiheeseen, sillä lait ovat Kiinassa usein yleisluontoisia ja siten monille tulkinnoille alttiita. Säädöksiä saatetaan monesti soveltaa eri lailla ulkomaisiin ja kotimaisiin yrityksiin, ja eri alueiden viranomaiset tulkitsevat samoja sääntöjä usein toisistaan poikkeavasti. Riskejä kasvattaa myös se, ettei Kiinassa ole riippumatonta oikeuslaitosta.

Ulkomaisten yritysten liiketoiminnan sääntely-ympäristö Kiinassa on kiristynyt viime vuosina. Sitä mukaa kun Kiina on kivunnut arvoketjussa ylöspäin, ulkomaisten yritysten nauttimia erityisetuja on karsittu esimerkiksi verotuksessa. Kiinan politiikkavalikoimaan kuuluu myös kotimaista tuotantoa suojaavia toimia ja ulkomaisten yritysten markkinoillepääsyn rajoituksia.

Julkisen vallan sääntelyrooli säilyy Kiinan talouselä-
mässä vahvana jatkossakin, samoin kuin kiinalaisten

valtionyritysten rooli avainaloilla. Kiina jatkaa sosialis-
tisena markkinataloutena. Samanaikaisesti se vakuut-
taa pysyvänsä runsaat kolme vuosikymmentä sitten
aloitetun uudistus- ja avautumispolitiikan linjalla.

Teollisuudessa keskittämistä ja strategisten alojen tukemista

Energiantensiivisestä teollisuudesta ja kaivannais-
teollisuudesta liikkeelle lähtenyt keskittäminen on
noussut yhä useammilla aloilla tärkeäksi osaksi Kiinan
teollisuuspolitiikka. Keskittämisellä pyritään yhtäältä
tukemaan entistä vahvempien kiinalaisten toimijoiden
ja mahdollisuuksien mukaan myös brändien kehitty-
mistä maailman markkinoita silmällä pitäen, toisaalta
sillä pyritään energia- ja raaka-ainetehokkuutta tavoit-
tellen entistä suurempiin yksikkökokoihin. Keskittä-
mistä ohjataan muun muassa sulkemalla vanhentun-
nutta tuotantokapasiteettia hallinnollisin määräyksiin
ja investointirajoituksiin. Myös vanhentuneen teknolo-
gian tuontia rajoitetaan.

Toinen teollisuuspolitiikan painopisteistä on teollisuu-
den teknisen tason nostaminen ja innovatiivisuuden
lisääminen. Vuonna 2011 Kiinan keskushallinto käytti

melkein kaksi miljardia euroa budjettirahaa keskeisten teollisuudenalojen tukemiseen ja tuotantokapasiteetin tekniseen päivittämiseen. Strategiset nousevat teollisuudenalat, eli energiansäästö ja ympäristönsuojelu, uuden sukupolven tieto- ja viestintäteknologiat, bioteknologia, korkealaatuisten koneiden ja laitteiden tuotanto, uusi energia, uudet materiaalit ja uudenlaisia energianlähteitä käyttävät ajoneuvot ovat näiden toimien painopistealueita keskeisimpien vientiteollisuuden alojen ohella. Näissäkin toimissa on nähtävissä sivujuonteena energiatehokkuuden parantaminen. Esimerkiksi uudenaikaisen tuotantotekniikan käyttöönotto, johon ohjataan muun muassa teknisiä standardeja tiukentamalla, voi tukea merkittävällä tavalla noin 70 prosenttia energiankulutuksestaan teollisuuteen käyttävän Kiinan energiankäyttötavoitteiden toteutumista.

Teollisuuden toivotaan ottavan myös entistä vahvemman roolin varsinkin teknisten innovaatioiden lähteenä. Kiinan kansallisen innovaatiojärjestelmän puitteissa pyritään nyt tiiviimpään yhteistyöhön tutkimuslaitosten, yliopistojen ja yritysten kesken. Julkinen T&E -rahoitus ei tule vähentymään vaan pikemmin kasvamaan ja samalla vahvistetaan kaikkien toimijoiden entistä läheisempää yhteistoimintaa kiinalaisten innovaatioiden luomiseksi. Tämä on uusi askel Kiinan aktiivisessa politiikassa kotoperäisten innovaatioiden tukemisessa. Kiina on samassa yhteydessä myös luvannut luopua suunnitelmasta käyttää julkisten hankintojen suosimispolitiikkaa tähän tarkoitukseen.

Uusia sääntöjä ulkomaisille investoinneille

Ulkomaisilla investoinneilla on ollut keskeinen rooli Kiinan nousussa maailman talous- ja kauppamahdientien kärkijoukkoon. Talouskasvun myötä Kiinasta on kuitenkin tullut valikoivampi. Maa määrittelee entistä tarkemmin, millaisia investointeja se ulkomailta haluaa.

Tammikuussa 2012 tuli voimaan uudistettu Kiinaan tehtävien ulkomaisten investointien kohtelua sääntelevä katalogi. Siinä alati entiseen tapaan jaettu kannustettaviin, rajoitettuihin ja ulkomaisilta investoijilta kokonaan kiellettyihin. Teollisuudenaloja on kuitenkin sijoitettu näihin luokkiin uudella tavalla. Katalogi seuraillee osittain linjaa, jonka mukaan ulkomaisia yrityksiä toivotaan Kiinan talouden rakennemuutoksen tueksi. Esimerkiksi lukuisia ympäristö- ja energia-aloja sekä korkean teknologian tuotteita on lisätty kannustettavien investointien luokkaan. Toisaalta monelle ulkomaiselle yritykselle on ollut suuri pettymys, ettei Kiina näytäkään avaavan palvelusektoriaan siinä mää-

rin kuin uskallettiin toivoa. Palvelutalouden kehittäminen olisi olennaisen tärkeää talouden rakennetta uudistettaessa. Kiinaan investointeja suunnittelevan on katalogia tutkiessaan hyvä muistaa, ettei katalogi ole kaiken kattava opas vaan ennen muuta poliittinen linjaus siitä, mihin Kiina haluaa ulkomailta tulevia investointeja ohjailla. Katalogiin kirjaamattomat investointien rajoitukset ovat mahdollisia, jos toisaalta niin säädetään. Toisaalta alue- ja paikallistasoilla on käytössä myös omia investointikatalogeja.

Vihreän ja korkean teknologian lisäksi Kiina haluaa kannustaa ulkomaisia yrityksiä investoimaan talouskehityksen valtavirrasta syrjään jääneille Keski- ja Länsi-Kiinan alueille. Näiden alueiden kasvun vetureina on tarkoitus toimia esimerkiksi Chengdun, Chongqingin ja Xi'anin kaupunkien. Työvoimaintensiivistä tuotantoa koetetaan pikku hiljaa siirtää rannikon kasvukeskuksista sisämaahan. Näille alueille yrityksiä houkuttelevat investointikannusteiden lisäksi monessa tapauksessa edullisemmat työvoima- ja muut kulut sekä paikallishallintojen tuki. Valtavia infrastruktuurihankkeita on suunnitteilla ja myös kuluttajamarkkinoiden odotetaan vähitellen kasvavan.

Kiina otti alkuvuodesta 2011 käyttöön ulkomaisten yritysten tekemien yritysostojen turvallisuustarkastuksen. Kiinalaisyrityksessä määrävän aseman hankivan ulkomaisen yrityksen tulee säädöksen mukaan tehdä ilmoitus Kiinan kauppaministeriölle. Jos kaupan katsotaan vaikuttavan merkittävästi kansalliseen turvallisuuteen, kauppa kielletään tai sille asetetaan ehtoja. Turvatarkastusjärjestelmä on herättänyt huolta Kiinassa toimivien ulkomaisten yritysten keskuudessa. On epäilty, että uudistus antaisi Kiinalle välineet torjua sille epämieluisat yritysostot turvallisuussyiden nojalla. Vielä on kuitenkin ennenaikaista arvioida, missä määrin säädös tosiasiaassa muuttaa tilannetta aiemmasta. Kiina on jo entuudestaan voinut yrityskauppoja tarkastellessaan arvioida kaupan vaikutuksia pelkkää kilpailun rajoittamista laajemmin. On syytä odottaa, että Kiina kontrolloi jatkossakin tarkasti, mitä yrityksiä ulkomaalaisten annetaan hankkia.

Euroopan unioni ja Kiina sopivat huippukokouksessaan alkuvuodesta 2012, että ne pyrkivät aloittamaan neuvottelut investointisopimuksesta. EU:n näkökulmasta mahdollisten neuvottelujen tärkeänä tavoitteena olisi laajentaa EU-maiden yritysten markkinoillepääsymahdollisuuksia Kiinassa pelkän investointien suojelun sijaan. Suomella ja Kiinalla on entuudestaan voimassa investointisopimus.

Ulkomaalaisten työntekijöiden liittyttävä Kiinan sosiaaliturvajärjestelmään

Kiinassa tuli heinäkuussa 2011 voimaan sosiaaliturvalaki, joka velvoittaa maassa työskentelevät ulkomalaiset liittymään Kiinan sosiaaliturvajärjestelmään ja siten maksamaan sosiaaliturvamaksuja. Yritysten tulee rekisteröidä ulkomalaiset työntekijänsä toimipaikansa kaupunginosan sosiaaliturvatoimistoon. Sosiaaliturvamaksuja on kaikkiaan viisi: vanhuuseläke-, sairausvakuutus-, työtapaturmavakuutus-, työttömyysturva- ja äitiysvakuutusmaksu. Maksut vaihtelevat jonkin verran alueittain. Vanhuuseläkemaksut ovat käytännössä maksuista suurimpia. Esimerkiksi Pekingissä yrityksen tulisi nykyisellään käytännössä maksaa ulkomalaista työntekijää kohden miltei 500 euroa ja työntekijän noin 150 euron edestä sosiaaliturvamaksuja kuukaudessa. Eläkettä Kiinasta saa vasta 15 työvuoden jälkeen.

Suomen aloitteesta Kiina ja Suomi aloittavat neuvottelut kahdenvälisen sosiaaliturvasopimuksen solmimiseksi. Kiinassa toimivat suomalaisyritykset ovat toivoneet sopimusta. Suomen tavoitteena on sopimuksella varmistaa kummastakin maasta työkomennukselle lähetettyjen työntekijöiden vapauttaminen työskentelyyn eläkemaksusta ja eläketurvan säilyminen lähtömaassa, jolloin kaksinkertaiset maksut vältettäisiin. Sopimusneuvottelujen voidaan odottaa kestävän muutamia vuosia. Toistaiseksi Kiinalla on eräistä sosiaaliturvamaksuista vastavaroisesti vapauttavat sopimukset Saksan ja Etelä-Korean kanssa. Neuvottelut ovat alkamassa Suomen lisäksi usean muun maan kanssa.

Minimipalkat nousussa, verouudistukset jatkuvat

Osana pyrkimyksiä parantaa kansalaisten toimeentuloa moni maakunta Kiinassa on viime vuosina korottanut työntekijöille maksettavia vähimmäispalkkoja. Viisivuotissuunnitelmakaudelle 2011–2015 on asetettu tavoitteeksi minimipalkan nostaminen vähintään keskimäärin 13 prosentilla vuodessa. Tavoite kieli palkkojen nousupaineesta, vaikka monen ulkomaisen yrityksen toimintaan minimipalkkojen korotukset eivät suoranaisesti välttämättä vaikutakaan. Minimipalkat seuraavat usein markkinapalkkojen kehitystä viiveellä, ja moni ulkomainen yritys maksaa selvästi vähimmäispalkkaa korkeampia palkkoja.

Ulkomaisten yritysten verotuksessa on viime vuosina tapahtunut useita muutoksia Kiinassa. Ulkomaiset ja

kotimaiset yritykset esimerkiksi maksavat nykyisin samansuuruisista 25 prosentin voittoveroa, kun aiemmin verotus suosi ulkomaisia yrityksiä. Korkean teknologian yritykset voivat kuitenkin tietyin ehdoin saada veroetuja. Lain valvontaa on tältä osin viime aikoina selvästi kiristetty. Suomalaisten yritysten kannalta myönteinen uudistus tapahtui vuoden 2011 alussa, kun uudistettua kahdenvälistä verosopimusta alettiin soveltaa. Uuden sopimuksen myötä Kiinasta Suomeen kotiutettavasta osingosta maksetaan viiden prosentin lähdevero. Kiinan lain mukaan vero on ilman sopimusta kymmenen prosenttia.

Tammikuussa 2012 käynnistettiin Shanghaissa kokeilu, jossa arvonnlisävero korvaa liiketoimintaveron (business tax) tietyillä palvelualoilla, kuten kuljetuspalveluissa. Kokeilua on tarkoitus laajentaa heinäkuussa 2012. Uusina mahdollisina kokeilupaikkakuntina esillä ovat olleet muiden muassa Peking, Tianjin, Chongqing ja Guangzhou. Pitkällä tähtäimellä Kiinan tavoitteena on muuttaa kaikki maassa perittävät liiketoimintaverot arvonnlisäveroiksi. Verouudistus liittyy Kiinan pyrkimykseen lisätä palvelusektorin osuutta kansantaloudessa.

Kohentuuko immateriaalioikeuksien suoja?

Teollis- ja tekijänoikeuksien puutteellinen suoja on yksi suomalaisyritystenkin suurimmista huolenaiheista Kiinan markkinoilla. Tuotteita ja tuotantoprosesseja kopioidaan laajamittaisesti. Kiinaan tähyävien ja siellä jo toimivien suomalaisyritysten onkin syytä huolehtia siitä, että omat oikeudet on kattavasti suojattu hyvissä ajoin. Etukäteisvarautumisesta huolimatta suojan täytäntöönpanossa törmätään silti usein ongelmiin. Lakien toimeenpano voi olla valikoivaa, valvonta on puutteellista, oikeuslaitos toimii monesti tehottomasti ja puolueellisesti. Teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaamisesta määrätyt korvaukset ovat usein pieniä ja valittajan todistustaakka helposti raskas.

Vaikka henkisen omaisuuden suojassa on Kiinassa toivomisen varaa, ei kuva kuitenkaan ole täysin mustavalkoinen. Teollisoikeuksien suoja on ollut viime aikoina hienoisesti kohentumaan päin. Kiinassa tunnustetaan, että kehitys innovaatiotaloudeksi edellyttää oikeuksien parempaa turvaamista. Kiinalaiset yritykset kärsivät kopiointista siinä missä ulkomaisetkin. Kiina pyrkii kohentamaan henkisen omaisuuden suojaa vuonna 2008 hyväksytty kansallinen strategia ohjenuoranaan.

Kiina uudistaa parhaillaan tekijänoikeus- ja tavaramerkkilakejaan. Tekijänoikeuslain odotetaan parantavan oikeuksien loukkauksista langetettavien korvausten tasoa. Lailla kiristettäneen myös internet-palveluntarjoajien vastuuta sivustojen tekijänoikeuksia loukkaavasta materiaalista, joskin lain luonnoksessa vastuu on määritelty siten, että se on vielä kansainvälisestä näkökulmasta katsoen riittämätön. Tavaramerkkien osalta ulkomaisille yrityksille kasvava ongelma Kiinassa on tavaramerkkien rekisteröiminen rahastus- tai vahingoittamistarkoituksessa ("bad faith trademarks"). Patenttien osalta Kiina on jo uudistanut lainsäädäntöään viime vuosina. Keskeistä olisi parantaa patenttien laatua, mutta Kiina on kirjannut uuteen viisivuotissuunnitelmaansa tavoitteen patenttien määrän lisäämisestä.

Sääntelykehikon päivittämisen lisäksi Kiina koettaa nostaa kansalaisten ja yritysten tietoisuutta henkisen omaisuuden suojasta erilaisilla kampanjoilla. Viimeisin laaja kampanja päättyi kesällä 2011. Kampanjan myötä Kiina perusti erityisen valtioneuvoston alaisen toimielimen koordinoimaan teollis- ja tekijänoikeuksien suojan toimeenpanoa.

Ulkomaisten yritysten kannalta avainkysymys on, pääsevätkö ne tasavertaisesti kiinalaisten yritysten tavoin osallisiksi teollis- ja tekijänoikeuksien suojasta. Realistisesti arvioiden voidaan odottaa, että teollisoikeuksien suojaaminen on haasteellisempaa niille ulkomaisille yrityksille, jotka toimivat Kiinan kansallisten intressien kannalta tärkeillä aloilla.

Aktiivista kauppapolitiikkaa

Kiina on viime vuosina ryhtynyt ottamaan entistä selvästi aktiivisempaa roolia Maailman kauppajärjestössä WTO:ssa. Se on alkanut muiden jäsenten tapaan käyttää järjestön riitojenratkaisua kauppakiistojensa selvittämiseen. Euroopan unionia vastaan Kiina on huhtikuuhun 2012 mennessä nostanut ja voittanut kaksi tapausta, joista molemmat liittyivät unionin kiinalaisille tuotteille langettamiin polkumyyntitulleihin. Polkumyyntiin ja valtiontukiin liittyvät kauppakiistat ovat kasvussa myös ennen muuta Kiinan ja Yhdysvaltojen välillä.

WTO:n Dohan kierroksen menestyksessä loppuun vieminen on Kiinan intresseissä, mutta kierroksen näkymien vaikuttaessa synkiltä on Kiinakin alkanut neuvotella entistä aktiivisemmin kahdenvälisistä ja alueellisista vapaakauppasopimuksista. Kiinan ja Taiwanin kauppasopimuksen (Economic Co-operation

Framework Agreement, ECFA) ensimmäinen vaihe tuli voimaan tammikuussa 2011. Sopimus muun muassa keventää useiden tuotteiden tuontituloja. Kiinan ja Kaakkois-Aasian maiden yhteistyöjärjestön ASEAN:n vapaakauppasopimus tuli täysimääräisenä voimaan vuoden 2010 alusta. Kiinalla on käynnissä neuvotteluja myös esimerkiksi Australian, Sveitsin, Norjan ja Islannin kanssa. Kiina, Japani ja Korea ovat suunnitelleet aloittavansa neuvottelut kolmenvälisestä kauppasopimuksesta vuonna 2012.

Kiinan tärkeimpien kauppapolitiittisten tavoitteiden joukkoon on viime vuosina entistä vahvemmin nousut strategisten resurssien saannin turvaaminen, mitä pyritään myös vapaakauppaneuvotteluin edesauttamaan. Kauppakumppanit puolestaan riitauttavat Kiinan eräiden raaka-aineiden viennille asettamia rajoituksia WTO:ssa. Järjestön riitojenratkaisuelin totesi Kiinan rajoitukset WTO:n sääntöjen vastaisiksi. Tämän päätöksen jälkeen alkuvuodesta 2012 EU, Yhdysvallat ja Japani käynnistivät riitojenratkaisuprosessin ensimmäisen vaiheen eli konsultaatiot Kiinan harvinaisille maametalleille asettamista vientirajoituksista. Kiina tuottaa nykyisellään arviolta yli 95 prosenttia näistä erityisesti korkean teknologian tuotteissa tarvittavista harvinaisista maametalleista.

WTO-jäsenyytensä myötä Kiina sitoutui aloittamaan neuvottelut liittymisestä järjestön julkisia hankintoja koskevaan sopimukseen (GPA, Government Procurement Agreement). Neuvottelut eivät ole kuitenkaan vielä merkittävästi edistyneet, ja niiden odotetaan kestävän vielä pitkään. Kaiken kaikkiaan Kiinan julkiset hankinnat eivät ole läpinäkyviä ja ovat usein ulkomaisia yrityksiä syrjiviä. Tähän on kuitenkin ennen Kiinan liittymistä GPA-sopimukseen erittäin vaikeaa puuttua. EU-komissio on valmistellut asetusta, jolla kauppakumppaneiden pääsyä EU-alueen julkisiin hankintoihin voitaisiin rajoittaa, jos kyseinen maa ei tarjoa EU-yrityksille riittävää pääsyä omille julkisten hankintojen markkinoilleen. Kiinassa toimivan EU-kauppakamarin mukaan Kiinan julkisten hankintojen sulkeutuneisuuden vuoksi eurooppalaisyrityksiltä jää hyödyntämättä 1 000 miljardin dollarin arvoiset markkinat.

Euroopan unioni ja Kiina neuvottelevat laaja-alaisesta kumppanuus- ja yhteistyösopimuksesta. Neuvottelut aloitettiin vuonna 2007 ja ne kestävät vielä useita vuosia. Kiinassa toimiville eurooppalaisille yrityksille tärkeä kysymys on pystyä varmistamaan tasavertainen kilpailuasetelma suhteessa kiinalaisiin yrityksiin. Toisaalta Kiinakin on ollut huolissaan Euroopassa mahdollisesti nousussa olevista protektionistisista suun-

tauksista. Kauppasuhteiden toistaiseksi ratkaisematon kysymys on Kiinan markkinatalousmaa-asema. Kiinan odotuksista huolimatta EU ei ole statusta Kiinalle vielä myöntänyt, sillä EU:n mukaan Kiina ei vielä täytä kriteereitä. Markkinatalousmaa-aseman myöntämisellä on käytännön merkitystä vain polkumyynnin vastai-

sia toimia harkittaessa. Myös lentoliikenteen päästö-kauppa on nousemassa vaikeaksi kauppapoliittiseksi kysymykseksi Kiinan käytännössä kiellettyä kiinalaisia lentoyhtiöitä maksamasta EU:n edellyttämiä päästö-maksuja.

Yleisarvio

Maailman toiseksi suurin talousmahti Kiina kamppailee lyhyen tähtäimen taloushaasteiden ja pitkän tähtäimen rakennemuutosten tarpeiden ristipaineissa. Vallanvaihdokseen valmistautuva maa joutuu lisäksi tasapainoilemaan erityisesti talouskasvun liikevoiman ylläpitämisen ja inflaation torjunnan välillä. Pitkällä tähtäimellä Kiina tavoittelee harppausta maailman työpajasta osaamistaloudeksi vuoteen 2020 mennessä. Pyrkimyksiä sävyttää yhtäältä taloudellinen nationalismi ja toisaalta kestävän kehityksen tavoittelu. Kehitystä ohjaavana tiekarttana toimii vuodet 2011–2015 kattava viisivuotissuunnitelma. Vaikka kasvumallia halutaan muuttaa, säilyy talouskasvun ylläpitäminen jatkossakin Kiinan politiikan tärkeimpänä prioriteettina.

Maailmantaloudessa ja maailman markkinoilla Kiinan painoarvo ja itsetunto ovat nousseet kohisten. Tämän

joutuvat kauppakumppanit ottamaan entistä huolellisemmin huomioon. Sitä mukaa kun Kiina kehittyy, kiinalaiset yritykset kipuavat arvoketjussa ylöspäin ja tähyilevät myös yhä enemmän ulkomaille. Ulkomaisille yrityksille Kiinan kehitys näkyy kiristyvänä toimintaympäristönä.

Kiina on suuri markkina, jossa kilpailu on kovaa ja säännöt muuttuvat nopeasti. Kaikesta huolimatta Kiina pystyy tarjoamaan liiketoiminnalle muita maailman markkinoita paremmat kasvunäkymät. Valtavassa maassa on lukemattomia mahdollisuuksia, mutta myös monia haasteita. Kiinaan tähyileville ei voikaan liikaa korostaa oikean strategian ja huolellisen valmistautumisen merkitystä. Yritysten tukena on Kiinassa myös laaja suomalaisten julkisten toimijoiden verkosto.

JAPANI

**Jukka Pajarinen*

Japanin talous on toipunut asteittain vuoden 2011 luonnonkatastrofien aiheuttamasta shokista ja on osoittanut poikkeuksellista kestävyyttä suuren mullistuksen aikana. Vuonna 2011 talous supistui, mutta vuosina 2012 ja 2013 talouden odotetaan jälleen pääsevän yli yhden prosentin kasvu-uralle. Jälleenrakennus on alkanut ja se tulee kestävänsä vuosia. Energiapolitiikan uudelleenmäärittely on käynnissä ja energiatuotannon tulevat linjaukset vaikuttavat Japanin talouskasvun edellytyksiin ja yritysten toimintamahdollisuuksiin sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Havaittavissa on japanilaisten yritysten kasvanut kiinnostus investoida ulkomaille ja muutoinkin laajentaa toimintakenttää. Japani tavoittelee tiiviimpää kauppaa ja taloussuhdetta EU:n kanssa ja keskustelee muistakin kauppaa vapauttavista järjestelyistä. Japanin tarjoaa edelleen useita yhteistyömahdollisuuksia suomalaisille yrityksille erityisesti esimerkiksi energia- ja ympäristösektoreilla.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Talouskasvu toipumassa vuoden 2011 katastrofeista

Japanin taloudessa on ollut näkyvissä osittaista toipumista, ja positiivisen kehityksen on oletettu jatkuvan myös tulevaisuudessa. Vuoden 2012 kasvuennuste on 1,5 prosenttia ja vuodelle 2013 noin 1,3 prosenttia. Jälleenrakennuksen uskotaan ylläpitävän kasvua ku-luvana vuonna.

Vuoden 2011 luonnonkatastrofit Japanissa ja tulvat Thaimaassa aiheuttivat ongelmia japanilaisyrityksille ja koko kansantaloudelle, kun tuotantoketjut hetkellisesti hajosivat ja toimintaedellytykset kapenivat. Japanin merkitys osana globaaleja arvoketjuja näyt-täytyi konkreettisesti, kun kansainväliset yritykset huomasivat riippuvuuden muun muassa japanilaisista komponenteista.

Hieman yllättäen jälleenrakennusurakasta huolimatta julkisten investointien määrä laski vuoden 2011 lopul-la, minkä oletetaan johtuvan vaikeasta sisäpoliittisesta tilanteesta. Vaikka tuhoalueet on jo täysin siivottu ja jälleenrakennus on käynnissä, vievät kaupunkien suunnittelu ja yhdyskuntarakentaminen aikaa. Useita kaupunkeja ollaan siirtämässä täysin uusiin paikkoihin pois rantojen läheisyydestä. Lisäksi on muistettava, että vaikka tuhot olivatkin valtaisan, niin alueen merkitys koko Japanin kansantaloudelle on pieni. Tästäkin

syystä Japanin talouden viimeaikaiseen kehitykseen ovat vaikuttaneet valuuttakurssit ja globaali taloustilanne tsunamia ja ydinturmaa enemmän.

Aasia ylläpitää vientiteollisuutta, kauppataaseen alijäämä ei rakenteellinen

Vahva jeni ja globaalin kysynnän heikentyminen lisäsivät haasteita Japanin vientiteollisuudelle yllä mainittujen katastrofien lisäksi. Japanin talous on kuitenkin hyvin kotimarkkinavetoinen, joten vientinäkömien lisäksi Japanin sisäiset kulutustottumukset ja investoinnit vaikuttavat talouden tulevaisuuden näkymiin ratkaisevasti. Japanilaiset ovat perinteisesti säästäväisiä kansaa, joka varautuu vahvasti esimerkiksi vanhuuden turvaan itse. Tällä on luonnollinen vaikutus valtion-talouden kestävytyteen, sillä valtion velka on pitkälti kotimaisten säästöjen varassa. Lisäksi japanilaiset yritykset eivät ole suurien riskien ottajia vaan tyytyvät mieluummin matalampaan liikevoittoon.

Aasian merkitys Japanin talouskasvun ylläpitäjänä on korostunut edelleen, sillä Aasian markkinoiden kasvu on ainoita Japanin vientiä tukevia seikkoja globaalin talouden hidastuessa. Huomionarvoista on, että japanilaisten yritysten esimerkiksi Kiinassa sijaitsevien tytäryhtiöiden ja Japanissa sijaitsevien pääkonttoreiden välinen kauppa on kasvanut räjähdysmäisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kiinasta onkin tul-

** Lähetystösihteeri Jukka Pajarinen hoitaa kaupallistaloudellisia kysymyksiä Suomen Tokion suurlähetystössä.*

lut Japanin merkittävin kauppakumppani, mutta osa tästä on selitettävissä japanilaisten yritysten sisäisellä kaupalla. Muut keskeiset alueet ovat USA ja EU.

Hintojen deflatorinen kehitys on Japanissa ollut pitkäaikaista, vuonna 2011 kuluttajahintaindeksi laski keskimäärin 0,3 prosenttia. Helmikuussa 2012 Japanin keskuspankki muutti hintavakaudesta käyttämiään sanamuotoja enemmän inflaatiotavoitetta muistuttavaksi ja keskuspankki uskoo, että tavoitteeseen päästään jo vuonna 2013. Nähtäväksi kuitenkin jää, kuinka tavoitteen toteutumista käytännössä tuetaan. Hintojen nousupaineeseen vaikuttavat tulevaisuudessa muun muassa tuontienergian hinta ja jenin kurssikehitys.

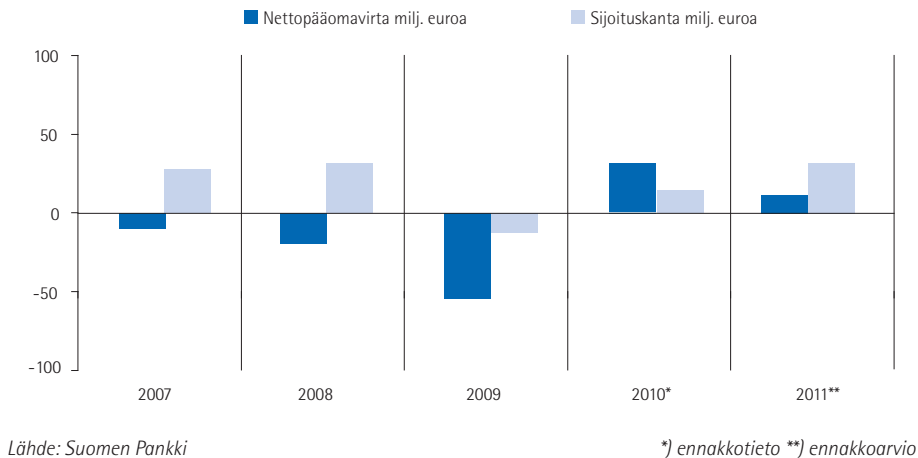
Osittain energian tuonnin kasvusta ja viennin supistumisesta johtuen Japanin kauppataase oli alijäämäinen ensimmäistä kertaa yli 30 vuoteen. Joidenkin arvioiden mukaan, jos kauppataase pysyy pitkään miinuksella, niin jossain vaiheessa myös vaihtotase kääntyisi negatiiviseksi. Tällaista skenaariota ei kuitenkaan pidetä tässä vaiheessa todennäköisenä, sillä kauppataaseen alijäämän ei katsota johtuvan rakenteellisista syistä vaan yksittäisistä tapahtumista.

Investoinnit ulkomaille lisääntyneet

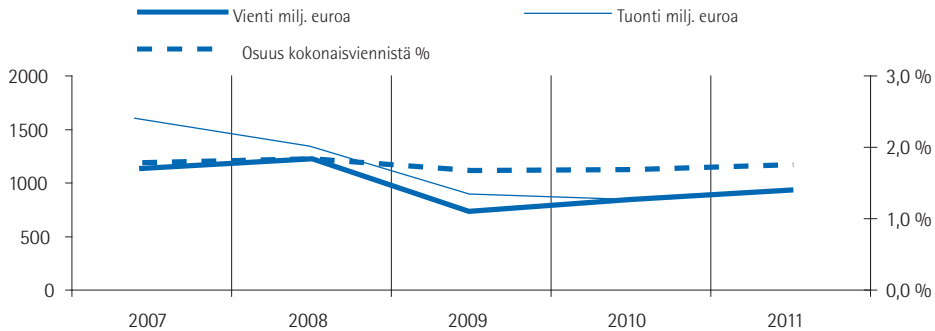
Japanilaisten yritysten vahvat kassat yhdistettynä ennätyskalliiseen jeniin ovat lisänneet japanilaisyritysten suoria ulkomaisia investointeja. Samalla kun investoinnit ulkomaille ovat lisääntyneet, ei vastaavaa kehitystä ole ollut kotimaassa. Japani on tunnetusti investoinut jo aikaisemmin erityisen mittavasti Aasian maihin, mutta myös Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan. Nyt maantieteellinen kattavuus laajenee uusille kasvumarkkinoille muun muassa Etelä-Amerikkaan. Investointivirtojen kääntyminen ulkomaille on myös luonnollinen halu laajentaa tuotantopohjaa ja varmistua siitä, että tuotanto ei pysähdy luonnonmullistusten tai muiden häiriöiden takia.

Investointien suuntautuminen ulkomaille voi olla pysyvämpikin ilmiö. Pitemmällä aikavälillä demografinen kehitys Japanissa on heikko ja työväestön osuus koko väestöstä pienenee huomattavasti. Jotta yritykset voivat ylläpitää tarvittava tuotantoa, on tuotantolaitoksia rakennettava omien rajojen ulkopuolelle. Tällä hetkellä tämä vaihtoehto vaikuttaa luontevammalta, kuin laajamittainen ulkomaisen työväestön houkuttelemine Japaniin.

Suomesta Japaniin tehdyt suorat sijoitukset, 2007-2011

Suomen ja Japanin välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

Suomen ja Japanin välillä tiivistä yhteistyötä

Suomalaisilla yrityksillä on nyt poikkeuksellinen mahdollisuus hyödyntää japanilaisten yritysjohtajien kiinnostus suomalaisia toimijoita kohtaan. Suomen ydinenergiaan liittyvät projektit ovat mittaluokaltaan niin suuria, että kiinnostus tehdä yhteistyötä ei vain energiasektorin vaan myös muiden sektoreiden yritysten kanssa on suuri.

Suomi on jo alkanut saada osaansa japanilaisten investointihalusta. Viimeisten kuuden kuukauden aikana japanilaiset yritykset ovat investoineet paperiteollisuuteen ja ICT-sektorille. Itochun 472 miljoonalla eurolla hankkima 24,9 prosentin osuus Metsä-Fibrestä on kaikkien aikojen suurin yksittäinen japanilaisinvestointi Suomeen. Fortumin radioaktiivista vettä puhdistavan teknologian myynti Japaniin on myös merkittävä päänaavaus. Se avaa myös muita uusia vientimahdollisuuksia suomalaisyrityksille.

Energiatohokkuuteen ja ympäristöön liittyvällä liike-toiminnalla, vety- ja nanoteknologialla sekä muulla laadukkaalla erityisosaamisella on kysyntää. Suomalainen design tunnetusti vetoaa japanilaisiin. Jotkin pitkään Japanin markkinoilla toimineet suomalaisyritykset ovat päässeet mukaan jälleenrakennusprojekteihin, mutta muutoin Japanin markkinoille on vaikea tulla pelkän jälleenrakennuksen vuoksi.

Koska Japanin talous on tiiviisti verkottunut nimenomaan muiden Aasian maiden kanssa ja useat suomalaiset yritykset toimivat myös aktiivisesti Aasiassa, kuvaavat Japanin ja Suomen viralliset kauppaluvut vaan osan maidemme välisestä kaupasta. Useissa tapauksissa suomalaisten yritysten tuotteet saapuvat Japaniin esimerkiksi Kiinasta ja japanilaisten yritysten tuotteet jostain toisesta EU-maasta.

Yhteistyö on tiivistä suomalaisten ja japanilaisten yritysten välillä, mutta lisäksi myös korkeakoulujen välillä on tiivistä yhteistyötä kun uusia suomalaisia tutkimusinstituutteja on avattu Japaniin.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Valtaapitävien politiikkahaasteet vaikeutuvat ajan kuluessa

Heikko ja ristiriitainen poliittinen koneisto tekee välttämättömien yhteiskunnallisten uudistusten tekemisen hyvin vaikeaksi. Luonnonkatastrofit yhdistettynä

ongelmiin Fukushima Dai-ichin ydinreakteilla eivät tuoneet puolueita yhteen. Puolueiden sisäiset ristiriidat vaikeuttavat toimintaa lähes enemmän kuin opposition ja hallituksen väliset näkemyserot. Muutosta tähän ei ole välittömässä näköpiirissä. Poliittisen järjestelmän kankeuden vuoksi yksityisen sektorin roolin

voidaan nähdä korostuneen. Toisaalta perinteisten vallan linnakkeiden, voimakkaiden talousetujärjestöjen, vaikutusvalta ei ole enää sitä, mitä se on aiemmin ollut. Rivit rakoilevat uusien toimintamallien saadessa väistämättä jalansijaa myös Japanissa.

Vuoden 2012 talousarvio hyväksyttiin keväällä, mutta parlamentin kahtiajako näkyi myös tässä. Opposition hallitsema ylähuone äänesti talousarviota vastaan, mutta budjettilaista johtuen alahuoneen ääni ratkaisee ja talousarvio verovuodelle 2012 saatiin hyväksyttyä. Ennenaikaisia alahuoneen vaaleja on povattu vielä vuoden 2012 aikana. Jos kannatusmittaukset pitävät paikkaansa, hallituspuolue kärsii tappion. Toisaalta tässä vaiheessa ei ole vielä selvää, mikä puolue voittaisi vaalit vai olisiko koko puoluekentässä tapahtumassa muutoksia.

Japanin julkisen talouden velkaantuminen ei ole vähentynyt. Valtion velan osuus on yli 200 prosenttia bruttokansantuotteesta ja yli puolet valtion talousarviosta katetaan velalla ja verotulojen osuus on ollut ennätyksellisen pieni. Edelleen kuitenkin suurin osa valtion velasta on maan sisäistä velkaa perustuen siihen, että säästeliäiden kotitalouksien ja yritysten varoilla japanilaiset rahoituslaitokset hankkivat valtion joukkovelkakirjoja. Hallitus koettaa viedä läpi kulusuuren kaksinkertaistamista kymmeneen prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tällä pyritään varautumaan nouseviin sosiaalimenoihin. Arvioiden mukaan nykyinen korotussuunnitelma ei ole kuitenkaan riittävä.

Keskustelu kulusuuren kaksinkertaistamisesta on kiristänyt hallituksen ja opposition välejä, vaikka kumpikin periaatteessa kannattaa korotusta. Suurempi jakolinja onkin syntynyt hallituksen sisälle merkittävän osan hallituspuolueiden kansanedustajista vastustessa korotusta. Vastustusta lieventämään hallitus kirjasi, että se tavoittelee kolmen prosentin reaalkasvua ja kahden prosentin nimelliskasvua, joka toimisi puskurina kulusuuren kysyntää alentaville vaikutuksille.

Mikä tahansa puolue onkaan vallassa tulevaisuudessa, se joutuu vaikeiden ratkaisuiden eteen. Dramaattisen demografiset muutokset etenevät hitaasti eikä niihin liittyviä vaikeita poliittisia ratkaisuja ole helppo tehdä maassa, jossa sisäpoliittinen vakaus on hauras. Tarvittavat uudistukset ovat monien hyvässä tiedossa, mutta niiden läpivieminen on ollut käytännössä mahdotonta. Japani vanhenee ja väestö vähenee ennätysvauhtia, joten sosiaalimenot ovat nousupaineissa. Laskennallisesti tulevaisuudessa väestö vähenee noin 800 000 ihmisellä joka vuosi seuraavien 20 vuoden

aikana. Talouden sopeutuminen joutuu koville ja kansainvälisten suhteiden ja järjestelyiden merkitys tulee kasvamaan entisestäänkin. Japani on jo nyt kiinnostava esimerkki koko teollistuneelle maailmalle, kuinka väestön vähenemiseen sopeudutaan ja millaisia uusia teknologioita ja palveluinnovaatioita voidaan kehittää.

Energiapolitiikan uudelleenmäärittämisellä taloudellisia vaikutuksia

Japanilaisten suhtautuminen ydinenergiaan muuttui radikaalisti keväällä 2011. Tämän johdosta hallitus on pohtimassa uutta energiapoliitiikkaa, jossa ollaan siirtymässä ydinenergian osuuden kasvattamistavoitteesta päinvastaiseen. Keväällä 2012 useat työryhmät ovat työskennelleet ja pohtineet mahdollisia uusia skenaarioita, joissa ydinenergian osuus on ollut nolasta kolmeen kymmeneen prosenttiin. Olipa lopullinen osuus mitä tahansa tuolta väliltä, on muutoksella joka tapauksessa taloudellisia vaikutuksia. Arvioiden mukaan uusiutuvien energianlähteiden tavoiteosuudeksi saattaisi tulla 20-30 prosenttia nykyisen parin prosentin sijaan.

Toukokuun alussa Japanin viimeinen 54:stä käytössä olevasta ydinreaktorista sammutettiin normaalin huoltotoimien vuoksi. Jos reaktoreita ei saada laajamittaisesti uudelleenkäynnistettyä, johtaa se eittämättä lyhyellä aikavälillä teollisuustuotannon vaikeuksiin. Erityisesti kulutuksen huiput aiheuttavat teollisuudelle ongelmia kesäkausilla. Vuonna 2011 hallitus määräsi sakon uhalla suuret energiankäyttäjät säästötalkoisiin ja kulutushuippuja tasaaviin toimiin, ja katkoksilta säästettiin. Kesäkaudella 2012 energiapula koskettaa koko Japania toisin kuin 2011, jolloin puhuttiin vain maan itäosista.

Reaktoreiden uudelleenkäynnistämisestä on tullut sisäpolitiikan väline, jota pelataan kovilla panoksilla kohti seuraavia vaaleja. Käynnistäminen vaatii Japanissa hallituksen lisäksi aina aluehallinnon hyväksynnän, mikä ei ole helppoa kansan vastustuksen johdosta. Lisäksi populistiset poliitikot käyttävät tilannetta hyväkseen.

Japani on lisännyt merkittävästi energian tuontiaan muun muassa Lähi-idästä, mikä aiheuttaa jatkuvia nousupaineita energian hintaan. Energiapolitiikan suunnanmuutoksella onkin merkittäviä vaikutuksia energianhinnan kautta yrityksiin ja kotitalouksiin sekä tuontienergian määrän kasvaessa myös koko kansantalouteen ja huoltovarmuuteen. Vaikutukset kauppataseen alijäämään ovat ilmeiset.

Öljyn ja muun energian hinnan kohoaminen aiheuttaa tulevaisuudessa yhden merkittävimmistä haasteista Japanille ja yrityksille. Tästä johtuen jos ja kun Japani, yksityiset yritykset etunenässä, alkaa suunnata valtavia tutkimus- ja kehityspanoksia kasvavassa määrin uusiutuvien energianlähteiden tutkimukseen, on sillä pitemmällä aikavälillä globaaleja vaikutuksia teknologioiden kehittyessä japanilaisen tutkimuksen ansiosta.

Energiakysymys on maassa niin suuri, että siihen liittyy luonnollisesti merkittäviä poliittisia ja taloudellisia intressejä. Uusiutuvat energialähteet kilpailevat jo keskenään, ja olemassa olevien alueellista energiamonopoliin roolista keskustellaan. Vaurioituneiden Fukushima ydinlaitosten omistaja TEPCO on käytännössä kansallistettu.

Sääntely-ympäristön kehitys

Kansainväliset sopimusjärjestelyt käymistilassa

Japani jatkaa kahdenvälisten ja alueellisten vapaakauppajärjestelyjen solmimista ja kartoittamista sekä ulkomaankaupan infrastruktuurin kehittämistä kohti laajaa aasialaista vapaakauppa-alueita. Keskustelut erilaisista kauppajärjestelyistä jatkuvat tulevaisuudessa, sillä prosessit onnistuessaankin tulevat viemään pitkän aikaa.

Japani on ollut kaupan vapauttamisen etulinjassa monenkeskisillä foorumeilla, mutta useista muista maista poiketen kahdenvälinen raide on alkanut myöhemmin. Monenkeskinen WTO-raide nähdään Japanissa tärkeäksi kauppapolitiikan malliksi, mutta käytännössä painopiste on tällä hetkellä siirtynyt kahdenvälisten tai alueellisten vapaakauppajärjestelyjen suuntaan. Japani näkee kahdenväliset kauppajärjestelyt monenvälisiä täydentävänä ja sitä stimuloivana.

Jotta Japani pystyy lieventämään väestön vähenemisen vaikutuksia ja kotimaisen kysynnän alenemista, on sen voimakkaammin pyrittävä hyötymään muun Aasian kasvusta.

Keskiössä ovat olleet USA-vetoinen Tyynen valtameren ympärysvaltiot linkittävä TPP (Trans-Pacific Partnership), kolmikantainen Japani-Kiina ja Etelä-Korea – kokonaisuus, sekä EU:n ja Japanin välinen kattava sopimus. Varsinaista prioriteettia ei näytä olevan vaan Japanin politiikka vaikuttaa kauppajärjestelyiden suhteen olevan, että se pitää kaikki ovet avoinna ja tasapainoilee eri vaihtoehtojen välillä. Keskustelut vapaakauppasopimuksista himmenivät ainakin hetkellisesti kevään 2011 jälkeen, mutta ovat alkaneet uudelleen.

TPP-suunnitelma on saanut aikaan teollisuudelta hyvin myönteistä palautetta ja maatalousetujärjestöiltä taas mittavaa vastustusta. Teollisuusjärjestöt näkevät järjestelyt Japanin talouskasvun kannalta

välttämättöminä kun taas maatalousjärjestö näkee, että vapaampi kauppa maataloustuotteilla tuhoaa maanviljelyn Japanin reuna-alueilla. Japanin näkökulmasta TPP tarkoittaa pitkälti vapaakauppakeskusteluja USA:n kanssa, jotka ovat monilta osin olleet haasteellisia. Lisäksi Japani ja Kanada ovat maaliskuussa 2012 virallisesti päättäneet aloittaa keskustelut vapaakauppasopimuksesta.

Etelä-Korean vastustus kolmikantaista Kiina-sopimusta kohtaan viivästyttää Japanin toiveita edetä kahden sille hyvin tärkeän maan kanssa. Erilaisia selvityksiä on tehty ja maiden johtajat tavatessaan kiirehtivät etenemistä yhteisen kauppa-alueen luomisessa. Kiinan kanssa kahdenvälistä edistymistä on tapahtunut investointisopimuksen muodossa.

Koska Aasia on luonteva toimintaympäristö japanilaisille yrityksille ja monet japanilaiset yritykset ovat jo pitkän aikaa rakentaneet omat tuotantoketjunsaa Aasian maihin, on selvää, että teollisuuden näkökulmasta Aasian alueelliset vapaakauppajärjestelyt ovat keskeisiä. Aasiassa alueellisista järjestelyistä Japani on preferoinut viime aikoina ASEAN+6 -tyyppistä mallia (CEPEA, Comprehensive Economic Partnership in East Asia; ASEAN+ Japani, Kiina, Etelä-Korea, Australia, Uusi-Seelanti ja Intia). Kuitenkin erilaiset ASEAN+ -mallit ovat edelleen keskusteluissa mukana.

EU:n kanssa on vuoden 2011 ja 2012 aikana keskusteltu mahdollisen taloudellisen yhteistyösopimuksen kattavuudesta ja syvyydestä. Japanin kiinnostuksen EU:ta kohtaan herätti EU:n ja Etelä-Korean välinen sopimus vapaakaupasta, eikä Etelä-Korean ja USA:n välinen sopimus laimentanut Japanin pyrkimyksiä. Teollisuus Japanissa on hyvin huolissaan kilpailuvuorustaan, kun korealaiset tuotteet ja erityisesti autot ja elektroniikka ovat uuden kauppasopimuksen piirissä.

Japani ja EU tavoittelevat kattavaa sopimusta, jossa ei käsitellä pelkästään tulleihin liittyviä kysymyksiä vaan myös kattavasti erilaisia kaupanesteitä lisensioinnista erilaisiin standardeihin, kilpailupolitiikasta investointeihin ja julkisiin hankintoihin. Eräs käännepeiste on seuraava EU:n ja Japanin välinen huippukokous vuonna 2012, jossa odotetaan mandaattia neuvotteluiden aloittamiseksi. Mandaatti vaatii kuitenkin sitä, että alustavat tunnustelukeskustelut EU:n ja Japanin välillä etenevät hyvin.

Tällä hetkellä Japanilla on voimassa oleva vapaakaupparajajärjestely 13 maan ja yhden alueen kanssa (Sveitsi, Vietnam, Singapore, Meksiko, Malesia, Thaimaa, Filippiinit, Indonesia, Brunei, Chile, Intia, Peru ja ASEAN). Japani neuvottelee kahdensivulisten sopimuksesta periaatteissa myös GCC:n (Gulf Cooperation Council), Etelä-Korean (jäissä) ja Australian kanssa. Yllä mainittujen lisäksi tulevaisuuden keskusteluissa ovat järjestelyt muun muassa Mongolian kanssa.

Katastrofin jälkimainingit vaikuttaneet sääntelyyn vain vähän

Japanissa ei ole ollut havaittavissa protektionismin nousua kansainvälisen taloustilanteen heikettyä. Japani nähdään haasteellisena maana sen omaleimaisen sääntelyjärjestelmän vuoksi, joka poikkeaa hyvin usein länsimaaisesta. Eurooppalaisen teollisuuden mukaan keskeisimmät yleisluontoiset muutostarpeet ovat standardien molemminpuolinen tunnustaminen ja kansainvälisten standardien hyväksyminen Japanissa. Yhdenmukainen kohtelu japanilaisten yritysten kanssa ja julkisten tarjouskilpailuiden oikeudenmukainen läpivienti ovat myös olleet ulkomaalaisten yritysten etujärjestöjen asialistalla. Eteneminen näiden esteiden ratkaisussa on hidasta. Asioiden ratkaisussa keskeisessä roolissa ovat eri sektoriministeriöt, joiden näkemykset saattavat poiketa merkittävästä kauppa- tai ulkoministeriön toiveista.

Japanilaisessa toimintamallissa pääasiassa luotetaan ainoastaan Japanissa tehtyihin lisensiointeihin ja turvaselvityksiin. Tämä aiheuttaa yrityksille lisäkustannuksia ja esimerkiksi lääketeollisuuden on vaikeaa saada uusia tuotteita ja innovaatioita markkinoille. Sama koskee myös elektroniikkaa ja elintarvikkeita. Sensitiivisten elintarvikkeiden, kuten riisin ja naudanlihan kohdalla erilaiset tullit ja kiintiöt ovat Japanissa normaali käytäntö.

Luonnonkatastrofin vaikutukset kaupan sääntelyyn ovat olleet pieniä. Ydinreaktoreiden ongelmat ja ra-

dioaktiiviset päästöt ovat johtaneet elintarvikkeissa sallittujen säteilymäärien kiristämiseen. Tämä koskee myös tuontituotteita mukaan lukien jotkin eurooppalaiset marja- ja sienivalmisteet, jotka eivät välttämättä täytä uusia rajoja. EU:ssa on otettu käyttöön vastaavat säteilyrajat japanilaisille tuotteille. Muutoin Japanissa on kiinnitetty huomiota siihen, että useat kansainvälisesti tunnustetut lisäaineet eivät edelleen ole sallittuja Japanissa, vaikka selvitys niiden hyväksymiseksi on alkanut 10 vuotta sitten.

Japani löyhensi väliaikaisesti joitain tuontirajoituksia ja lisensiointivaatimuksia tavaroille, joita oli tarkoitus käyttää tuhoalueiden toipumisen tukemisessa. Tällaiset väliaikaiset toimet ovat päättymässä ja käytännöt palaamassa aiempaan.

Erityissääntelystä kertoo myös esimerkki rahoitussektorilta. Japanin postin pankkipalvelut ja vakuutustointiminta oli määrä yksityistää täysin vuoteen 2017 mennessä. Keväällä 2012 parlamentti pyörsi päätöksensä, eikä yksityistäminen ole enää asialistalla. Päätöstä on kritisoitu laajalti, sillä Japanin postin rahoituslaitoksilla on erityiskohtelu ja niiden ilmoitusvelvollisuus on usein kevyempi kuin kaikkien muiden.

Sääntelyn lieventäminen liittyy haluun edetä kauppaneuvotteluissa

EU:n ja Japanin välinen säädöskeskustelu on tällä hetkellä keskittynyt käytännössä täysin alustaviin keskusteluihin mahdollisesta kauppasopimuksesta. EU on asettanut joitain kaupanesteitä prioriteetitapauksiksi, joiden ratkaisussa toivottaisiin edistystä tai ainakin osoitusta siitä, että asioissa halutaan ratkaisua.

Japanin toive neuvotella kauppajärjestelyistä sekä EU:n että TTP:n (käytännössä USA) kanssa, on tasoittanut tietä sille, että sekä tullitasoista, kiintiöistä että muista kauppaa rajoittavista toimista on mahdollista käydä keskustelua. Japani on todennut sekä EU:lle että USA:lle, että kaikki taloudelliseen aktiviteettiin liittyvät asiat voidaan nostaa neuvottelupöydälle.

Japani liittyi USA:n ja EU:n rintamaan harvinaisiin maametalleihin liittyvässä WTO-kanteessa Kiinaa vastaan. Japanin teollisuus on täysin riippuvainen metallien tuonnista Kiinasta, joten kysymys on tärkeä. Toisaalta Japani kehittää korvaavia materiaaleja ja tekniikoita, jotta metallien kulutus olisi minimoitu.

Japani oli aktiivisesti edesauttamassa, että ACTA-sopimus saatiin neuvoteltua vuonna 2011. Virallinen

allekirjoitustilaisuus toteutettiin syksyllä 2011 ja EU ja 22 jäsenmaata allekirjoittivat sopimuksen Tokiossa alkuvuonna 2012. Sopimuksen ratifiointi on sittemmin ollut vastatuuleissa EU:ssa.

Suomea koskeva yksityiskohta on sosiaaliturvasopimusneuvottelujen virallinen aloittaminen syksyllä 2012. Sopimuksella pyritään välttämään kaksinkertainen sosiaalivakuuttaminen.

Yleisarvio

Japanin vuoden 2011 kolmoiskatastrofi ei syössyt maata talousahdinkoon vaan talous osoitti kestävyyttä ja toipui nopeasti. Japanin talouskehitykseen on vaikuttanut enemmän globaali taloustilanne ja kotimaisen kysynnän heilahtelut. Kansantalous on jälleen lievällä kasvu-uralla, minkä uskotaan jatkuvan myös lähivuosina. Toisaalta katastrofi ei yhdistänyt poliittista eliittiä rakenteellisten ongelmien ratkaisujen toimeenpanossa, vaan katastrofin jälkeen on palattu entisten haasteiden pariin. Yhteiskunnalliset haasteet ja niiden mukanaan tuoma kustannusten nousu aiheuttavat kysymyksiä talouden kestävyudessa pitkällä aikavälillä. Yhteiskunnan perusrakenteiden ongelmat säilyvät ja valtion talouden heikko kehitys jatkuu.

Vastapainona julkisen sektorin velanotolle yritysten ja yksityistalouksien varallisuus sekä yritysten edellytykset investoida ovat säilyneet. Ennätysvahvaksi kohonnut valuutta on haitannut vientiteollisuutta, mutta toisaalta tehnyt ulkomaisista investoinneista kannattavampia. Yritykset ovat kasvavasti aktiivisia

kolmansilla markkinoilla ja japanilaiset investointivirrat etsivät kotia Japanin ulkopuolelta.

Epävarmuutta lisää energian tuotantomallin tulevaisuus ja energian hintaan kohdistuvat nousupaineet. Kansantalouden tasolla energian tuonnin huomattava lisääntyminen on jo vaikuttanut kauppataaseeseen, joka on alijäämäinen ensimmäistä kertaa yli 30 vuoteen. Syyt eivät kuitenkaan ole rakenteellisia ainakaan vielä.

Japani on maailman kolmanneksi suurin talous ja merkittävä globaali toimija. Japanilaisten yritysten verkostot ovat erityisen tiiviit Aasiassa, mikä tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman yritysyhteistyöhön japanilaisten kanssa. Japani tarjoaa monia liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille yrityksille tutkimusyhteistyöstä ja investointien houkuttelusta alkaen kaikenkattavaan tavara- ja palvelukauppaan. Suomi näyttäytyy innovaatioiden, puhtaan ympäristön, laadun ja korkean koulutuksen maana, jolla on Japanissa hyvä maine.

ETELÄ-KOREA

**Kaisa Leidy*

Etelä-Korean talouskasvu heikkeni huomattavasti viime vuonna johtuen maailmantalouden epävarmuuden vientivetoiselle taloudelle asettamista haasteista. Tulevaisuuden kasvuennusteet ovat varovaisen optimistisia, mutta pitkällä tähtäimellä alhainen syntyvyys ja ikääntyvä väestö tulevat leikkaamaan talouskasvulta kärjen. Meneillään oleva supervaalivuosi ennakoi politiikan keskittymistä maan sisäisiin asioihin, kuten hyvinvointipanostuksiin, entistä enemmän. Etelä-Korea on Kiinan ja Japanin jälkeen Suomen kolmanneksi tärkein kauppakumppani Aasiassa ja maiden välinen kauppa on vilkastunut viime vuosina. Heinäkuussa 2011 voimaan astunut vapaakauppasopimus EU:n ja Etelä-Korean välillä helpottaa suomalaisyritysten markkinoillepääsyä ja toimintaedellytyksiä.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Maailmantalouden heilahteluille alttiin Etelä-Korean talous kasvoi vuonna 2011 3,6 prosenttia. Tämä on merkittävä pudotus edelliseen vuoteen verrattuna, jolloin kasvua oli 6,2 prosenttia vientiteollisuuden vahvan suorituksen ja hallituksen elvytystoimien johdosta. Kasvun hidastumista osattiin odottaa, mutta sen syvyys yllätti. Pääsyy kasvun hidastumiselle on päämarkkina-alueiden, Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Kiinan, ongelmat, jotka vaikuttivat negatiivisesti maan vientiin.

Vuoden 2012 varovainen kasvuennuste on 3,5 prosenttia. Suuri talouskasvun määräävä tekijä on Euroopan talouskriisin ja Yhdysvaltojen talousongelmien kehitys, sekä niiden vaikutus vientivetoisen Korean vientiin ja kulutukseen. Lisäksi ekonomistit ennakoivat tuloerojen kasvun, korkean öljyn hinnan ja kotitalouksien hälyttävän nopean velkaantumisen vaikuttavan talouskasvuun negatiivisesti lyhyellä tähtäimellä. Unohtaa ei voi myöskään Pohjois-Korean kehityksen mahdollista vaikutusta. Pidemmällä aikavälillä talouskasvun odotetaan hidastuvan pysyvästi alhaisen syntyvyyden ja nopeasti ikääntyvän väestön vuoksi. Inflaation odotetaan laskevan kuluvana vuonna 3,3 prosenttiin vuoden 2011 keskimääräisestä neljästä prosentista. Keskuspankin tavoite on inflaation pitäminen 2-4 prosentissa ja se on pitänyt ohjauskoron 3,25 prosentissa jo lähes vuoden.

Vuonna 2011 luotiin uusia työpaikkoja keskimäärin 400 000 kuukaudessa, mutta kuluvana vuonna mää-

rän odotetaan putoavan huomattavasti. Presidentti Lee Myung-bak on kehottanut suuryrityksiä lyhentämään työntekijöidensä työaikoja uusien työpaikkojen luomiseksi ja kulutuksen lisäämiseksi. Hallitusta on kritisoitu työpaikkojen luomisesta keski-ikäiselle ja vanhemmalle väestölle siinä missä nuoret kohtaavat huomattavia työllistymisvaikeuksia. Maan virallinen työttömyysaste oli vuonna 2011 3,4 prosenttia, mutta arvioiden mukaan todellinen työttömyysaste olisi tätä huomattavasti korkeampi.

Etelä-Korean taloudelle on tunnusomaista, että se nojaa poikkeuksellisen paljon vientikaupan varaan viennin osuuden ollessa noin 50 prosenttia maan bruttokansantuotteesta. Joulukuussa 2011 Koreasta tuli yhdeksäs maa maailmassa, jonka ulkomaankaupan arvo ylitti biljoona dollaria. Korean vienti kasvoi lähes 20 prosenttia vuonna 2011 ja oli arvoltaan ennätykselliset 557 miljardia dollaria. Neljäsosa viennistä suuntautui Kiinaan. Tuonti kasvoi 23 prosenttia ja sen arvo oli 524 miljardia dollaria. Lähes neljäsosa tuonnista tuli Lähi-idästä (kasvua 46 prosenttia), Kiinan osuus tuonnista oli lähes 17 prosenttia. Kauppatase oli 33,3 miljardia dollaria ylijäämäinen. Päävientituotteita olivat laivat, raakaöljytuotteet, puolijohteet sekä autot ja niiden osat. Tuonnin kasvu selittyi raaka-aineiden kysynnän ja öljyn hinnan nousulla.

Viennin kasvun odotetaan hidastuvan vuonna 2012 merkittävästi. Pääsyyt kasvun hidastumiselle ovat edellä mainittujen maailmantalouden epävarmuus-

**Kaisa Leidy toimii lähetystösihteerinä Suomen Soulin suurlähetystössä.*

tekijöiden lisäksi USA:n ja Japanin luottoluokitusten laskeminen, wonin vahvistuminen ja vientihintojen hidastunut nousu. Talouden suojaamiseksi valtiovarainministeriö käyttää vuosibudjetistaan etupainotteisesti 60 prosenttia ensimmäisten kuuden kuukauden aikana kansallisen kysynnän stimuloimiseen. Hallituksella ei kuitenkaan ole käytössään samanlaisia aggressiivisia keinoja kuin sillä oli 2008 talouskriisiin hoidossa.

Viennin kasvun merkittävästä hidastumisesta huolimatta Korean ulkomaankauppajärjestö KITA (Korea International Trade Association) arvioi kauppataaseen ylijäämän kasvavan 2 miljardilla dollarilla 35 miljardiin dollariin vuonna 2012. Syytä tähän on muun muassa se, että tuonnin kasvun odotetaan hidastuvan vientiä nopeammin, minkä lisäksi nouseviin talouksiin suuntautuvan viennin ennakoidaan pysyvän vahvana.

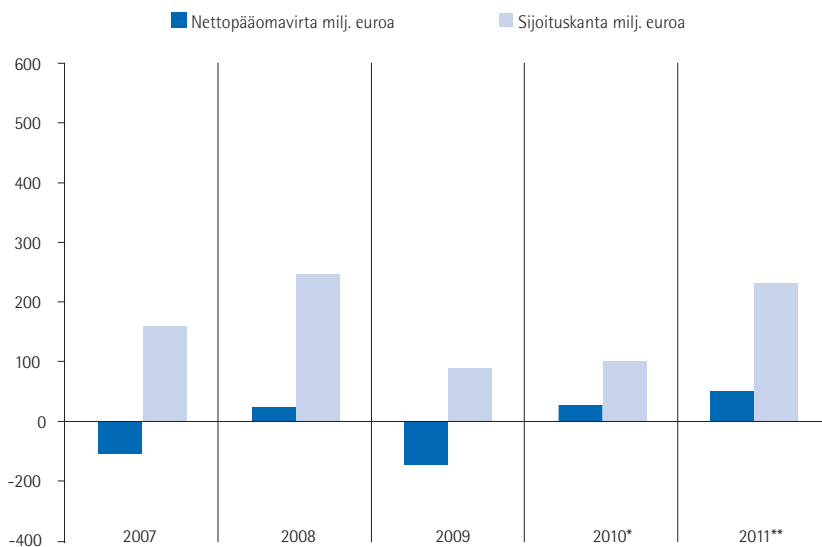
Etelä-Koreaan suuntautuvat suorat ulkomaiset investoinnit nousivat vuonna 2011 ennätyskorkealle 13,6 miljardiin dollariin. Kasvua edellisestä vuodesta oli 4,6 prosenttia. Yhdysvallat ja Japani säilyttivät asemansa suurimpina yksittäisinä investoijamaina ja eniten kasvoivat investoinnit Hong Kongista ja Saksasta. Sijoitukset Euroopan unionista kasvoivat huimat 57,4

prosenttia. Palvelusektorille kohdistuvat sijoitukset nousivat kaiken kaikkiaan 15,4 prosenttia ja tuotantosektorille kohdistuvat sijoitukset laskivat 15,1 prosenttia. Vuoden 2012 ensimmäisellä neljänneksellä investoinnit nousivat jopa 17 prosenttia suhteessa vuodentakaiseen. Summa on suurin sitten vuoden 2008 ensimmäisen neljänneksen. Pääosa noususta johtui Euroopasta ja Japanista tulleista, tuotantosektorille kohdistetuista investoinneista.

Suomen ja Etelä-Korean kahdenväliset taloussuhteet

Etelä-Korea on Kiinan ja Japanin jälkeen Suomen kolmanneksi tärkein kauppakumppani Aasiassa. Kauppavaihto on samaa suuruusluokkaa kuin Intian kanssa. Vuonna 2011 Suomen ja Etelä-Korean kahdenvälisen kaupan arvo oli lähes 1,2 miljardia euroa, tuonnin arvon ollessa hieman alle 600 miljoonaa euroa ja viennin 566 miljoonaa euroa. Kauppa oli pitkään selvästi alijäämäistä, mutta viime vuosina tilanne on tasoittunut. Vuonna 2011 Suomen vienti Etelä-Koreaan laski 15 prosenttia ja tuonti kasvoi 29 prosenttia. Vuoden 2012 ensimmäisten kahden kuukauden aikana maiden välinen kauppa oli edelleen jonkin verran alijäämäis-

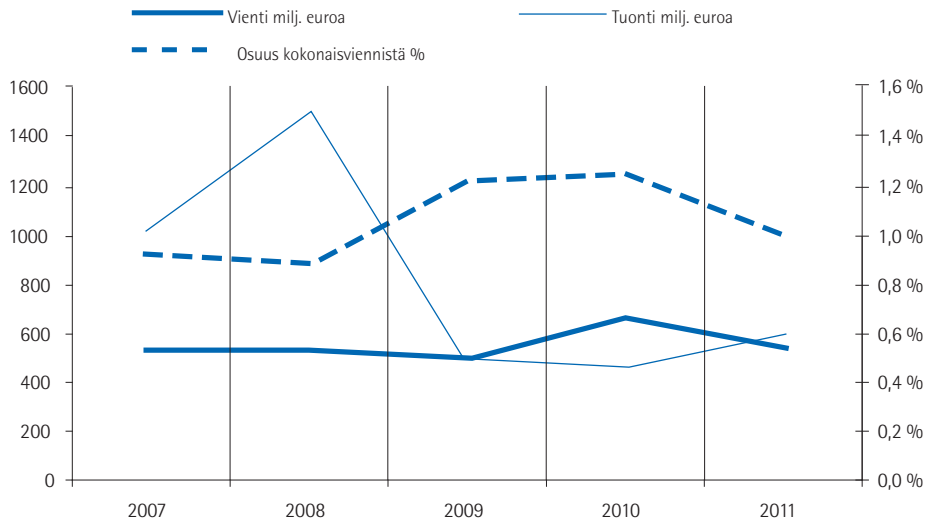
Suomesta Etelä-Koreaan tehdyt suorat sijoitukset, 2007-2011

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

Suomen ja Etelä-Korean välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

tä. Heinäkuun alussa 2011 voimaantullutta EU-Etelä-Korea -vapaakauppasopimusta suurempi merkitys maiden välisen kaupan kehitykselle lienee globaali taloustilanne. Suomen vienti koostuu pitkälti investointituotteista (koneet ja kuljetuslaitteet), joiden kysyntä on yleisesti laskenut. Viime vuodet ovat olleet myös globaalisti varsin poikkeuksellisia, eikä kauppavirtojen pysyvistä muutoksista voida vielä tehdä johtopäätöksiä.

Etelä-Korealla ja Suomella ei ole merkittävää kilpailevaa teollisuutta. Suomen päävientituotteita Etelä-Korean markkinoille ovat koneet ja laitteet, elektroniikka sekä metsäteollisuuden puu- ja paperituotteet. Potentiaalisia vientisektoreita ovat uusiutuvaan energiaan ja puhtaaseen teknologiaan liittyvät ratkaisut.

Suomalaisyrityksiä Koreassa toimii noin 40-50 ja kaikkiaan noin 200 yritystä on edustettuna maassa. Yksi Nokian suurimmista tuotantolaitoksista sijaitsee Koreassa ja Wärtsilän yhteisyritys Hyundain kanssa valmistaa moottoreita laivoihin.

Koreasta tuodaan Suomeen pääasiassa ajoneuvoja ja kulutuselektroniikkaa. Suorat ulkomaiset investoinnit molempiin suuntiin ovat pysytelleet varsin alhaisella tasolla. Suomesta tehtiin vuoden 2011 aikana investointeja Koreaan reilun 40 miljoonan euron edestä ja Suomeenkin Koreasta tulleet investoinnit ovat olleet korkeintaan muutamia kymmeniä miljoonia euroja vuodessa.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Vuosi 2012 on Koreassa sisäpoliittisesti merkittävä, koska vuoden aikana järjestetään sekä parlamentti- että presidentinvaalit. Toimikautensa loppupuolella olevaa presidentti Lee Myung-bakia on kritisoitu enenevässä määrin epäonnistumisesta maan talouspolitiikassa, koska hänen vaalilupauksensa 7 prosentin vuotuisesta talouskasvusta, 40 000 dollarin bruttokansantuotteesta per capita sekä Korean yltämisestä maailman seitsemänneksi suurimmaksi taloudeksi ei

ole toteutunut, vaan maailmantalouden epävarmuudessa Korean talouskasvu on jäänyt ennakoitua pienemmäksi. Tämä on tapahtunut siitä huolimatta, että Korea on tehnyt useita rahakkaita kauppia erityisesti Keski-Aasiassa ja liikehdintä vapaakauppasopimusrintamalla on ollut ennenäkemättömän vilkasta. EU-Korea -vapaakauppasopimus tuli voimaan 1.7.2011, Peru-Etelä-Korea -vapaakauppasopimus 1.8.2011 ja vuodesta 2007 vireillä ollut USA-Korea -vapaakaup-

pasopimus tuli voimaan 1.3.2012. Lisäksi Etelä-Korea ilmoitti aloittavansa vapaakauppasopimusneuvottelut Kiinan kanssa toukokuussa 2012. Kiinan, Japanin ja Etelä-Korean trilateraalisesta vapaakauppasopimuksesta on käyty keskusteluja ja sen mahdollisuuksia on tutkittu vuosia. Toukokuussa 2012 maat ilmoittivat neuvotteluvalmistelujen käynnistämisestä ja tavoitteesta aloittaa viralliset vapaakauppaneuvottelut vuoden loppuun mennessä. Sopimus näyttää lyhyellä aikavälillä kuitenkin epätodennäköiseltä suhteiden historiallisten painolastien sekä sensitiivisten sektoreiden kuten maataloustuotteiden pulmien vuoksi. Mailla on myös eriävät käsitykset siitä, millä kaikilla sektoreilla kauppa tulisi vapauttaa.

Tämän vuoden tammikuussa maan kauppatase oli alijäämäinen ensimmäistä kertaa neljään vuoteen, mikä aiheutti sisäpoliittista turbulenssia. Helmikuusta lähtien kauppatase on taas ollut ylijäämäinen ja suhtautuminen talouden kehitykseen on varovaisen optimistista. Maan talous on toipumassa kriisistä, mutta maailmantalouden tilanteen ennakoidaan aiheuttavan haasteita seuraavien viiden vuoden aikana. Yksityisestä kulutuksesta on kaavailtu Etelä-Korean talouskasvun pelastajaa, mutta ainakin toistaiseksi sen kasvu on ollut hidasta.

Presidentti Leen toimikautensa alussa lanseeraama vihreän kasvun strategia on säilyttänyt asemansa tärkeänä sisäpoliittisena teemana, samoin kuin väestön ikääntyminen, alhainen syntyvyys, koulutusjärjestelmä (mukaan lukien koulukiusaaminen) sekä korruptio. Korruptio taloudessa ja politiikassa on ollut Koreassa yksi yhteiskunnan suurimmista haasteista, koska talous ja politiikka ovat kietoutuneet hyvin läheisesti toisiinsa. Lahjukset ja muu korruptio kuuluvat valitettavasti edelleen maan poliittisen eliitin toimintaan ja suhteisiin, ja useat johtohenkilöt, mukaan lukien presidentti Leen lähipiiri, ovat joutuneet erityisesti toimikausiensa päätyttyä puolustautumaan korruptiosyytöksiä vastaan. Transparency International asetti Korean korruptioindeksissään sijalle 43 yhteensä 183 maan joukossa vuonna 2011.

Huhtikuun parlamenttivaaleissa johtaviksi teemoiksi nousivat erityisesti hyvinvointiyhteiskunta, verotus,

budjetti ja vapaakauppasopimukset. Sosiaalisen integraation jälkeensä jääneisyys, tuloerojen kasvu ja keskiluokan kutistuminen aiheuttavat huolta erityisesti tilanteesta, jossa maan talouskasvu on vähentynyt puoleen entisestä. Vastakkain olleet pääpuolueet lupasivat kilvan parannuksia hyvinvointiohjelmiin, mutta epäselväksi jäi mistä varat niihin otetaan. Vaaleissa konservatiivinen ja lupauksissaan maltillisempi Saenuri-puolue onnistui säilyttämään valtapuolueen asemansa, joten dramaattisia poliittisia suunnanmuutoksia tuskin on luvassa.

Korean perustuslain mukaan presidentti johtaa myös sisäpolitiikkaa, ja koska presidentin ei ole mahdollista saada jatkokautta, tuovat joulukuussa pidettävät presidentinvaalit mukanaan sisäpolitiikan johtajan vaihdoksen. Joka tapauksessa näyttää selvältä, että tuleva presidentti keskittyy politiikassaan entistä enemmän sosiaalisen hyvinvoinnin kasvattamiseen, mikä voi olla pois talouspoliittisilta uudistuksilta ja avauksilta.

Niemimaan poliittinen tilanne

Korean niemimaan tilanne on Etelä-Korean ulkopoliitikassa keskeinen kysymys. Niemimaan kahdenväliset suhteet ovat viime vuosina kulkeneet vakavasta kriisistä toiseen sen jälkeen kun presidentti Lee luopui toimikautensa alussa niin kutsutusta päivänpaistepoliitikasta. Hänen edeltäjänsä aikaansaama vuoropuhelu on poikki ja Pohjois-Korea on aika ajoin eskaloinut tilannetta provokatiivisilla toimilla.

Kim Jong-ilin kuoleman käynnistämä vallansiirto hänen pojalleen Kim Jong-unille näyttää sujuneen rauhallisesti, ja lukuun ottamatta Pohjoisen perustajansa Kim Il-sungin syntymän satavuotisjuhlallisuuksien yhteydessä tekemää ohjuskoea, tilanne niemimaalla on pysynyt vakaana. Korean niemimaan ydinaseettomuuteen tähtäävän kuusikantaneuvotteluprosessin jatko näyttää kuitenkin epätodennäköiseltä lähitulevaisuudessa. Yhdysvallat nimittäin pettyi Pohjois-Korean toimiin sen tehtyä ohjuskokeen huolimatta Yhdysvaltojen kanssa helmikuussa 2012 tehdystä sopimuksesta, jossa Pohjois-Korea lupasi pidättyä ohjus- ja ydinkokeista ruoka-apua vastaan.

Sääntely-ympäristön kehitys

Monenkeskisestä sopimisesta kahdenvälisiin sopimusjärjestelyihin

Etelä-Korea on perinteisesti ollut multilateraalisen kansainvälisen kauppajärjestelmän puolustaja, ja Suomi ja Etelä-Korea ovat pitkälti samoilla linjoilla Maailman kauppajärjestön WTO:n parhaillaan käynnissä olevan kauppaneuvottelukierroksen (DDA) neuvottelukysymyksistä. WTO:n Dohan neuvottelukierroksen takkuilu on kuitenkin saanut Etelä-Korean muuttamaan kauppapoliittista strategiaansa siten, että se pyrkii kahdenvälisillä vapaakauppasopimuksilla takaamaan vientivetoisen taloutensa kilpailuasemaa. Nykyhallinto uskoo merkittävien kauppakumppanimaiden kanssa solmittujen vapaakauppasopimusten myötä vaikuttavan rakenneuudistusten aikaansaamiseen ja nopeuttavan talousrakenteen sopeutumista avoimen markkinatalouden sääntöihin.

Etelä-Korealla on voimassa olevat vapaakauppasopimukset Chilen, Singaporen, Perun, Yhdysvaltojen, Euroopan unionin, EFTA:n ja ASEAN:n (lukuun ottamatta Thaimaata) kanssa. Lisäksi Etelä-Korea allekirjoitti kokonaisvaltaisen talouskumppanuussopimuksen (Comprehensive Economic Partnership Agreement, CEPA) Intian kanssa vuonna 2009. Neuvottelut vapaakauppasopimuksesta Turkin kanssa saatiin päätökseen maaliskuussa 2012. Vapaakauppasopimusneuvottelut Kanadan, Meksikon, GCC:n (Gulf Cooperation Council), Australian, Uuden-Seelannin ja Kolumbian kanssa ovat parhaillaan käynnissä. Kiinan kanssa Etelä-Korea aloitti vapaakauppaneuvottelut keväällä 2012 ja niistä odotetaan vaikeita.

EU:n ja Etelä-Korean välinen vapaakauppasopimus tuli voimaan 1.7.2011, jolloin alkoi sen väliaikainen soveltaminen. Sopimus on luonteeltaan sekasopimus, joka sisältää sekä unionin että kansalliseen toimivaltaan kuuluvia määräyksiä. Sopimus tulee lopullisesti voimaan vasta sen jälkeen, kun kansalliset voimaansaattamistoimet on tehty. Vapaakauppasopimus on kattavin EU:n tähän asti neuvottelemista vapaakauppasopimuksista. Osapuolet sitoutuvat poistamaan tariffit 97 prosentista osapuolten välisestä kaupasta viiden vuoden siirtymäajan kuluessa, ja tavoitteena on asteittainen, vastavuoroinen ja täysin WTO-säännösten mukainen kaupan vapauttaminen olennaisin osin kaikessa tavara- ja palvelukaupassa.

Vapaakauppasopimuksen kokonaisarvoksi on arvioitu noin 19 miljardia euroa ja se antaa EU-maiden yrityksille todellisen kilpailuedun tilanteessa, jossa vienti EU:sta Koreaan on kasvanut viime vuosina merkittävästi. EU:n ja Etelä-Korean kauppa oli arvoltaan yli 68 miljardia euroa vuonna 2011, ja Etelä-Korea on EU:n kymmeneksi suurin kauppakumppani siinä missä EU on Etelä-Korean neljänneksi suurin vientikohde heti Kiinan, Japanin ja Yhdysvaltojen jälkeen. Vapaakauppasopimuksen uskotaan edistävän Etelä-Korean liiketoimintaympäristön avoimuutta ja vaikuttavan myönteisesti EU-yritysten markkinoillepääsyyn ja toimintaedellytyksiin.

Vapaakauppasopimuksen pitkän aikavälin vaikutuksia maiden talouksille ja kaupalle on vaikea arvioida. Viime kädessä on yrityksistä kiinni, miten ne hyödyntävät nyt tehdyt avaukset markkinoillepääsyyn. Vapaakauppasopimuksen ensimmäisiä vaikutuksia voidaan kuitenkin jo arvioida kauppatilastojen perusteella. Välittömästi sopimuksen voimaantulon jälkeen, vuoden 2011 jälkimmäisellä puoliskolla, EU-alueen vienti Koreaan kasvoi 20 prosenttia, kun taas tuonti Koreasta laski 8 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan aikaan verrattuna. Ensimmäisen kuuden kuukauden aikana lähes 66 prosenttia Korean vientiyrityksistä ja yli 47 prosenttia EU-vientiyrityksistä käytti vapaakauppasopimusta hyväkseen. Määrät ovat erittäin hyvät verrattuna keskimääräiseen vapaakauppasopimusten käytöstäasteeseen Aasiassa, joka on 28 prosenttia.

Etelä-Korea on haastava markkina

Etelä-Korean markkinoille pääseminen on ollut kansainvälisesti verrattuna vaikeaa johtuen tariffien lisäksi kansainvälisesti poikkeavista standardeista. Lisäksi viranomaiset soveltavat lainsäädäntöä eri tavoin. Myös henkisen omaisuuden suoja on ollut puutteellista. Korea on kuitenkin voimakkaasti kasvavana, 50 miljoonan kuluttajan taloutena houkutteleva markkina. EU-Etelä-Korea -vapaakauppasopimus edesauttaa merkittävästi EU-alueen yritysten markkinoillepääsyä ja kilpailukykyä. Tullitariffien liberalisoinnin lisäksi olennaista EU:n ja erityisesti Suomen kannalta on muihin kaupanesteisiin pureutuminen sekä palvelukaupan vapauttaminen. Korea on sitoutunut puuttamaan ongelmakohtiin, minkä lisäksi haasteena on käytännön ajattelu- ja toimintatapojen muutos.

Mielipidekyselyjen mukaan ulkomaiset investoijat näkevät Etelä-Korean vaikeana investointikohteena johtuen erityisesti työmarkkinaosapuolten vaikeasta suhteesta. Sijoittajien asenteeseen vaikuttavat lisäksi joustamaton työläinsäädäntö, joka vaikeuttaa yritysten uudelleenjärjestelyä, hallinnon läpinäkyvyyttä, tömyys sekä viranomaisten ajoittain valikoiva lakien, säännösten ja sopimusten tulkinta.

Presidentti Lee Myung-bak ja hänen hallituksensa ovat avoimen talouden ja vähemmän säännöstelyn puolestapuhujina sitoutuneet puuttumaan liike- ja sijoitustoimintaa vaikeuttaviin ongelmakohtiin ja ovat pyrkineet toteuttamaan lukuisia uudistuksia liike- ja sijoitustoimintaa rasittavan sääntelyn vähentämiseksi.

Yleisarvio

Etelä-Korean talouskasvu hidastui huomattavasti vuonna 2011 ja kuluva vuoden kasvuennusteet liikkuvat varovaisessa 3,5 prosentin kasvussa. Maailmantalouden epävarmuustekijöiden vuoksi vähenevän viennin pelastajaksi kaavailaan kotimaisen kulutuksen kasvua, jota hallitus pyrkii stimuloimaan. Toisella puolella vaakakupissa painaa kuitenkin kotitalouksien hälyttävä velkaantuminen. Kansalaistensa luottamuksen menettäneellä, suurta talouskasvua lupailleella presidentti Leellä tulee olemaan runsaasti haasteita etsiessään keinoja kiihdyttää voimakkaaseen kasvuun tottuneen maan talouskasvua ja hillitä inflaatiota, samalla kun parlamentin pääpuolueet vaativat enemmän panostuksia sosiaali- ja hyvinvointipalveluihin.

EU:n ja Etelä-Korean välinen vapaakauppasopimus tuli voimaan heinäkuussa 2011, ja sen ennakoidaan vaikuttavan myönteisesti Suomen ja Etelä-Korean väliseen kaupankäyntiin jatkossa. Riippuu paljon kuitenkin yrityksistä itsestään miten paljon ne hyödyntävät vapaakauppasopimusta markkinoillepääsyssä. Vapaakauppasopimuksen alku on ollut lupaava ja täyden hyödyn saaminen edellyttää myös aktiivista tiedottamista yrityksiin päin.

Etelä-Korea 50 miljoonan asukkaan kotimarkkinoineen tarjoaa huomattavaa kaupallista potentiaalia

suomalaisille yrityksille. Erityisesti vihreä teknologia ja koulutus ovat aloja, joihin Koreassa riittää kiinnostusta. Ruotsi ja Tanska ovat olleet vihreässä teknologiassa hyvin aktiivisia, mutta Suomi maana ei ole juuri profiloitunut alueella, joka on Korean oman teollisuuden nouseva lippulaiva. Yksittäisistä yrityksistä Foster Wheeler on toimittamassa suomalaisteknologialla toimivan, maailman suurimman biovoimalan Koreaan. Koulutussektorilla näkyy lähinnä amerikkalaisia, australialaisia ja brittiläisiä toimijoita. Koulutuksen edelläkävijämaana Suomesta ollaan Korean yhteiskunnallisessa keskustelussa elävästi kiinnostuneita, mutta tarjottavia tuotteita ei juuri ole ollut.

Etelä-Korea on markkinoillepääsyn kannalta perinteisesti mielletty haastavaksi markkina-alueeksi ulkomaisten yritysten keskuudessa suhteellisen korkeiden tullien ja erityisesti lukuisien tariffien ulkopuolisten esteiden vuoksi. Vapaakauppasopimuksen poistaessa asteittain valtaosan tullimaksuista ja hallituksen pyrkien uudistamaan liike- ja sijoitustoimintaa rasittavaa sääntelyä, on tähän kuitenkin odotettavissa parannuksia. Sääntelyä suurempana haasteena talouden avoimuuden lisäämiselle säilynee kuitenkin edelleen muutoksen aikaansaaminen syvälle juurtuneessa ajattelutavassa, jossa ulkomaisten yritysten markkinoille-tulon nähdään koituvan paikallisten vahingoksi.

Osaksi maailmantalouden epävakaaista kehityksestä johtuen Intian talouskasvu on hidastunut, joskin hallitus katsoo talouskasvun notkahduksen aallonpohjan olevan taas ohitettu. Kaupallistaloudelliset suhteet Suomen ja Intian välillä kehittyvät myönteisesti. Intia tarjoaa myös suomalaisyrityksille runsaasti liiketoimintamahdollisuuksia. Liberalisaatiokehityksestään huolimatta Intia on liiketoimintaympäristönä edelleen verrattain rajoittava ja haasteellinen. Intian talouden uudistuslinjan jatkumisen suhteen on nähtävissä epävarmuustekijöitä.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Voimakas talouskasvu jatkuu hillitympänä

Intian talouden kasvuvauhti hidastui vuoden 2011 aikana. Maaliskuun 2012 lopussa päättyneen budjettivuoden aikana bruttokansantuote kasvoi vajaat seitsemän prosenttia, kun vuotta aiemmin annettu budjettiesitys perustui yhdeksän prosentin kasvulle. Taustalla olivat erityisesti teollisuustuotannon ja yksityisten investointien kehityksen heikentyminen sekä korkealla pysynyt inflaatio. Kehittyneen maailman talouksien epävarmuudet ovat olleet lisähidaste. Hallituksen mukaan talouskasvun notkahduksen aallonpohja on nyt taas kuitenkin ohitettu, ja 1.4.2012 alkaneen budjettivuoden aikana odotetaan päästävän 7,6 prosentin bruttokansantuotteen kasvuun. Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston ennusteet ovat jonkin verran hillitympiä. Intian talouden pelastus on valtava kotimarkkina.

Talouden keskeisiä haasteita ovat pitkään kaksinumeroisena pysyneen inflaation taltuttaminen, valtiontalouden tasapainottaminen sekä infrastruktuurin parantaminen. Vuoteen 2012 tultaessa inflaatiovauhti on selkeästi hidastunut. Vuoden 2010 maaliskuusta alkanut Intian keskuspankin (Reserve Bank of India, RBI) koronnostojen sarja päättyi lokakuussa 2011. RBI on ilmaissut rahapolitiikassa kiinnitettävän jatkossa huomiota inflaation hillinnän lisäksi myös talouskasvun tukemiseen. RBI laski ohjaukorkoaan ensimmäistä kertaa reiluun kahteen vuoteen huhtikuussa 2012. Valtiontaloutta pyritään tasapainottamaan sekä valtionapueriä vähentämällä että verotuloja lisäämällä. Infrastruktuurikehitystä tuetaan eri infrasektorei-

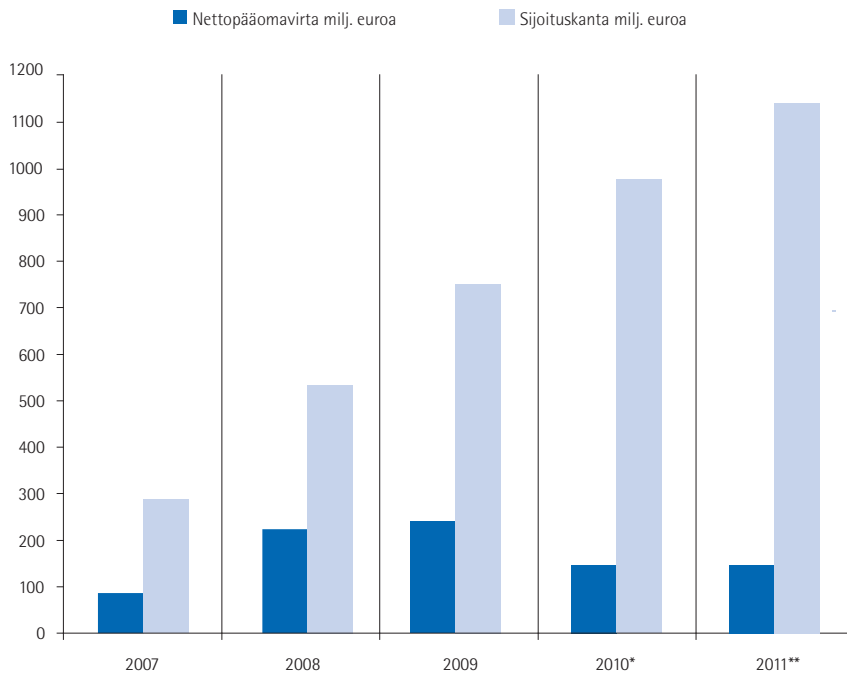
den budjettiallokaatioita lisäämällä ja PPP-toimintaa (public private partnerships) kannustamalla. Ulkomaisen pankkirahoituksen saamista muun muassa voimantuotantoon ja tierakentamiseen helpotetaan. Huonossa kunnossa olevan infrastruktuurin on arvioitu merkitsevän Intian bruttokansantuotteessa jopa kahden prosenttiyksikön menetystä.

Ulkomaankaupan samoin kuin ulkomaisten suorien investointien kasvu jatkui voimakkaana vuoden 2011 aikana mutta on ollut kehittyneen maailman talouksien epävarmuuksien vuoksi hidastumaan päin loppuvuodesta 2011 lähtien. Intian nousussa oleva rooli maailmankaupassa on edelleen rajallinen palvelukauppaa lukuun ottamatta. Palvelukaupan ylijäämäisyys kompensoi tavarakaupan kroonisluonteista alijäämäisyyttä. Hallituksen tavoitteena on kaksinkertaistaa viennin arvo vuoteen 2014 mennessä ja Intian osuus maailmankaupassa vuoteen 2020 mennessä. Tätä silmällä pitäen Intia pyrkii monipuolistamaan vientimarkkinoitaan ja vientituotteitaan. Kotimarkkinoiden merkityksestä huolimatta Intia on yhä tiiviimmin integroitumassa maailmantalouteen ja sen ulkomaankaupan osuus bruttokansantuotteessa on kasvussa.

Suomen ja Intian kahdenväliset taloussuhteet kasvu-uralla

Suomen ja Intian välinen kauppa on kasvanut voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta on edelleen potentiaaliinsa nähden vaatimatonta. Intian osuus kokonaisviennistämme ja -tuonnistamme on reilun prosentin tietämissä. Viennin kasvu jatkui vuon-

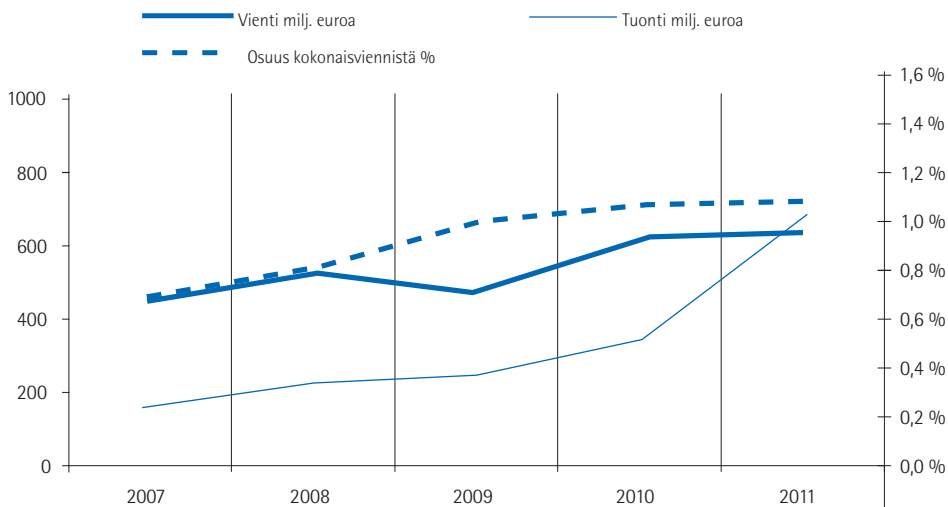
Suomesta Intiaan tehdyt suorat sijoitukset, 2007-2011

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakkoarvio

Suomen ja Intian välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

na 2011 edellisvuotta selkeästi hillitympänä. Tärkeimpiä vientituotteitamme ovat erilaiset voimakoneet, teollisuuden tarvitsemat koneet ja laitteet, sähkökoneet ja -laitteet, metsäteollisuuden tuotteet sekä teräs. Intian tuontimme arvo lähes kaksinkertaistui vuonna 2011 edellisvuodesta. Intiasta tuodaan Suomeen eniten öljyteollisuuden tuotteita, vaatteita sekä tekstiili- ja nahkatuotteita. Kauppavaihto kokonaisuudessaan Intian kanssa vuonna 2011 oli lähes 1,3 miljardia euroa ja on nyt Suomelle niukasti alijäämäinen.

Intian ja Suomen väliset suorat sijoitukset ovat vielä verrattain matalalla tasolla. Sijoitukset Suomesta Intiaan ovat olleet parina viime vuonna noin 150 miljoo-

naa euroa vuodessa. Suomalaisijoitusten kokonaismäärä Intiassa on kumulatiivisesti noin 1,1 miljardia euroa. Intiaan on etabloitunut reilut 100 suomalaista yritystä, minkä lisäksi paikallisten yhteistyöjärjestelyjen kautta kauppaa intialaisyritysten kanssa harjoittaa satakunta suomalaisyritystä. Suomalaisyritysten määrä Intiassa on kasvanut nopeasti viime vuosikymmenen toiselta puoliskolta lähtien, ja ne ovat keskittyneet maantieteellisesti Bangaloren, Chennain ja Mumbain ympäristöön sekä Delhin alueelle. Ne työllistävät arviolta 30 000 työntekijää ja epäsuorasti huomattavasti enemmän. Suomessa toimii lähinnä yrityskauppojen myötä reilusti toistakymmentä intialaisyritystä. Intialaisijoitukset Suomeen ovat lisääntymässä.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Vellova sisäpolitiikka ja Intian vahvistuva kansainvälispoliittinen asema

Vuodesta 2009 lähtien toisella perättäisellä kaudellaan Intiaa liittovaltiotasolla hallitsevan, Kongressipuolueen johtaman UPA (United Progressive Alliance) -hallituskoalition asemaa ovat viime vuosina heikentäneet useammatkin laajat korruptioskandaalit. Hallitus ei ole kyennyt osoittamaan tarvittavaa päättäväisyyttä ja johtajuutta korruption kitkemisessä eikä myöskään talouspolitiikassaan, ja oppositio on politikoinnillaan onnistunut estämään normaalin lainsäädäntötyön etenemisen liittovaltioparlamentissa. Oppositio on tästä voimannäytystä huolimatta edelleen hajanainen, ja alueelliseen kannatuspohjaan nojaavien puolueiden esiinmarssi on muuttamassa Intian sisäpoliittista kenttää.

Vuoden 2011 aikana hallitusta haastoi opposition lisäksi myös kansanliikkeeksi kehittynyt kampanja korruptiota vastaan ja kansalaisoikeuksien puolesta kansalaisaktivisti Anna Hazaren johdolla. Hazaren näkyvyys on sittemmin heikentynyt, mutta pidemmän aikavälin kysymys on, minkälaisia jatkoaskeleita korruptionvastaisessa ja kansalaisoikeuksia peräänkulluttavassa kampanjoinnissa jatkossa otetaan. Keskiluokka on joka tapauksessa saanut äänensä kuuluviin ja jatkaa hyvään hallintoon tähtäävän muutoksen vaatimista.

Alkuvuodesta 2012 pidetyissä viisissä osavaltio- ja liittovaltioparlamenttivaaleissa Kongressipuolue menetti asemiaan, mikä on ollut omiaan heikentämään edelleen UPA-koalition asemaa liittovaltiotasolla. Erityisesti Kong-

ressipuolueen johtajan Sonia Gandhin oletetun manttelinperijän ja pojan Rahul Gandhin epäonnistuminen vaalikampanjassaan 200-miljoonaisessa Uttar Pradeshin osavaltiossa on himmentänyt Rahul Gandhin asemaa Intian politiikan nousevana tähdenä vuonna 2014 pidettäviä seuraavia säännönmukaisia liittovaltiotason parlamenttivaaleja ajatellen. UPA-koalition heikentynyt asema on merkinnyt, ettei ole oletettavaa, että hallituskoalitio saisi jäljellä olevalla kaudellaan läpi tavoittelemiaan merkittäviä talouspoliittisia uudistuksia.

Intian talouden kehitys on merkinnyt myös maan kansainvälispoliittisen painoarvon nousua. Intia on mukana G20 -ryhmässä, pyrkii YK:n turvallisuusneuvoston pysyväksi jäseneksi ja on aktiivinen jäsen erilaisissa alueellisissa ryhmittymissä. Intia on sopinut laajoista yhteistyöohjelmista, niin sanotuista strategisista kumppanuuksista, muiden merkittävien toimijoiden kanssa. EU:n ja Intian välinen strateginen kumppanuus kattaa poliittisen vuoropuhelun, kaupallistaloudellisen yhteistyön ja kehitysyhteistyön sekä erityyppiset kansalaisyhteiskuntakontaktit.

Intian ja Yhdysvaltojen suhteet ovat vahvistumassa. Maiden strategisen kumppanuuden keskeisiä elementtejä ovat terrorismin vastainen taistelu, yhteiset alueelliset turvallisuusedut ja siviiliydinenergia-alan yhteistyö. Venäjällä ja Intialla on jo Neuvostoliiton ajoista periytyvät läheiset suhteet, jotka tätä nykyä painottuvat lähinnä kauppaan ja teknologiyhteistyöhön. Kiinan ja Intian väliset kaupallistaloudelliset suhteet ovat voimakkaassa kehitysvaiheessa ja maat tekevät yhteistyötä useilla monenvälisillä foorumeilla.

Kolikon kääntöpuolena maat käyvät kilpailua vaikutusvallasta sekä Aasian alueella että maailmanlaajuisesti. Afrikkaan Intialla on perinteisesti hyvät ja läheiset suhteet sekä siellä asuvien intialaisyhteisöjen vuoksi että sitoutumattomien maiden liikkeen puitteissa. Nyt Intia panostaa taloudellisen yhteistyön kehittämiseen tämän maanosan kanssa muun muassa raaka-aine- ja energiatarpeensa tyydyttämiseksi.

Intia on Etelä-Aasian suurvalta. Sen suhteet Pakistaniin ovat olleet ongelmalliset alkaen aseellisista yhteenotoista vuosien kuluessa. Maiden välillä on ollut

vuodesta 2004 lähtien käynnissä rauhanprosessi, jonka tarkoituksena on ollut sopia auki olevat kysymykset ja lisätä maiden välistä luottamusta ja yhteistyötä. Prosessi on kokenut takaiskuja, mutta Intian hallitus pitää tärkeänä suhteiden normalisointia, jolla olisi merkitystä koko Etelä-Aasian kehityksen kannalta. Maiden väliset kauppasuhteet ovat asteittain normalisoitumassa Pakistanin hallituksen käynnistettyä vuoden 2011 lopulla prosessin MFN-periaatteen (Most Favoured Nation) toimeenpanemiseksi kaupassaan Intian kanssa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Into kahdenvälisiin ja alueellisiin vapaakauppajärjestelyihin

Intia korostaa monenkeskisen, tasavertaisen ja sääntöihin pohjautuvan kauppajärjestelmän tärkeyttä ja Maailman kauppajärjestön (WTO) roolia järjestelmän ylläpitäjänä ja kehittäjänä. Käynnissä olevissa WTO-neuvotteluissa Intian keskeiset intressit ovat liittyneet suuren maatalousväestönsä etujen turvaamiseen, palvelukaupan vapauttamiseen sekä tiettyjen teollisuustuotteidensa markkinoillepääsyn parantamiseen. Kehityksena Intia korostaa kehitysmaiden erityistarpeiden huomioimista.

WTO-neuvottelujen hitaan etenemisen myötä Intia on viimeisen reilun puolen vuosikymmenen aikana panostanut enenevässä määrin kattavien kahdenvälisen ja alueellisten vapaakauppajärjestelyjen solmimiseen ensin muiden Aasian maiden, mutta sittemmin myös muiden maanosien maiden kanssa. Useat näistä neuvotteluista ovat venyneet johtuen kotimaisen teollisuuden vastustuksesta sekä neuvotteluosapuolten kesken vaikeasti ratkaistavissa olevista kysymyksistä liittyen esimerkiksi herkkien tuotteiden listoihin, alku-peräsääntöihin ja henkisen omaisuuden suojaan.

Tätä nykyä Intialla on solmittuina ja voimaan astuneina vapaakauppa- tai etuissuusjärjestelyjä Singaporen, Etelä-Korean, ASEAN:n (Association of South East Asian Nations), Japanin, Malesian, Sri Lankan, Nepalín, Bhutanin, Chilen, Mercosurin ja Afganistanin kanssa. Lisäksi Intia on mukana Etelä-Aasian vapaakauppa-alueessa (South Asian Free Trade Area, SAFTA) sekä APTA:ssa (Asia-Pacific Trade Agreement). Singaporen kanssa solmittu, elokuussa 2005 voimaanastunut sopimus oli ensimmäinen Intian solmima laaja-alainen

talousyhteistyösopimus. ASEAN:n kanssa solmitun, tammikuussa 2010 voimaanastuneen sopimuksen täydennykseksi osapuolet neuvottelevat parhaillaan palveluiden ja investointien lisäämisestä sopimuksen kanteeseen. Sama prosessi on käynnissä SAFTA:n piirissä. Kiina liittyi APTA:an huhtikuussa 2011, minkä myötä sopimuksesta tuli markkinapotentiaalilla mitattuna maailman laajin alueellinen kauppasopimus jäsenvaltioiden yhteenlasketun väestön ollessa yli 2,5 miljardia ihmistä.

Intia käy parhaillaan neuvotteluja vapaakauppa- tai etuissuusjärjestelyistä EU:n, EFTA:n, Australian, Thaimaan, Indonesian, Kanadan, SACU:n (Southern African Customs Union), Uuden-Seelannin, Persianlahden yhteistyöneuvoston ja Mauritiuksen kanssa. Lisäksi neuvotteluja käydään BIMSTEC:n (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation) piirissä vuonna 2004 allekirjoitetun puitesopimuksen pohjalta. EU:n ja Intian väliset vapaakauppasopimusneuvottelut aloitettiin kesäkuussa 2007. Tavoitteena on kattava, osapuolten WTO-sitoumuksia pidemmälle menevä sopimus. Helmikuussa 2012 New Delhissä pidetyssä EU-Intia -huippukokouksessa todettiin neuvotteluissa saavutettu edistys sekä molempien osapuolten pyrkimys saattaa neuvottelut päätökseen mahdollisimman pikaisesti. EU:n johtoasema Intian markkinoilla on viime vuosina kuitistunut erityisesti Kiinan osuuden kasvaessa.

Intiassa ovat harkinnan alla vapaakauppajärjestelyt Kiinan, Yhdysvaltojen, Bangladeshin, Turkin, Venäjän ja Israelin kanssa sekä IBSA:n (Intia, Brasilia, Etelä-Afrikka) puitteissa. Intia on tähän mennessä torjunut Kiinan ehdotukset vapaakauppasopimusneuvotteluista viitaten maiden välisen kaupan epätasapainoon

Kiinan hyväksi. Amerikkalaiset ovat puolestaan torjuneet Intian ehdotukset vapaakauppasopimusneuvotteluista. Bangladesh on toivonut erillisen vapaakauppasopimuksen solmimista Intian kanssa Intian kauppansa suuren alijäämän kaventamiseksi. Intian etuisuusjärjestelyn Mercosurin kanssa ja tulevan vapaakauppajärjestelyn eteläisen Afrikan tulliunionin kanssa nähdään muodostavan perustan IBSA-vapaakauppasopimukselle (Intia, Brasilia, Etelä-Afrikka) tulevaisuudessa.

Vähittäistä avautumista

Kauppaa ja investointeja koskevaa sääntely-ympäristöä Intiassa leimaavat keskenään osittain ristiriitaiset signaalit. Yhtäältä hallitus ajaa erilaisin vapaakauppajärjestelyin liiketoimintaympäristön vapauttamista ja pohtii keinoja ulkomaisten investointien houkuttelemiseksi rahoittamaan maan voimakasta kehitysvaihetta. Toisaalta sisäpoliittinen kuuhunta saa aikaan sen, että suunnitellut liberalisointitoimet juuttuvat usein moninaisiin konsultaatioprosesseihin. Alueelliset erot liiketoimintaympäristössä ovat suuria ja kokonaisuudessaan Intia on markkinana edelleen verrattain rajoittava. Tämänhetkinen kehitys onkin jossain määrin huolestuttavaa erilaisten kotimaisuusvaatimusten lisääntyessä eri sektoreilla, minkä voidaan katsoa jo uhkaavan talouden uudistuslinjaa.

Sekä maatalous- että teollisuustuotteissa Intialla on käytössään huipputulleja ja sen sitomat tullitasot ovat valtaosin vielä sovellettuja tulleja huomattavasti korkeammat. Intian tullijärjestelmä on hyvin monimutkainen ja sovellettuja tulleja saatetaan muuttaa tapauskohtaisesti valtiovarainministeriön ilmoitusmenettelyllä. 1.4.2012 alkaneen budjettivuoden budjettiesitykseen sisältyy edellisvuoden tavoin lukuisia tulli- ja veromuutoksia, joilla pyritään tukemaan lisäarvoa tuottavan kotimaisen maatalous- ja teollisuustuotannon kehittymistä ja infrastruktuurirakentamista sekä suojaamaan kotimaista teollisuutta muun muassa alentamalla tiettyjen maatalouskoneiden ja niiden osien, kaivosteollisuuden laitteiden sekä sähkö- ja hybridiautojen tulleja. Lannoitusvälineistö, sähköntuotannossa käytetyt tietyt polttoaineet, tie- ja tunnelirakentamisessa tarvittavat tietyt erityisvälineet sekä muun muassa aurinkoenergiatuotannossa käytettävät laitteet vapautetaan tullimaksuista. Suurissa voimalaitoshankkeissa tarvittavan kaluston tullikohtelua kiristetään. Moottoritolavuudeltaan suurien autojen valmisteveroa nostetaan ja kalliimpien ulkomaisten autojen sekä tiettyjen terästuotteiden tuontitullia korotetaan.

Intian talouden eri sektoreilla on lukuisia kaupanesteitä kuten määrällisiä rajoituksia, pakollista tuontilisensointia sekä monimutkaisia pakollisia testaus- ja sertifiointimenettelyjä. Intian soveltamat terveys- ja kasvinuojelumääräykset eivät monelta osin perustu tieteeseen ja kansainvälisiin standardeihin ja ne haittaavat esimerkiksi kanan- ja sianlihan, vihannesten, hedelmien sekä puutavaroiden kauppaa. Intia on myös polkumyyntitoimien kasvava käyttäjä.

Intian hallitus hyväksyi lokakuun 2011 lopulla uuden teollisuuspoliittisen linjauksen (National Manufacturing Policy), jolla tähdätään teollisen infrastruktuurin ja liiketoimintaympäristön parantamiseen, teollisuuden arvonlisäyksen kasvattamiseen ja teollisten hankintaketjujen tehostamiseen sekä kannustetaan investointeihin työvoiman ja puhtaiden teknologioiden kehittämiseksi. Linjaus perustuu julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien kehittämiselle. Yksi linjauksen keskeinen väline on perustaa kansallisia investointi- ja teollisuusalueita, joissa olevat yritykset nauttivat erilaisista yritystoimintaa helpottavista tukitoimista. Yksi keskeinen väline valmistusteollisuuden kasvun edistämiseksi on perustaa erityisiä kansallisia investointi- ja teollisuustuotantoalueita, joissa annetaan muun muassa verohelpotuksia. Linjauksen myötä tavoitellaan valmistusteollisuuden bruttokansantuotetuoteisuuden nostamista tämänhetkisestä 16 prosentista 25 prosenttiin ja 100 miljoonan uuden työpaikan luomista vuoteen 2022 mennessä. Hallitus hyväksyi vuoden 2011 syksyllä myös Delhi-Mumbai -teollisuuskäytävän kehittämislinjauksen, jonka puitteissa on määrä rakentaa erityisteollisuusalueita ja kehittää liikenneväyliä ja voimantuotantoa. Televiestintäsektoria, elektronisia tuotteita sekä informaatioteknologiaa koskevilla uusilla linjauksilla tähdätään kotimaisen valmistusteollisuuden kehittämiseen yleisen teollisuuspoliittisen linjauksen hengessä osittain kotimaisia toimijoita suosivin toimin.

Ulkomaisten suorien investointien kohtelua on vapautettu Intiassa merkittävämminkin vuodesta 1991 lähtien alkaen teollisuustuotannosta. Palveluelinkeinojen vapauttaminen ulkomaalaisomistukselle käynnistyi myöhemmin ja maataloustuotanto on edelleen valtaosin suljettu ulkomaalaisomistukselta. Vuonna 2000 Intia otti käyttöön negatiivilistalähestymistavan, jonka mukaisesti ne elinkeinoelämän sektorit, jotka eivät ole negatiivilistalla, voivat ottaa vastaan ulkomaisia suoria investointeja ilman viranomaisten etukäteishyväksyntää. FIPB (Foreign Investment Promotion Board) vastaa ulkomaisten investointien luvituksesta tapauksissa, jotka eivät ole automaattisesti hyväksyt-

tyjä. Ulkomaalaisomistuksen ylärajat eri sektoreilla (0 prosenttia; 26 prosenttia; 49 prosenttia; 74 prosenttia; tai 100 prosenttia) on asetettu osakeyhtiölaissa määriteltujen äänivaltasäädösten pohjalta. Intian kauppa- ja teollisuusministeriö julkaisee pari kertaa vuodessa suorien ulkomaisten investointien kohtelua koskevan kokonaisvaltaisen käsikirjan.

Tällä hetkellä 100 prosentin ulkomaalaisomistus on sallittu teollisuustuotannossa, kaivostoiminnassa, öljy- ja kaasuteollisuudessa sekä sähköntuotannossa ja rajoituksia näillä aloilla on vain muutamilla alasektoreilla. Poikkeuksena yllä todettuun yleiseen liberaaliin linjaan on puolustusteollisuus, jossa sallitaan korkeintaan 26 prosentin ulkomaalaisomistus ja jossa vaaditaan etukäteishyväksyntä ja lisenssi aseiden ja ammusten valmistukseen. Palvelusektorilla sallitun ulkomaalaisomistuksen yläraja vaihtelee alasektorista toiseen ja ulkomaalaisomistuksen rajoitusten taustalla on usein myös kansalliseen turvallisuuteen liittyviä näkökohtia. Täysin kiellettyjä sektoreita ulkomaalaisomistukselta ovat muun muassa ainoastaan julkiselle sektorille varatut alat kuten ydinenergian tuotanto ja rautatieliikenne sekä arpajais- ja uhkapelitoiminta, tupakkatuotteiden valmistus ja kiinteistöliiketoiminta rakennuskehityshankkeita lukuun ottamatta.

Intiassa on jo useamman vuoden ajan harkittu jatkoaskeleita ulkomaisten suorien investointien kohtelun vapauttamiseksi edelleen muun muassa pankki- ja vakuutustoiminnan, puolustuksen sekä vähittäiskaupan alalla. Ulkomaisten lentoyhtiöiden investoinnit intialaisiin lentoyhtiöihin tultaneen sallimaan rajoitetusti. Toisaalta esimerkiksi ulkomaisten lääkeyritysten mahdollisuuksia hankkia omistukseensa suuria intialaisia lääketeknologia-yrityksiä on nyttemmin rajoitettu.

Sisäpoliittisesti sensitiivisin kysymys edellä mainituista on ollut markkettityyppisen vähittäiskaupan avaaminen ulkomaalaisomistukselle. Intian hallitus julkisti marraskuun 2011 lopulla päätöksen suorien ulkomaisten investointien sallimiseksi 51 prosenttiin saakka markkettityyppisessä vähittäiskaupassa tietyn reunaehtoin: minimi-investointi ulkomailta on 100 miljoonaa dollaria, josta 50 prosenttia on kohdistettava hankintaketjun alkupään infrastruktuuriin, esimerkiksi varastoinnin kehittämiseen. Lisäksi vähintään 30 prosenttia marketissa myytävistä teollisista valmisteista on hankittava intialaiselta pk-sektorilta. Päätös synnytti sisäpoliittisen myrskyn ja hallitus käynnisti laajan konsultaatioprosessin ja lykkäsi päätöksen toimeenpanoa alkuvuoden 2012 osavaltiovaalien yli. Osaltaan hallituskoalition heikosta osavaltiovaalimenestyksestä

johtuen päätöksen toimeenpanoaikataulua ei täsmennetty budjettivuoden 2012–2013 budjettiesityksen yhteydessä. Markkettityyppisen vähittäiskaupan vapauttamisen lykkääntymisestä huolimatta hallitus saattoi tammikuussa 2012 voimaan päätöksensä ulkomaisten suorien investointien sallimiseksi 100 prosenttiin saakka – yli aiemmin sallitun 51 prosentin – yhden tuotemerkin vähittäiskaupassa tietyn reunaehtoin. Tukkuporras on jo aiemmin avattu ulkomaisille investoinneille sataprosenttisesti.

Ensikomentit globaaleilta vähittäiskauppaketjuilta Intian vähittäiskaupan vapauttamisesta ovat olleet varovaisen odottavan myönteisiä. 30 prosentin paikallinen hankintavaatimus on koettu haastavana. Optimististen arvioiden mukaan jotain konkreettista yllä todettujen päätösten suhteen olisi odotettavissa aikaisintaan vuonna 2013. Kaiken kaikkiaan vähittäiskaupan vapauttaminen on merkittävä askel erityisesti kasvavan keskiluokan vähittäiskauppakäyttäytymisen muutoksessa. Kyse on myös valtaisasta systeemisestä muutoksesta Intian vähittäis- ja tukkukaupan kehityksessä. Tällä on myönteinen vaikutus Intian omaan elintarvike- ja teollisuustuotantoon ja jalostusasteen nostamiseen sekä kaupan jakeluketjun kehittämiseen, minkä yhteenlaskettu työllisyysvaikutus olisi huomattava. Vähittäiskaupan osuus Intian bruttokansantuotteesta on tätä nykyä noin 14 prosenttia. Arviot Intian vähittäiskauppamarkkinoiden arvosta vaihtelevat 400 ja 600 miljardin dollarin välillä, josta tällä hetkellä vain vajaat 10 prosenttia on järjestäytynyttä, joskin kaupan jonkinlainen ketjuuntuminen on ollut käynnissä erityisesti kaupungeissa.

Suoraan ulkomaankauppaan ja investointeihin liittyvien rajoittavien säännösten lisäksi sääntely-ympäristön yleisiä haasteita Intiassa ovat säädösten keskinäinen ristiriitaisuus, osavaltio- ja alemman tason sääntelyn poikkeavuudet eri puolilla liittovaltiota sekä säädösten vaihteleva ja läpinäkyvä toimeenpano. Esimerkiksi liiketoiminnan käynnistämiseen ja kiinteän omaisuuden rekisteröintiin liittyvät prosessit ovat ulkomaisille toimijoille yleensä varsin haastavia ja julkisten hankintojen lainsäädännöllinen perusta on puutteellinen. Intian hallitus on valmistelemassa julkisten hankintojen prosessia selkiyttävää lainsäädäntöä.

Henkisen omaisuuden suoja koskeva lainsäädäntö on Intiassa yleisesti ottaen kansainvälisten standardien mukaista, joskin moneen kertaan täydennettyyn patenttilakiin liittyy epävarmuustekijöitä muun muassa pakollisen lisensoinnin osalta. Erityisiä ongelmia kohdataan tuotevääreännöksiin ja laittomaan valmistuk-

seen liittyen. Useita Intiassa toimivia ulkomaisia yrityksiä huolettavat myös tietoturvakysymykset; Intiassa ei ole yleistä tietoturvakysymyksiä säätelevää lakia. Henkisen omaisuuden suoja koskevan lainsäädännön toimeenpano on muun muassa tuomioistuinten vajavaisen erityisosaamisen vuoksi heikkoa ja oikeustapausten käsittelyajat ovat tunnetusti erittäin pitkiä.

Intian osavaltiot, jotka kisaavat keskenään ulkomaisien investointien houkuttelemiseksi, tarjoavat sekä ulkomaisille että kotimaisille yrityksille monenlaisia verotukseen ja muihin pakollisiin maksuihin liittyviä helpotuksia erityistalousalueillaan (Special Economic Zones, SEZs). Jo vuodesta 2010 saakka valmistelussa ollut verojärjestelmän virtaviivaistaminen (Direct Tax Code) odottaa vielä itseään samoin kuin olemassa olevat arvonlisä-, valmiste- ja yleisyysverot yhdistävän valtakunnallisen myyntiveron (Goods and Services Tax, GST) toteutus. GST:n voimaantuloa on jouduttu lykkäämään jo useampaan kertaan. Toteutuessaan sitä

on pidetty yhtenä Intian historian merkittävimmistä verotusuudistuksista. GST:n on ennustettu nostavan bruttokansantuotetta, synnyttävän tehokkuusetuja sekä edistävän vientiä ja tuontia merkittävästi.

Suomalaisia yrityksiä koskevat kaupanesteet Intian markkinoilla ovat yleisimmin teknisiin kaupan esteisiin, tullausmenettelyihin sekä korkeisiin tullitarifeihin liittyviä. Myös henkisen omaisuuden suojaan liittyvät kysymykset ovat synnyttäneet ajoittain ongelmia samoin kuin julkisten hankintojen prosessien läpinäkyväisyys. Suomalaisyrietykset ovat silloin tällöin intialaisten yritysten käynnistämien polkumyyntitutkintojen kohteina. Muutamat suomalaisyritykset ovat törmänneet vaikeuksiin yrityksen oikeudellisen asemaan ja verotukseen liittyvissä asioissa. Yleisinä liiketoimintaympäristöä heikentävinä tekijöinä suomalaisyritykset ovat maininneet myös lahjonnan, infrastruktuurin kehittymättömyyden sekä oikeusjärjestelmän hitauden.

Yleisarvio

Taloukasvunsa hidastumisesta huolimatta Intian asema maailman toiseksi nopeimmin kasvavana taloutena on viime vuosina vahvistunut. Intia on G-20 -ryhmän jäsen, ja se ohittanee Kiinan maailman väkimmäimman maana vuoden 2025 tienoilla ja nousee maailman suurimpien talouksien kärkijoukkoon.

Kehittyvä, vaurastuva ja keskiluokkaistuva Intia tarjoaa suomalaisyrityksille runsaasti liiketoimintamahdollisuuksia muun muassa infrastruktuurirakentamisessa, ympäristöteknologiassa, energiatuotannossa, informaatio- ja viestintäteknologiassa, metsäteollisuudessa, terveydenhuollossa, koulutuksessa sekä elintarvi-

keturvallisuudessa ja -teknologiassa. Erityinen haaste ja mahdollisuus on suurten väestömassojen käyttöön tarkoitettujen edullisten sovellusten kehittäminen Intian markkinoille. Liiketoimintaympäristönä Intia on kuitenkin monella tapaa haasteellinen, mutta sitä ei ole syytä mystifioida liikaa.

Intialle on tunnusomaista käynnistää kunnianhimoisia uudistushankkeita, joiden käytännön toimeenpano ontuu sisäpoliittisten jännitteiden, byrokratian, lahjonnan ja liittovaltiotarkenteen takia. On toivottavaa, että Intian talouden uudistuslinja jatkuu ja että se onnistuu voimakkaan kehityksensä hallinnoimisessa.

INDONESIA

**Kai Sauer ja Päivi Alatalo*

Indonesia on yksi merkittävimmistä nousevista talouksista. Maa on hiljalleen nousemassa Kiinan, Intian ja muun BRICS-ryhmän varjosta maailman poliittisten- ja talousvaikuttajien eturiviin. Indonesian merkittävät raaka-ainevarat, strategisesti kiinnostava sijainti sekä 240-miljoonainen nuori väestö tekevät siitä houkuttelevan kumppanin. Maan talous jatkaa tasaisen varmaa kasvuaan maailmantalouden epävarmuustekijöistä huolimatta. Kasvu perustuu laajoihin kotimarkkinoihin sekä raaka-ainevientiin lähialueille – erityisesti Kiinaan ja Intiaan. Myös kansainväliset investoinnit Indonesiaan lisääntyvät nopeasti. Indonesian heikkoudet ovat alueelle tyypillisiä ja liittyvät byrokratiaan, korruptioon, puutteelliseen infrastruktuuriin ja turvallisuustilanteen epävarmuuteen. Sitoutuminen vapaakauppaan, sääntely-ympäristön tempoiluun ja protektionismi ovat niin ikään merkittäviä haasteita. Indonesiaa tarkasteltaessa on yleisenä lähtökohtana kuitenkin pidettävä varovaista optimismia. Haasteista huolimatta maa tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia myös Suomen näkökulmasta.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Indonesian viime vuosien talouskasvu on ollut merkittävää. Vuoden 2011 kasvuprosentti oli 6,5 ja myös kuluvalle vuodelle ennustetaan yli kuuden prosentin kasvua. Laajojen kotimaanmarkkinoiden ansiosta Indonesian talous on suhteellisen hyvin suojassa maailmantalouden epävarmuustekijöiltä.

Indonesian talouskasvu perustuu edelleen merkittävässä määrin raaka-aineisiin. Viennin selkärangan muodostavat kivihiili, rautamalmi, eri mineraalit sekä palmuöljy, jonka maailman suurimpana tuottajana Indonesia ohitti Malesian vuonna 2010. Keskeisten raaka-aineiden osuus on 57 prosenttia Indonesian kokonaisviennistä. Suurimmat markkinat raaka-aineille löytyvät alueen muista kasvukeskuksista, ennen kaikkea Kiinasta ja Intiasta, sekä Japanista ja Etelä-Koreasta. Myös Yhdysvallat ja Euroopan unioni ovat säilyttäneet asemansa Indonesian keskeisten kauppakumppanien joukossa.

Indonesian suosio kansainvälisten investointien kohteena on lisääntynyt merkittävästi. Vuonna 2011 toteutuneiden investointien kokonaisarvo oli ennätykselliset 32 miljardia dollaria, mikä oli 13 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Ulkomaiset suorat sijoitukset lisääntyivät 18 prosenttia, ja niiden osuus oli lähes 70 prosenttia kaikista investoinneista. Suurin ulkomainen sijoittaja on Singapore, seuraavana

Euroopan unioni. Muita merkittäviä investoijia ovat Japani, Etelä-Korea ja Yhdysvallat. Valtaosa sijoituksista suuntautui kuljetus- ja varastointisektorille, kaivosteollisuuteen sekä televiestintäsektorille. Investointien kasvu on jatkunut alkuvuonna 2012 ja vuoden ensimmäisellä neljänneksellä Indonesiaan investoitiin 32 prosenttia enemmän kuin vastaavalla ajanjaksolla 2011. Sijoitukset jakautuvat maantieteellisesti aikaisempaa tasaisemmin: Indonesian pääsaaren Jaavan ulkopuolelle suuntautuvien investointien osuus oli vuonna 2011 jo 40 prosenttia, kun se oli ollut vuonna 2009 ainoastaan 18 prosenttia. Paremman investointiympäristön luomiseksi Indonesia on pyrkinyt kehittämään sääntely-ympäristöä sekä tehostanut keskus- ja aluehallintojen koordinaatiota.

Kasvaneesta investointikiinnostuksesta on hyötynyt myös Indonesian pörssi (IDX), jossa kasvu on niin ikään ollut merkittävää. IDX oli vuonna 2011 maailman kolmanneksi tuottavin pörssi ja Indonesian valtion arvopapereiden tuotto on Aasian kolmanneksi korkein Intian ja Vietnamin jälkeen. IDX:ssä vaihdettavista osakeista noin 60 prosenttia on ulkomaalaisomistuksessa.

Indonesian inflaatio kohosi tammikuussa 2011 noin seitsemään prosenttiin, minkä jälkeen se on laskenut tasaisesti jopa alle neljän prosentin. Maailmanpankin arvion mukaan inflaatio voi kuitenkin nousta ainakin

**Kai Sauer toimii suurlähettiläänä ja Päivi Alatalo lähetystöneuvoksena Suomen Jakartan suurlähetystössä.*

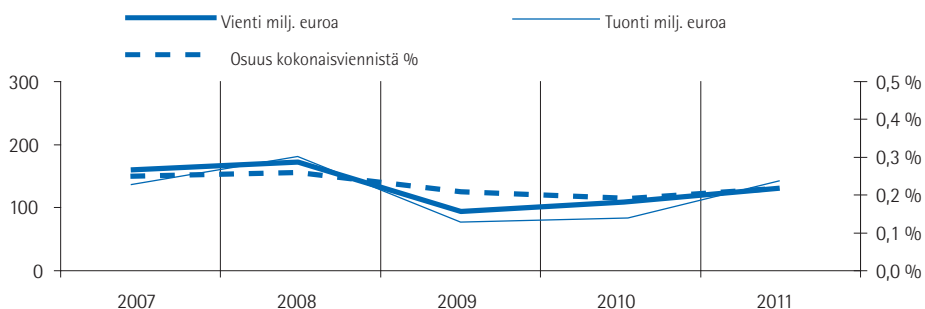
tilapäisesti noin kolme prosenttiyksikköä, mikäli hallitus onnistuu suunnitelmissaan korottaa tuetun polttoaineen hintaa.

Reaktionä Indonesian talouden vahvaan kehitykseen luottoluokitusyhtiöt ovat parantaneet maan luottoluokitusta. Vuodenvaihteen 2011–2012 molemmin puolin Fitch Ratings ja Moody's korottivat Indonesian alimpaan investment grade -luokkaan. Standard & Poor's sen sijaan on toistaiseksi päättänyt pitää ennallaan Indonesian BB+ -luokituksen, joka on yhden pykälän investment grade -luokan alapuolella. S&P perustelee päätöstään Indonesian hallituksen viimeaikaisilla "politiikkalipsahduksilla", joihin kuuluvat muun muassa kyvyttömyys leikata massiivisia polttoainetukia sekä suunnitellun sähkönhinnankorotuksen peruuntuminen. OECD puolestaan hiljattain paransi Indonesian riskiluokitusta nostamalla sen samaan ka-

tegoriaan muun muassa Brasilian, Intian, Perun, Venäjän ja Thaimaan kanssa.

Viime vuosien kauppavaihto Suomen ja Indonesian välillä on ollut suhteellisen vähäistä. Tullihallituksen mukaan kokonaiskaupan arvo vuonna 2011 oli noin 270 miljoonaa euroa, ja kauppataase oli Suomelle hienoisen alijäämäinen. Tulee kuitenkin muistaa, että merkittävä osa suomalaistuotteista saapuu maahan kolmansista maista, erityisesti Singaporen kautta, eikä tämä näy Suomen tullitilastoissa. Myös palvelujen määrä kauppavaihdossa jää merkittävältä osin tilastoimatta. Merkittävimmät suomalaistoimijat Indonesiassa löytyvät telekommunikaation, energian sekä metsä- ja paperiteollisuuden parista. Suomalaista investointikiinnostusta on esiintynyt lähinnä puhtaasti energian sektorilla.

Suomen ja Indonesian välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Puhuttaessa Aasian nousevista voimakasuksista 240 miljoonan asukkaan Indonesia jää usein Kiinan ja Intian varjoon. Näin, vaikka kyseessä on maailman kolmanneksi suurin demokratio, jossa asuu maailman suurin muslimiväestö ja jossa kasvavat maailman kolmanneksi suurimmat sademetsät valtavine hiilidioksidivarastoineen. Kansainvälisen politiikan ja talouden foorumeilla Indonesia kuuluu kuitenkin "vuorineuvosluokkaan". Indonesia on mukana G20-ryhmässä, jonka kokouksissa valmistellaan merkittävimmät maailmantalouden linjaukset. Maan poliittinen tilanne on vakaa

ja talous on kehittynyt myönteisesti vuoden 1998 romahduksen jälkeen.

Väestö- ja talousmittareiden ohella Indonesian tekee kiinnostavaksi sen maantieteellinen sijainti. Malesian ja Indonesian välissä kulkeva Malakan salmi on maailman vilkkaimmin liikennöityjä laivareittejä, jonka kautta kulkee merkittävä osa Kiinan tarvitsemista raaka-aineista, puhumattakaan Singaporen ja Shanghain satamien konttikuljetuksista. Indonesian strateginen asema Etelä-Kiinan meren "lukkona" on tehnyt siitä

kiinnostavan kumppanin niin Delhin, Pekingin kuin Washingtoninkin päättäjien silmissä. Edellä esitetyn valossa on helppo yhtyä luonnehdintaan Indonesiasta "nousukiidossa olevana jumbojetinä".

Miksi Indonesia sitten on jäänyt Kiinan ja Intian varjoon? Syitä tähän on etsittävä sekä maan sisältä että ulkopuolelta. Indonesia itse ei välttämättä ole vielä täysin sisäistänyt asemaansa maailmanluokan toimijana. Ulko- ja talouspoliittinen aktiivisuus on varovaista ja kohdistuu ensisijaisesti lähiympäristöön. Kansainvälinen toimeliaisuus on kohdistunut "riskittömiin" teemoihin, kuten ilmastomuutoksen tai ruokakriisin torjuntaan. Vaikeammissa kysymyksissä pitäydytään tarkkailuasemissa sen sijaan, että toimittaisiin suunnannäyttäjänä. Itseluottamuksen kasvusta on kuitenkin merkkejä. Indonesia on ottanut kasvavaa vastuuta Kaakkois-Aasian yhteistyöjärjestö ASEAN:ssa, ilmastomuutoksen vastaisessa taistelussa sekä demokratian ja uskontojen välisen vuoropuhelun edistämisessä. Keskusteluun on myös nostettu mahdollisuus hakeutua YK:n turvallisuusneuvoston pysyväksi jäseneksi.

Indonesian yksi suuri haaste on murtaa ennakkokäsitys luonnonkatastrofien piinaamasta ihmisoikeusrikkomusten, terrorismin ja korruption tyysijasta. Ei voi kiistää, että liiketaloudellisenä toimintaympäristönä Indonesia jättää edelleen paljon toivomisen varaa. Merkittävimpiä puutteita ovat heikko infrastruktuuri, hallinnon hajauttamisesta johtuva hidas ja monitasoinen päätöksentekojärjestelmä sekä korruptio. Indonesialle leimaa-antavana piirteenä voi pitää myös poliittisen ja taloudellisen vallan yhteen kietoutumista. Tiettyjen eturyhmien (mm. kaivos- ja metsäteollisuus, tupakka) vaikutusvalta ulottuu syvälle poliittiseen päätöksentekoon. Konkreettinen esimerkki talousintressien vaikutuksesta poliittisiin prosesseihin on Norjan ja Indonesian hallitustenvälisen miljardin dollarin ilmastohankkeen hidas eteneminen, joka pitkälti johtuu Indonesian metsä- ja palmuöljyteollisuuden vaikuttajien edunvalvonnasta. Myös uskonnollisten ääriyhmien aktiivisuus, merkit suvaitsemattomuuden lisääntymisestä ja pinnan alla kytevä terrorismin uhka ovat indonesialaisen yhteiskunnan merkittäviä kielteisiä piirteitä.

Huolimatta edellä mainituista ongelmista Indonesian kehitys on viime vuodet ollut kuitenkin myönteistä.

Indonesian heikkoudet sisältävät myös mahdollisuuden. Esimerkiksi hallituksen investointisuunnitelma infrastruktuurin kehittämiseksi vuosina 2010–2014 on suuruudeltaan 160 miljardia dollaria. Rahoitus on tarkoitus kattaa julkisen ja yksityisen sektorin kumpanuuksilla. On myös tärkeää huomioda, että Indonesian kaltaisella alueellisesti ja kulttuurisesti hajanaisella maalla (17 000 saarta, 33 provinssia ja 700 kieltä) uudistukset perustuvat konsensukseen ja tapahtuvat verkkaisesti.

Yhteistyökumppaneita on Indonesialle ilmaantunut runsaasti, ennen kaikkea lähialueilta. Kiinalaiset, intialaiset, japanilaiset ja eteläkorealaiset yritykset ovat hankkineet vahvan jalansijan kasvavilta markkinoilta. Tuoreimpia esimerkkejä aktiivisuudesta on Indonesian presidentin Kiinan vierailun yhteydessä maaliskuussa 2012 solmittu yli 17 miljardin dollarin arvoinen aiesopimuspaketti, joka sisältää muun muassa satamien ja teiden, uusiutuvan energian, kaivosteollisuuden, rakennustoiminnan ja terästeollisuuden kehittämiseen tähtääviä hankkeita.

Taloudellista toimeliaisuutta tukee poliittisen tason suhdetoiminta. Menestyminen Indonesiassa edellyttää henkilöiteiden luomista korkealla tasolla. Jakartasta onkin tullut yhä suosituampi vierailukohde Aasian vaikuttajien piirissä ja myös presidentti Obama on vierailut maassa jo kahdesti. Myös Suomen ja Indonesian välinen vierailuvaihto on ollut aktiivista: Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Alexander Stubb vieraili Jakartassa tammikuussa 2012 Viron ulkoministeri Urmas Paetin sekä suomalais-virolaisen yritysvaltuuskunnan kanssa ja eduskunnan talousvaliokunta huhtikuussa 2012.

Indonesiassa Suomi-kuva on myönteinen ja rakentuu pitkälti historialliselle puu- ja paperialan yhteistyölle. Helsingissä presidentti Ahtisaaren johdolla solmittu Aceh'n rauhasopimus, Nokian toistaiseksi vahva menestys Indonesian matkapuhelinmarkkinoilla ja PISA-menestyksemme ovat vahvistaneet Suomen positiivista kuvaa. Suomen ei pidä päästää Indonesiasta liukumaan huomiohorisonttimme marginaaliin. Yhteistyötä kannattaa siirtää uusille sektoreille, joissa suomalainen osaaminen ja Indonesian kiinnostus kohtaavat. Näitä aloja ovat muun muassa uudistuvaan ja puhtaaseen energiaan liittyvä teknologia, puurakentaminen ja koulutus.

Sääntely-ympäristön kehitys

Vaikka Indonesia puhuuikin paljon kaupan vapauttamisen ja vapaakauppasopimusten puolesta, sen toiminta on usein ristiriidassa puheiden kanssa. Maan vahva talouskasvu perustuu pitkälti raaka-aineiden tuotantoon ja laajoihin kotimaan markkinoihin, ja heikolla tuottavuudella toimivat kotimaiset yritykset ovat huonosti valmistautuneita kohtaamaan ulkomaista kilpailua. Indonesia on toistaiseksi vasta sopeuttamassa kotimaista tuotantoa vapaakaupan mukanaan tuomiin muutoksiin ja tarvittaessa turvautuu herkästi protektionistiin toimenpiteisiin. Indonesialla on voimassa kauppaa rajoittavia toimenpiteitä kaikista maailman maista kolmanneksi eniten, joskin EU-komission arvion mukaan se on viime aikoina ottanut käyttöön uusia toimenpiteitä aikaisempaa vähemmän. Viranomaiset kuitenkin edelleen kuuntelevat kotimaisia yrityksiä herkillä korvalla ja niiden vaatimukset näyttävät tarvittaessa menevän Indonesian kansainvälisten sitoumusten edelle.

Käytännössä Indonesian suhtautuminen uusiin vapaakauppasopimuksiin on varovaista. Taustalla lienevät ASEAN:n ja Kiinan välisen vapaakauppasopimuksen (ACFTA) vaikutukset Indonesian valmistusteollisuudelle. Vuoden 2010 alussa voimaanastunut sopimus lisäsi huomattavasti (halpa)tuontia Kiinasta ja tämä aiheutti merkittävää kotimaisen tuotannon supistumista erityisesti tekstiili-, huonekalu-, elektroniikka-, metalli- ja koneteollisuudessa. ACFTA -kokemuksen pelästyttämänä Indonesia ratifioi ASEAN-Australia-Uusi Seelanti -vapaakauppasopimuksen (AANZFTA) muita ASEAN-maita myöhemmin. Sopimus astui voimaan tammikuussa 2012 ja sen vaikutukset Indonesialle näyttävät ainakin toistaiseksi olevan huomattavasti kivittomammat kuin Kiina-sopimuksen. Vapaakaupan osalta merkittävin testi lienee kuitenkin edessä vasta 2015, kun ASEAN:n talousyhteisön on määrä toteutua.

Indonesia ja Euroopan unioni ovat tehneet tunnusteluja laaja-alaisen kauppaa- ja taloussopimuksen (Comprehensive Economic Partnership Agreement, CEPA) solmimiseksi. Yhteisen kauppaa- ja investointiasioita käsittelevän Vision Group -asiantuntijaryhmän suositusten mukaisesti sopimuksen tavoitteena olisi taloudellisen yhteistyön lisääminen, kahdenvälisen vuoropuhelun vahvistaminen sekä tavaroiden, palveluiden ja suorien investointien vapauttaminen. Sopimuksen perustana tulisi olla vapaakauppa-alue sekä kolme painopistealuetta: markkinoille pääsy, kapasiteetin rakentaminen sekä kaupankäynnin ja investointien

edistäminen. Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Herman Van Rompuy ja Indonesian presidentti Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) ovat antaneet hyväksyntänsä sopimusvalmistelujen käynnistämiseksi ja mikäli valmistelutyöt etenevät riittävän nopeasti on mahdollista, että neuvottelut päästään aloittamaan vielä vuoden 2012 aikana.

Vaikka Indonesian lait ja säädökset ovat laajasta protektionismista huolimatta pääosin kunnossa, huomattavan haasteen Indonesian markkinoilla toimiville yrityksille muodostavat sääntely-ympäristön usein ennakoimattomat muutokset. Tosin viime aikoina säädösten ja niitä koskevien muutosten valmistelusta on tiedotettu aikaisempaa paremmin ja eri intressiryhmillä, kuten esimerkiksi kauppayhdistyksillä, on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa niiden sisältöön jo valmisteluvaiheessa. Myös lakien toimeenpanossa ja tulkinnassa on puutteita, eikä ole mitenkään ennenkuulumatonta, että lakeja aletaan soveltaa vasta vuosien kuluttua niiden voimaantulosta tai että niiden toimeenpanoa tiukennetaan yllättäen.

Kansainvälisten investointien osalta Indonesian sääntely-ympäristö on viime vuosina säilynyt pääpiirteissään ennallaan. Ulkomaisilta investoinneilta suljettujen alojen niin sanottu negatiivilista on kaupaministeri Gita Wirjawanin mukaan kuitenkin tarkoitus uudistaa kuluvana vuonna. Uudistuksessa on tarkoitus kiinnittää erityistä huomiota televiestintä-, koulutus- ja terveydenhuoltosektoreihin ja tavoitteena on vähentää ulkomaisille investoinneille asetettuja ehtoja. Nykyisellään myös investointien suoja koskevaan sääntelyyn liittyy epäselvyyksiä esimerkiksi siltä osin, mitä olemassa oleville investoinneille tapahtuu, jos yrityksen toimilupa raukeaa tai jos yritys haluaa laajentaa toimintaansa. Asiasta on tehty monenlaisia tulkintoja ja eri ministeriöiden käytännöt ovat vaihdelleet.

Indonesia suunnittelee jalostamattomien kaivannaisien maastaviennin kieltämistä vuonna 2014. Keskeisiä vientikiellon piiriin tulevia kaivannaisia ovat jalometallit, nikkeli, tina, kupari, bauksiitti sekä kivihiili. On mahdollista, että joitakin vientirajoituksia saatetaan voimaan jo lähiaikoina. Vientikiellon tarkoituksena on pakottaa kaivosyhtiöt investoimaan Indonesiaan rakentamalla sulattamoja – samalla kehittäen maan jatkojalostuskapasiteettia.

Esimerkkinä sääntely-ympäristön myönteisestä kehityksestä mainittakoon, että Indonesian parlamentti hyväksyi joulukuussa 2011 pitkään valmistellun maanlunastuslain, joka sallii valtiolle maa-alueiden pakko-ostot markkinahintaan esimerkiksi merkittäviä infrastruktuurihankkeita varten. Maanlunastuslakia pidetään tärkeänä investointikannustimena, jonka odotetaan lisäävän sijoituksia entisestään sekä infrastruktuurihankkeisiin että tuotantoon. Laki kuitenkin astunee voimaan aikaisintaan loppuvuodesta 2012, sillä sen voimaansaattamiseen tarvittavien asetusten valmistelutyön odotetaan kestävän noin vuoden.

Indonesia on ottanut kriittiseen tarkasteluun laajat polttoainesubventiot, joihin arvioidaan kuluvan noin 10 prosenttia valtion budjetista (tai 2,1 prosenttia bruttokansantuotteesta). Tukiaiset vääristävät kilpailua ja hidastavat siirtymistä ympäristöystävällisempään energiankulutukseen, mutta niiden leikkaaminen on poliittisesti tulenarka kysymys, jolla voi olla kauaskantoisia seurauksia. Viimeksi Indonesian parlamentti taipui julkisen paineen ja mielenosoitusten edessä maaliskuuhuhtikuussa 2012, eikä hyväksynyt hallituksen esitystä tuetun polttoaineen hinnankorotuksesta. Asiaan kuitenkin palattaneen lähikuukausina.

Yleisarvio

Indonesian talouskasvu jatkuu vahvana ja maan edullinen työvoima, kasvava keskiluokka sekä hallituksen strateginen tavoite maan kehittämiseksi tekevät Indonesiasta houkuttelevan markkina-alueen myös suomalaisyrityksille. Näiden tekijöiden ohella markkinoiden läheisyys tekee Indonesiasta kiinnostavan myös tuotannon sijaintipaikkana. Suomen kannalta kiinnostavia sektoreita ovat erityisesti infrastruktuuri, televiestintä, energia sekä niihin liittyvät palvelut. Hyviä mahdollisuuksia suomalaisosaamiselle tarjoavat muun muassa uusiutuvat energiat, puhtaat teknologiat, koulutussektori sekä terveydenhuoltopalvelut. Huomattavan potentiaalin omaava Indonesia on vasta heräämässä uusiutuvien energioiden hyödyntämiseen, mutta erityisesti ilmastomuutosprosessi asettaa maalle kovaa painetta puhtaamman energiantuotannon kehittämiseen.

Indonesian lähitulevaisuuden haasteena on kehittää kotimaista tuotantoa ja raaka-aineiden jatkojalostuskapasiteettia, tai muuten sitä uhkaa jääminen

raaka-ainetuottajan ja alihankintamaan rooliin. Tämä edellyttää miljardi-investointien houkuttelemista ulkomailta ennen kaikkea infrastruktuuriin ja energiasektorille. Päämäärän saavuttamiseksi Indonesian tulisi panostaa nykyistä voimakkaammin investointien esteiden purkamiseen ja kannustimien luomiseen – toistaiseksi keinovalikoimasta on kuitenkin turhan helposti otettu käyttöön rajoittavat toimenpiteet, kuten esimerkiksi raaka-aineiden vientikiellot.

Toimintaympäristön heikkouksista huolimatta Indonesian potentiaalia ei kannata jättää vaille huomiota, varsinkaan kun Suomella on jo pitkä kokemus toiminnasta haastavilla markkinoilla Venäjältä, Intiasta ja Kiinasta. Indonesian hallitus panostaa liiketoimintaympäristön kehittämiseen, joskin osa aloitteista, kuten joustamattoman työlainsäädännön uudistaminen ja energiatukiaisten leikkaukset, on osoittautunut haastaviksi ja hitaiksi toteuttaa. Yhteenvetona voi todeta, että vaikka Indonesia edistyy useissa asioissa hitaasti ja pienin askelin, on suunta kuitenkin oikea.

VIETNAM

**Terhi Bunders*

Vietnamin talous on kasvanut vajaa kuuden prosentin vuosivauhtia globaalista epävarmuudesta huolimatta. Makrotaloudellinen epätasapaino sekä tuottavuuden kasvattaminen vaativat Vietnamin huomiota myös kuluvana vuonna. Vietnamin uusi hyödykkeisiin keskittyvä ulkomaankauppastrategia tähtää kaupan alijäämän pienentämiseen vuoteen 2020 mennessä. Käytännössä tämä tarkoittaa tuonnin rajoittamista ja viennin lisäämistä. Vietnamin markkinat ovat haastavat. Suomalaisilla toimijoilla on Vietnamin hyvä maine ja mahdollisuuksia on kaupungistumiseen, infrastruktuuriin ja ympäristöön liittyvillä markkinoilla.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Kasvu ympäristön säilyttämisen haasteita

Vietnamin talous on kasvanut vajaa kuuden prosentin vuosivauhtia globaalista epävarmuudesta huolimatta. Globaalin tilanteen ohella makrotaloudellinen epävakaus, kuten korkea inflaatio, pienet valuuttavarannot, kaupan alijäämä, julkisten investointien tehottomuus, julkisen sektorin velkaantuminen ja tuottavuuden lasku luovat haasteita kasvu ympäristön säilyttämiselle. Ratkaisuja tulisi löytää myös tehottomille valtionyrityksille. Kuluvana vuonna keskuspankin uskottavuus on erittäin tärkeää, sillä taloudessa muhii uutena kriisipesäkkeenä pankkisektori. Talouskasvu tulee jäädään vuonna 2012 noin 5,5 prosenttiin, mikä on kuitenkin kelpo saavutus.

Kasvava ulkomaankauppa, mutta merkittävä alijäämä

Vuoden 2011 lopulla vientiriippuvainen Vietnam julkaisi uuden, lähinnä hyödykkeisiin keskittyvän ulkomaankauppastrategian vuosille 2011–2020. Päätavoitteena on vientitulojen kolminkertaistaminen vuodesta 2010 vuoteen 2020 mennessä, jolloin kauppa saataisiin tasapainoon. Jotta tavoitteeseen päästäisiin, viennin pitäisi kasvaa vähintään 11–12 prosentin ja tuonnin enintään 10–11 prosentin vuosivauhtia verrattuna nykytilaan. Vuoden 2020 jälkeen tavoitteena on kaupan ylijäämä.

Vietnamin vienti onkin kasvanut huomattavasti viime vuosina. Vuonna 2011 viennin arvo oli Vietnamin tullen

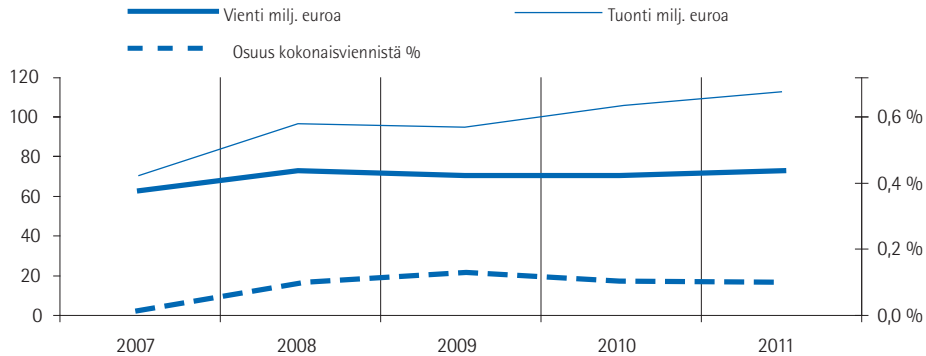
mukaan noin 96,3 miljardia dollaria ja kasvua peräti 33 prosenttia vuoteen 2010 verrattuna. Vuoden 2011 aikana Vietnam onnistui lisäämään vientiään EU-alueelle peräti 45 prosenttia, 16,5 miljardiin dollariin. EU kasvoi Yhdysvaltain rinnalle Vietnamin suurimmaksi vientimarkkinaksi. Vietnamin ylijäämä kaupasta on 9 miljardia dollaria. Vietnam vie lähinnä tekstiilejä, jalokivien, öljyä, mereneläviä, elektroniikkaa ja tietokoneita, puuesineitä, käsitöitä, riisiä, hiiltä sekä muita maatalouden tuotteita.

Samanaikaisesti myös Vietnamin tuonti on kasvanut suunniteltua enemmän. Vuonna 2011 tuonnin arvo oli Vietnamin tullen mukaan noin 107 miljardia dollaria, kasvua 25 prosenttia edellisvuodesta. Kaupan kokonaisalijäämä on lähes 10 miljardia dollaria. Vietnamin ulkomaankaupan alijäämä ei täten ole tasapainottunut edes EU:n ja Yhdysvaltain markkinoilta tulevasta ylijäämästä. Vietnamin perushaaste onkin noin 14 miljardin dollarin alijäämän pienentäminen suurimman kauppakumppaninsa Kiinan kanssa.

Vietnam houkutteli ulkomaisia investointeja maahan viime vuonna 14,7 miljardin dollarin edestä. Yli 70 prosenttia investoinneista virtasi teollisuuteen ja rakennussektorille kuplakautensa päättäneen kiinteistösektorin osuuden pudotessa alle kuuteen prosenttiin. Suurimmat investoijat tulevat lähialueilta. Vietnamia on huolestanut laskeva ulkomaisten investointien virta, sillä monet yritykset tähyilevät Vietnamin naapurimaiden investointimahdollisuuksia. Vietnam on kuitenkin edelleen kiinnostava investointikohde. Esi-

**Terhi Bunders toimii ulkoasiainsihteerinä Suomen Hanojin suurlähetystössä.*

Suomen ja Vietnamin välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

merkiksi huhtikuussa 2012 Kaakkois-Aasian maiden ASEAN sijoitti Vietnamin alueensa toiseksi kiinnostavimmaksi investointikohteeksi heti Indonesian jälkeen.

Suomen ja Vietnamin välinen kaupankäynti on Suomelle alijäämäistä ja kokonaiskauppa on vaatimattomalla tasolla. Verrattuna vuoteen 2010 kauppa nousi 179:stä 182 miljoonaan euroon vuonna 2011 Suomen viennin laskiessa prosentti verran, 65 miljoonaan eu-

roon. Tuonti Vietnamista nousi puolestaan kahden prosentin verran 117 miljoonaan euroon. Vietnamissa toimii eri tavoin noin 75 suomalaista yritystä. Suomalaiset yritykset ovat Vietnamissa yleensä edustettuina paikallisten myyntiedustajien kautta. Nokia uutisoi tämän vuoden huhtikuun lopulla virallisesti tehtaan rakentamisesta Vietnamiin vuoden 2012 aikana, mikä saattaa houkuttaa muitakin yrityksiä seuraamaan esimerkkiä.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Talousasiat kommunistisen puolueen agendan keskiössä

Sosialistisessa yksipuoluejärjestelmässä elävä Vietnam on oman määritelmänsä mukaan sosiaalisesti orientoitunut markkinatalous. Talouskasvun turvaaminen on hallitsevan puolueen legitimitietin kannalta olennaista. Poliitiikkaa ja taloutta ei voida tarkastella tai ymmärtää Vietnamissa erillisinä kokonaisuuksina, vaan ne ovat useimmiten yksi ja sama asia. Käytännössäkin valtion rajaa taloudessa on vaikea nähdä: valtionyritykset tuottavat edelleen 40 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kuluvan vuoden aikana tehotomien valtionyritysten uudistukset ovat olleet esillä lähes jokaisessa talousaiheisessa keskustelussa.

Vietnamin kommunistinen puolue pitää kiinni monopoliasemastaan. Todellista valtaa maassa käyttävät puolueen 15-henkinen politbyroo ja 150-henkinen keskuskomitea. Hallituksen 30 ministeristä 26 kuuluu keskuskomiteaan. Maan johto (puolueen pääsihteeri,

presidentti ja pääministeri) korostaa johdonmukaisesti kolmea asiaa: vakautta, talouskasvua ja talouden avaamista ulkomaailmaan ja hyvän hallinnon kehittämistä sekä korruption kitkemistä.

Yhteiskunnan nopea kehitystahti

Vietnamin yhteiskunnassa näkyy erittäin nopea kehitystahti. Sekataloudessa vuorottelevat liberaalit ja kontrolloidut piirteet muodostavat omalaatuisen yhdistelmän. Numeerisen tarkat vuositavoitteet osoittavat suunnitelmatalouden voivan hyvin. Toisaalta Vietnam on avautunut hyvin nopeasti ja sodan jälkeinen kaupungeissa asuva kulutussukupolvi ottaa mallia muualta kuin vanhempansa.

Vietnamin eräs keskeinen myyntivaltti on yhteiskunnallinen vakaus. Toinen valtti on halpa, nopeasti kasvava työvoima. Työmarkkinoille tulee lähivuosina joka vuosi noin 1,6 miljoonaa uutta työntekijää. Työvoiman kouluttaminen onkin nousemassa uudeksi haasteeksi.

Ilmaisunvapaudessa parannettavaa

Ilmaisunvapaus- sekä ihmisoikeustilanne ovat kulu-
neen vuoden aikana joillakin mittareilla heikentyneet.
Vietnamia on kritisoitu muun muassa tiukentuvasta
linjasta bloggareita ja ihmisoikeusaktivisteja kohtaan.
Vietnamin oikeuslaitos on esimerkiksi antanut kovia
vankeustuomioita eriäviä mielipiteitä ilmaisseille toi-
sinajattelijoina valtiovastaisen propagandan kieltävän
rikoslain pykälän nojalla.

Lehdistö on valtion valvonnassa. Lehdistönvapautta
kuvaavalla Reporters Without Borders - järjestön lis-
talla Vietnam oli vuonna 2011 sijalla 172/179. Sijoitus
laski kahdeksan sijaa vuodesta 2010. Kyseinen järjestö
on myös lisännyt Vietnamin "Enemies of the Internet"
- listalle. Hallitusta kritisoivat internet-sivustot ovat
usein blokattuja. Kansainvälinen yhteisö on myös huo-
lissaan Vietnamin valmisteilla olevasta lakiesitykses-
tä, joka saattaa kiristää internetin valvontaa entises-
tään. Uuden lakiesityksen mukaan internet-käyttäjät
eivät esimerkiksi pystyisi asioimaan anonyymisti.

Sääntely-ympäristön kehitys

Vietnam hamuaa maailmalle

Vietnamin Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsenyys
vuoden 2007 alusta on avannut markkinoita nopeaa
tahtia ulkomaalaisille toimijoille. Kulu-
van vuoden aikana Vietnamin kiinnostus eri vapaakauppajärjestelyi-
hin näyttää kasvaneen, mitä kuvastaa jatkuva vapaa-
kauppavirtelmien uutisointi milloin liittyen Yhdysval-
lat sisältävään Tyynenmeren kumppanuuteen, EU:iin,
Kaakkois-Aasian maiden ASEAN:iin, Etelä-Koreaan tai
Venäjään.

Merkittävää on, että huhtikuussa 2012 EU:n ja Vietna-
min väliset vapaakauppatunnustelut liikautuivat eteen-
päin. Pääaiheet saatiin määriteltä ja neuvottelut
odottavat virallista aloitusta. Vapaakauppasopimuk-
sen arvioidaan hyödyttävän molempia osapuolia sekä
lisäävän kauppaa ja investointeja. Tärkeää on myös
sopimuksen poliittinen signaaliarvo. Vietnam olisi Sin-
gaporen ja Malesian jälkeen kolmas ASEAN-jäsenmaa,
jonka kanssa EU olisi aloittamassa neuvotteluja. Tämä
toisi Vietnamille kilpailuetua myös suhteessa naapurimai-
hinsa. Toiveena on, että neuvottelut saataisiin pää-
tökseen kolmen vuoden kuluessa aloittamisesta.

Lisääntyvät kaupanesteet

Vapaakauppavirtelmistä huolimatta Vietnam on vuo-
den 2011 aikana kehittänyt myös uusia kaupan rajoit-
teita. Taustalla lieene sekä epävarma globaali talousti-
lanne että Vietnamin talouden epätasapainon kuris-
apittäminen. Kaupanesteiden lisääntyminen tai niiden
uhka luovat epävarmuutta toimintaympäristöön.

EU on vuonna 2011 määritellyt yhdeksän merkittävää
kaupanestettä Vietnamin markkinoilla. Vuonna 2010
vastaava luku oli kuusi. Esimerkkinä merkittävästä

suomalaisiakin kiinnostavasta kaupanesteestä mainit-
takoon ilmoitus numero 197, joka oikeuttaa alkoholin,
kosmetiikan sekä matkapuhelimien tuonnin maahan
pelkästään kolmen sataman kautta. Alkuvuonna 2012
ilmoitus 197 sai jatkoa: ilmoitus 30 säättää, että myös
ICT-tuotteiden sähkömagneettiset testaukset tulee
tehdä nimetyissä vietnamilaisissa testilaboratorioissa.
Paljon keskustelua herätti myös määräys 46, joka ki-
ristää ulkomaalaisiin kohdistuvaa työvoimapolitiikkaa.
Määräys 46 esimerkiksi säättää, että ulkomaalaisen
työluvan pidentäminen riippuu siitä, palkataanko sa-
maan tehtävään myös paikallinen työntekijä harjoit-
teluun.

Ilmoitus 197:n lisäksi EU:n määrittelemät muut mer-
kittävät kaupanesteet vuonna 2011 ovat: 1) maito- ja
muiden tuotteiden hintojen määrittäminen, 2) lääkkei-
den maahantuontiin ja tilastoiden käytettävyyteen
liittyvät haasteet, 3) teurasjätteiden tuontikielto, 4)
investointien omistussuhteiden kasvattamisen ra-
joitukset tietyillä sektoreilla, 5) taloudellisen tarpeen
arviointitesti vähittäiskauppasektorilla, 6) mainosku-
lujen verovähennyskelpoisuus vain pieneltä osalta,
7) kotimaisen materiaalin suosiminen julkisissa han-
kinnoissa sekä 8) henkisen omaisuuden suojaaminen.
Näiden merkittävimpien lisäksi yritykset ovat kohdan-
neet muitakin esteitä.

Vietnamin uusi ulkomaankaupan strategia, vapaa-
kauppavirtelmät ja lisääntyvät kaupanesteet antavat
erisuuntaisia signaaleja Vietnamin keinoista saavut-
taa kaupan tasapaino. Vaikuttaa siltä, että erityisesti
kulutustuotteiden tuontia tullaan rajoittamaan myös
jatkossa. Suomalaisten yritysten kannalta hyvää on,
että Vietnam tunnustaa tarpeen tuotannon ja tuotta-

vuoden kehittämiseen. Näin ollen se tulee jatkossakin tarvitsemaan suomalaisia vientivaltteja kuten teknologista osaamista, koneita ja laitteita.

Liiketoimintaympäristö pysyy vaativana

Kaupanesteiden lisäksi Vietnamin liiketoimintaympäristö sisältää muitakin haasteita. Vietnam sijoittuu Maailmanpankin vuoden 2012 Doing Business -indeksissä sijalle 98/183, eli laskua vuodesta 2011 on kahdeksan sijaa. Indeksien mukaan haasteita on erityisesti henkisen omaisuuden suojaamisessa, verojen maksamisessa, maksukyvyttömyystilanteissa ja sähkön saatavuudessa. Myös yritystoiminnan aloittaminen on haastavaa.

Korruptio on edelleen yksi suurimmista liiketoimintaympäristön riskeistä. Transparency Internationalin korruptioindeksissä Vietnam sijoittui vuonna 2011

sijalle 112/182. Sijoitus parani vuodesta 2010 neljä sijaa, mutta esimerkiksi julkisen sektorin korruptiossa ei havaittu muutosta. Vietnamin kauppakamarin julkaiseman tutkimuksen mukaan yritykset käyttävät keskimäärin yhdestä viiteen prosenttia vuosimenoistaan epävirallisiin maksuihin. Esimerkiksi lupien ja lisenssien saaminen edellyttää usein nopeutusmaksujen maksamista.

Kuluvana vuonna liiketoimintaympäristöä käsittelevässä keskustelussa on ollut vahvasti esillä myös työvoiman koulutustarpeet. Vaikka nopeasti kasvava työvoima on edelleen suhteellisen halpaa, niin halvan työvoiman tuoma etulyöntiasema on alkanut kadota. Ellei koulutukseen panosteta, tuottavuuden kasvu ja sitä kautta talouskasvun ylläpitäminen vaikeutuvat. Käytännössä yritykset joutuvat usein kouluttamaan omat työntekijänsä ja haasteita on esimerkiksi kielitaidossa.

Yleisarvio

Kilpailu Vietnamin markkinoilla on kovaa, mutta samalla ne tarjoavat paljon mahdollisuuksia. Suomalaisilta toimijoilta vaaditaan pitkäjänteisyyttä, aktiivisuutta ja panostamista yhteistyökumppanien huolelliseen valintaan. Nopea kasvuvauhti ja kaupungistuminen luovat markkinoita esimerkiksi jätehuollossa, energiatehokkuudessa ja koulutussektorilla, ympäristökysymyksiä unohtamatta. Suomalaisilla yrityksillä ja osaamisella on paljon annettavaa Vietnamille. Pitkästä kehitysyhteistyöstä johtuen suomalaisilla toimijoilla on Vietnamissa hyvä maine.

Tuotannollisen yhteistyön lisäksi Vietnam tulee olemaan entistä vahvemmin myös kuluttajien markkina. 90-miljoonaisen kansantalouden nopea kehitysvauhti on synnyttänyt keskiluokkaisen kuluttajan, joka ottaa kulutustottumuksissaan mallia muista maista. Länsimaista kulutuskäyttäytymistä ihaillaan ja oman perheen hyvinvoinnilla on merkitystä myös kulutusratkaisuisissa. Suomalaisille laadukkaille tuotteille tulee olemaan kysyntää tulevaisuudessa.

KESKI-AASIAN MAAT

**Tuula Yrjölä ja Tuomas Kinnunen*

Keski-Aasia tarjoaa suomalaisyrityksille uusia markkinoita, mutta myös haasteita. Maiden liiketoiminta- ja investointi-ilmapiiiri kehittyy hitaasti, samoin yhteiskunta ja oikeusvaltio. Kazakstan on Keski-Aasian viidestä maasta edistynein yritystoiminnan kannalta ja suuntautumisessaan Eurooppaan. Uzbekistanista ja Turkmenistanista voi löytyä markkinoita suomalaisyrityksille, joilla on maiden kaipaamaa erityisosaa- mista tai tuotantoa. Alueen maista Kirgisia ja Tadzhiikistan ovat köyhimpiä, mutta niitäkään ei kannata sulkea pois viennin kohteina esimerkiksi tekniikalle ja tekniselle osaamiselle, jota maat kipeästi tarvitsevat talouksiensa kehittämiseksi. Kaikissa viidessä maassa suomalaisyrityksille ja konsulteille voi löytyä mahdollisuuksia myös kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten hankkeista.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Keski-Aasian mailla on yhteisiä talouskehityksen haasteita, mutta niitä ei tule niputtaa kaikilla kehityksimittareilla samaan ryhmään. Kazakstanin, Uzbekistanin ja Turkmenistanin mittavat luonnonvarat ja näiden korkeat maailmanmarkkinahinnat merkitsevät, ettei mailla ole riittäviä kannustimia talouksiensa monipuolistamiseen, vaikka kaikki kolme tunnustavatkin tarpeen irtaantua liiallisesta riippuvuudesta öljy- ja kaasutuloihin. Talouden riippuvaisuus luonnonvarojta altistaa kansainvälisen talouden hinnanvaihteluille. Kazakstan pyrkii aktiivisimmin taloutensa monipuolistamiseen. Maareformi, ulkomaisia investointeja rajoittavien tekijöiden poistaminen ja teollisuus- ja tekijänoikeuksien kunnioittaminen ovat olennaisia maiden kilpailukyvyä parantamiseksi. Kaupan kasvun esteenä on myös yhteismitallisuuden puute teollisuusstandardeissa sekä ruokaturvan puute terveys- ja kasvinterveysstandardeissa.

Keski-Aasian maat ovat vailla meriyhteyksiä, mutta niiden naapurustossa sijaitsee kolme maailman dynaamisimmin kehittyvistä talouksista Venäjä, Intia ja Kiina. Liikenneväylien kehittäminen ja alueellisen taloudellisen yhteistyön esteiden vähentäminen, mukaan lukien tavarakuljetusten rajamuodollisuuksien helpottaminen, ovat tärkeitä tulevien vuosien tavoitteita.

Kaikkien ongelmana on jossakin määrin työntekijöiden osaamisen ja työmarkkinoiden vaatimusten vä-

linen kuilu, joskin työvoimamarkkinoiden joustavuus on etu. Maiden koulutusjärjestelmät lähes romahtivat Neuvostoliiton hajottua. Kazakstan ja Uzbekistan ovat parhaiten kuroneet umpeen kuilua länsimaiset standardit täyttävien opetusohjelmien osalta, mutta ammattikoulutus ei vielä vastaa markkinoiden tarpeita. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen myös infrastruktuuri on päässyt rapautumaan. Kazakstania lukuun ottamatta maiden rahoitusjärjestelmät eivät vielä ole yhteneväisiä kansainvälisen järjestelmän kanssa, eivätkä ne tarjoa monipuolisia rahoitusmahdollisuuksia yrityksille. Ulkomaisten suorien sijoitusten houkuttamiseksi maiden on jatkettava investointipolitiikkojensa kehittämistä. Keski-Aasian maat houkuttavat edelleen vähemmän ulkomaisia sijoituksia per capita kuin naapurialueet, vaikka vuosina 2000-2009 investoinnit lähes kymmenkertaistuivat.

EU tukee Keski-Aasian talouksien modernisaatiota

EU:ta kiinnostavat Keski-Aasiassa erityisesti öljy ja maakaasu. Kazakstanin öljyesiintymien arvioidaan riittävän 65 vuodeksi ja hiiliesiintymien yli 300 vuodeksi. Turkmenistanilla on arvioitu olevan maakaasua noin 220 vuoden tarpeisiin ja EU on viime vuosina aktiivisesti pyrkinyt sopimukseen turkmenistanilaikaan ohjaamisesta niin kutsuttuun eteläiseen kaasukorridorin, jonka uutisotsikoissa useimmiten esiintyvä put-

**Tuula Yrjölä työskentelee Keski-Aasian kiertävänä suurlähettiläänä ja lähetystösihteeri Tuomas Kinnunen Suomen Astanan suurlähetystössä.*

kisuunnitelma on nimeltään Nabucco. Ruokaturvan noustua yhä merkittävämmäksi maailmanlaajuisesti huoleksi, on myös pantava merkille että Keski-Aasiassa sijaitsee yksi maailman laajimmista viljelykelpoisista maa-aloista. Alueen maat tuottavat maailman markkinoille muun muassa vehnää ja puuvillaa.

Vaikka EU on Keski-Aasiassa yksi johtavista kauppakumppaneista, Venäjän ja Kiinan ohessa, on unionin jäljellä maiden taloudessa vielä vaatimaton. EU kannustaa Keski-Aasian maita Maailman kauppajärjestön (WTO) jäsenyyteen (toistaiseksi vain Kirgisia on jäsen). WTO-jäsenyys tukisi maiden talouksien modernisointia, mutta liittymisprosessissa on myös haasteensa. Venäjä-vetoinen IVY-maiden tulliliitto, johon tällä hetkellä kuuluvat Venäjän lisäksi Kazakstan ja Valko-Venäjä, sekä presidentti Putinin ajama, syvempään integraatioon tähtäävä Euraasian unioni, voivat osaltaan olla ristiriidassa WTO-säännösten kanssa. Euraasian unionin, mikäli se toteutuu ja laajenee, toivotaan kuitenkin mieluiten johtavan maiden talouksien avautumiseen ja alueen kestäväen ja dynaamisen talouskehityksen vauhdittamiseen.

EU:n Keski-Aasia-strategia ja yhteistyöhankkeet, mukaan lukien EU:n Keski-Aasian investointiohjelma (Central Asia Invest, CAI), tukevat talouden vapauttamista ja kykyä houkuttaa ulkomaisia suoria sijoituksia. EU:n yleinen tullietuusjärjestelmä (GSP-järjestelmä) edistää Keski-Aasian vientiä EU:hun. EU:lla on nyt neljässä Keski-Aasian maassa suurlähtetilään johtava edustusto, Turkmenistaniin on tarkoitus avata edustusto lähivuosina. EU:n läsnäolon vahvistuminen tukee myös jäsenmaiden toimintaedellytyksiä, kun unionin näkyvyys ja keskinäinen vuoropuhelu maiden hallintojen kanssa eri kysymyksissä vahvistuu. Liiketoimintaympäristön kehittyminen, lainsäädännön selkeys ja tilastojen luotettavuus olisivat olennaisia, jotta eurooppalaiset yritykset kasvavassa määrin kiinnostuisivat alueesta, jonka vahva talouskasvu jatkunee raaka-aineiden korkeiden maailmanmarkkinahintojen siivittämänä.

Kazakstan on edelleen alueellinen talouskehityksen veturi

Kazakstan on taloudellisesti ja poliittisesti Keski-Aasian johtava valtio. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Kazakstanin talouskasvu on ollut Kiinan ja Qatarin jälkeen maailman kolmanneksi nopeinta. Maan talous on kooltaan suurempi kuin muiden Keski-Aasian maiden taloudet yhteensä. Kazakstanin kehitys ohjatusta taloudesta markkinatalouteen on edennyt vauhdikkaasti,

ja Kazakstan on Keski-Aasian maista pisimmällä transitiossa. Vaikka maan siirtymä on edennyt nopeammin kuin muilla alueen mailla, on se jonkun verran jäljessä Venäjän kehityksestä ja huomattavasti jäljessä Baltian maista. Kazakstan on vaurasempi kuin köyhimmät EU-maat ja vaurastuu nopeasti öljyvarojensa ansiosta.

Ulkomaiden mielenkiinto Kazakstania kohtaan perustuu sen energiavaroihin, etenkin öljyyn, ja niiden lisääntyvään merkitykseen maailman energiaturvallisudelle. Tällä hetkellä Kazakstan on maailman kahdenkymmenen suurimman öljyntuottajan joukossa ja kun Kashaganin öljykentän tuotanto käynnistyy lähivuosina, niin Kazakstan nousee kymmenen maailman suurimman öljyntuottajamaan joukkoon. Kazakstanin todennetut öljyreservit ovat maailman yhdeksänneksi suurimmat ja vastaavat puolta Venäjän öljyvarannoista.

Vaurastuvana maana Kazakstan on entistä kiinnostavampi vientimarkkina, mutta vaikka suuri osa sen talousindikaattoreista on parempia kuin BRICS-mailla, niin demografisen indikaattorinsa puolesta, 16 miljoonaa asukasta, se ei ole BRICS-maa. Kazakstan itse muistuttaa, että osana uutta Venäjän, Kazakstanin ja Valko-Venäjän muodostamaa talousaluetta Kazakstan on osa 165 miljoonan ihmisen kokoista aluetta, joka vastaa lähes Brasilian kokoista talousaluetta. Käytännössä tästä ei kuitenkaan ole kyse.

Kazakstanin talous sai kovan kolauksen vuoden 2008 globaalissa talouskriisissä, mutta maa aloitti nopean toipumisen jo seuraavana vuonna ja talouden kasvu on ollut vahvaa vuodesta 2009 lähtien. Kazakstanin tilastokomitean mukaan bruttokansantuotteen reaalin kasvu vuonna 2009 oli 1,2 prosenttia, vuoden 2010 osalta 7,3 prosenttia ja jatkoi 7 prosentin kasvuaan vuonna 2011. Avainasemassa talouskriisistä toipumisessa on ollut maan öljysektori ja öljyn hinnan nousu. Myös palvelu- ja maataloussektorien elpyminen on vaikuttanut talouden elpymiseen. Vuoden 2012 osalta euroalueen talousvaikeudet voivat hidastaa talouskasvua myös Kazakstanissa. EBRD:n arvion mukaan Kazakstanin talous tulee kasvamaan 6 prosenttia, jos euroalueen kriisi ei enää syvene. Kazakstanin ja sen öljyyn perustuvan talouden eristyneisyys Euroopasta voi suojella sitä mahdollisen eurokriisin vaikutuksilta, mutta samalla Kazakstan on herkkä öljynhinnan mahdollisille vaihteluille.

Kazakstanin teollisuustuotannon indeksi kasvoi vuoden 2011 aikana 3,4 prosenttia edellisen vuoden vastaavasta ajanjaksosta. Pankkien luotonanto kasvoi vuonna 2011 valtion subventoitujen lainaohjelmien

takia. Tämän seurauksena dollarimääräisten lainojen määrä on pudonnut ennätyksellisen alhaiselle tasolle. Valtiontuki pankeille herättää kysymyksen siitä, kuinka kestävää luotonannon kasvu on. Ennen talouskriisiä lainojen kasvu oli erittäin korkealla tasolla, mutta tyrehtyi kriisin seurauksena lähes kokonaan. Kazakstanin tilastokomitean mukaan kuluttajahinnat nousivat vuoden 2011 aikana 8,4 prosenttia ylittäen Kazakstanin keskuspankin viime vuonna inflaatiolle asettaman 6-8 prosentin vaihteluvälin. Erityisesti ruokakorin hinta on noussut nopeammin kuin muiden tuotteiden ja palveluiden. Kazakstanin työvoimaviranomaisten mukaan työttömiä oli vuoden 2011 lopussa 5,4 prosenttia työvoimasta.

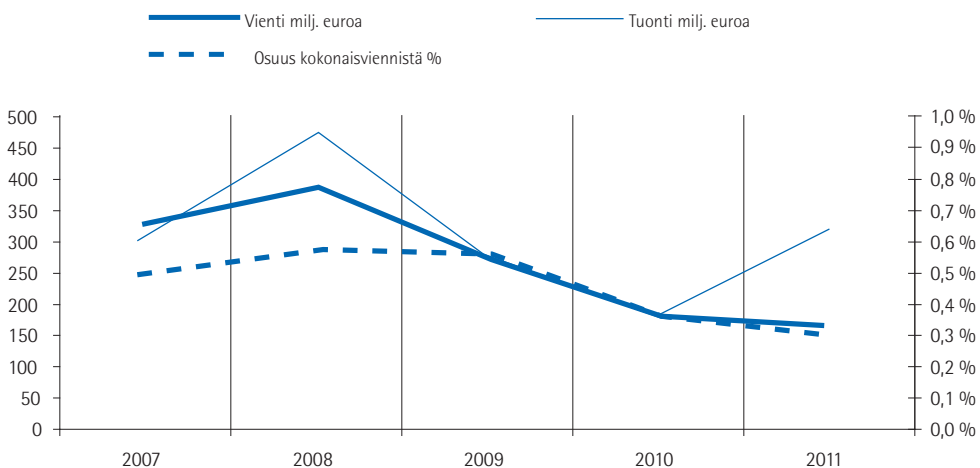
Suomen ja Kazakstanin väliset suhteet

Suomen ja Kazakstanin väliset viralliset suhteet ovat aktivoituneet viime vuosien aikana. Suomi avasi suurlähetystön Astanaan vuonna 2009. Kazakstan on ilmoittanut avaavansa suurlähetystön Helsingissä vuoden 2012 aikana. Maiden välisestä korkeantason vierailuvaihdosta on tullut säännöllistä yhteydenpitoa. Vuoden 2011 helmikuussa Kazakstanin varapääministeri Asset Issekeshev vieraili Suomessa. Syyskuussa ympäristöministeri Ville Niinistö vieraili Astanassa. Vuodelle 2012 on suunnitteilla Kazakstanin ulkoministerin Suomen vierailu. Suomalaisista ministereistä

Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubbin on tarkoitus vierailla Almatyssa ja Astanassa lokakuun alussa. Lokakuulle on myös suunnitteilla Kazakstanin opetusministeri Zhumangulovin vierailu Suomeen.

Suomen ja Kazakstanin välinen kauppa oli ennätyslukemissa vuonna 2008 ollen 850 miljoonaa euroa, laskeen vuonna 2010 noin 360 miljoonaa. Viime vuonna Suomen ja Kazakstanin kauppa palasi takaisin kasvuuralle ollen 480 miljoonaa euroa. Kazakstanissa opeoivien suomalaisyritysten määrä onkin ollut jatkuvasa hitaassa kasvussa. Kazakstan on Suomelle keskikokoinen vientimarkkina, jonka nopea vaurastuminen on lisännyt kysyntää suomalaisten investointitavaroiden ja kulutushyödykkeiden osalta. Kaivosteollisuudessa tarvittavat laitteet ja telekommunikaatiolaitteet ovat olleet keskeinen vientituote Kazakstanin itsenäisyydestä alkaen. Suomalainen erikoisrakentaminen on myös löytänyt Kazakstanin markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet. Vuoden 2011 kevään aikana useat suomalaiset Cleantech-yritykset kävivät esittelemässä energiatehokkaita lämmitysratkaisuja Kazakstaniin sekä energiatehokkaaseen rakentamiseen liittyviä ratkaisuja. Myöhemmin syksyllä suomalaiset ympäristöalan yritykset vierailivat ympäristöministeri Niinistön kanssa Astanassa esitellen suomalaista osaamista meriveden puhdistuksen, öljyntorjunnan ja balanssivesien käsittelyn osalta.

Suomen ja Kazakstanin välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Innovaatiosektorilla erityisesti Oulun kaupungin ja Astanan kaupungin välinen yhteistyö on erinomainen esimerkki hedelmällisestä kaupallisesta yhteistyöstä. Astanan kaupunki on valinnut Oulun kaupungin malliksi ja strategiseksi kumppanikseen kehittäessään itselleen Smart City konseptia. Oulun ja Astanan yhteistyöhön liittyy myös lupaava koulutussektorin yhteistyö, jonka pohjalta tavoitteena on myydä Kazakstaniin Oulussa kehitettyjä uusia opetusmetodeja, innovatiivisia oppimisympäristöjä ja multimediaa. Koulutusvienti Kazakstaniin tarjoaakin lupaavat potentiaaliset markkinat suomalaisille opetusteknologialle myyville yrityksille.

Uzbekistanin talouskasvu jatkuu

Raaka-aineiden maailmanmarkkinahintojen nousun jatkuminen merkinnee Uzbekistanille hyviä vientinäkyviä lähivuosina. Maan bruttokansantuote on kasvanut 7-9 prosentin vuosivauhtia ja kasvun arvioidaan jatkuvan 8 prosentin tietämillä. Uzbekistanin nimellisarvoinen bruttokansantuote henkeä kohti on vain kuudesosan Kazakstanin vastaavasta. Ulkomaankauppa kasvoi vuonna 2011 Aasian kehityspankin (ADB) mukaan 15 prosentilla edellisvuoteen verrattuna, yhteensä 25 537 miljardiin dollariin. Vienti kasvoi 15,4 prosentilla ja tuonti 14,5 prosentilla. Kauppavaihdon ylijäämä kasvoi 6,4 prosentilla. Uzbekistanin talouskasvu on ollut voimakasta jo usean vuoden kiihtos maan tuottamien raaka-aineiden (energia, kulta, uraani, puuvilla) hintojen nousun. Maan talous on osin riippuvainen myös siirtotyöläisten rahälähetyksistä, jotka ovat nekin kasvaneet alueen talouskasvun elvyttävä maailmanlaajuisesta talouskriisistä.

Kaksikymmentäkahdeksanmiljoonaisen kansan ostovoima lisääntyy vähitellen, vaikka talouskasvun hedelmät jakaantuvatkin epätasaisesti. Vaurastuminen näkyy kaupungeissa esimerkiksi autokannan kasvuna. Maaseutu on edelleen köyhää. Inflaation riski on olemassa, vaikka sitä ei virallisesti myönnetä. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF arvioi, että inflaatio oli vuonna 2011 12,8 prosenttia. IMF ennustaa inflaation pysyvän samalla tasolla tänä vuonna. Inflaation, kuten monen muunkin indikaattorin osalta, ongelmana on Uzbekistanin talouden tunnuslukujen epäluotettavuus.

Uzbekistanin hallinto tiedostaa raaka-ainetuotantoon perustuvan talouskasvun ongelmat. Maan johdolla on selkeä näkemys siitä, että Uzbekistanin tulisi nousta Kazakstanin ja Venäjän kanssa samalle tasolle. Kyse on teollisuustuotannon kehittämisestä ja maanviljelyn monipuolistamisesta vientikelpoiisiin tuotantokasveihin,

kuten hedelmiin ja kasviksiin. Lähes 18 prosenttia bruttokansantuotteesta tulee maataloudesta ja kolmasosa kansasta työllistyy elinkeinosta. Uzbekistan pyrkii lisäämään hedelmien vientiä muun muassa Intiaan ja Kiinaan, joiden keskiluokka vaurastuu, ravitsemustottumukset muuttuvat ja hedelmien ja vihannesten kysyntä kasvaa. Epävarmaa on, kuinka paljon kasvun vapautta yksityissektorille sallitaan.

Teollisuustuotanto kasvoi vuonna 2011 noin kuuden prosentin vuosivauhtia. Uzbekistanin pääasialliset teollisuuden alat ovat tekstiiliteollisuus, elintarviketuotanto, koneen rakennus, metallurgia, maakaasutuotanto, autonvalmistus ja kemikaaliteollisuus.

Vuosien 2011-2015 teollisuuden kehittämisohjelmassa prioriteettisektoreiksi on nimetty energia-, kemian-, tekstiili- ja muu kevyt teollisuus, ei-rautametallurgia, kone- ja autoteollisuus, lääketeollisuus sekä maataloustuotteiden jalostus ja rakennustarviketeollisuus. Tarkoituksena on nostaa teollisuuden osuutta bruttokansantuotteesta ja kasvattaa kotimaista kysyntää. Hankkeita rahoitetaan kansallisesta jälleenrakennus- ja kehitysrahastosta. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on varoittanut Uzbekistania siitä, että kehitysohjelmassa tulisi kiinnittää enemmän huomiota hyvään hallintoon ja julkishankintojen laatuun. Kansainväliset tarkkailijat ovat myös ilmaisseet huolta siitä, että valtion roolin lisääntyminen aktiivisen teollisuuspolitiikan myötä heikentää yksityissektorin kehitysmahdollisuuksia.

Telekommunikaatiosektorin kasvu jatkuu dynaamisena. Uzbekistanissa on 23,6 miljoonaa matkapuhelinliittymää. Myös pankkipalvelujen markkinat jatkavat kasvuaan. Pankkisektorin tervettä kasvua vääristävät kuitenkin muun muassa valtiojohtoiset, markkinoita vääristävät lainauskäytännöt.

Tärkeä tavoite on myös uusien työpaikkojen luominen. Lähes puolet väestöstä on alle 18-vuotiaita ja melkein kaksi kolmasosaa kansalaisista alle 30-vuotiaita. Työttömyyttä vähentää runsas siirtotyöläisyys Venäjälle ja Kazakstaniin, mutta tämä varavienti tekee Uzbekistanista riippuvaisemman kahden naapurinsa talouskehityksestä. Uzbekistanin koulutustaso on vielä kohtalainen verrattuna joihinkin naapurimaihin, joissa taso on romahtanut Neuvostoliiton hajottua. Samoin terveyssektori toimii kohtuullisen hyvin. Työvoima on ammattitaitoista, mutta ongelma voi tulevana vuosina muodostua ammattikoulutuksen tason heikkeneminen. Koululaitoksen korruptio on ongelma, samoin se, että aloitekykyisimmät nuoret hakeutuvat maasta pois hallinnon siihen puuttumatta.

Venäjä on edelleen Uzbekistanin suurin kauppakumppani

Talousskasvusta huolimatta suorien ulkomaisten sijoitusten määrä on edelleen alhainen, 2,3 prosenttia bruttokansantuotteesta. Luku on neljännes Kazakstanin tasosta. UNCTAD:n World Investment Report 2011 listaa Uzbekistanin kahdeksannelle sijalle transitiotalouksista Kaakkois-Euroopassa ja IVY-alueella ulkomaisten suorien investointien määrässä vuonna 2010.

Kiinaa kiinnostavat Uzbekistanin energia- ja mineraalivarannot, mutta myös maatalouslannoitteiden tuotanto ja hiiliteollisuuden uudistaminen. Uzbekistanin kulutustavaroista noin 80 prosenttia on kiinalaista alkuperää. Japani puolestaan on mukana kehittämässä Uzbekistanin metalliteollisuutta ja energiatehokkuutta ja on mukana tutkimuksissa maan liuskekaasuesiintymisen hyödyntämisestä. Etelä-Korea on avannut merkittävän polyetyleni-propyleenitehtaan Uzbekistaniin. Vietnam on yksi uusimpia Uzbekistanin talouskumppaneita. Uzbekistanin ja Turkin suhteet ovat tulehtuneet, koska Uzbekistan pelkää Turkin johdossa olevan islamistipuolueen levittävän ääriaineita Uzbekistaniin. Tämä on johtanut lukuisien turkkilaisyritysten sulkemiseen.

Uzbekistan käy edelleen kauppaa pääasiassa muiden IVY-maiden kanssa. Merkittävimmät kauppakumppanit olivat vuonna 2010 Venäjä (lähes 30 prosentin osuudella), Kiina, Kazakstan, Etelä-Korea ja Turkki. Vienti koostui pääasiassa energiatuotteista, puuvillasta, kullasta, kivennäislannoitteista, raudasta ja ei-rautametalleista, elintarvikkeista, palveluista ja autoista. Tuontipuolella dominoivat koneet ja laitteet, elintarvikkeet, kemikaalit sekä rauta- ja ei-rautametallit.

Keskuslämmityksen katkot ja polttoaineen säännötely kertovat suunnitelmatalouden järjestelmällisistä ongelmista. Sähkönjakelussa vuosisuunnitelmat ja todelliset tarpeet eivät kohtaa. Ruoan hinta on noussut ja maassa on pulaa energiasta, koska hallinto priorisoi energianviennistä saatavia valuuttatuloja kotimaan tarpeiden kustannuksella. Yritykset pitävät riittämättömyyttä ja epävarmaa sähkönsaantia kolmanneksi vakavimpana ongelmana toiminnalle Uzbekistanissa. Maa tuotti vuonna 2010 noin 60 miljardia kuutiometriä maakaasua ja öljyä 3,7 miljoonaa tonnia. Sillä on noin 1,8 biljoonan kuutiometrin edestä todennettuja maakaasuvarantoja ja 594 miljoonaa barreliä öljyä, sekä vajeat kolme miljoonaa tonnia hiiltä. Öljykenttiä ei ole itsenäisyyden aikana kehitetty, joten öljyntuotanto on laskussa. Energian käyttö on yleisesti ottaen tehottomaa.

Suomen ja Uzbekistanin väliset suhteet

Suomen ja Uzbekistanin suhteet ovat viime vuosina aktivoituneet, mutta vielä ei voi puhua laajasta kontaktipinnasta poliittisten vaikuttajien tai yhteiskuntien välillä. Ulkoministeriö rahoittaa alueellisen kehitysteistyöohjelmansa, Laajemman Euroopan aloitteen, alla joitain yhteistyöhankkeita. Näiden tarkoituksena on kehittää suhteita eri viranomaisten välillä ja tukea hyvää hallintoa sekä oikeusvaltiokehitystä. Maiden välinen kauppa on vaatimatonta. Suomi vei Uzbekistaniin vuonna 2011 17 miljoonan euron edestä tuotteita, edellisvuoteen verrattuna laskua oli 20 prosenttia. Tuonti puolestaan nousi 99 prosentilla, mutta pysyi mitättömissä lukemissa, 70 000 eurossa. Suomesta viedään Uzbekistaniin pääasiassa paperiteollisuuden tuotteita. Maiden välillä on voimassa sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi. Neuvottelut uudesta investoitusuojasopimuksesta ovat kesken.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Yhteiskuntakehitys etenee asteittain

Kazakstan

Kazakstanin poliittinen järjestelmä on muodollisesti länsimaisen demokraattisesti järjestynyt. Käytännössä Kazakstanin poliittinen järjestelmä perustuu yhden ihmisen eli itsenäisyyden alusta asti maata hallinneen presidentti Nursultan Nazarbaevin ympärille rakennettuun järjestelmään. Merkittävää poliittista oppositiota tai todellista poliittista haastajaa presidentin vallalle ei ole. Kazakstanissa on sen 20-vuotisen itsenäisyyden

aikana järjestetty neljät presidentinvaalit ja kerran presidentti Nazarbev on valittu uudelleen kansanäänestyksellä. Vuoden 2011 huhtikuussa Nazarbaev valittiin viiden vuoden jatkokaudelle vaaleissa, joissa hän sai virallisten tulosten mukaan 95,1 prosenttia äänistä ja jotka eivät ODHIRin mukaan täyttäneet Kazakstanin kansainvälisiä sitoumuksia muun muassa demokratian ja sananvapauden osalta. Presidentti Nazarbaev peräänkuulutti vaalien jälkeen demokratian, poliittisten puolueiden, paikallisen itsehallinnon sekä Kazakstanin oikeusjärjestelmän kehittämistä ja lupasi, että tämä työ käynnistetään heti presidentinvaalien jälkeen.

Kazakstanin sisäpoliittisesti herkkä tilanne leimahti yllättäen joulukuussa 2011 kun Länsi-Kazakstanissa Magistaun alueella sijaitsevassa Zhanaozenin kaupungissa puhkesi väkivaltaisia yhteenottoja Kazakstanin itsenäisyyden 20-vuotisjuhlapäivänä ja se levisi myös naapurikaupunkiin Aktauhun. Mellakoiden taustalla oli sosiaalista tyytymättömyyttä sekä öljytyöntekijöiden jo seitsemän kuukautta jatkuneet työtaistelut. Joulukuun mellakoissa kuoli 15 ja loukkaantui yli 100. Zhanaozenin tapahtumat ovat Kazakstanin viimeaikaisen historian väkivaltaisina tapahtumina. Tiettävästi kyseessä on Keski-Aasian väkivaltaisimman kertaluonteinen tapahtuma sitten Etelä-Kirgisian etnisen väkivallan kesäkuussa 2010. Mellakoihin liittyvät oikeudenkäynnit ovat parhaillaan menossa Aktaussa.

Tämän vuoden tammikuussa Kazakstanissa järjestettiin ennenaikaiset parlamenttivaalit, jotka toteutettiin puoluelistavaalina koko maan ollessa yhtenä vaali-alueena. Kazakstanissa on maan itsenäistymisen jälkeen valittu parlamentin alahuone viisi kertaa. ETYJ:n vaalitarkkailumissio on kritisoinut kaikkia vaaleja. Valtapuolue Nur Otan sai 81 prosenttia annetuista äänistä. Valtapuolueen ohella parlamenttiin pääsivät Kazakstanin demokraattinen puolue Ak Zhol, joka sai 7,5 prosenttia äänistä sekä Kazakstanin kommunistisen kansanpuolue 7,2 prosentin ääniosuudella. ETYJ:n vaalimission arvion mukaan vaalit eivät täyttäneet demokraattisten vaalien peruseriaa. Vaalit eivät olleet kilpailulliset eivätkä moniarvoiset. Kaikille puolueille tai kandidaateille ei annettu oikeutta osallistua vaaleihin. Etyjin vaalitarkkailumission mukaan myöskään ääntenlasku ei ollut tarpeeksi läpinäkyvä prosessi ja ehdokkaiden saama julkisuus ei ollut tasapuolista. Kazakstan on useissa eri yhteyksissä kertonut demokraattisen kehityksen olevan maan tavoitteena, mutta se haluaa itse päättää millä vauhdilla demokratiaan mennään. Länsimaiden mielestä Kazakstan ei edisty tarpeeksi nopeasti.

Kazakstanin ihmisoikeustilanne on hyvä muihin Keski-Aasian maihin verrattuna. Länsi-Euroopan mittapuun mukaan Kazakstanin ihmisoikeustilanteesta on parantamisen varaa. Poliittisen opposition työskentely on ajoittain ollut vaikeaa ja joskus jopa vaarallista samoin ihmisoikeuspuolustajien. Kazakstan korostaa itseään multi-etnisenä ja -kulttuurisena valtiona, jossa elää yli 140 eri kansallisuutta. Kazakstan on ollut näkyvä uskontojen välisen dialogin puolestapuhuja. Suvaitsevaisuus ja etnisyyksien välinen sopu on ollut Kazakstanin pääviesti ihmisoikeusasioissa, mikä on painottunut muiden ihmisoikeuskysymysten kustannuksella. Suvaitsevaisuus on rajoittunut enemmän perinteisiin

kysymyksiin (kansallisuus, uskonto, sukupuoli) eikä esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin.

Uzbekistan

Monet uskovat Uzbekistanin johdon aidosti haluavan kehittää poliittista järjestelmää parlamentaariseen suuntaan. Suurena syynä tässä on epäselvyys nykyisen, jo ikääntyneen presidentti Islam Karimovin seuraajasta. Järjestelmän heikoudeksi tunnustetaan sen riippuvuus yhdestä henkilöstä. Presidentti Karimov on linjapuheissaan korostanut tarvetta siirtyä vahvan valtion mallista vahvan kansalaisyhteiskunnan omaavaksi valtioksi.

Maan poliittisten instituutioiden kehittäminen vastuuta ottaviksi, itsenäisiksi elimiksi nykyisen presidenttijohtoisen järjestelmän tilalle vie aikaa ja vaatii vahvaa poliittista tahtoa erityisesti presidentiltä ja häntä ympäröivältä lähipiiriltä. Tämän tahtotilan löytäminen tilanteesta, jossa järjestelmä on jähmettynyt odottamaan seuraavien, vuodelle 2014 tai 2015 suunniteltujen presidentinvaalien tulosta ja 74-vuotiaan Karimovin seuraajakysymyksen ratkaisusta, on vaikeaa. Samoihin aikoihin Uzbekistania kohtaa psykologisesti, mahdollisesti myös konkreettisesti, ulkopuolinen uhka, sillä ISAF-joukkojen vetäytymisen Afganistanista pelätään johtavan islamististen ääriainesten huomiota kiinnittymiseen Keski-Aasian suuntaan. Toisaalta vallanvaihtoon liittyvä epävarmuus voi syventää puheiden ja todellisuuden välistä kuilua, virkakoneiston odotellessa tietoa seuraavasta presidentistä. Uudistusten ja jo olemassa olevan lainsäädännön toimeenpano on käytännössä varsin puutteellista. Turvallisuusviranomaisilla on vahva vaikutusvalta kaikessa, tilanne joka on korostunut "arabikevään", Etelä-Kirgisian kesän 2010 etnisten väkivaltaisuuksien ja Tadžikistanin heikentyneen turvallisuustilanteen johdosta.

Uzbekistanin ihmisoikeustilanne jatkaa huonona, mutta suunta on myönteinen. Uzbekistan on aikaisempaa valmiimpi yhteistyöhön kansainvälisten toimijoiden kanssa aroissakin kysymyksissä. Lapsityövoimankäyttö puuvillan keruussa on edelleen todellisuutta. Uzbekistan tiedostaa julkisuusongelman ja pyrkii lapsityövoiman vähentämiseen pelloilla. Pyrkimyksenä on myös vähentää puuvillan osuutta maanviljelyksessä 30 prosentista bruttokansantuotteesta kymmeneen prosenttiin. Puuvilla on kuitenkin edelleen yksi Uzbekistanin vientitalouden päätuotteista ja puuvillan maailmanmarkkinahinnan pysyminen korkeana houkuttaa voittojen maksimoituihin. Uzbekistan on maailman neljänneksi suurin puuvillan tuottaja.

EU:hun ja Yhdysvaltoihin kohdistuu arvostelua siitä, että ne katsovat Uzbekistanin ihmisoikeustilannetta läpi sormien, johtuen maan strategisesta arvosta reittinä Naton Afganistanin operaatiolle. Uzbekistanin arvo on noussut entisestään Pakistanin ja Yhdysvaltain suhteiden heikennyttyä ja ISAF-joukkojen kotiutamisoperaation johdosta. Uzbekistanin ihmisoikeus- ja demokratiakehityksessä on turha odottaa nopeaa tai virtaviivaista kehitystä. Uzbekistan haluaa tehdä uudistukset omassa tahdissaan ja oman näkemyksensä mukaisesti. On myös muistettava, että paikallisessa toimintakulttuurissa painottuu se, ettei haluta menettää kasvoja.

Historian, sivistyksensä ja saavutustensa perusteella Uzbekistan haluaa nähdä itsensä Keski-Aasian tähtenä ja erottautua "naapurimaiden paimentolaiskansoista".

Uzbekit katsovat edustavansa Keski-Aasian alkupe- räisväestöä. Uzbekistanin poliittinen johto korostaa, että maa on itsenäisyytensä kahdessakymmenessä vuodessa kehittynyt maatalousvaltaisesta puuvillata- loudesta pitkälti omavaraiseksi maatalous- ja teolli- suusvaltioksi, jonka vienti kasvaa.

Riskitekijöitä Uzbekistanin kehitykselle ja ulkomai- sille siellä toimiville yrityksille ovat alueellisen epä- vakauden potentiaali, joka johtuu paitsi naapurimaa Afganistanin tilannekehityksestä, myös Uzbekistanin tulehtuneista suhteista toiseen naapuriinsa Tadžikis- taniin. Alueen vesi- ja hiilivetyvarantojen epätasainen jakautuminen kiristää maiden välisiä suhteita. Etnisten konfliktien mahdollisuus on Keski-Aasiassa suuri, vaik- keivät yksittäiset yhteenotot välttämättä veisi koko aluetta laajempaan epävakauden kierteseen.

Keski-Aasian maiden sääntely-ympäristöt kehittyvät eri tahtiin

Kazakstan

Vuoden 2012 alusta Venäjän, Valko-Venäjän ja Kazaks- tanin tulliliitto laajeni muodollisesti yhteiseksi talous- alueeksi, joka kattaa palvelut, investoinnit, kilpailun, valtiontuet, henkisen omaisuuden suojan sekä työvoi- man liikkuvuuden. Seuraava IVY-alueen integraation vaihe tulee olemaan Euraasian liitto, joka on Euraasian talousyhteisön jäsenmaiden taloudellisen integraation viimeinen vaihe, ja joka huipentuisi yhteisen valuutan ja keskuspankin perustamiseen. Tulliliitossa mukana olevat maat ovat asettaneet tavoitteekseen toteuttaa nämä integraatiotoimet vuoteen 2015 mennessä. Jo aikaisemmin vuoden 2010 alusta lähtien kolmen maan välille perustetun tulliliiton jäsenmaat ovat ottaneet käyttöön ulkotullit ja yhteisen ulkoisen sääntelyn (li- sensiointijärjestelmä ja rekisteröintivaatimukset). Tul- litarkastukset on siirretty jäsenmaiden rajoilta asteit- tain tulliliiton ulkorajoille. Venäjän ja Valko-Venäjän väliltä tarkastukset poistettiin heinäkuussa 2010 ja Ve- näjän ja Kazakstanin väliltä vuoden 2011 heinäkuussa.

WTO-liittymisneuvottelujen osalta Kazakstan on saanut kahdenväliset markkinoillepääsyneuvottelut päätökseen kaikkien maiden kanssa. EU ja Kazakstan jatkavat neuvotteluja muun muassa vientitulleihin liittyvistä yksityiskohdista. Kazakstan on asettanut ta- voitteekseen päättää kahdenväliset markkinoille pää- syneuvottelut myös EU:n kanssa vuoden 2012 aikana. Oletettavasti Kazakstanin WTO-liittyminen siirtyy vuo- den 2013 puolelle.

Kazakstan kehittää investointi-ilmapiiriä

Kazakstanin talous tarvitsee ulkomaisia investointeja kasvaakseen, ja Kazakstanin hallituksen prioriteettina onkin jo useamman vuoden ajan ollut ulkomaisten investointien houkuttelu maahan. Tämä koskee niin öljyalan isoja investointeja suurille Kashaganin, Ten- gizin ja Karachagakin kentille kuin myös massiivisia tie- ja rautatiehankkeita. Ulkomaisten investointien houkuttelusta vastaa Kaznex Invest, joka koordinoi valtion tasolla Kazakstanin vienninedistämisestä ja investointien houkuttelua Kazakstaniin. Kaznex In- vestin koordinoimat investointihankkeet ovat monesti isompia valtiotason hankkeita. Uutena toimi- elimenä vuoden 2012 alusta lukien on perustettu 16 alueel- lista investointipalvelukeskusta, joiden tehtävänä on avustaa ulkomaisia investoijia oikeiden kumppaneiden löytämisessä ja muissa käytännön järjestelyissä heidän saapuessa Kazakstaniin. Alueellisten investointipal- velukeskusten palvelut ovat ulkomaisille toimijoille täysin ilmaisia, joten suomalaistenkin toimijoiden kannattaa hyödyntää Kazakstanin viranomaisten tar- joamat julkiset palvelut.

Kazakstanin tavoitteena on ollut parantaa investoin- ti-ilmapiiriään. Parantaakseen investointi-ilmapiiriä Kazakstanin viranomaiset ovat alentaneet kynnystä yritystoiminnan aloittamiseen, ulkomaankauppaan, rakennusoikeuksien saamiseen ja investointien suo- jaan sekä vähentäneet liiketoimintaan liittyvää byro-

kratiaa. Nykyään Kazakstanissa toimii kaikkiaan kuusi erityistalousaluetta ja viisi teknologiapuistoa, joiden tarkoituksena on houkutella maahan ulkomaista pääomaa ja teknologiaa. Lähivuosille on suunniteltu vielä kolmen uuden erityistalousalueen perustamista. Erityistalousalueilla verotusasteet ovat alhaisempia, verokäytännöt yksinkertaisimpia, tullaus helpompaa ja byrokratia kuten yritysten rekisteröinti kevyempää.

Maailmanpankin vuoden 2012 byrokratiaa ja liiketoiminnan sujuvuutta kuvaavassa Doing Business-vertailussa Kazakstan sijoittui 183 maan joukossa sijalle 47. Tuoreen vertailun mukaan Kazakstanin liiketoimintaympäristö on parantunut huomattavasti vuonna 2011 noustuaan vertailussa 11 sijaa ja yltäen ensimmäistä kertaa 50 maailman parhaimman talouden joukkoon. Kazakstanin taakse samassa vertailussa jäivät muun muassa lähimmät naapurit Kiina ja Venäjä sekä esimerkiksi Valko-Venäjä, Turkki ja Ukraina. Tutkimuksen mukaan Kazakstanin menestyksen taustalla on vahva edistyminen sijoittajansuojan parantamisessa sekä pk-yritysten verotuksen selkeyttämisessä. Sijoittajansuojan osalta Kazakstan paransi asemaansa 34 sijoitusta ja saavutti tässä kategoriassa maailmanlaajuisessa vertailussa 10. paikan. Verotuksen osalta Kazakstan paransi aikaisempaa 26. tilaansa reilusti nousten 13. sijalle. Omaisuuden rekisteröinnin ja sopimusten valvonnan osalta Kazakstan säilytti paikkansa 30 parhaimman talouden joukossa.

Muiden IVY-maiden tapaan talouden merkittävii haasteita Kazakstanissa on eritasoilla läpitunkeva korruptio, joka vaikuttaa yritysten toimintaedellytyksiin. Kazakstan sijoittui vuonna 2011 Transparency Internationalin julkaisemassa korruptiovertailussa 178 maan joukossa sijalle 105. Kazakstanin viranomaiset ovat pyrkinet vähentämään maassa esiintyvää korruptiota ja parantamaan liiketoimintaympäristöä. Joulukuussa 2009 Kazakstanissa säädettiin uusi korruption vastainen laki, jossa korruption käsitettä laajennettiin käsittämään myös viranomaisten tekemät vilpit. Lisäksi kolmansien osapuolien antamien lahjusten vastaanottaminen tuli rangaistavaksi teoksi ja korruptiosta annettavia tuomioita kovennettiin kautta linja. Korruption suhteen viranomaisten toimet ovat toistaiseksi olleet riittämättömiä ja Kazakstanin liiketoimintaympäristössä riittää edelleen haasteita ulkomaisille yrityksille.

Uzbekistan

Uzbekistanin liiketoimintailmapiiri on heikentynyt viimeisen vuoden kuluessa. Useat ulkomaalaisomisteiset

yritykset ovat lisääntyvästi joutuneet vero- ja muiden viranomaisten vihamielisten toimien kohteeksi. Miksi näin tapahtuu juuri nyt, kun maan porteilla kolkuttelee useita mahdollisia uusia investoijia, ihmetyttää Uzbekistanista kiinnostunutta kansainvälistä yrityskehitystä. Maailmanpankin Doing Business 2011 -tutkimuksessa Uzbekistan on 150. sijalla 183 maasta, eli yksi vaikeimmista liiketoimintaympäristöistä maailmassa.

Valuutan vaihdettavuuden vaikeuksia pidetään suurimpana kaupan esteenä. Yritykset joutuvat anomaan lupaa ulkomaanvaluutan vaihtamiseen kotiuttaakseen voittojaan. Virallinen selitys politiikalle on, että ulkomaanvaluuttavaroja hyödynnetään "strategisiin tarkoituksiin". Kyynisempi näkemys on, että maata hallitsevan poliittisen ja talouseliitin on helpompi kontrolloida yrityskehitystä, kun ulkomaisten investointien määrä maassa pysyy sopivassa mittakaavassa. Jos maahan asettuisi riittävä määrä suuria kansainvälisiä yrityksiä, vaikuttaisi se yritystoimintakulttuuriin. Mikäli Uzbekistanissa jossain vaiheessa siirrytään vaihdettavaan valuuttaan, tapahtuu se asteittain ja pitkällä aikataululla.

Viimeisen vuoden sisällä ulkomaanvaluutan jakaminen yrityksille on hidastunut, joka voi kieliä pinnan alla kytävistä ongelmista talouskasvussa, järjestelmän toimivuuteen liittyvistä katkokista tai poliittiseen epävarmuuteen liittyvästä valuutan entisestään lisääntyvästä hamstraamisesta. Tärkeäksi luokitellut yritykset saavat edelleen niin kutsuttuina strategisina allokatioina ulkomaanvaluutta. Prioriteetiksi presidentin asetuksella luokitelluille aloille investointeja tehneet yritykset saavat muutenkin erityiskohtelun.

Aiempiina vuosina erityiskohtelua ovat saaneet korealais- ja sittemmin kiinalaisyrietykset. Venäläisyrietykset ovat palaamassa maahan. Kaakkois-Aasian maat, Malesia ja Singapore etunenässä, ovat aktivoitumassa Uzbekistanissa. Uzbekistanin ulkomaankaupasta yli 55 prosenttia on Euroopan maiden kanssa. Kauppa Euroopan kanssa laski prosentuaalisesti vuonna 2011 hieman edellisvuodesta, Aasian kaupan kasvaessa. EU-maista aktiivisimpia Uzbekistanin markkinoilla ovat Saksa, Iso-Britannia, Puola ja Italia.

Ulkomaisten yritysten kohtelu ehkä helpottuu

Kaikille ulkomaisille yrityksille avoin kysymys on, kuinka kauan kuherruskuukausi hallinnon kanssa kestää. Yleinen näkemys on, että investoiminen Uzbekistaniin on riskialtista, mutta tavarakaupassa voi menestyä,

erityisesti kun saa maksun kaupan yhteydessä käteisenä. Toisaalta tuontituotteet kärsivät syrjivästä kohtelusta. Virallisen ja epävirallisen valuuttakurssin eron kasvu lisää kaupan käynnin riskejä ja tuonnin kustannuksia. Yritystoimintaa tukisi lupaviidakon perkaaminen ja yritysten perustamiselle ja toiminnalle tarpeellisten palvelujen parantaminen.

Uzbekistanin hallintokulttuurissa presidentin linjapuheet ja asetukset vauhdittavat viranomaisten toimintaa. Ongelmana on uudistusten syklisyys ja reformiponnistusten lyhytjänteisyys. Uuden teemavuoden myötä edellisen teeman toimeenpääntö jää vähemmälle huomiolle. Pienten ja keskisuurten yritysten toiminta on hankaloitunut, vaikka presidentti oli nimennyt vuoden 2011 pk-yritysten vuodeksi. Byrokratia on monimutkaistunut ja korruptio syö pohjaa yrittäjyydeltä. Virallisten tilastojen mukaan ei-valtiollinen sektori on kasvanut ja tuottaa jo yli 80 prosenttia bruttokansantuotteesta. Valtio-omisteisten ja ei-valtiollisten yritysten rajapinta on kuitenkin epäselvä.

On mahdollista, että viime aikoina huonontunut ulkomaisten yritysten kohtelu on ainakin osittain korjautumassa. Presidentti Karimov on huhtikuussa 2012 antanut asetuksen, jolla rajoitetaan valtion puuttumista ulkomaisten yritysten toimintaan ja pyritään ehkäisemään yritys- ja investointitoimintaa vaikeuttavaa korruptiota. Luvassa on myös helpotuksia ulkomaisten investojien verotukseen ja viisumikäytäntöihin.

Uzbekistanin uskotaan haluavan jatkossakin solmia taloudellisesti hyödyllisiä suhteita ulkomaailmaan, talouskehityksen pysyessä vahvasti valtion hallinnassa. Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki EBRD on todennut, että Uzbekistan on markkinatalouskehityksen varhaisessa vaiheessa ja tarvitsee vielä huomattavia rakenteellisia uudistuksia. Kehitys keskusjohdoisuudesta markkinatalouteen ei ole edennyt johdonmukaisesti, vaan makrotalouden rakenteelliset ja institutionaaliset uudistukset ovat toistaiseksi olleet hajanaisia.

Yleisarvio

Kazakstan

Suomen ja Kazakstanin välinen kauppa on hitaassa kasvussa. Myös Kazakstanissa toimivien suomalaisten yritysten määrä on kasvamassa. Suomalaiset yritykset ovat vähitellen löytäneet Kazakstanin markkinat. Kaupantekoa Kazakstaniin vaatii kuitenkin pitkäjänteisyyttä ja edellyttää ulkomaiselta toimijalta säännöllistä läsnäoloa markkina-alueella ja aktiivista otetta asiakkaiden hankintaan sekä sidosryhmäsuhteiden hoitoon. Liiketoimintaympäristö Kazakstanissa on kansainvälisten vertailujen mukaan parempi kuin Venäjällä. Ainakin periaatteessa Venäjän kauppaa harjoittavien suomalaisyritysten kynnys laajentaa toimintaansa Kazakstanin markkinoille on madaltunut. Venäjän ja Kazakstanin kuuluminen samaan tullialueeseen madaltanee jossain määrin Venäjällä kauppaa harjoittavien suomaisyritysten kynnystä laajentaa toimintaansa Kazakstaniin.

Suomalaisten yritysten kannalta lupaava potentiaalinen yhteistyöala on innovaatio- ja koulutussektori, jonka suhteen Kazakstan on osoittanut selkeää kiinnostusta Suomea kohtaan. Kazakstanin kansallinen tavoite on maan modernisointi ja muun muassa innovaatioihin perustuvan teollisuuden luominen. Tämän tavoitteen suhteen Nazarbaev nimesi tammikuussa 2010 Suomen Kazakstanin mallimaaksi. Runsaasti julkisuutta saaneen mallimaastatuksen seurauksena

eri kazakstanilaisten toimijoiden mielenkiinto Suomea kohtaan on kasvanut. Tämä liittyy etenkin innovaatiojärjestelmään, mutta voi pitää sisällään monia muitakin aloja kuten energiatehokkaan rakentamisen, kunnallis- ja vesitekniikan, koulutusviennin tai vaikkapa terveydenhuollon.

Suomen ulkoasiainministeriön tukema liikeympärysohjelma Finnpartnership on valinnut vuoden 2011 alusta lukien Kazakstanin yhdeksi neljästä prioriteettimaastaan. Liikeympärysohjelman tarjoamat liiketoimintatuet ja liikeympärysohjelman identifiointipalvelu tarjoavat suomalaisille yrityksille uusia mahdollisuuksia Kazakstanissa. Kazakstanin osoittama kysyntä Suomea kohtaan on tällä hetkellä suurempi kuin mihin virallinen Suomi voi vastata ja niinpä Suomen ja Kazakstanin välistä innovaatioyhteistyötä onkin kehitettävä kaupalliselta pohjalta yritysvoimavaroilla.

Uzbekistan

Eurooppa on Uzbekistanille kaikkein mieluisin kumppani, kun se pyrkii tasapainottelemaan Venäjän ja Kiinan vaikutusvallan välissä sekä talouden että politiikan puolella. Eurooppalaisista saksalaiset, britti- ja puolalaisyritykset toimivat aktiivisesti Uzbekistanissa, joskin viimeaikaiset vastoinvälytykset varmasti vaikuttavat uusien yritysten riskinottovalmiuteen.

Suomella ja suomalaistuotteilla on hyvä maine. Uzbekistan toivoo suomalaisten yritysten harkitsevan yhteisyritysten perustamista sellaisilla aloilla, joilla Suomesta löytyy vahvaa osaamista. Uzbekistania kiinnostavat pääasiassa investoinnit maahan, ei niinkään tavarakauppa. Esimerkkeinä aloista, joilla Uzbekistan toivoisi suomalaisyritysten harkitsevan tuotannon perustamisesta maahan, Uzbekistan on esittänyt telekommunikaatiojärjestelmien ja -laitteiden, sekä erilaisten lisälaitteiden valmistusta mobiiliyhteyksiä varten (akut, kaiuttimet, modeemit, adapterit) ja lääketeollisuutta. Uzbekistan arvostaa myös suomalaista laatua huonekalujen ja rakennusmateriaalien tuotannossa.

Uzbekistan monipuolistaa maataloustuotantoaan ja haluaa kehittää siitä vientikelpoisia tuotteita. Nykyisellään esimerkiksi vain 37 prosenttia hedelmäsadosta jalostetaan. Maataloustuotteiden jalostukseen tarvittava suomalaisteknologia kiinnostaa.

Uzbekistan toivoo suomalaisyrityksiä mukaan vuonna 2008 perustetun Navoin vapaan talousvyöhykkeen

kansainvälisen liikenne- ja logistiikkakeskuksen kehittämiseen. Uzbekistaniin on perusteilla toinen vapaa talousvyöhyke SIZ Angren, joka tulee keskittymään korkean teknologian tuotantoon. Uzbekistania kiinnostaa myös Suomen asiantuntemus energiansäästöteknologioissa ja vaihtoehtoisten energianlähteiden kehittämisessä. Myös muissa Keski-Aasian maissa voisi löytyä markkinoita suomalaiselle energiaosaamiselle. Samoin liikenneväylien akuutti kehittämistarve voi tarjota mahdollisuuksia.

Uzbekistanissa tahtotilan ja todellisuuden välinen kulu hidastaa vielä pitkään maan talouskehitystä ja ylläpitää epäluuloja ulkomaisten yritysten ja sijoittajien mielissä. Maa ei pysty ottamaan sille kokonsa puolesta kuuluvan asemaa Keski-Aasian alueen talouskehityksessä niin kauan, kun sen johdossa ja virkamieskunnassa ei ole riittävästi halua tarvittaviin käytännön muutoksiin. Kuitenkin talouskasvun odotetaan jatkuvan. Jos eurooppalaisilla yrityksillä ei ole riskinottovalmiutta lähteä Uzbekistanin markkinoille, löytyy Aasian suunnasta kasvavassa määrin kiinnostusta.

ETELÄ-AFRIKKA

**Petra Yliportimo, Johan Albäck, Eetu Kielo*

Etelä-Afrikan 3,1 prosentin talouskasvu jäi vuonna 2011 jälkeen hallituksen tavoitetasosta ja työllisyyden edistämistavoiteista. Tähän vaikuttivat tärkeimmän vientimarkkinan euroalueen kriisi ja toisaalta kotimaan lakko-aalto. Ulkoiset suorat investoinnit Etelä-Afrikkaan olivat vuonna 2011 kasvussa pitkälti Wal-Martin Massmart-yritystoston vuoksi. BRICS-ryhmään kuuluva maa puolustaa asemaansa eteläisen Afrikan kaupan ja talouden keskuksena ja suuntaa katsetaan myös kehittyviin talouksiin päin. Energia- sekä kuljetus- ja logistiikka-alan mittavilla infrastruktuurihankkeilla haetaan nostetta Etelä-Afrikan pitkän aikavälin kilpailukyvyille. Suomen ja Etelä-Afrikan välinen kauppa on jatkanut kasvuaan, vaikkei Suomen vienti Etelä-Afrikkaan olekaan vielä yltänyt talouskriisiä edeltäneelle tasolle.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Etelä-Afrikan talouden kasvuluvut tarkistettu alaspäin

Etelä-Afrikan talouden toivottu piristyminen vuonna 2011 jäi odotettua pienemmäksi eli 3,1 prosenttiin, kun vielä alkuvuonna ennustettiin neljän tai jopa viiden prosentin talouskasvua. Tähän vaikutti ennen kaikkea tärkeimmän vientimarkkinan euroalueen talousongelmat ja kotimaan lakkoaalto. Talouskasvun ennustetaan vuonna 2012 edelleen pienenevän 2,7 prosenttiin, jääden selkeästi Saharan eteläpuoleisen Afrikan keskiarvoja heikommaksi. Lisäksi kasvu oli edelleen kulutusvetoista, yksityisen sektorin investointien jäädessä vähiin ja julkisen sektorin suurten infrastruktuurihankkeiden siirtyessä vuosilla eteenpäin. Vuodesta 2008 jatkunut sähköpula on keskeinen kotimaisen kasvun rajoite, ja useita kaivosalan hankkeita on pantu jäihin. Tilanne paranee vasta vuoden 2013 puolivälissä, kun ensimmäinen kahdesta jättimäisestä uudesta 4 800 MW hiilivoimalasta otetaan käyttöön.

Historiallisen alhaisen peruskoron ja öljyn hinnan nousun takia inflaatio ylitti vuoden 2011 lopussa keskuspankin tavoitehaarukan (3-6 prosenttia). Varsinkin ruoan hinta on noussut huomattavasti. Etelä-Afrikan valuutalle randille oli vuonna 2011 tunnusomaista suuri volatiliiteetti. Randin arvo euroon nähden oli vuoden 2011 tammikuussa 8,75:n tasolla, mistä randin arvo nopeasti heikkeni jatkaen niinkin alas kuin 11,40:n tasolle loppuvuodesta 2011. Alkuvuodesta 2012 randi vahvistui 10,20:n tasolle euroon nähden.

Erikoista on ollut valuutan suuret päivittäiset vaihtelut, mikä heijastaa kansainvälisten finanssimarkkinoiden hermostuneisuutta ja jatkuvasti muuttuvaa suhtautumista nouseviin talouksiin.

Ammattiyhdistysliike on vaatinut peruskoron laskeamista edelleen ja valuuttakurssin keinotekoista heikentämistä työllisyystilanteen parantamiseksi. Keskuspankki piti kuitenkin 2011 peruskoron muuttumattomana. (Keskuspankin ohjaukorko on 5,5 prosenttia ja pankkien prime-korko 9 prosenttia.) Keskuspankin pääjohtaja Marcus on vahvistanut pankin jatkavan tiukasti inflaatiotavoitteeseen perustuvaa korkopoliitiikkaa.

Wal-Mart ja kiinalaisyhtiöt yritystoston Afrikan markkinoille

Ulkoiset suorat investoinnit Etelä-Afrikkaan vuonna 2011 olivat arviolta 4,5 miljardia dollaria. Selvää nousua edellisvuoden 1,3 miljardista dollarista vauhditti amerikkalaisen Wal-Martin yritystosto. Wal-Mart osti enemmistöosakkuuden vähittäiskauppaketju Massmartista 2,4 miljardilla dollarilla. Eräät hallitusryhmittymät ja ammattijärjestöt vetosivat Etelä-Afrikan kilpailuviranomaiseen kaupan estämiseksi tai tiukkojen ehtojen asettamiseksi, mutta lopulta sekä muutoksenhakuomioistuin että hallitus näyttivät yritystostolle vihreää valoa. Etelä-Afrikan hallitusviranomaiset pyrkivät myös estämään japanilaisen Kansai Paintin ja eteläafrikkalaisen Freeworld Coatings -yhtiön vä-

** Ulkoasiainsihteerin Petra Yliportimo vastaa kauppa- ja kehitysasioista Suomen Pretorian suurlähetystössä, Johan Albäck työskentelee Finpron vientikeskuksen päällikkönä ja Eetu Kielo Finpron analytikkona Johannesburgissa.*

lisen kaupan vedoten maalimarkkinoiden liialliseen keskittymiseen. Etelä-Afrikan kilpailuviranomainen kuitenkin hyväksyi tämän 360 miljoonan dollarin yritystoston. Hallituksen epäroiva suhtautuminen näihin suuriin yritystostoihin on herättänyt kansainvälisissä sijoittajapiireissä hämmennystä, eikä se ole omiaan parantamaan Etelä-Afrikan mainetta kansainvälisenä sijoituskohteena.

Kiinalaisten yrityskaupat Afrikan mantereella ovat rajassa kasvussa, ja myös Etelä-Afrikka on näytävästi ollut esillä. Vuoden 2011 merkittävin kiinalaisinvestointi oli eteläafrikkalaisen ja sambialaisen kupariin keskittyvän, Johannesburgin pörssissä listatun Metorex-kaivosyhtiön myynti Kiinan Jinchuan-yhtiölle 1,3 miljardin dollarin hintaan. Kaivosalalla lisäksi kiinalainen SSC Mandarin osti Etelä-Afrikasta Pamodzi Gold-yhtiön selvitystilaan ajautuneen Orkneyn kulta-kaivoksen noin 20 miljoonalla dollarilla. Finanssisektorin merkittävimmästä investoinnista vastasi China Investment Corporation, joka osti prosentin osuuden Shanduka-investointiyhtiöstä 245 miljoonalla dollarilla.

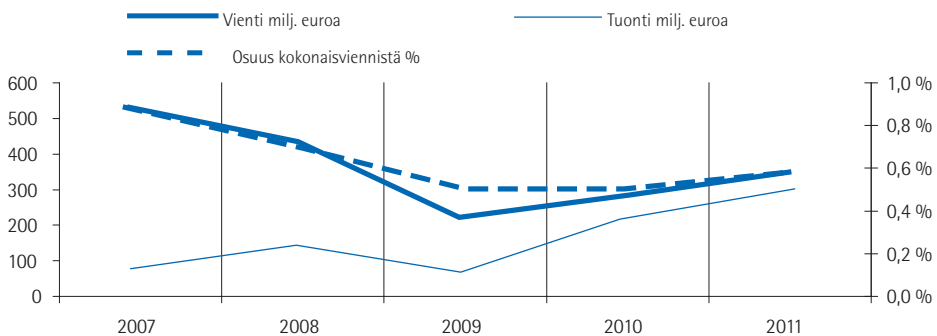
Sekä vienti että tuonti jatkaaneet kasvua Suomen ja Etelä-Afrikan välillä

Suomen tuonti Etelä-Afrikasta jatkoi vuonna 2010 alkanutta reipasta kasvua ja nousi tullihallituksen ulkomaankauppatilastojen mukaan jälleen uuteen ennätykseensä vuonna 2011. Tuonnin arvo kohosi yli 301 miljoonaan euroon eli 42 prosenttia suuremmaksi kuin vuonna 2010. Tuonnin kasvu selittyy vuonna 2010 alkaneella voimakkaalla nikkelin tuonnilla, minkä

arvo edelleen noin kaksinkertaistui vuoden 2010 reilusta 98 miljoonasta eurosta yli 198 miljoonaan euroon vuonna 2011. Näin ollen noin kaksi kolmasosaa koko Etelä-Afrikan tuonnista Suomeen vuonna 2011 oli nikkeliä. Seuraavaksi tärkeimmät tuontihyödykkeet, moottoriajoneuvot henkilökuljetukseen (20 miljoonaa euroa), alkoholipitoiset juomat (13,7 miljoonaa euroa) ja hedelmät (11 miljoonaa euroa) ovat säilyttäneet asemansa. Levyvalmisteiden (9 miljoonaa euroa) tuonti on kasvanut merkittävästi, kun taas muiden epäjalojen metallien tuonti on laskenut murto-osaan vuodesta 2010.

Suomen vienti Etelä-Afrikkaan kasvoi 22 prosenttia vuonna 2011 ja kohosi lähes 342 miljoonaan euroon edellisen vuoden 280 miljoonasta eurosta. Kahden viimeisen vuoden kasvusta huolimatta Etelä-Afrikan viennin arvo jää edelleen selvästi alhaisemmaksi kuin taantumaa edeltävänä aikana. (Huippuvuotena 2007 viennin arvo oli yli 546 miljoonaa euroa.) Merkittävä tekijä on puhelinlaitteiden, niiden osien ja tarvikkeiden osuuden romahtaminen noin kolmasosaan vuodesta 2008. Puhelinlaitteiden viennin osalta tapahtui kuitenkin elpymistä vuoden 2010 pohjanoteerauksen jälkeen. Puhelinlaitteiden vienti 57 miljoonalla eurolla pitää yhä kakkossijaa paperin ja pahvin viennin (62 miljoonaa euroa) jälkeen vuoden 2011 tilastoissa. Maansiirto-, kaivuu- ynnä muiden sellaisten koneiden (39 miljoonaa euroa), muiden erikoiskoneiden ja -laitteiden ja niiden osien (23 miljoonaa euroa) sekä levyvalmisteiden (15 miljoonaa euroa) vienti on jatkanut huomattavaa kasvua. Kivennäisöljytuotteiden vienti romahti murto-osaan vuoden 2010 lähes 22 miljoonasta eurosta.

Suomen ja Etelä-Afrikan välinen kauppa 2007-2011

Lähde: Tullihallitus

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Globaali talouskriisi ja lähestyvä ANC:n puheenjohtajavaali politisoineet keskustelua

Afrikan kansalliskongressin ANC:n konferenssi Mangaungissa vuoden 2012 lopulla ja kysymys Zuman uudelleenvalinnasta puoluejohtajana on värittänyt Etelä-Afrikan poliittista keskustelua. Presidentti Zuman vastaista kampanjaa on vetänyt ANC:n nuorisosiiven johtaja Julius Malema, joka on myös vaatinut nykyistä radikaalimpaa politiikkaa vaurauden uudelleenjakamiseksi ja köyhien tukemiseksi. Malema on kuitenkin pelattu ulos ANC:n päivänpolitiikasta sisäisin kurinpitotoimenpitein ja häntä odottavien korruptiosyytösten kautta.

Euroalueen kriisin myötä Etelä-Afrikan riippuvuus suurimmasta kauppakumppanistaan EU:sta on nostanut esiin paineet irrottautua tästä kytköksestä ja siirtää katseita kehittyviin markkina-alueisiin päin. EU:n ja muun läntisen maailman taloustilanne on nähty erityisesti valmistusteollisuuden kasvun hidastajana, vaikka taustalta löytyy myös Etelä-Afrikan korkeahkot suorat tuotantokustannukset Aasiaan verrattuna sekä alhainen tuottavuus.

Luottoluokitusyhtiöt ovat yksi toisensa perään muutaneet arvion Etelä-Afrikan tulevaisuudennäkymistä vakaasta negatiiviseksi. Syyksi on nähty rakenteelliset ongelmat kuten sitkeä työttömyys, ja Moody's sekä S&P katsoivat myös populististen painotusten ja ANC:n sisäisten ongelmien heikentävän hallituksen haluja kurinalaiseen talouspolitiikkaan. Etelä-Afrikan hallitus ei ole yhtynyt luottoluokitusyhtiöiden arvioihin, vaan se on todennut kasvun hidasteeksi lähinnä globaalin taloustilanteen.

Etelä-Afrikassa BRICS-maiden korkein työttömyysaste

Hallituksella on paineita lunastaa tavoitteensa työpaikkojen luomisessa (viisi miljoonaa uutta työpaikkaa vuoteen 2020 mennessä) ja hyvinvointipalvelujen tuottamisessa. Presidentin toimistossa toimiva itsenäinen suunnittelukomissio julkaisi marraskuussa 2011 vuoteen 2030 luotaavan laajan strategisen suunnitelman, jossa etsitään ennakkoluulottomasti ratkaisuja maan ongelmiin, kuten työttömyyteen, koulutusjärjestelmän haasteisiin, köyhien syrjäytymiseen, jakautuneen yhteiskunnan vaikeuksiin, julkisten palveluiden riittämättömään tasoon, terveydenhoidon

heikentymiseen, raaka-ainepohjaiseen talouteen, rappeutuvaan ja riittämättömään infrastruktuuriin sekä korruptioon. On mahdollista, että ANC:n johto yhtyy kesäkuun politiikkakonferenssissaan pitkälti suunnitelman suuntaviivoihin, mutta tavoitelistausten lisäksi tarvittaisiin aktiivisia toimia ongelmien ratkaisemiseksi.

Vaikka presidentti Zuma asetti työttömyyden nujertamisen hallituksen pääprioriteetiksi vuodelle 2011, työttömyys on edelleen huippulukemissa, virallisissa tilastoissa noin 25 prosentin tuntumassa. Ainoastaan 55 prosentilla työikäisistä on työtä ja alle 25-vuotiaista eteläafrikkalaisista yli puolet on työttöminä. Etelä-Afrikan työttömyysluvut ovat huomattavasti korkeampia kuin muissa BRICS-maissa (Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina, Etelä-Afrikka), mikä aiheuttaa kysymyksen työmarkkinoiden joustokyvystä.

Etelä-Afrikan yrityssektori on esittänyt kritiikkiä muun muassa kausityöntekijöiden nykyistä turvampaa asemaa ja työnvälittäjien sääntelyä koskevia lakialoitteita kohtaan. Joustavuuskysymysten lisäksi työmarkkinoiden tilannetta vaikeuttaa apartheidin ajoilta periytyvät vajeet ammatillisessa osaamisessa sekä Etelä-Afrikan koulutussektoria piinaavat ongelmat.

Vuoden 2011 lakkoaalot johtivat kaksinumeroisiin palkankorotusprosentteihin monilla merkittäväillä aloilla ja aiheuttivat miljoonien työpäivien menetyksen lisäen entisestään kulupaineita. ANC:n taustatukijana oleva ammattiyhdistysten keskusliitto COSATU on onnistunut neuvottelemaan merkittävästi inflaatioastetta suurempia palkankorotuksia, joiden vastapainona tuottavuus ei kuitenkaan ole lisääntynyt. Valtiovarainministeri Gordhan vakuutti vuoden 2012 budjettipuheessaan julkisen alan palkankorotusten olevan maltillisia, mutta ANC:n puheenjohtajavaalivuosi 2012 ja toisaalta lakkopaineet voivat muuttaa tilannetta.

Julkisten palveluiden rahoituspaineet eivät ole hellittämässä

Vaikka Etelä-Afrikan valtiontalous on toistaiseksi ollut melko hyvissä kantimissa, budjettiin kohdistuu paineita yli 50 miljoonan asukkaan maassa, jossa 2/3 tuloveroista kerätään alle miljoonalta veronmaksajalta. Tässä tilanteessa hyvinvointipalveluja laajentava kehitys ja toisaalta tehottomuusongelmat julkisessa varainkäytössä ovat haastava yhtälö. Esimerkiksi val-

tion sosiaaliavustuksia saavien määrä on ollut merkittävässä kasvussa koko 2000-luvun ajan, noin kolmesta miljoonasta 14 miljoonaan henkilöön.

Hallituksen aikomuksena on edetä kansallisen terveysvakuutusjärjestelmän pilottiprojektissaan lähiaikoina, jonka alkuvaiheen allokointi on noin miljardi randia.

Itse lakialoite olisi tarkoitus saada parlamentin käsitellyn budjettivuonna 2013-2014. Terveysvakuutusjärjestelmän vastustajat ovat todenneet järjestelmän johtavan kulujen rakettimaiseen kasvuun, jota on mahdotonta rahoittaa nykyisenlaisilla verotusjärjestelyillä. Valtiovarainministeriöltä odotetaan näkemystä rahoitusvajeen kattamisesta pilotoinnin edetessä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Etelä-Afrikka tiivistää suhteitaan kehittyviin talouksiin

Etelä-Afrikalle jäsenyys BRICS-ryhmässä on ollut ulkopolitiittisesti tärkeä hanke. Vaikka EU on edelleen maan suurin kauppakumppani, Etelä-Afrikka on voimallisesti tiivistänyt suhteitaan nouseviin talouksiin ja erityisesti Kiinaan. Maa on lisäksi ainoana Afrikan maana G20:n jäsen.

Etelä-Afrikalla on kiistämätön roolinsa eteläisen Afrikan kaupan ja investointien keskuksena huolimatta maata vaivaavista rakenteellisista ongelmista. Se pyrkii varmistamaan asemaansa tulevaisuuden kasvuo-dotuksista nauttivalla Afrikan mantereella muiden BRICS-maiden tavoin.

Etelä-Afrikka aikoo jatkossa painottaa elinkeinoelämän kehittämistä nykyistä enemmän, kun edistetään alueellista integraatiota. Kauppa- ja teollisuusministeri Davies näkee eteläisen Afrikan kehitysyhteisön (SADC) vapaakauppa-alueen lupaavimpana kaupanedistäjänä lähitulevaisuudessa, joskin lopullisena päämääränä tulisi olla tripartite-prosessin loppuunsaattaminen SADC:n, COMESA:n ja EAC:n vapaakauppajärjestelyjen yhdenmukaistamiseksi. Talouksumppanuus- eli EPA-sopimusneuvottelut eivät puolestaan ole edenneet nopeasti EU:n ja SADC-maiden välillä.

Kuljetusyhteyksiä tarkoitus kehittää mittavissa infrastruktuurihankkeissa

Presidentti Zuma ilmoitti kansakunnan tila -puheessaan helmikuussa 2012 merkittävistä 845 miljardin randin infrastruktuurihankkeista seuraavalle kolmelle vuodelle. Hankkeet pohjautuvat aikaisemmille suunnitelmille. Näistä 300 miljardia randia suunnataan energia- ja vajaan 300 miljardia randia kuljetus- ja logistiikkasektorille. Seuraavan seitsemän, kahdeksan vuoden aikana on tarkoitus toteuttaa lähes 45 suurta infrastruktuuriprojektia, joihin tarvitaan noin 3,2 biljoonan randin rahoitus.

Kaivossektoriin liittyviä hankkeita ovat muun muassa Limpopossa Waterbergin ja Steelpoortin rauta- ja maantieyhteyksien kehittäminen, Durban – Free State – Gauteng – kuljetuskäytävän toteuttaminen sekä Sishen – Saldanha – rauta- ja kultakuljetuskäytävän laajentaminen. Valtionyhtiö Transnetin infrastruktuuripanostuksilla pyritään siirtämään kuljetuksia teiltä rautateille ja satamiin, tästä esimerkkinä Etelä-Afrikan ja Swazimaan rautatieyhteys Lothair – Sidvokodvo. Lisäksi Eastern Capeen suunnitellaan uutta kaakkoista kehitys- ja kuljetussolmukohtaa.

Valtionhankkeiden viivästymiset ovat olleet viime vuosina merkittävässä kasvussa, ja presidentin uusinkin avaus on saanut epäilijät kyseenalaistamaan hankkeiden toteutettavuuden. Valtion roolin kasvattamista on myös kritisoitu. Ministeri Patelin on painottanut pragmaattista lähestymistapaa yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuuksien kautta.

Kauppa- ja teollisuusministeriö on julkistanut uusimman aloitteensa erityistalousvyöhykkeiden (SEZ) perustamiseksi. Aikaisempien talouskehitysvyöhykkeiden (IDZ) epäonnistumisten välttämiseksi yritysedustajat peräänkuuluttavat vyöhykkeiden offshore -luokitusta, mikä lienee hankala kysymys COSATU:lle ja ANC:lle.

Merkittävät investoinnit uusiutuvaan energiaan vihdoin käynnistymässä

Etelä-Afrikan hallitus hyväksyi maaliskuussa 2011 pitkän aikavälin voimantuotantoinvestointien suunnitelman (Integrated Resource Plan, IRP). Tämän tavoitteena on maan nykyisen vajaan 44 000 MW:n voimantuotantokapasiteetin kaksinkertaistaminen vuoteen 2030 mennessä. Keskeiset uusinvestointien osuudet ovat aurinkoenergialle 9 400 MW, tuulienergialle 8 400 MW, ydinvoimalle 9 600 MW (kuusi uutta reaktoria) ja kivihiilelle 6 250 MW. Suunnitelman mukaan myös maan sähkönsiirtokapasiteettia on tarkoitus laajentaa 28 000 kilometristä 45 000 kilometriin seuraavan 10 vuoden kuluessa.

Etelä-Afrikan länsiosat ovat olosuhteiltaan maailman otollisimpia alueita aurinkoenergialle. Lisäksi pitkä ja harvaanasuttu rannikko on potentiaalista aluetta suurille tuulivoimapuistoille. Ranskalaiset, amerikkalaiset, japanilaiset ja kiinalaiset ydinteknologiayritykset ovat puolestaan osoittaneet suurta mielenkiintoa Etelä-Afrikan ydinohjelmaa kohtaan. Mikäli suunnitelman viitoittamassa aikataulussa aiotaan pysyä, ensimmäiset päätökset lisäydinvoiman rakentamisesta olisi tehtävä viimeistään vuoden 2013 alussa.

Energiaregulaattori Nersa julkaisi pitkän kuulemisprosessin jälkeen vuonna 2009 kilpailukykyiset syöttötäriiffit yksityisten voimatuottajien uusiutuvia energialähteitä hyödyntäville hankkeille, mutta ne hylättiin yllättäen vuonna 2011. Niiden tilalle Etelä-Afrikan hallitus käynnisti tarjouskilpailun uusiutuvien energianlähteiden hankkeille. Tarjouskilpailun ensimmäisessä ja parhaillaan käynnissä olevassa vaiheessa on jaossa 3 725 MW uusiutuvaa energiantuotantokapasiteettia. Joulukuussa 2011 Durbanin COP-17 - ilmastokokouksen yhteydessä Etelä-Afrikan hallitus ilmoitti ensimmäiset 28 hyväksyttyä uusiutuvan energian investointihanketta, joiden yhteiskapasiteetti on 1 416 MW. Tästä lähes 800 MW on aurinkoenergiaa ja yli 600 MW tuulivoimaa. Näistä investoinneista ensimmäisten odotetaan tuottavan sähköä jo vuoden 2012 aikana, mutta suurin osa liitetään verkkoon vuoden 2013 kuluessa. Tarjouskilpailun ensimmäinen vaihe jatkuu vuoteen 2013.

Kotimaisuusaste varmistetaan julkisissa hankinnoissa

Julkisia hankintoja koskevaa sääntelyä uudistettiin vuoden 2011 lopulla vahvistamaan paikallisia hankintoja. Ensimmäisessä vaiheessa kauppa- ja teollisuusministeriö valitsi muutaman merkittävimmän sektorin, kuten bussit, rautatiet ja vaatetusala, joihin julkisten hankintojen paikallisuusastetta sovelletaan sektorikohtaisin rajoin. Ministeriö kertoo sääntelyn perustuvan tarkkoihin alakohtaisiin tutkimuksiin. Myös valtionyhtiöiden hankinnat ovat tarkastelun alla.

Paikallisia hankintoja suosiva sääntely virtaviivaistetaan jatkossa Broad-Based Black Economic Empowerment (B-BBEE) - tavoitteiden kanssa. B-BBEE - sääntelyn uusimmilla varmennussäännöillä on tarkoitus suitsia poliittisesti verkostoituneiden liikemiesten mahdollisuuksia kaapata urakkatarjouksia itselleen. Painopiste siirtyy omistajuuskysymysten punnitsemisesta yrityksen todellisiin BEE-näyttöihin kuten kehitystoimiin.

Vastauksena puolueen nuorisosiiven vaatimuksiin kaivosten kansallistamisesta ANC teetti tutkimuksen, jonka mukaan kansallistamisen kustannukset olisivat kestäättömiä. Raportissa ehdotetaan kuitenkin valtiolle merkittävämpää roolia kaivossektorilla, ja muun muassa 50 prosentin veroa windfall-voitoille ja vastaavaa veroa kaivosoikeuksien myymiselle spekuloinnin hillitsemiseksi. Keskustelu raportista jatkuu kesäkuussa 2012 ANC:n politiikkakonferenssissa.

Yleisarvio

Etelä-Afrikan talous jatkaa kasvuaan kulutusvetoisesti kolmen prosentin tuntumassa, mikä toisaalta jää eteläisen Afrikan ja BRICS-maiden keskiarvoisten kasvulukemien alle. Suomen ja Etelä-Afrikan välinen kauppa on jatkanut kasvuaan, vaikkei Suomen vienti Etelä-Afrikkaan olekaan vielä yltänyt talouskriisiä edeltäneelle tasolle.

Kansainvälisen taloustilanteen lisäksi Etelä-Afrikan pitkäaikaiset rakenteelliset ongelmat ovat vaikuttaneet siihen, ettei maa ole pysynyt hallituksen tavoittelemisissa kasvuprosenteissa, joiden on toivottu tuovan kipeästi kaivattuja uusia työpaikkoja. Vaikka Etelä-Afrikan maineeseen investointikohteena on vaikuttanut puuttumisyrietykset viimeaikaisiin kansainvälisiin yritysostoihin ja ANC:n nuorisojärjestön lanseeraama kaivosten kansallistamiskeskustelu, maa on houkutel-

lut edelleen ulkoisia suoria investointeja. Myös kiinalaisyhtiöt ovat aktivoituneet maahan suuntautuvassa sijoitustoiminnassaan. Etelä-Afrikan randin kurssi on heilahdellut suuresti, mikä kertoo finanssimarkkinoiden hermostuneisuudesta ja muuttuvasta suhtautumisesta nouseviin talouksiin.

Etelä-Afrikalle on elintärkeää ylläpitää asemaansa eteläisen Afrikan kaupan- ja talouden keskuksena. Etelä-Afrikalla on keskeinen rooli eteläisen Afrikan ja laajemmankin alueen talousintegraatiossa, mikä on tärkeä huomioida jatkossakin. Pääsy mukaan BRICS-ryhmään vuonna 2011 oli Etelä-Afrikalle tärkeä merkkipaalu. Suurimman kauppakumppanin eli EU:n talousvaikeuksien jatkuessa Etelä-Afrikka suuntaa katsetaan nousevien talouksien suuntaan.

ANC:n vuoden 2012 puheenjohtajavaali on sähköistänyt poliittista keskustelua. Hallituksen toimet köyhiä tukevan kasvun ja työllistymisen parantamiseksi ovat erityisen mielenkiinnon kohteena. Valtiovarainministeri Gordhan on painottanut budjettikuria ja maltillisia palkkaratkaisuja julkisella sektorilla, mutta ANC:n vaalivuosi ja toisaalta lakkopaineet voivat muuttaa tilannetta.

Energia- sekä kuljetus- ja logistiikka-alan mittavilla infrastruktuurihankkeilla haetaan nostetta Etelä-Afrikan pitkän aikavälin kilpailukykyyn. Vuoden 2011 ilmastoneuvottelujen (COP-17) isäntänä Etelä-Afrikka haluaa toimia tiennäyttäjänä kansallisten päästövähennystensä toteuttajana ja uusiutuvien energialähteiden edistäjänä, joskin maa säilyy riippuvaisena mittavista kivihiilivarannoistaan.

ALGERIA

**Janne Jokinen*

Algeria on pinta-alaltaan Afrikan suurin valtio ja maailman 13. suurin öljyn ja 4. suurin kaasun tuottaja. 'Arabikevään' merkeissä toukokuussa 2012 järjestettävät parlamenttivaalit ja vuonna 2014 järjestettävät presidentinvaalit merkitsevät vallan siirtymistä uusille sukupolville. Algerian kansantalouden kivijalka ovat öljyn ja kaasun viennistä saadut tulot, joita pyritään käyttämään suunnitelmallisesti talouden monipuolistamiseen ja perustekijöiden, kuten infrastruktuurin kehittämiseen. Maa on viime aikoina pyrkinyt kehittämään yhteistyötään EU:n ja muiden keskeisten kauppakumppanien kanssa. Myös suhteet naapurimaihin ovat aktivoituneet. Siirtymätaloutena Algeria on haasteellinen liiketoimintaympäristö. Suomella ja suomalaisilla on maassa hyvä maine. Laajeneva EU-yhteistyö tarjoaa uusia mahdollisuuksia. Suomen ja Algerian tällä hetkellä vielä suhteellisen vaatimattomalla tasolla olevan taloudellisen yhteistyön voi toivoa laajenevan lähivuosina merkittävästi.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Talouden kokonaiskehitys

Algeria juhlii 50-vuotista itsenäisyyttään 5.7.2012. Se on pinta-alaltaan Afrikan suurin valtio. Noin 37 miljoonasta asukkaasta viitisen miljoonaa asuu pääkaupunki Alger'ssa ja sen ympäristössä. Ranskan siirtomaavallasta vuonna 1962 itsenäistyneen Algerian kansan demokraattisen tasavallan taloudellista ja poliittista kehitystä ovat leimanneet pyrkimys riippumattomuuteen, kansantalouden rakentaminen ensin valtiotalouden keinoin, islamististen, sosialististen ja kansallismielisten voimien kamppailu kansakunnan sielusta sekä kompleksiset suhteet Ranskaan, naapurimaihin ja muihin ulkomaanvaltoihin. Algerian mittavat öljy- ja kaasuvarat maan ollessa joidenkin lähteiden mukaan maailman 13. suurin öljyn- ja neljänneksi suurin kaasuntuottaja tarjoavat tulonlähteen, jonka järkevä käyttö on yhteiskuntapolitiikan avainkysymys. Ne antavat toisaalta maan poliittiselle johdolle ainutlaatuista liikkumavaraa sen pyrkiessä vastaamaan mittaviin kehityshaasteisiin niin, että poliittinen järjestelmä säilyy vakaana.

Algerian poliittinen ja taloushistoria ovat olleet myrskyisiä. 1980-luvun lopussa ulkomaisella velalla rahoitetut massiiviset kehityshankkeet veivät maan vararikon partaalle. 1990-lukua leimasi verinen sisällissota ääri-islamistien ja asevoimien tukeman hallituksen välillä. Sota haittasi monella tavoin taloudellista ke-

hitystä. Siitä huolimatta Algeria pystyi viemään läpi tiettyjä uudistuksia ja ennen kaikkea maksamaan pois valtavaa ulkomaanvelkaansa.

Tänä päivänä Algeria on lähes velaton maa. Vuonna 2011 ulkomaista velkaa oli arviolta noin neljä miljardia dollaria. Maan valuuttavaranto kohosi yli 183 miljardin dollarin ja on ylittämässä 200 miljardia dollaria vuoden 2012 aikana. Algerian bruttokansantuote on kaksinkertaistunut 2000-luvun puolenvälin jälkeen. Se oli vuonna 2011 arviolta 206 miljardia dollaria ja bruttokansantuote per capita 8 450 dollaria. Talouskasvu on ollut suhteellisen hidasta, vuonna 2011 arviolta noin 2,5 prosenttia.

Inflaatio on viime vuonna onnistuttu pitämään varsin matalana (4,3 prosenttia), ja työttömyyskin on vain 10 prosenttia. Viralliset tilastot eivät näiltä osin täysin kuvaa kansantalouden todellista tilaa, sillä hintojen kehitykseen vaikuttavat hintasubventiot ja hallinnollisesti asetetut hintakatot. Monet työllisistä ovat vajaatyöllistettyjä ja merkittävä osa työpaikoista on sidoksissa ajallisesti rajallisiin julkisiin infrastruktuurihankkeisiin.

Algerian vientituloista 97-98 prosenttia tulee öljyn ja kaasun viennistä. Tämä kertoo paljon maan kansantalouden luonteesta. Koko itsenäisyyden ajan tavoiteltu teollistuminen, omavaraisuus keskeisten tuotteiden suhteen ja talouden monipuolistaminen ovat jääneet

**Lähetystöneuvos Janne Jokinen työskentelee Pohjois-Afrikka –tiimin vetäjänä ulkoasiainministeriön Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan yksikössä.*

toteutumatta siitä huolimatta, että niiden eteen on uhrattu paljon. Yksi merkittävä syy on vuosikymmenen kestänyt sisällissota, joka ajoi monet maaseudun asukkaat kaupunkien tarjoamaan suhteelliseen turvaan. Maataloustuotanto romahti, ja Algeria on edelleen riippuvainen elintarvikkeiden tuonnista, vaikka viljelyala onkin taas kasvussa ja tuotantoa tehostettu. Samalla varsinkin kohtuulliset elinolot tarjoavien asuntojen vähäisyydestä ja nuorisotyöttömyydestä tuli vaikeita kansantaloudellisia ja poliittisia ongelmia.

Elintarvikkeiden tuonti ja perushyödykkeiden hintojen kontrollointi vaatii paljon varoja ja tekee entistäkin vaikeammaksi kehittää taloutta tasapainoisella tavalla. Valtion hallitseva rooli asuntotuotannossa ja muussa infrastruktuurin rakentamisessa vääristää senkin talouden rakenteita.

Viime vuosien korkea öljyn hinta on pitänyt Algerian ulkomaankaupan ylijäämäisenä. Esimerkiksi vuonna 2011 ylijäämä oli lähes 29 miljardia dollaria. Valtion tulo- ja menoarvio on viime vuosina perustunut todellista huomattavasti alhaisemmalle öljyn hinnalle (oletus 37 dollaria barreililta). Tämän seurauksena Algeria on pystynyt pitämään valtiontalouden tasapainossa ja kasvattamaan öljy- ja kaasutuloista keräämäänsä rahastoa, jonka arvoksi vuonna 2011 arvioitiin 70 miljardia dollaria. Näin siitä huolimatta, että julkisista varoista on rahoitettu erilaisten subventioiden ja julkisen sektorin työvoiman kasvattamisen lisäksi massiivista investointiohjelmaa, jonka puitteissa on tarkoitus käyttää 300 miljardia dollaria vuosina 2012–2014.

Algerian poliittinen johto on hyvin tietoinen energia-sektorin dominanssiin liittyvistä riskeistä. Investointiohjelman yhtenä tavoitteena on vahvistaa perusinfrastruktuuria, kuten maantie- ja rautatieverkkoa ja satamia. Marokon rajalta Algerian pohjoisosien läpi Tunisian rajalle ulottuva 1200-kilometrinen moottoritie on tarkoitus rakentaa valmiiksi. Rautatieverkko, jonka kokonaispituus vuonna 2008 oli 1800 kilometriä, laajentui 3900 kilometrin mittaiseksi vuonna 2011 ja laajenee edelleen yli 10 000 kilometriin vuoteen 2015 mennessä. Samaan aikaan on tarkoitus käyttää kaksi miljardia dollaria vetureiden ja muun modernin kuljetuskaluston hankkimiseen. Alger'n metroverkon laajentaminen on sekin miljardiluokan hanke. Elintärkeää öljyn- ja kaasuntuotantoa vahvistetaan varsinkin laajentamalla tuotantoalueilta satamiin johtavaa putkiverkkoa.

Muita investointiohjelman puitteissa toteutettavia hankkeita ovat 2,4 miljoonan uuden asunnon rakentaminen (39 miljardia dollaria), vaihtoehtoisten energialähteiden (aurinko, tuuli) kehittäminen (23 miljardia dollaria vuoteen 2020 mennessä), puhtaan veden tuottaminen suolanpoistolaitosten avulla, valokaapeliverkon kehittäminen, lääketieteellisuuden laajentaminen ja kaivostoiminnan kehittäminen. Rahaa on varattu myös 200 000 uuden pk-yrityksen luomiseen ja 600 tutkimuslaboratorion perustamiseen.

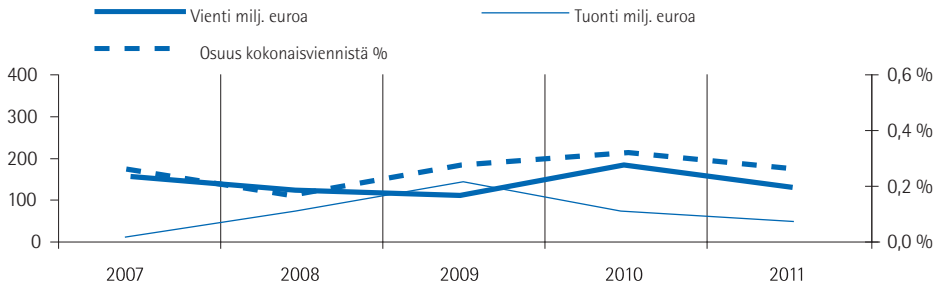
Algerian pitkään harjoittama, omavaraisuuteen pyrkivä valtiotalouspolitiikka suuntautui varauksella ulkomaankauppaan ja ulkomaisiin sijoituksiin. Maa ei ole edelleenkään Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsen. EU:n kanssa vuonna 2005 solmittu assosiaatiosopimus on ollut algerialaisille pettymys, johon on reagoitu eurooppalaisesta näkökulmasta kielteisesti muun muassa hidastamalla tullien purkamista. Samaan aikaan Algeriassa tunnustetaan yleisesti se tosiasia, että maa on riippuvainen ulkomaankaupasta ja ulkomaisesta tietotaidosta.

EU on Algerian merkittävin taloudellinen kumppani, jota seuraavat Yhdysvallat ja Kiina. Vuonna 2010 lähes neljännes Algerian viennistä suuntautui Yhdysvaltoihin. Italian osuus oli noin 15 prosenttia, Espanjan 10 prosenttia ja sekä Alankomaiden että Ranskan 7 prosenttia. Tuonnista yli 15 prosenttia oli peräisin Ranskasta, 11 prosenttia Italiasta, 10 prosenttia Kiinasta, 7 prosenttia Espanjasta ja 6 prosenttia Saksasta. Kuten sanottua, viennissä öljy ja kaasu dominoivat. Tuonnin arvosta suuri osa muodostuu investointihyödykkeistä. Päivittäistavaroiden osalta huomattavan suuri osa markkinoista on edelleen kotimaisten tuottajien hallussa. Tämän voi katsoa johtuvan tuonnin voimaperäisestä rajoittamisesta.

Suomen ja Algerian välinen taloudellinen vaihto

Suomella on Algeriassa hyvä maine. Suomi oli yksi ensimmäisistä Algerian itsenäisyyden tunnustaneista eurooppalaisista valtioista. 1990-luvulla käyty sisällissota aiheutti katkoksen suoriin suhteisiin, kun Suomen Alger'n suurlähetystön toiminta jouduttiin siirtämään Tunisiin. Tilanne normalisoitui syksyllä 2011, kun paikan päällä asuva suurlähettiläs palasi Alger'hen 18 vuoden tauon jälkeen. Myös korkean tason kontakteissa on ollut tauko joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Tässä yhteydessä mainittakoon ulkoasiainministeriön alivaltiosihteeri Pekka Huhtaniemen johtama

Suomen ja Algerian välinen kauppa 2007–2011

Lähde: Tullihallitus

vienninedistämisvaltuuskunta, joka vieraili maassa vuonna 2009. Algeriassa asuu pysyvästi vain joitakin kymmeniä suomalaisia, ja matkailua on hyvin vähän. Tämä on suuri muutos verrattuna 1970- ja 1980-lukuihin, jolloin mittavat rakennushankkeet toivat Algeriaan satoja suomalaisia työntekijöitä.

Algeriassa on paikallisesti edustettuna parisenkymmentä suomalaisyritystä. Suomen vienti Algeriaan oli vuonna 2011 139 miljoonaa euroa ja tuonti vain 30 000 euroa. Algeria on Suomen neljänneksi suurin vientikohde arabimaiden joukossa, kolmantena Afrikassa ja suurin vientikohde Maghrebin alueella. Vienti on rakenteeltaan samanlaista kuin muihinkin Pohjois-Afrikan maihin. Pääsektorit ovat metsäteollisuuden tuotteet sekä koneet ja laitteet. Elektroniikkatuotteiden vienti on tilastollisesti vähentynyt viime vuosina, kun niiden tuotanto on siirtynyt Suomesta kolmansiin maihin. Muutoin kaupan rakenteessa ei ole viime vuosina tapahtunut kovin suuria muutoksia. Volyymin osalta trendi on ollut laskeva.

Suomi tunnetaan Algeriassa nykyaikaisena korkean teknologian ja vakaiden yhteiskunnallisten olojen

maana. Investointisuojausopimus solmittiin vuonna 2005 – samana vuonna kuin EU:n ja Algerian välinen assosiaatiosopimus – ja kaksinkertaisen verotuksen kieltävästä sopimuksesta neuvotellaan parhaillaan. Suomen kiinnostavuus yhteistyökumppanina on tullut viimeisten parin vuoden aikana toistuvasti esiin niin poliittisen kuin virkamies- ja asiantuntijatasen kontakteissa.

Algerialaiset ovat olleet kiinnostuneita yhteistyöstä muun muassa kestävien energiaratkaisujen kehittämisessä ja koulutusjärjestelmän uudistamisessa. Suomalaiset ratkaisut kiinnostavat vientituotteiden laaduntarkkailun parantamisessa. Suomalainen osaaminen satamien kehittämisessä ja informaatio- ja viestintätekniikan alalla ovat nekin olleet yhteistyökaavailujen kohteena. Sampo-Rosenlewin traktoreita valmistava yhteisyritys algerialaisen kumppanin kanssa on saanut paljon myönteistä julkisuutta. Korkeakoulujen välinen tutkimus- ja kehitysyhteistyö muun muassa energiateknologian alalla on laajentunut huomattavasti viimeisten parin vuoden aikana. Algeria toivoisi luonnollisesti tuonnin Suomeen kasvavan huomattavasti, jotta kauppa tasapainottuisi.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Arabimaiden Tunisiasta joulukuussa 2010 alkaneen liikehdinnän taustalla on monia yhteiskunnallisia ongelmia, jotka ovat polttavia myös Algeriassa. Nuorisotyöttömyys, koulutusjärjestelmän puutteet, poliittisen järjestelmän jähmeys, korruptio ja yleinen näköalattomuus luovat paineita muutokseen. Algeriassa kansa ei kuitenkaan ole lähtenyt kadulle samalla tavoin kuin esimerkiksi Tunisiassa tai Egyptissä. Tämä selittyy sillä, että 1990-luvun verinen sisällissota on edelleen tuo-

reessa muistissa eikä kukaan halua järkyttää yhteiskuntarauhaa. Sisällissota päättyi kompromissiin, jonka seurauksena maltilliset islamistit otettiin poliittisen järjestelmän sisään parlamenttiin ja hallitusvastuuseen.

Algerian suhteellisen vapaa lehdistö on tarjonnut kanavan poliittisen tyytymättömyyden ilmaisemiseen. Lisäksi varsinkin presidentti Bouteflika nauttii aidosta

kansansuosiota. Öljytulot ovat tuoneet poliittiselle johdolle liikkumavaraa. Jotkin taloudelliset uudistukset ovat edenneet. Esimerkiksi nuorisotyöttömyys on onnistuttu puolittamaan muutamassa vuodessa.

Algeriaa itsenäistymistaistelusta asti johtaneet hahmot ovat nyt siirtymässä syrjään. Parlamenttivaalit järjestetään 10.5.2012. Niihin osallistuu nelisenkymmentä puoluetta, joista merkittävimpiä ovat perinteinen valtapuolue FLN (Front pour la libération nationale), islamistinen MSP (Mouvement de la société pour la paix), nationalistinen ja sekulaari RND (Rassemblement nationale démocratique). Islamistiset MSP, el-Islah ja Ennahda ovat perustaneet Vihreä rintama -nimellä tunnetun vaaliliiton estääkseen uskonnollismielisten kannatuksen hajoamisen lukuisille pikkupuolueille.

Vuoden 2011 alun jälkeen poliittiset ja kansalaisvapaudet ovat jonkin verran vahvistuneet. 20 vuotta voimassa ollut poikkeustila on kumottu. Uuden vaalilain mukaan vastuu äänestysprosessin valvonnasta kuuluu oikeuslaitokselle eikä enää valtion virkamiehille. Puolueiden rekisteröitymistä on helpotettu. Vaalilistoilla olevista ehdokkaista 20-50 prosenttia tulee olla naisia riippuen siitä, mistä hallintoelimestä tai vaalipiiristä on kysymys.

Toukokuussa käytävien parlamenttivaalien ehdokaslistoilla on selvästi enemmän naisia kuin aiemmin. Myös ehdokkaiden keski-ikä on laskenut. Vaalien uskottavuutta ulkomaailman silmissä vahvistaa se, että Algeria on kutsunut maahan vaalitarkkailijoita muun muassa EU:sta, Afrikan unionista, Arabiliitosta ja Yhdysvalloista. Suurimmat huolenaiheet liittyvät äänestysaktiivisuuteen ja turvallisuuteen. Vuoden 2007 vaaleissa vain 35 prosenttia äänioikeutetuista kävi uurnilla, ja sama trendi näyttäisi jatkuvan tälläkin kertaa. Vähäinen osallistuminen heikentää uuden parlamentin legitimitettiä. Joissakin osissa maata äänestysaktiivisuutta vähentää terrori-iskujen uhka. Sisällissodan aikaisten islamisti-radikaalien perillinen AQMI (al-Qaida au Maghreb Islamique) on uhanut

häiritä vaaleja väkivallanteoin. Uusi parlamentti saa käsiteltäväkseen luonnoksen perustuslain muutoksiksi. Uusi perustuslaki on tarkoitus vahvistaa kansanäänestyksessä vuoden 2012 loppupuolella. Presidentinvaalit järjestetään näillä näkymin vuonna 2014.

Algerian ulkopoliittinen profiili on noussut 'arabikevään' aikana osittain sen omien toimien johdosta, osittain siksi, että muiden arabiryhmän maiden aktiivisuus on vähentynyt niiden keskittyessä sisäisiin asioihinsa. Maalla on huomattavaa vaikutusvaltaa Arabiliitossa, Afrikan unionissa, Sitoutumattomien maiden liikkeessä ja YK:ssa, jossa se on tällä hetkellä kehitysmaiden ryhmän (G-77) puheenjohtaja.

Ulkopolitiikan kulmakivenä on virallisesti edelleen puuttumattomuus muiden valtioiden sisäisiin asioihin, mutta se on saanut uusia vivahteita. Algeria vastusti voimakkaasti YK:n mandaatilla toimeenpantua NATO-johtoista operaatiota Libyassa ja jopa antoi turvapaikan joillekin Muammar Gaddafin perheenjäsenille. Se on sittemmin avannut yhteistyösuhteet Libyan väliaikaishallintoon. Algeria on omaksunut aktiivisen roolin pohjoisen Afrikan turvallisuusyhteistyön kehittämisessä. Yhteistyöllä pyritään vahvistamaan Sahelin alueen maiden hauraita valtiorakenteita ja torjumaan varsinkin ääri-islamilaisten järjestöjen mutta myös kansainvälisen rikollisuuden luomaa uhkaa. Algeria on myös pyrkinyt aktivoimaan uudelleen vuonna 1989 perustetun mutta pitkään hiljaiseloa viettäneen Maghrebin maiden unionin toimintaa. Suhteet Marokkoon ovat vuoden 2011 alun jälkeen lämmenneet vuosia kestäneen välirikon jälkeen.

Algerian suhde Ranskaan on edelleen kaksijakoinen. Katkera itsenäistymistaistelu on alati läsnä poliittisessa retoriikassa. Toisaalta maat tekevät läheistä yhteistyötä muun muassa tieteen ja kaupan aloilla. Ranskassa asuu neljä miljoonaa algerialaisperäistä maahanmuuttajaa ja Algerian tiedotusvälineet seuraavat tarkkaan niin Ranskan sisäpolitiikkaa kuin jalkapalloliigaakin. Kompleksinen Ranska-suhde heijastuu toisinaan myös EU-suhteisiin.

Sääntely-ympäristön kehitys

Kansainvälinen yhteistyö, sopimusjärjestelyt ja kauppakiistat

Kuten edellä todettiin, Algeria ei ole WTO:n jäsen. Algerian aikomuksena oli liittyä GATT-sopimukseen

1980-luvun lopulla, mutta tämäkin hanke jäi sisällissodan jalkoihin. Jäsenyydestä neuvoteltiin 2000-luvun alkupuolella, mutta vuoden 2008 jälkeen neuvotteluissa on ollut tauko. Ne ovat nyt aktivoitumassa uudelleen. Kahdenväliset markkinoillepääsyneuvottelut

ovat edenneet pitkälle muun muassa Uuden-Seelannin, Australian ja Sveitsin kanssa. Neuvottelut ovat liksäsi käynnissä EU:n, Yhdysvaltain, Korean tasavallan, Japanin ja Turkin kanssa.

EU:n kanssa käytävissä markkinoillepääsyneuvotte- luissa ovat viime aikoina olleet esillä tavarakauppa ja palveluiden kauppa. Auki olevia kysymyksiä ovat muun muassa energiakysymykset ja kaasun kaksoishinnoitelu sekä maahantuonti- ja vientilisenssint. Myös televiestintä, posti- ja kuriiripalvelut sekä kuljetus- palvelut ovat olleet esillä. Algeria on tässä yhteydessä kertonut lainsäädännön uudistuksista, jotka koskevat esimerkiksi. teollisuustuotteiden turvallisuuden sisällyttämistä kuluttajansuojalakiin sekä riitojenratkaisua.

EU:n ja Algerian välinen assosiaatiosopimus solmittiin vuonna 2005. Se sisälsi aikataulun tavarakauppaan liittyvien tullien alentamiseksi ja/tai poistamiseksi. Syyskuussa 2010 Algeria esitti unionille pyynnön lykätä alennusten toimeenpanoa ja ehdotti maataloustuotteiden osalta kompensatiota. Se keskeytti saman tien tullien alentamisen, mitä EU piti assosiaatiosopimuksen vastaisena. Se perusteli esitystään sillä, että algerialais- tuotteet eivät olleet päässeet unionin markkinoille eikä unionista ollut tullut investointeja siinä mittakaavassa kuin oli odotettu. Samaan aikaan EU-alueelta tulevat tuotteet olivat vallanneet nopeasti markkinoita Algeriassa. Algeria piti tätä sopimusrikkenä.

EU-komissio ja Algeria pääsivät kesällä 2011 tullikiistassa neuvotteluratkaisuun maataloustuotteiden osalta. Käytännössä ratkaisu merkitsi kuitenkin uusien neuvottelujen käymistä maataloustuotteiden kaupasta. Neuvottelut teollisuustuotteista jatkuvat edelleen. Osapuolten kannat ovat lähentyneet huomattavasti ja kompromissiratkaisu vaikuttaa olevan näköpiirissä. Mahdolliset poikkeamat alkuperäisestä tullien alennusaikataulusta tulevat todennäköisesti lopulta olemaan vähäisiä ja koskemaan suhteellisen rajallista määrää tuotteita. Kiistalla on kuitenkin myös yleisempää merkitystä. EU haluaa välttää ennakkotapauksen, jossa kumppanimaa yksipuolisesti muuttaa tullien alentamiseksi ja poistamiseksi luotua järjestelyä.

Assosiaatiosopimuksen toimeenpanossa on viime kuukausina tapahtunut positiivista kehitystä. EU:n ja Algerian välinen assosiaatiokomitea kokoontui joulukuussa 2011. Komitea päätti käynnistää naapuruuspolitiikan toimitasuunnitelman valmistelut. Tämä on merkittävä edistysaskel, sillä Algeria on aiemmin kieltäytynyt liittymästä Euroopan naapuruuspolitiikan (European Neighborhood Policy, ENP) piiriin. EU:n ulkosuhdehallinnon kanssa käymissään keskusteluissa se on tuonut julkii kiinnostuksensa yhteistyöstä terrorismin vastaisessa toiminnassa, energiateknologian kehittämisessä, muuttoliikkeen hallinnassa ja kansainvälisissä järjestöissä tapahtuvassa toiminnassa.

Yleinen muu sääntely-ympäristön kehitys

Julkinen valta tulee säilyttämään keskeisen taloudellisen roolinsa näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa. Se tulee dominoimaan infrastruktuurihankkeiden rahoitusta ja sen rooli tulee olemaan suuri myös hankkeiden toteuttamisessa. Elintärkeää energiasektoria tullaan jatkossakin kontrolloimaan tarkkaan, vaikka yhteistyö ulkopuolisten toimijoiden kanssa todennäköisesti laajeneekin sekä öljyn- ja kaasun tuotannossa että varsinkin vaihtoehtoisten energialähteiden kehittämisessä. Valtionyhtiöitä yksityistetään mutta hitaasti. Algerian pörssiin on tällä hetkellä listautunut vain kolme yritystä. Ulkomaisilla sijoittajilla on rajoitettu oikeus ostaa pörssiin listautuneiden yritysten osakkeita, mutta kiinnostusta ei juuri ole ollut. Pääomasta ei sinänsä ole pulaa. Päänvaivaa aiheuttaa pikemmin kotimaisten öljytulojen ohjaaminen talouteen tavalla, joka ei vauhdita inflaatiota.

Elinkeinopolitiikka tulee sekin jatkumaan aktiivisena. Ulkomaista sijoitustoimintaa ja tuontikauppaa rajoitetaan silloin, kun sen katsotaan uhkaavan ko-

timaista tuotantoa. Vuonna 2009 hyväksytyn lain mukaan ulkomainen omistus yrityksissä on rajoitettu 49 prosenttiin. Tuonin rajoittaminen johtaa helposti tarpeellisten investointituotteiden vähäisyyteen ja hintojen hallitsemattomaan nousuun, joihin viranomaiset ovat tottuneet reagoimaan hallinnollisilla toimenpiteillä. Se avaa lisäksi mahdollisuuksia korruptiolle, joka on Algeriassa huomattava ongelma. Keskuspankki ohjaa voimaperäisesti Algerian dinaarin arvoa. Ei ole poissuljettua, etteikö vaihtokurssin ohjailulla pyritäisi vaikuttamaan tuontihintoihin.

Ulkomaisten yritysten verotukseen liittyy kysymyksiä, jotka ovat vaikuttaneet kuvaan Algeriasta liiketoimintaympäristönä. Vuoden 2009 lainsäädännössä, jossa ulkomaalaisomistus rajattiin 49 prosenttiin, kiristettiin lisäksi ulkomaisten yritysten verotusta. Vuonna 2006 Algeria katsoi kahden ulkomaisen öljy-yrityksen saaneen ylisuuria voittoja ja asetti niille ylimääräisen veron ('windfall tax'). Kiista on sittemmin sovittu.

Lainsäädännön asettamien rajoitusten ohella merkittävien ulkomaisten yritysten ja sijoittajien Algeriassa kohtaama haaste on monimutkainen hallinto. Lakiuudistukset, hallinnon kehittämishankkeet ja korruption vastaiset kampanjat ovat parantamassa tilannetta. Uudistuksia hidastavat korkean asteen koulutuksen laadulliset ongelmat sekä työttömyyden vähentäminen paisuttamalla julkista sektoria. Toisaalta väestön laaja koulutus pohja myös lisää etenemismahdollisuuksia (koulutus on Algeriassa ilmaista), samoin investoinnit pk-sektorin ja tutkimuksen kehittämiseksi.

Turvallisuusuhat rajoittavat jossakin määrin Algerian houkuttelevuutta. Varsinkin maan eteläosissa on kidnapattu ja surmattu ulkomaalaisia viime vuosina. Joissakin osissa maata on tapahtunut pommi-iskuja. Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä muistaa, että Algeria on pinta-alaltaan lähes läntisen Euroopan kokoinen ja vakavat turvallisuusongelmat, kuten kidnappaukset ja terrori-iskut, keskittyvät vain joihinkin osiin maata.

Yleisarvio

Algeria on valtavat aineelliset resurssit omaava kansantalous, jonka tarjoamia mahdollisuuksia suomalaiset yritykset eivät tällä hetkellä hyödynnä riittävästi. Maalla on rahaa ja suhteellisen hyvin koulutettu ja ikärakenteeltaan nuori väestö, mutta siltä puuttuu osaamista ja teknologiaa. Suomen ja Algerian välinen kauppa ja muu taloudellinen yhteistyö ovat tällä hetkellä suhteellisen vaatimattomalla tasolla, kun niitä verrataan vaikkapa 1980-luvun suurhankkeisiin tai Suomeen verrattavissa olevien maiden tasoon.

Algeria on toisaalta siirtymätalousmaa, joka on parhaillaan käymässä läpi syvällistä yhteiskunnallista ja

poliittista murrosta. Liiketoimintaympäristönä se on haasteellinen, ja ranskaa ja arabiaa puhuvilla on Algeriassa selkeä etulyöntiasema muihin verrattuna. Menestys vaatii vakavaa panostusta henkilösuhteiden luomiseen ja paikallisten olosuhteiden selvittämiseen.

Pohjoismaalaisten ja suomalaisten hyvä maine avavat ovia, jotka muuten pysyisivät suljettuina. Jo meilläkin olevat kansalliset ja EU:n puitteissa toteutettavat yhteistyöhankkeet luovat nekin uusia mahdollisuuksia, joista kannattaa ottaa selvää.

LIBYA

**Risto Veltheim*

Libya on nopeasti toipumassa vuoden 2011 sisällissodan jäljiltä, mutta suuret taloudelliset ja poliittiset ratkaisut odottavat vaalien jälkeistä aikaa. Maan keskeinen tulolähde öljytuotanto on jo noussut aikaisemmalle tasolle ja potentiaalia jopa sen kasvattamiseen on. Myös kaasuvarat ovat suurelta osin vielä hyödyntämättä. Maa tarvitsee myös ulkomaista asiantuntemusta suunnittelun, infrastruktuurin, terveydenhuollon ja koulutuksen aloilla.

Talouden ja ulkomaan kaupan kehitys

Sotavuosi verotti kansantuotetta rajusti

Libya ehti kuitenkin menettää sotavuoden 2011 aikana 30 miljardin dollarin öljyn- ja kaasuvientitulot konfliktin aikana, ja sen bruttokansantuote putosi Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n arvion mukaan noin 50 prosenttia.

Välittömästi Gaddafin hallinnon kukistuttua maa-han luotiin 60-jäseninen transitioneuvosto (National Transitional Council NTC) ja väliaikaishallitus (Interim Government/IG), joiden päätehtävä on luotsata maata ensimmäisiin valtakunnallisiin vaaleihin kesäkuussa 2012. Tällöin laaditaan maalle uusi perustuslaki. Pääkysymyksenä tulee olemaan islamilaisuuden asema uudessa perustuslaissa.

Yhtenä tämän hetken suurimmista haasteista on aseita kantavien vapaaehtoisprikaatien riisuminen aseista ja integroiminen normaaliin yhteiskuntaan. Aseistettuja henkilöitä on vielä noin miljoona, ja Libyan lähiaikojen suurimmat haasteet ovatkin turvallisuustilanteen keskushallinnon aseman vakauttaminen, missä sillä on apuna YK:n heti sodan jälkeen aloittama UNSMIL (United Nations Support Mission in Libya) operaatio.

Väliaikaishallitus on myös pyrkinyt käynnistämään maan perustoiminnot, mukaan lukien terveys-, koulutus-, sosiaali- ja kuljetuspalvelut ja saattamaan ne sotaa edeltävälle tasolle. Hallitusta ja ministeriöitä on vaivannut suuri pula asiantuntijoista ja pätevästä henkilöstöstä, sillä epäluuloa tunnetaan niin Gaddafin aikaisia korkeampia virkailijoita kuin ulkomailta palaa-

viakin kohtaan. Maan taloudellinen tilanne on kuitenkin koko ajan kohentunut. Kansantulo on kääntynyt kasvuun vuoden 2011 romahduksen jälkeen. Vuoden 2012 kasvuksi ennakoidaan jopa 27 prosenttia, yksityisen kulutuksen kasvuksi 6 prosenttia ja tuonnin kasvuksi 36 prosenttia. Vaikean alun jälkeen väliaikaishallinto on vähitellen saamassa käyttöönsä myös ulkomaisilla tileillä jäädytettyinä olleita Gaddafin hallinnon aikaisia varoja. Vuoden 2012 budjetin loppusummaksi on ilmoitettu 62 miljardia dollaria ja öljyviennin jo ylittäessä 1,4 miljoonaa tynnyriä päivässä ovat myös tulot raakaöljyn päivähinnasta riippuen yli 140 miljoonaa dollaria päivässä. Libyan öljy on tunnetusti hyvälaatuista (vähärikkistä) ja helposti saatavaa, mikä vahvistaa maan asemaa yhtenä johtavista OPEC- maista.

Ulkomaalaisia kauppavaltuuskuntia vierailee maassa tiuhaan pohjustamassa maaperää tuleville jälleennakennushankkeille. Suomen kaupalliset vertaismaat Ruotsi, Tanska, Hollanti, Sveitsi, Saksa ja Itävalta ovat olleet aktiivisia kauppasuhteiden käynnistämässä. Arvovaltaisen Economist Intelligence Unit:n arvion mukaan varsinaista kaupallista ryntäystä Libyaan ei olla vielä nähty, mutta useat firmat valmistelevat jo asemaa ja lämmittävät liikesuhteitaan odotellessa sitä että varsinaiset uudet kehitysprojektit toden teolla alkavat.

Uusi Libya tarvitsee asiantuntemusta lähes kaikilla sektoreilla ja sen tarjoamat mahdollisuudet myös suomalaiselle vientiteollisuudelle ja eri alojen asiantuntijoille ovat mittavat. Libya onkin toistuvasti ilmoitta-

** Ulkoasiainneuvos Risto Veltheim on erityisedustaja Libyan transitioprosessissa ja työskentelee ulkoasiainministeriön Afrikan ja Lähi-idän osastolla.*

nut tarvitsevana lähinnä eri alojen asiantuntemusta, ei kehitysapua. Ennen sotaa libyalaisien bruttokansantuote per capita oli 11 000 dollaria, joskin varallisuus on hyvin epätasaisesti jakautunut. Talouslukujen

vertailtavuutta heikentää se, ettei maassa ole ollut käytössä luotettavaa tilastointijärjestelmää. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on aloittanut Libyassa tilastotoimen kehittämisen.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Arabimaissa tapahtuneen laajan poliittisen mylerryksen seurauksena myös Libyassa alkoi helmikuussa 2011 kansannousu, joka jatkui aina saman vuoden loppuun tapahtuneeseen Muammar Gaddafin kukistumiseen ja kuolemaan saakka. Näin päättyi 42 vuotta kestänyt ankara diktatuuri, jota olivat leimanneet etenkin kansalaisoikeuksien ja perusvapauksien tukahduttaminen, kulttuurin ja kielen arabilaistaminen sekä myös tietty eristäytyminen omasta ympäristöstään.

Koulutettuja ja ammattitaitoisia libyalaisia oli myös vuosien kuluessa siirtynyt suurin joukoin ulkomaille muun muassa Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Heitä palaa nyt kotimaahansa, mutta odotettavissa on

jännitteitä maanpaossa olleiden ja kotimaassa toimivien libyalaisien välillä.

Vaikka sota vaati runsaasti kuolonuhreja pitkittyneissä maataisteluissa, niin aineelliset tuhot maalle olivat loppujen lopuksi varsin vähäiset. Vain joissain kaupungeissa, kuten Misratassa, olivat tuhovaikutukset pitkittyneiden pommitusten vuoksi huomattavat. Sen sijaan pääkaupunki Tripoli, Itä-Libyan suurkaupunki Benghazi ja myös öljykentät ja -varastot säilyivät lähes vaurioitta. Täten öljyntuotanto saavutti yllättävänkin nopeasti aiemman tasonsa 1,3 miljoonaa tynnyriä päivältä ja kasvaa yhä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Tulevat suuntaviivat vielä määrittelemättä

Maan tulevasta politiikasta ja talouselämän suuntautumisesta päätetään varsinaisesti vasta kesäkuun vaalien jälkeen, mutta jo nyt voidaan esittää tiettyjä arvioita. Väliaikaishallinto on jo ilmoittanut kunnioitavansa ennen vallankumousta tehtyjä kauppasopimuksia ja myös yritysten saatavia edelliseltä hallinnolta. Uusien sopimusten teko esimerkiksi keskeisellä öljysektorilla saa kuitenkin odottaa sitä, että öljypolitiikan päälinjoista päätetään vaaleilla valitussa hallituksessa.

Suomen ja Libyan välien kauppa on viime vuosina ollut vähäistä. Kaupan arvo vuonna 2010 ja 2011 oli noin kymmenen miljoonaa euroa. Kaupan esteiden osalta ulkoasianministeriön tiedossa on niukasti konkreettisia esteitä. Johtuen siitä, että Libyan päävientituote on ollut öljy, sen kauppakumppanien lukumäärä on myös vähäinen. Libya haki Maailman kauppajärjestön WTO -jäsenyyttä vuonna 2004, mutta prosessi on jäissä. Komission liittymiskalenterin mukaan Libyan osalta ei ole luvassa substanssityötä vuonna 2012. Suomen neuvottelut investointisuojasopimuksesta Libyan kanssa saatiin päätökseen syyskuussa 2005. Sopimusta ei kuitenkaan ehditty allekirjoittaa ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa ja toimivallan

siirtymistä investointikysymyksissä unionille. Sopimus on tarkoitus allekirjoittaa ja saattaa voimaan kun unionin jäsenmaasopimukset valtuuttava lainsäädäntö astuu voimaan.

Libyan uusien viranomaisten toiveena on jo ollut erityisesti yhteisyritysten (joint-ventures) perustaminen, jotta maahan saataisiin myös öljy- ja kaasusektorin ulkopuolella teknistä osaamista ja työpaikkoja. Tähän aivan keskeiseen odotukseen tuskin tulee muutosta, vaikka investointiasioita jouduttaisiinkin rukkaamaan poliittisten suhdanteiden mukaisesti. Kokemusta suomalaisista investointihankkeista Libyassa ei toistaiseksi vielä ole.

EU on Libyalle hyvin tärkeä markkina-alue sekä perinteisillä että uusilla ja potentiaalisilla viennin sektoreilla. Jo 2009-10 oli käynnissä puitesopimusneuvottelut EU:n kanssa (EU-Libya Framework Agreement), mitkä sitten keskeytyivät sisällissodan alkaessa. Vaikka tälläkin osin tulevaisuus on toistaiseksi auki, on todennäköistä, että EU:n komissio tulee tekemään vaalien jälkeen ehdotuksia ja aloitteita, joilla pyritään sitomaan Libya paremmin koko Pohjois-Afrikan kattavaan naapuruuspolitiikan instrumenttiin (ENP) ja muihin pelisääntöihin.

Yleisarvio

Libyassa on vielä monia jotka muistavat Suomen merkittävän roolin Libyassa 1970-80-luvuilla muun muassa kaupunkisuunnittelun, rakentamisen sekä myös taimitarhatoiminnan ja metsityksen aloilla. Näiden sektorien ohella ICT, vesiosaaminen, ympäristöteknologia, koulutus sekä yleensä infrastruktuurin kehittä-

minen ovat lupaavia alueita. Suomi tunnetaan myös osaavana ja luotettavana kauppakumppanina, jonka kanssa mielellään asioidaan. Tätä vahvuutta kannattaa käyttää hyväksi kun uusia markkinoita katsotaan Libyassa ja laajemmaltikin Pohjois-Afrikassa.

NIGERIA

**Lauri Voionmaa*

Afrikan väkirikkaimman maan Nigerian talouskasvu on jatkunut yli 6 prosentin tasolla jo monta vuotta. Talouden monipuolistuminen, avautuminen ja teollistuminen ovat käynnissä. Vuosi 2012 on ratkaiseva tärkeiden uudistusten etenemisen kannalta. Vuoden 2011 vaalit vahvistivat demokratian kehitystä. Uusi haaste, Pohjois-Nigeriassa syntynyt ääri-islamistinen terrorismi on vakava uhka myönteisille näkymille ja se toivottavasti saadaan kuriin vuoden 2012 aikana. Toistaiseksi terrorismin vaikutukset yleiseen turvallisuuteen pohjoista laajemmin ja etelän kasvukeskusten liike-elämään ovat rajallisemmat kuin miltä ulkomaailmasta ehkä näyttää. Suomen viennin lasku on jatkunut vastoin yleistä suuntausta, jossa yhä kasvava määrä kansainvälisiä yrityksiä hyödyntää maan potentiaaleja ja luottaa sen keskipitkän aikavälin näkymiin.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Nigerian talouskasvu pitää kurssinsa

Vaalivuosi 2011 oli paitsi demokratian myös maan talouden osalta tärkeä. Nigerian bruttokansantuotteen kasvu on nyt pysynyt yli 6 prosentin vuositasolla vuodesta 2005 lähtien. Vuoden 2011 kasvu ylsi keskuspankin alustavan luvun mukaan 7,69 prosenttiin. Nigerian bruttokansantuote oli vuonna 2011 233,2 miljardia dollaria, joskin ostovoimaan suhteutettu bruttokansantuote on tätä huomattavasti korkeampi (vuonna 2010 374 miljardia dollaria).

Vuonna 2011 YK julkaisi ennusteen, jonka mukaan jo nyt Afrikan väkirikkain maa Nigeria (160 miljoonaa asukasta) ylittäisi kolmannelle sijalle yli 730 miljoonalla asukkaallaan viimeistään vuonna 2100. Lisäksi yhä vahvistuva kehitys on väestön kaupungistuminen. Esimerkiksi 18 miljoonan asukkaan Lagos kasvaa joka vuosi 8 prosentin vauhtia.

Talouskasvun veturina on ollut viimeisten vuosien ajan maataloussektori, jonka osuus bruttokansantuotteesta on nyt yli 40 prosenttia. Maatalouden modernisointi odotetaan pääsevän vauhtiin tulevana vuosina. Kasvualoja ovat olleet myös kotimaan kauppa ja rakentaminen.

Öljysektori ei ole yltänyt muun talouden kasvuvauhtiin. Vuonna 2011 syinä tähän olivat tulevien uudistusten synnyttämä epävarmuus sääntelystä sekä sa-

botaasi ja turvallisuusongelmat tuotantoalueilla. Nigerian talous on yhä täysin riippuvainen öljystä, jonka vienti tuottaa 88 prosenttia maan vientituloista ja 85 prosenttia valtiontuloista. Öljyn merkitys työllisyydelle ja bruttokansantuotteelle on kuitenkin vähäisempi ja laskeva, edustaen vain viidesosaa bruttokansantuotteesta.

Nigerian vaihtotase on öljyn ansiosta selvästi positiivinen: se vei vuonna 2011 97,8 miljardin dollarin edestä ja toi 67,7 miljardin edestä tuotteita. Nigerian tärkein vientikohde on öljyn merkityksen vuoksi Yhdysvallat (34 prosenttia), jolle Nigeria on yhä keskeisempi öljyn lähde. Peräti 43 prosenttia öljystä viedään Yhdysvaltoihin. Seuraavina tulevat Euroopan unioni (22 prosenttia), Intia (10 prosenttia) ja Brasilia (7 prosenttia). Kysyntä tuonnille tulee eri arvioiden mukaan kasvamaan merkittävästi vuonna 2012, kun kasvava ja heikosti teollistunut talous vaatii yhä enemmän kulu- ja jalostettuja tuotteita. Tärkeimmät viejät Nigeriaan ovat Euroopan unioni (22 prosenttia tuonnista), Yhdysvallat (18 prosenttia) ja Kiina (17 prosenttia).

Kiinan arvioidaan ohittavan tuonnin alkuperämaiden kärkipään seuraavina vuosina. Kiinalaisyrittysten läsnäolo Nigeriassa kasvaa, näkyvimmin informaatioteknologian (esimerkiksi Huawei), rautatie- ja muiden infrastruktuurihankkeiden (CCECC) sekä kiinalaisten kehittämien vapaakauppa-alueiden muodossa (etenkin valmisteilla oleva Lekki Free Trade Zone Lagosin

kyljessä). Öljysektorille Kiinan ei ole onnistunut päästä, mutta sen julkinen tavoite on saavuttaa kiinalaisyriyksille 15 prosentin osuus markkinasta lähivuosina. Vuoden 2012 aikana Nigeria hankkinee 7,9 miljardin dollarin ulkomaan lainan suurhankkeiden rahoittamiseksi, josta 3 miljardia olisi peräisin Kiinasta.

Nigerialla on öljyntuotannon ansiosta huomattavat ulkomaiset valuuttavarannot, mikä vaikuttaa myönteisesti maan kehitysnäkymiin. Vaikka ne jatkoivat vuonna 2011 laskuaan, olivat varannot yhä helmikuussa 2012 35 miljardia dollaria, edustaen 7 kuukauden tuontisuoja. Öljytulojen ansiosta Nigerian julkinen velka on pysynyt kurissa (21 prosenttia bruttokansantuotteesta).

Merkittävä uudistus vuoden 2012 budjetissa on, että vuoden 2012 alusta polttoaineen tuontituki poistetaan. Tukien poiston pitäisi rohkaista kotimaista ja lostusteollisuutta kehittämään ja vapauttaa lisävaroja myös infrastruktuurin perusparannuksiin. Presidentti on julkistanut kunnianhimoisen säästyneitä varoja (5,4 miljardia euroa) käyttävän investointiohjelman, Subsidy Reinvestment and Empowerment (SURE). Nigerian koko investointiaste, kaikesta maan varallisuudesta ja infrastruktuurin tarpeesta huolimatta alle 20 prosenttia bruttokansantuotteesta, on silti yhä kaukana tyypillisen nousevan talouden vauhdista.

Nigerian öljysektorin koon vuoksi ulkomaiset suorat investoinnit Nigeriaan olivat jälleen vuonna 2011 mantereen kärkeä, jopa 20 investointien merkittävimpien kohdemaiden joukossa maailmassa. Nigeria pyrkii rohkaisemaan ulkomaisia suoria investointeja esimerkiksi vahvistamalla tästä vastaavan viraston roolia (Nigerian Investment Promotion Commission), myöntämällä investoijille etuuksia sekä kehittämällä vapaakauppa-alueita.

Suomen ja Nigerian kaupallistaloudelliset suhteet

Koko Euroopan unionin vienti Nigeriaan on kasvanut yli 50 prosenttia vuosina 2007–2011, 8,5 miljardista 12,5 miljardiin euroon. Samana ajanjaksona Suomen vienti on laskenut 104 miljoonasta nyt noin 23 miljoonaan euroon.

Suomi on ollut ainoa EU-maa, jonka viennin trendi on ollut tasaisen laskeva. Viennin arvo ei ole muun EU:n tasolla. Esimerkiksi Tanska (107 miljoonaa), Irlanti (288 miljoonaa) tai Ruotsi (635 miljoonaa) ovat vientiluvultaan eri tasoa. Vielä merkittävimpiä ovat öljyjalosteita Nigeriaan vievät Viro (391 miljoonaa), Belgia (1,4 miljardia) ja Alankomaat (3,5 miljardia). Suomen viennin laskun taustalla voi olla monia syitä. Kyseessä on suomalaisyrityksille vielä tuntematon rajaseudun markkina. Sen taustalla on myös eräiden Nigeriaan toimittavien tuotantolaitosten siirtyminen pois Suomesta.

Suomen ja Nigerian välinen investointisuoja sopimus tuli voimaan vuonna 2007. Kaksinkertaista verotusta koskevan sopimuksen neuvottelut on toistaiseksi keskeytetty heikon yritysten kysynnän vuoksi. Energiasektorin potentiaalien sekä toteutuneiden vienninedistämistoimien rohkaisemana Suomen ja Nigerian välillä on voimassa oleva pohjoismainen yhteismääräysasiakirja viennin- ja investointien edistämisestä energiasektorilla.

Suomalaisyrityksistä Wärtsilä on laajentanut toimintaansa Nigeriassa toimien nyt vuonna 2010 perustetun Lagosin toimipisteensä kautta. Muut Nigeriaan sijoittuneet suomalaisyritykset ovat Nokia sekä Nokia Siemens-Networks. Nigeriassa toimii noin viisi suomalaisyritystä paikallisen edustajan kautta.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Kestääkö vaalien luoma positiivinen noste?

Nigerian vaalit vuoden 2011 keväällä onnistuivat yli odotusten. Euroopan unioni julisti niiden olleen vapaimmat ja demokraattisimmat vaalit Nigeriassa tähän asti ja lupaava merkki vuoden 2015 vaaleja ajatellen. Presidentti Goodluck Jonathan valittiin selkeällä enemmistöllä.

Talou uudistusten kannalta Nigerian uusi hallitus käsittää arvostettuja ministereitä keskeisillä paikoil-

la, kuten Maailmanpankin johtopaikoilta finanssiministeriksi rekrytoidun Ngozi Okonjo-Iwealan, entisen Goldman Sachs –investointipankin johtajan Olusegun Agangan (kauppa- ja investointiministeri), entisen MIT:n professorin Barth Nnadin (energiaministeri) sekä maatalousministerin Dr. Akinwunmi Ayo Adesinan.

Presidentti Jonathan julkisti heti vaalien jälkeen talou uudistusohjelman (Transformation Agenda) ja ilmoitti jatkavansa öljy-, kaasu- ja energiasektorien uudistuksia. Jonathanin talou uudistusohjelma on

kehittää edelleen Vision 20:2020 ohjelmaa, joka pyrkii nostamaan Nigerian maailman 20 suurimman talouden joukkoon vuoteen 2020 mennessä. Alku oli lupaa-va uudelle kaudelle.

Vaaleja seurasi välittömästi väkivalta-aalto vastalauseena valtapuolueen ja eliitin vankkumattomalle asemalle, pohjoisen köyhyydelle ja etenkin sille, että Jonathan oli ylipäänsä ollut ehdolla, vaikka hän on kotoisin Etelä-Nigeriasta. Vastalauseiden ryöppy ja väkivalta jäivät lyhytkestoisiksi ja keskittyivät Pohjois-Nigeriaan. Niille ei myöskään löytynyt johtajaa, mikä on sekä hyvä että huono merkki tulevaisuuden kannalta: laajat turhautuneet kansanosat osoittivat mieltä väkivaltaisesti riippumatta yleensä vaikutusvaltaisten hengellisten ja poliittisten johtajien kannoista, toisaalta tilanne saatiin suhteellisen nopeasti hallintaan.

Lyhyellä tähtäimellä vakavampi kehitys on vuoden 2011 aikana kiihtynyt ääri-islamistisen Boko Haram liikkeen lietsoma terrorismi. Vaikka valtaosa pohjoista on maltillista (sunnii-islam) nauttii liike kannatusta korruption, köyhyyden ja työttömyyden turhauttamisesta kansanosissa. Toistaiseksi Boko Haramin toiminta ei ole vaikuttanut tavalliseen elämään eikä liiketoimintaan muualla kuin joissain osissa Nigerian pohjoisia osavaltioita. Iskut ovat tosin ulottuneet tarkasti valituihin kohteisiin Abujassa, kuten YK:n päämajaan, poliisilaitokseen ja hallitusta lähellä olevaan sanomalehtitoimitukseen. Saako presidentti Jonathan ne kuriin lähivuosina, on suuri kysymys Nigerialle. Toistaiseksi Boko Haramin kantavuuteen liikkeenä saati uhkaan yhteiskuntajärjestykselle ei uskota, mutta siihen suhtaudutaan vakavasti ja sen ymmärretään lamaannuttavan talouskasvun orastanutta leviämistä pohjoiseen.

Nigerian talouden kannalta merkittävä kehitys on etelän öljyntuotantoalueen Niger Deltan rauhan säilyminen, vaikkakin siellä on edelleen olemassa kidnappausriskin mahdollisuus ja rikollisuutta. Niger Deltan kapinallisten armahdus- ja uudelleen koulutusohjelma pääsi käyntiin vuoden 2011 aikana. Paitsi konkreettisesti öljyntuotannolle ja taloudelle, se on myös alueelta kotoisin olevan Jonathanin asemalle tärkeää.

Korruption ja eriarvoisuuden varjot

Korruption vastainen taistelu on korkealla presidentti Jonathanin Transformative Agenda –ohjelmassa. Transparency International –järjestön 183 maata kattavassa vertailussa mielikuvista korruption esiintymisestä Nigerian sijoitus, nyt 143., kuitenkin huonontui vuoden 2010 sijoitukseen verrattuna.

Sijoituksen laskun taustalla lienee, että vuosien 2010–2011 aikana Nigerian viranomaiset, etenkin korruption vastaisesta taistelusta vastaava virasto Economic and Financial Crimes Commission (EFCC), käynnistivät ennätysmäärän korruption liittyneitä tutkintoja. Vuoden 2012 aikana EFCC on edelleen voimistanut toimiaan, vaikka lopullisia tuomioita ylintä eliittiä vastaan ei ole vielä tullut eikä se ole ulottunut öljyntuotannon väitettyyn suuren luokan korruption. Näyttävän Nigeriaan suoraan liittynyt korruptiotapaus vuoden 2012 keväällä oli lontoolaistuomioistuimen langettama tuomio Nigerian Deltan osavaltion entistä kuvernööriä vastaan rahanpesusta. Arvioitaessa yksistään korruptiota esteenä toiminnalle Nigeriassa on tärkeä muistaa, että maan sijoitus on samaa luokkaa kuin esimerkiksi Venäjän (jaettu 143.) tai Ukrainan (152.), joissa suomalaisyrityksiä toimii runsaasti.

Huolestuttava tosiasia on, ettei talouskasvu ole kääntänyt Nigerian yhteiskunnan eriarvoistumista myönteisempään suuntaan eikä vähentänyt työttömyyttä. YK:n inhimillisen kehityksen vertailussa (2011) maa on sijalla 156. Nigerian tilastokeskus julkisti keväällä 2012 raportin, jonka mukaan köyhyys on vain lisääntynyt. Vuonna 2011 jopa 71,5 prosenttia nigerialaisista elää suhteellisen köyhyysrajan alapuolella, ja luku on Pohjois-Nigerian monissa osissa huomattavasti tätä korkeampi. Eriarvoistumisesta kertoo sekin, että nigerialaiseliitti on absoluuttisesti mitaten suhteellisen suuri. Esimerkiksi Renaissance Capital sijoituspankki julkisti vuonna 2011 tutkimuksen, jonka mukaan ostokykyinen eliitti käsittäisi jopa 34 miljoonaa nigerialaista – valtaosa tästä etelän kasvukeskuksissa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Nigerian avautuu kaupalle ja investoinneille valikoivasti

Presidentti Jonathanin koko ulkopoliittikan prioriteetti on talousdiplomatia (Economic Diplomacy), josta

vastaa paitsi kauppa- ja investointiministeri Olusegun Aganga etenkin ulkoasiainministeri Amb. Olugbenga Ashirun. Sen ydinidea on aktiivinen pyrkimys houkutella investointeja Nigeriaan.

Nigerian kauppapolitiikkaa uudistetaan vuoden 2012 aikana järjestelmällisesti, osin maailman kauppajärjestön vuonna 2011 tekemän Nigerian kauppapolitiikan tarkastelun rohkaisemana. Suuntaus on myönteinen mitä sijoittajille tarjottaviin etuuksiin tulee, mutta vielä on epäselvää, missä määrin kauppapolitiikka muuttuisi avoimemmaksi.

WTO:n puitteissa Nigerian sidottujen tullien kattavuus on suppea 19,1 prosenttia ja taso korkea, kaikkien tavaroiden osalta 119 prosenttia: maataloustuotteiden 150 prosenttia ja ei-maataloustuotteiden osalta 48,6 prosenttia. Vain 32 palvelukaupan sektoria on GATS-sitoumusten piirissä. Nigerian sitoumukset WTO:ssa jättävät siis paljon liikkumavaraa kansallisten tuotannon ja palvelujen suojaamiseksi tullein. Vastaavasti Nigeria on varmistanut politiikalleen väljyyttä myös Länsi-Afrikan talousyhteisön piirissä (ECOWAS), jonka ylivoimaisesti suurin talous se on. Nigeria ei ole pannut toimeen ECOWAS:n yhteistä tullitariffia (Common External Tariff) ja sen käytännön toimet sotivat monia ECOWAS:n ETL:n (Ecowas Trade Liberalization Scheme) vapaan liikkuvuuden sääntöjä vastaan.

Nigeria on laskenut sovellettujen tullien tasoa viime vuosina, mutta suuntaus ei ole yksiselitteinen. Nigeria on soveltanut pitkään WTO-sääntöjen vastaisia vienti- ja tuontikieltoja, jotka koskevat nyt 24 tuotetta. Kieltoja sovelletaan poikkeuksin ja eri ehdoin. Tunnetuimmat esimerkit näistä ovat sementti ja sokeri, joiden maailmassa suurimpiin lukeutuvat tuotanto- ja jalostuslaitokset sijaitsevat Nigeriassa. Vuosien 2011-2012 aikana osa tuontikielloista on muutettu erittäin korkeiksi tulleiksi, mikä on kieltoja parempi kehitys ja mahdollista WTO:n puitteissa sidottujen tullien korkean tason vuoksi - mutta edelleen vastoin tullien alentamiseen tähtääviä ECOWAS:n tavoitteita. Vuoden 2011 aikana kieltojen lisäksi hallitus asetti erikoismaksuja, jotka kohdistuvat 19 tuotteeseen riisistä ja sokerista tekstiilituotteisiin ja puuhun.

On epäselvää, missä määrin Nigerian kauppapolitiikan taustalla ovat tietyillä sektoreilla yksityiset erityisintressit, ja missä määrin johdonmukainen ja aktiivinen tuontia korvaava ja kehittyvää teollisuutta tukeva politiikka. Näitä protektionistisia äänenpainoja kuuluu Nigeriassa liittyen neuvotteluihin uudesta talouskumppanuussopimuksesta EU:n kanssa, jotka viittaisivat harkittuun politiikkaan. Neuvotteluja käydään EU:n ja ECOWAS:n välillä (Economic Partnership Agreement, EPA). ECOWAS ja sen jäsenenä Nigeria avaisi pääosan tullikategorioista EU:n tuotteille ja EU myöntäisi alueen tuotteille tulli- ja kiintiövapauden.

Neuvotteluiden takarajaa on lykätty vuosia. Uusi taivoite on saada ne päätökseen vuoden 2012 aikana. Nigerian rooli neuvotteluissa on keskeinen sillä se on ECOWAS-alueen kookkain talous ja järjestön suurvalta. Nigerian öljyntuotannon ulkopuolinen talous hyötyisi sopimuksesta. Keskitulon maana Nigeria on vielä suhteellisen epäsuotuisten EU:n yleisten tullietuuksien piirissä, eikä hyödy muun Länsi-Afrikan tavoin vähiten kehittyneille maille myönnetystä Everything-but-Arms -tullivapaudesta (Generalized System of Preferences).

Nigeria on EU:n markkinoillepääsystrategian yksi prioriteettimaista. Sen myötä EU kartoittaa markkinoillepääsyn esteitä järjestelmällisesti. Laittomien tuonti- ja vientikieltojen lisäksi EU on kiinnittänyt huomiota Nigerian standardisointiviraston (Standard Organization of Nigeria, SON) menettelyyn, jonka eurooppalaiset yritykset ovat kokeneet niistä syrjiväksi (SON Conformity Assessment Programme, SONCAP). SON:n hyväksyntä vaaditaan kaikille tuoduille kulutustavaroille ja teknisille laitteille. Yksi identifioitu este liittyy elintarvikkeiden ja lääkkeiden hyväksynnästä vastaavan viraston soveltamaan menettelyyn (National Agency for Food and Drug Administration and Control). Viides EU:n identifioima este on tulliviranomaisten eurooppalaisia yrityksiä syrjivä ei-läpinäkyvä toiminta, etenkin Lagosin satamassa, jota kautta valtaosa kaupasta kulkee. Muita EU:n puolelta esillä pidettyjä esteitä ovat olleet eri kotimaista tuotantoa suosivat säännökset kuten öljyteollisuuden Nigerian Content Law, moninkertainen verotus ja esimerkiksi telekommunikaatiotuotteiden kannalta ongelmallinen tekijänoikeusien ja muun henkisen omaisuuden puutteellinen suoja.

Kasvun tulevat dynamot: energia-, öljy- ja kaasusektorit?

Keskeisin este liiketoiminnalle Nigeriassa on sähkönsaannin puute ja epäsuunnollisuus, jota niin teollisuus kuin kotitaloudetkin paikkaavat kalliisti ulkomailta tuodulla dieselillä toimivin voimalähtein. Nigerian julkinen sähköntuotanto ylittää parhaimmillaan 4000 megawattiin (MW), kun nykyisen teollisuusasteen ylläpitäminen vaatisi vähintään kolminkertaisen, väestökehitys sekä talouskasvu tulevaisuudessa jopa 30-kertaisen kapasiteetin. Nykytuotannosta arviolta 30 prosenttia katoaa lisäksi kantaverkon huonon kunnon vuoksi. Jakeluverkko on myös puutteellinen niin tasoltaan kuin kattavuudeltaankin.

Presidentti Jonathanin uudistusohjelma Power Sector Roadmap julkistettiin vuonna 2010 ja sen tavoitteita

ovat tuotannon kolminkertaistaminen vuoteen 2015 mennessä sekä julkisen emoyhtiön Power Holding Company of Nigerian (PHCN) tuotannosta ja jakelusta vastaavien sisaryhtiöiden yksityistäminen. Lisäksi kantaverkon hallinnointi siirrettäisiin kilpailutettavalle, näillä näkymin kanadalaiselle yhtiölle, joka vahvistetaan vuoden 2012 alussa. Yksityistämiset saatettaneen päätökseen vuoden 2012 loppuun mennessä. Niistä toivotaan seuraavan merkittäviä teknologiaparannuksia.

Vuoden 2012 aikana odotetaan myös uuden sähkötariffin sekä kaasu- ja uusiutuvan energian syöttötärfien valmistumista, joka lienee monelle investoijalle kynnyskysymys ennen sitoutumista Nigerian energia-sektoriin.

Sähköntuotanto tulisi suunnitelman mukaan perustumaan entistä enemmän maan omiin kaasuvarantoihin, jotka lukeutuvat maailman 10. suurimman joukkoon (187 triljoonaa kuutiojalkaa). Myös nykyisin liekitettyä öljyntuotannon hukkakaasua, joka on noin 536 miljardia kuutiojalkaa ja arvoltaan 2,5 miljardia dollaria vuosittain, pyritään hyödyntämään tulevaisuudessa. Myös Maailmanpankki on tunnistanut kaasun potentiaalın panostamalla sektoriin ennätysmäisın takuu- ja investointiohjelman.

Toinen energialähde sähkölle olisi vesivoima, jonka kasvattamiseksi nykyisestä on valmisteilla kunnostus- ja rakennushankkeita mukaan lukien valmistuessaan mantereen suurin Mambilla-vesivoimahanke (3000 MW). Nigeria tutkii myös muiden uusiutuvien energiamuotojen potentiaaleja ja suunnittelee samalla vuonna 2010 mittaviksi varmistuneiden hiilivarojen hyödyntämistä.

Vuoden 2011 aikana öljyteollisuuden uudistuspaketti, Petroleum Industry Bill (PIB), eteni parlamentissa intressirivistöjen saattelemana. Yhdessä jo toteutuksessa olevan valtiontukien poiston kanssa PIB tähtää kotimaisen jalostusteollisuuden kehittämiseen, sektorin läpinäkyvyyteen ja osittaiseen liberalisointiin ja tuotantoyritysten kotimaisuusasteen kasvattamiseen. Valtionyhtiö Nigerian National Petroleum Corporation pyritään muuntamaan kansainvälisesti kilpailukykyiseksi öljy-yhtiöksi. Jonathan lopulta ilmoitti vuoden 2012 alussa, että laista tehtäisiin kokonaan uusi luonnos. PIB todennäköisesti tulee vielä voimaan vuosien 2012–2013 aikana, mutta sen kokemat vaikeudet ovat kyseenalaistaneet uudistusten toteutumista.

Hallituksen huomio on kiinnittynyt myös siihen, että öljy ei merkityksestään huolimatta tuota viidesosaa

enempää bruttokansantuotteesta. Tilanne, jossa lähes 90 prosenttia alan liiketoiminnasta, noin 18 miljardin dollarin arvosta, menee ulkomaisille yrityksille, on tähän asti ollut pakon sanelema. Nigerian öljy- ja kaasuteollisuutta koskeva Nigerian Content Act tuli voimaan vuonna 2011 ja nähtäväksi jää, pystyvätkö kotimaiset palveluntarjoajat ja ylipäänsä osaaminen vastaamaan sen asettamiin kotimaisuusvaatimuksiin. Vaatimukset rajoittavat ulkomaisia toimijoita sikäli, että niiden on ne täytettävä toimiakseen Nigerian öljy- ja kaasusektorilla, eikä nigerialaisosaamista ja luotettavia kumppaneita aina ole tarjolla.

Energia-, öljy- ja kaasusektorien ohella kiinnostava kehitys on meneillään kaivossektorilla, joka on ollut tähän asti lähes täysin kehittymätön. Nigerian mineraalivarannoista valmistui kartoitus vuonna 2010 ja hallitus identifioi seitsemän strategista mineraalia kaupallisesti merkittävässä määrin löytyneistä 34:stä, joiden tuotantoa virallisesti kehitettäisiin. Etsintäluvat kullan, kivihiilen, rautamalmin, lyijyn, sinkin, liuskekiven ja asfaltin tuottamiseksi myönnettiin 18 yritykselle saman vuoden aikana.

Palvelusektori näyttää tietä

Nigerian talouden perusongelmiin lukeutuu luoton-saannin vaikeus, korkea korkotaso ja pankkijärjestelmän kehittymättömyys. Nigerian pankkisektori on nyt mahdollisesti yksi kehittyvien markkinoiden dynaamisimmista. Finanssikriisin jälkeen keskuspankki toteutti joukon radikaaleja toimia kuten erikoistilintarkastuksia, pakkofuusioita ja johtajien irtisanomisia. Kannattamattomat pankit saneerattiin, osa myytiin vuonna 2011 perustetulle roskapankille (Asset Management Corporation of Nigeria) ja kansainväliset standardit ulotettiin sektorille (International Financial Reporting Standards). Nigerian pankkisektorin tilan katsotaan olevan nyt parempi ja yhä meneillään olevat fuusiot ovat tiettävästi keränneet kiinnostusta muualtakin ulkomailta, kuin jo sektorilla vankasti läsnä olevilta eteläafrikkalaisilta luottolaitoksilta.

Nigeriassa telekommunkaatiosektorilla on paljon taloudellista potentiaalia. Sektori liberalisoitiin ensimmäisenä Afrikan mantereella ja käsittää nyt viisi GSM-operaattoria. Vuonna 2000 mobiili-liittymiä oli puoli miljoonaa, nyt niitä on lähes 100 miljoonaa (yhdellä nigerialaisella on usein useampi liittymä). Nigeria on nyttemmin linkittynyt Eurooppaan merenalaisın kaapelein, joista tärkeimmät ovat nigerialaisomistetses Main One sekä niin ikään yksityinen vuonna 2011 käyttöön otettu, kapasiteetiltaan 2,5 tbits/s ja pituu-

deltaan 9 800 km Glo One -kaapeli. Nigeria laukaisi ensimmäisen satelliittinsa vuonna 2007 ja se valmistuu parhaillaan lähettämään toista satelliittiaan.

Ylipäänsä Nigerian palvelusektori liberalisoiduista Lagosin sataman terminaaleista ja lentokentistä lähtien on jatkanut positiivista kasvuaan. Rautatieverkoston operointia ollaan myös parhaillaan yksityistämässä ja laajentamassa kiinalaisvoimin.

Liiketoimintaympäristö yhä haastava

Nigeriaa pidetään yhtenä kehittyvien talouksien haastavimmista ja kuitenkin palkitsevimista markkinoista. Haasteet riippuvat oleellisesti kunkin liiketoimintalan yhteyksistä julkiseen sektoriin, keskittymisestä kehittyneempiin kasvukeskuksiin vai vaikeampiin osiin maata sekä paikallisista kumppaneista. Esimerkiksi urbaani ja dynaaminen Lagos on toisenlainen ympäristö kuin valtaosa muusta Nigeriasta, jossa perushaasteet liittyvät enemmän korruptioon, infrastruktuuriin ja logistiikkaan, sähkönsaannin sekä peruspalveluiden puutteisiin, jopa turvallisuuteen.

Vertailussa maiden kilpailukyvyistä Nigeria sijoittuu 127. sijalle, 142:sta (World Economic Forum Global Competitiveness). Maailmanpankin Doing Business 2012 tutkimus, joka edellisvuoden tapaan vertailee myös Nigerian eri osavaltioiden liiketoiminnan help-

poutta keskenään, sijoittaa maan 133. sijalle 187:sta. Sijoitus ei ole parantunut entisistä sijoista. Huonon sijoituksen perusteina ovat tunnetut epäkohdat: sähkönsaanti (176.), kiinteistön rekisteröinti (180.) ja kansainvälisten rajojen ylityksen kustannukset (149.).

Nigeria on kuitenkin selvästi panostamassa ulkomaisten investointien houkutteluun sekä ylipäänsä liiketoimintaympäristön parannuksiin. Vuoden 2011 aikana Nigerian viranomaiset pyrkivät puuttumaan markkinoillepääsyn esteisiin. Osa Jonathanin hallinnon uudistuksista kuten henkisen omaisuuden suojan vahvistaminen riippuu lakipaketeista, jotka ovat vireillä parlamentissa. Samanaikaisesti osa uudistuksista etenee hitaasti ja niiden lopulliseen muotoon ja aikatauluun liittyy epävarmuutta. Sen sijaan julkisten hankintamenettelyjen uudistaminen ja vieminen myös osavaltiotasolle, on hyvässä vauhdissa toteutumassa. Standardointi- ja elintarvikevirastot ovat kumpikin parantaneet toimiansa läpinäkyvyyttä. Liberalisaatio öljy-, kaasu- ja energiasektoreilla, jo toteutumisvaiheessa oleva julkisten hankintojen sääntöuudistus, palvelualoilla käynnissä oleva avautuminen sekä pörssi-uudistus tuovat paitsi läpinäkyvämmät säännöt myös yksityiset toimijat vahvemmin mukaan talouteen. Monet todelliset esteet juontuvat myös viranomaisten kapasiteettien puutteista sekä infrastruktuurin, etenkin sähkönsaannin, heikkoudesta.

Yleisarvio

Finanssikiiriin ja vuosien 2009–2010 poliittisen epävarmuuden jälkeen vuoden 2011 vaalit onnistuivat jo hetken vahvistamaan uskoa Nigeriaan todellisenä nousevana taloutena, tunnettujen globaalien menestystarinoiden rinnalla, Afrikan Kiinana. Talouskasvun, väestönkehityksen ja nyt toteutettavien uudistusten valossa siihen olisi edellytyksiä jos ei vuoteen 2020 mennessä niin pidemmällä aikavälillä vähintään. Nigeriassa toimii monia muitakin dynamiikkoja, joilla voi olla odottamattoman positiiviset vaikutukset. Talouden yleinen avautuminen on yksi näistä. Nopea kaupungistumiskehitys on myös luomassa edellytyksiä aidolle kotitekoiselle yrittäjyydelle ja innovaatiolle, virallisista toimista tai niiden puutteesta riippumattakin.

Kokonaan uusi ja vuoden 2012 alussa sitkeästi jatkunut ilmiö, maltilliselle muslimiväestölle vieras ääriislamistinen terrorismi, luo ikävän varjon maan tu-

levaisuuden ylle. Sen pysyvyydestä ei ole varmuutta, mutta se pyrkii vetoamaan myös laajemman kansanosan jakamaan näköalattomuuden ja turhautumisen tunteeseen. Terrorismi ei ole myöskään hidastanut kasvua. Kansainvälinen liike-elämä toimii dynaamisissa kasvukeskuksissa ja aloilla, joita uutiskynnykset ylittäneet iskut eivät ole koskeneet. Toistaiseksi markkinat ja kansainväliset sijoittajat luottavat Nigerian pitkän aikavälin näkymiin, mihin on erinomaiset perusteet. Presidentti Jonathaniin kohdistuukin tältä osin paljon odotuksia.

Monet meneillään olevista uudistuksista edellyttävät osaamista, teknologiaa ja investointeja markkinalla, joka on paitsi suuri ja kasvava myös suhteellisen rahoituskykyinen. Nigerian kauppapolitiikka etsii suuntaansa ja lupaavia merkkejä on olemassa sen avautumisesta.

Kyseessä on jo nyt kookas, nopeasti kasvava ja väestökehitykseltään kiinnostava markkina. Nigerian tarve kestäville ratkaisuille on valtava aloilla, joilla on kilpailukyistä suomalaisosaamista ja kokemusta vaikeilta markkinoilta. Tarve vain kasvaa tulevaisuudessa. Tärkeä esimerkki on energia-ala, kaasun hyödyntämisestä uusiutuvien energiamuotojen kautta sähkön jakeluun ja sääntelypuolen osaamiseen.

Suomalaisyritykset eivät ole toistaiseksi löytäneet Nigeriaa. Nigeriaan liittyy runsaasti kielteisiä mielikuvia. Nigerian kasvavilla markkinoilla toimiminen edellyttää suomalaisyrityksiltä hyvää ennakointikykyä ja riskien hallintakapasiteettia. Näin toimien suomalaisyritykset eivät jää Nigerian tarjoamista tilaisuuksista paitsi.

Suomalaisyrityksillä on myös käytettävissään entistä enemmän kansainvälisiä jo Nigeriaa tuntevia toimijoita. Nigeriassa toimimisen yhden pääasiallisista haasteista, luotettavan kumppanin löytäminen, ei tulisi olla enää ylivoimainen este. Useimmat kansainväliset sijoituspankit ovat jo asettuneet Lagosiin, josta löytyy myös osaavia konsulttipalveluita. Julkisista toimijoista esimerkiksi Maailmanpankkiryhmän kansainvälinen

rahoitusyhtiö (International Finance Corporation IFC) omaa vankan kokemuksen Nigeriasta ja suomalaisyritykset ovat muilla haastavilla markkinoilla päässeet esimerkiksi sen avulla alkuun.

Suomen suurlähetystön toiminnan tärkeä prioriteetti Nigeriassa on vienninedistäminen. Finpro on myös perustanut alueellisen vientitoimistonsa suurlähetystön yhteyteen ja etäpisteensä Lagosiin. Toiminnalle on erinomainen pohja jo tehdyissä vienninedistämismatkoissa, joista tärkeimmät ovat olleet vuonna 2010 Suomen ulkomaankauppaministerin johtama yritysvaltuuskuntamatka Abujaan ja Lagosiin sekä pohjoismainen energiavaltuuskuntamatka Abujaan. Pohjoismainen vienti- ja kulttuuritapahtuma Lagosissa alkuvuodesta 2012 keräsi runsaasti Lagosin liike-elämän ja poliittisen eliitin huomiota Suomea, suomalaisosaamista sekä sponsorineita Wärtsilää ja Nokiaa kohtaan. Näiden toimien saaman myönteisen palautteen valossa Suomen vientiluvut voivat hyvinkin muuttua tulevaisuudessa, joskin Nigerian kaltaisen markkinan ollessa kyseessä muutokselle on annettava aikaa – ja oltava kärsivällinen.

GHANA

*Lauri Voionmaa

Ghana oli vuonna 2011 maailman nopeimmin kasvaneiden talouksien joukossa. Samalla se kohosi kansainvälisten sijoittajien ja kaupan kiinnostuksen kohteeksi yhtenä Afrikan vakaimpana ja demokraattisen kehityksen mallimaana, jonka liiketoimintaympäristö on suhteellisen helppo ja korruptio alhainen, ja jossa on huutava tarve investoinneille ja teknologialle. Vuonna 2011 alkanut öljyntuotanto, kullan ja kaakaon korkeat hinnat sekä vahvistunut ja tehostunut valtiontalous ovat omalta osaltaan lisänneet luottamusta. Ghanan ulkomaankauppa ja investoinnit maahan ovatkin kasvussa. Myös epävarmuustekijöitä liittyen talouden ylikuumenemiseen ja taloudenpidon kurinalaisuuteen on ilmassa maan lähestyessä vuoden 2012 lopulla pidettäviä vaaleja. Ghanan markkinat avaavat myös mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille eri aloilla, kuten esimerkiksi energiantuotanto ja kaasuvarojen hyödyntäminen eri muodoissaan.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Tähti vai komeetta?

Jos Ghanan vuoden 2008 vaalit vahvistivat lopullisesti Ghanan demokratian kelpaavan esimerkiksi koko mantereelle, oli vuosi 2011 käänne Ghanan taloudelle. Maa oli noussut vuodenvaihteessa 2010–2011 öljyntuottajien joukkoon, kun Ghanan itsenäistymisen 50 juhluvuonna 2007 löydetty Jubilee –kenttä avattiin tuotannolle. Samalla se oli noussut kolmantena maana Länsi-Afrikassa alemman keskitulon maiden joukkoon eli ryhmään maita, joiden bruttokansantuote asukasta kohden ylittää 1005 dollaria – toiset kaksi ovat Nigeria ja Norsunluurannikko, joita ei puolestaan voi verrata Ghanaan muista syistä. Vuonna 2012 kansainvälinen valuuttarahasto arvioi 25 miljoonan asukkaan Ghanan bruttokansantuotteen ylittävän 43 miljardiin Yhdysvaltojen dollariin, eli 1735 dollariin asukasta kohden. Vuonna 2009 aloitettu talouden vakauttamiskuuri oli purrut.

Todellinen uutinen oli, että Ghanan bruttokansantuote kasvaisi vuoden 2011 maailman mittakaavalla tarkastellen ennätysvauhtia. Talouskasvu oli kansainvälisen valuuttarahaston vahvistaman luvun mukaan 13,6 prosenttia vuonna 2011. Se ylittäisi 8,5 prosenttiin vuonna 2012. Ilman öljyn huomioimista kasvu olisi yhä kunnioitettavat 7,6 prosenttia.

Vuoden 2011 kasvusektorit olivat teollisuustuotanto, maatalous sekä eri palvelualat laajasti. Kaivosteolli-

suus palveluineen kasvoi jopa 22,5 prosenttia. Ghana on Afrikan toiseksi suurin kullantuottaja ja hyötyy parhaillaan kansainvälisen finanssikriisin ylläpitämistä kullan myönteisestä hintakehityksestä. Maa hyötyy myös kaakaonhinnan kasvusta hinnan kaksinkertaistuttua vuodesta 2007 lähtien. Ghana nousee maailman suurimmaksi kaakaopapujen tuottajaksi vuoden 2012 kuluessa, ohi Norsunluurannikon.

Teollisuus kasvoi vuoden 2011 jälkipuoliskolla jopa 37–41 prosenttia, vaikka Ghanan teollistumisaste bruttokansantuotteeseen verrattuna on yhä tyypillinen teollistumisessa vasta alkuun päässeelle taloudelle (30 prosenttia vuonna 2010). Ghanalaisista 70 prosentilla on nyt mobiililiittymä. Informaatio- ja telekommunikaatioala jatkaa kasvuaan vuonna 2012 muiden muassa uuden operaattorin sekä uuden Eurooppaan ulottuvan Glo One –merikaapelin ansiosta. Kasvun vetureihin lukeutuvat myös rakentaminen (17 prosenttia), sähköntuotanto (14 prosenttia) sekä öljyteollisuus palveluineen. Nämä ovat erittäin tervetulleita kehityksiä raaka-ainehintojen riippuvuudesta monipuolistumaan pyrkivässä taloudessa.

Vuoden 2011 öljyntuotanto ja tuotot ovat nyt selvillä. Ghanan tavoite oli päästä 120 000 tynnyrin päivävauhtiin ja tulevina vuosina kaksinkertaiseen määrään, mutta vuoden 2011 tuotanto oli 80 000 tynnyriä päivässä. Eri arvioissa annetut syyt alemmalle tuotantoasteelle liittyvät etenkin Tullow Oil –yhtiön ongel-

miin hyödyntää oikeaa teknologiaa Jubilee -kentällä. Teknologiaongelmat vaivaavat parhaillaan öljyn- ja kaasuntuotantoa myös laajemmin. Alkuperäiselle öljyntuotannon tavoitetasolle päästään vasta vuoden 2013 kuluessa. Silloinkin Ghana olisi vielä kaukana Afrikan todellisista öljyjättiläisistä Nigeriasta, Angolasta ja Algeriasta, jotka kukin tuottavat mustaa kultaa yli kaksi miljoonaa tynnyriä päivässä. Ghanan todellinen voimavara, niin öljyn oheistuotteena kuin itsenäisistä löydöistä saatava kaasu, on edelleen hyödyntämättä, mutta vuonna 2011 suunnitellut kaasun suhteen alkoivat muotoutua.

Ghanan talouskasvun kestävyys

Ghanan julkinen velka 41 prosenttia bruttokansantuotteesta on maltillisella tasolla, mutta nostattaa huolia kun sitä tarkastellaan alhaista tuottavuutta vasten. Myös kansainvälinen finanssikriisi luo epävarmuutta, jos ghanalaisvienti ei löydä tulevaisuudessa markkinoita. Ghanaa edelleen pidetään kärjistäen ilmaistuna "tuontikoneena": kulutukseen tarkoitetut ja jalostetut tavarat tuodaan, mitä ilman talous ei toimisi. Vuoden 2010 aikana käynnistynyt kasvu selittyi useimpien arvioiden mukaan julkisilla investoinneilla, raaka-ainehintojen noususta seuranneilla tuloilla ja lisääntyneellä kulutuksella. Investointien (julkisen ja yksityisen sektorin) ennustettiin kasvavan 15 prosenttia vuoden 2011 aikana ja kulutuksen 12 prosenttia. Positiiviset tekijät olivat edelleen osittain voimissaan vuoteen 2012 tultaessa.

Ghanan talouden perusluvut ovat voimakkaasta kasvusta ja sen tuomasta ylikuumenemisen riskistä huolimatta kunnossa etenkin, kun niitä verrataan vuoden 2009 lukuihin. Vuonna 2009 inflaatio oli lähes 20 prosenttia. Hallituksen inflaatiotavoite 9 prosenttia vuodelle 2011 jopa alittui. Esimerkiksi elintarvikkeiden inflaatio laski maailmanpankin mukaan vuoden 2009 kesäkuun 15,5 prosentista 3,3 prosenttiin heinäkuuhun 2011 mennessä, seuraten etenkin Ghanan oman elintarviketeollisuuden nopeaa kehitystä. Yleisesti keskuspankki on saanut kiitosta inflaation pitämisestä 8,8 prosentin tasolla.

Positiivisista näkymistä ja etenkin vuosista 2010 ja 2011 huolimatta Ghanan talouden kehitykseen liittyy myös huolestuttavia piirteitä. Vuosi 2012 on vaalivuosi, ja raaka-aineiden markkinahinnat voivat aina kehittyä odottamattomasti. Esimerkiksi kaakaon hinta on jo laskenut vuoden 2012 edetessä, ja myös kaakaon kysyntä on kokenut notkahduksen edellisiin huippu-

lukuihin verrattuna. Samalla kasvanut tuonti yleensä sekä talouskasvun nostattama inflaation pelko ovat johtaneet cedi -valuutan heikkenemiseen peräti 4,9 prosenttia dollaria vasten vuoden 2011 kuluessa. Kehitys on osoitus liiasta pääomasta taloudessa, joka ei ole löytänyt riittävästi investointikohteita kotimaasta. Kuitenkin kehitys voi vielä pahentua. Vuoden 2012 alusta cedi on heikentynyt jopa 15 prosenttia dollaria vasten, millä on varmasti vaikutuksensa tärkeiden tuontituotteiden kuten polttoaineiden hintaan ja inflaatioon. Tämä saikin keskuspankin nostamaan ohjauskorkoa 14,5 prosenttiin keväällä 2012.

Ulkomaankauppa kasvaa

Nykyisen hallituksen kauppapolitiikka on ollut aktiivista, eikä vähiten osaavana ja esiintymiskykyisenä pidetyn kauppaministerin Hanna Tettehin ansiosta. Vienti kasvoi peräti 60,6 prosenttia vuonna 2011 edellisvuoteen verrattuna 12,7 miljardiin dollariin. Kasvulu luku selittyy öljyllä ja suotuisilla raaka-ainehinnoilla. Öljyn viennin arvo oli 2,7 miljardia dollaria, eli se ohitti kaakaon (2 miljardia). Tärkein vientituote on bruttokansantuotteen ja työllisyyden kannalta vähemmän merkittävä kulta (4,9 miljardia dollaria).

Vuoden 2011 aikana tuonti kasvoi myös ennätysmäiset 46,2 prosenttia 15,9 miljardiin dollariin, josta 3,3 miljardia oli öljytuotteita. Valtaosa tuonnista oli kuitenkin eri valmist tuotteita sekä maataloustuotteita. Vaihtotaseen vaje on nyt lähes 10 prosenttia bruttokansantuotteesta ja maksutase oli 546,5 miljoonaa dollaria ylijäämäinen vuonna 2011. Ghanan keskuspankin ulkomaiset valuuttavarannot nousivat vuoteen 2010 verrattuna, mutta ovat jälleen laskeneet alkuvuodesta 2012, nyt 4,6 miljardin dollarin ja kolmen kuukauden tuontisuojan tasolle.

Ghanalaiset muistuttavat mielellään siitä, että maa todellakin on maailman keskipisteessä: lähinnä Greenwichin meridiaanin ja päiväntasaajan leikkauspistettä. Siihen tosiasiaan, että Accrasta käsin voi palveluntarjoaja toimia katkotta eri aikavyöhykkeiden kanssa, toivotaan etenkin kansainvälisten palveluntarjoajien ja informaatioteknologian osaajien kiinnittävän huomiota. Muutamia informaatioteknologian osaamis-klustereita onkin syntynyt Accraan. Kokonaistalouden mittakaavassa kiinnostavin kehitys toistaiseksi ei liity kuitenkaan palveluihin vaan perinteisten kauppavirtojen kasvuun.

Kauppakumppanit monipuolistumassa

Vielä vuonna 2010 Euroopan unioni oli Ghanan merkittävin kauppakumppani. EU:n osuus tuonnista kasvoi vuoden 2011 alussa peräti 50 prosenttia. Koko vuonna EU:n osuus tuonnista oli 23,4 prosenttia ja Ghanan viennistä 38,7 prosenttia. EU:hun vietiin raaka-aineita ja ensijalosteita (yli 90 prosenttia), yksittäisistä tuotteista etenkin kaakaopapuja (52 prosenttia), yksinkertaisia kaakaojalosteita (20 prosenttia) sekä käläjalosteita, luonnonkumia ja hedelmiä. EU:sta tuotiin valmist tuotteita kuten kuljetuslaitteita ja koneita (32 prosenttia EU-tuonnista), polttoaineita (15 prosenttia), valmist tuotteita (13 prosenttia) ja elintarvikkeita. Muita merkittäviä tuontimaita olivat Kiina, Nigeria, Yhdysvallat ja naapurimaa Norsunluurannikko.

Muun Afrikan kanssa käytävä alueellinen, ja nousevien talouksien Brasilian, Venäjän, Intian ja Kiinan kanssa käytävä etelä-etelä -kauppa kumpikin edustavat noin viidesosaa kokonaiskaupasta. Kiinan vahvistuva läsnäolo raaka-aineista rikkailla markkinoilla näkyy myös Ghanassa. Kiinalaistuotteet vastasivat jo vuonna 2010 tuonnista 16,7 prosenttia. Onkin mahdollista, että Kiina ohittaa EU:n merkittävimpänä kauppakumppanina vuoden 2012 kuluessa.

Vuonna 2011 Kiinan kehityspankki (China Development Bank) solmi puitesopimuksen Ghanan kanssa aluksi kolmen miljardin dollarin kokoisesta lainasta, kaupallisiin ehdoin, joka tulisi kohdistumaan rautatiehankkeisiin, vapaakauppa- ja teollisuusalueisiin öljy-kenttien läheisyyteen Secondi-Takoradiin, maanviljelyn kastelujärjestelmään, kalastusteollisuuteen, Accran liikennevalvontajärjestelmään ja ennen kaikkea kaasuja jalostusteollisuuteen. Ghanan parlamentti aloitti vuoden 2012 alussa eri hankkeiden projektien käsitteilyn ja hyväksynnän. Hankkeista tärkein, niin kutsuttu läntisen kaasuinfrastruktuurikäytävän rakentaminen, hyväksyttiin helmikuussa.

Kansainvälinen valuuttarahasto sekä Maailmanpankki arvioivat Kiinan kehityspankin myöntämän lainan vaikutuksia Ghanan velkakykyyn sekä makrotalouteen. Ne totesivat hankkeiden olevan linjassa Ghanan oman taloussuunnitelman kanssa ja perusteltuja etenkin kaasuhankeesta saatavien erittäin korkeiden tuottojen valossa Ghanan ulkomaisen velan määrä ei nousisi riskitasolle kiinalaislainan seurauksena.

Lainapakettiin liittyvät eri investoinnit eivät ole ainoita mittavia kiinalaishankkeita Ghanassa. Muihin

kiinalaissijoituksiin lukeutuvat esimerkiksi alumiiniteollisuuden kehittäminen maan bauksiittivarantojen avulla (Bosai -yhtiö) ja yli 400 megawatin vesivoimalan rakentaminen Buihin, joka on loppusuoralla. Kiinalaisyrietykset kuten Huawei, ovat läsnä Ghanan kasvavalla telekommunikaatiosektorilla. Uuteen lainaan liittyvät hankkeet olisivat silti omaa luokkaansa. Etenkin kaasuinfrastruktuurihanke olisi maan kehityksen kannalta oleellinen.

Ghanan poliittinen johto toisinaan viittaa vaivatto-muuteen käydä kauppaa muiden muassa kiinalaisten kanssa, "uusien kumppanien" investointivalmiuksiin ja hankkeiden suureen kokoon. Äänen sanomaton seikka on, että lainojen hankkiminen perinteisiltä rahoittajilta kuten Afrikan kehityspankilta tai Maailmanpankki-ryhmältä kestäisi yli vaalikauden, ja Ghanan hallituksen on tärkeä osoittaa kansalaisille, että talouskasvu ja öljy tuottavat tuloksia. Samanaikaisesti EU:n ja Ghanan väliaikainen vapaakauppasopimus yhä odottaa ghanalaispuolen allekirjoitusta sekä EU:n ja Länsi-Afrikan talousyhteisön (Economic Community of West Africa, ECOWAS) vapaakauppaneuvottelut ovat olleet pysähdyksissä vuosia.

Viime vuosina eurooppalaisyrietykset ovat voittaneet huomattavia sopimuksia Ghanassa, kuten Accran lentokentän kunnostustöissä tai öljy- ja kaasuteollisuudessa, jonka tuotantopuolella kiinalaisyrietykset ovat toistaiseksi pysyneet taka-alalla. Vaikka Ghanan investointien edistämisestä vastaavalle GIPC:lle rekisteröidyistä investoinneista suurin määrä oli jo vuonna 2010 peräisin Kiinasta ja Intiasta, investointien arvolla mitaten perinteisemmät sijoittajat Yhdysvallat ja Iso-Britannia pitivät tilaston kärkisijoja.

Kiinalaisinvestoinnit ovat Ghanassa kuten muuallakin Afrikassa tosiasia, joka tarjoaa mahdollisuuksia myös suomaisyrietyksille esimerkiksi teknologiaviennin ja investointeja täydentävien projektien kautta. Kiinalaisten suurinvestointien saama huomio peittää helposti sen tosiasian, että myös muut nousevat taloudet ovat toteuttamassa suuren kokoluokan lainoja ja hankkeita Ghanassa kun samanaikaisesti perinteiset rahoittajat eivät ole viime vuosina aina olleet valmiita edes harkitsemaan vastaavia lainoja ja hankkeita – kaupallisiin saati pehmein ehdoin.

Ghana Afrikan investointien kärjessä

Investointeja kuten hallituksen talouspolitiikkaakin ohjaavat vuodet 2010-2013 kattava Ghana Shared

Growth and Development Agenda (GSGDA). Ghanan investointiaste bruttokansantuotteesta kohosi vuonna 2011 edellisen vuoden 19,7 prosentista 25,7 prosenttiin. Etenkin yksityisen sektorin investoinnit kasvoivat, yhteensä 6 prosenttiyksikköä. Hallituksen julkiset investoinnit edustivat 4,8 prosenttia ja niiden odotetaan kasvavan Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) mukaan 6,2 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

Ghanan investointien edistämisestä vastaavan viraston (Ghana Investment Promotion Centre) lukujen valossa Ghana olisi kolmanneksi tai neljänneksi suosituin ulkomaisten investointien kohde Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, suosituimman Nigerian, Etelä-Afrikan ja mahdollisesti Angolan jälkeen. Kun Angolan ja Nigerian investoinnit ovat keskittyneet valtavasti näiden maiden valtaville öljysektoreille, voidaan Ghanasta puhua todellisena Afrikan magneettina. Ernst & Young –sijoituspankki arvioi raportissaan Africa 2012 Attractiveness Survey suorien ulkomaisten sijoitusten yltävän 5 miljardin dollarin vuositason seuraavien viiden vuoden aikana, mutta tämäkin luku on maltillinen arvio.

Alkuvuonna 2011 kaivos-, öljy- ja kaasusektorien ulkopuoliset investoinnit kasvoivat arviolta 118 prosenttia vastaavaan aikaan vuonna 2010 verrattuna. Kesäkuuhun 2011 mennessä ne olivat 904 miljoonaa dollaria, kun koko edellisen vuoden määrä oli 1,108 miljardia dollaria. Sijoitukset kohdistuivat rakentamiseen, rakennustarvikkeiden valmistukseen sekä pankkisektorille – 80 prosenttisesti Accran alueelle.

Ghanan kaivoskauppakamarin mukaan yksistään vuonna 2010, eli ennen nyttemmin ilmoitettuja uusia kaivosavauksia, kaivosalan investoinnit olivat 770 miljoonaa dollaria. Öljy- ja kaasusektorin investoinnit ovat olleet myös mittavia, mutta vielä arvoltaan vahvistamattomia. Ensimmäisenä avattua Jubilee kenttää operoivan Tullow Oil yhtiön mukaan jo kentän alkuvaiheen kustannukset olisivat olleet 1,1 miljardia dollaria. Parhaillaan tuotantoa haittaavien teknologiaongelmien korjaamiseen menisi noin 400 miljoonaa dollaria lisää.

Ghanan vuotuinen infrastruktuurivaje on maltillisimmillaankin arvioitu 1,6 miljardin dollarin kokoiseksi. Välittömin lähde vajeen korjaamiseksi olisi öljy. Nigeria pidetään kuitenkin varoittavana, ja Ghanassa paljon viitattuna, esimerkkinä maasta, joka on tullut liian riippuvaiseksi öljystä vientitulojen lähteenä. Merkittävä ratkaisu, jonka Ghanan parlamentti vahvisti vuonna

2011, olikin öljyvarojen käyttöä koskeneen Petroleum Management Act –lakipaketin läpimeno.

Runsaasti huomiota herättänyt paketti sääntelee öljyvarojen keräämistä ja käyttöä muiden muassa perustamalla ”norjalaistyylinen” Petroleum Holding Fund –rahaston, jolle valtiolle varatut tuotot kertyvät. Rahastosta 70 prosenttia käytetään vuotuisen valtion talousarvion tulona ja ennalta asetettujen tuotannon kehityksen vertailulukujen perusteella, 21 prosenttia käytetään vakausrahastoon (Stabilization Fund) ennakoimaan raaka-ainehintojen volatiliiteettia ja 9 prosenttia tuleville sukupolville tarkoitettuun Heritage Fund rahastoon.

Kiistellyin kohta paketissa oli ja yhä on mahdollisuus käyttää tulevia öljyvaroja valtion lainojen vakuuksina. Vuoden 2012 alussa julkistettiin vakuuden toimeenpanojärjestely kansallisen öljy-yhtiön Ghana National Petroleum Corporationin (GNPC) ja kiinalaisen UNIPAC Asia Company Ltd:n välillä, jonka mukaisesti UNIPAC saisi 13 000 tynnyriä Jubilee kentän öljystä päivittäin. Määrä vastaa GNPC:lle kuuluvaa osuutta koko tuotannosta, ellei tuotanto kasva nykyisestä, mikä on epätodennäköistä eli Kiina on noussut nopeasti Jubileesta valtiolle kuuluvan öljyn pääasialliseksi ostajaksi. Itse tuotantoon UNIPAC ei puutu. Riskit joutua öljyvelvoitteiden kierteeseen ja vaikeuksiin mukaan lukien korkojen maksun osalta ovat ilmeiset jos öljyn hinta laskee tuntuvasti tai tuotannossa on odottamattomia ongelmia. Toisaalta vaihtoehto käyttää öljyvaroja niiden kertymisen mukaan, eikä hankkia lainaa teoriassa lainkaan, sisältää sekin riskinsä.

Suomalaisyritykset löytämässä Ghanan

Suomesta vietiin Ghanaan 26,8 miljoonan euron ja Ghanasta tuotiin 901 000 euron edestä tuotteita vuonna 2011. Vaikka vienti kasvoi reilusti (45 prosenttia) edellisvuoteen verrattuna on tullin rekisteröimä suora vienti Ghanaan vielä pientä kaikilla mittareilla mitattuna ja esimerkiksi Ruotsin vientiin verrattuna. Luvuissa jopa yksittäiset kaupat näkyvät, kuten mahdollisesti vuonna 2011 sovittu noin 10 miljoonan euron arvoinen merenkulun valvontajärjestelmän toimitus Eltel Networksiltä Ghanan merenkuluvirastolle.

Suomen ja Ghanan välillä aloitettiin neuvottelut investointien suojaamiseen ja edistämiseen liittyvästä sopimuksesta vuonna 2007, mutta neuvottelut keskeytyivät toisaalta Ghanan vaalien ja toisaalta EU:n Lissabonin sopimuksen myötä, joka toi investointi-

en suojan EU:n kauppapoliittisen toimivallan piiriin. EU:n lähestymistapa investointien suojan vahvistamiseen on vaiheittainen. Palvelujen vapauttamisesta ja investointien suojasta on määrä neuvotella EU:n ja ECOWAS:n välillä kun parhaillaan neuvoteltava talouskumppanuussopimus (tai sitä ennen väliaikainen sopimus Ghanan ja EU:n välillä) on tullut voimaan. EU:n ja ECOWAS:n väliset neuvottelut tulevaisuudessa, kuten itse talouskumppanuussopimuskin, kattavat luonnollisesti niiden jäsenmaina olevien Suomen ja Ghanan väliset investointien suojaan liittyvät järjestelyt. EU:n sisäisessä päätöksenteossa on myös parhaillaan vireillä EU:n asetus, joka voimaan tullessaan voisi mahdollistaa myös Suomen ja Ghanan välisen investointisuojaus sopimuksen allekirjoittamisen, jos EU antaisi tälle asetuksen pohjalta hyväksynnän. Asetus hyväksyttäneen vuoden 2012 toisella puoliskolla. Suomen ja Ghanan välisestä kaksinkertaisen verotuksen poistoon tähtäävästä sopimuksesta ei ole neuvoteltu, mutta mikäli yritysten kysyntä sopimusta kohtaan voimistuisi, voisivat neuvottelut aktualisoitua.

Suomalaisyrityksistä Metsolla on ollut jo pitkään Accrassa kaivosteknologian myynti- ja huoltoyksikkö, joka palvelee maassa toimivia kaivosyrityksiä sekä myös maanrakennusalan yrityksiä. Niin ikään kaivosteknologian alalla toimivalla Outotecillä on yksikkö Accrassa, joka avattiin vuoden 2011 aikana. Ghanassa paikallisen edustajan välityksellä tai projektiluonteisesti toimivia yrityksiä ovat ainakin Kone, Eltel Networks ja Kemira sekä Nigeriasta käsin Nokia, Nokia-Siemens Networks ja Länsi-Afrikan toimistostaan käsin Wärtsilä.

Moni suomalaisyritys harkitsee toimintaa Ghanassa ja siitä osoituksena on, että Suomen viralliselle vienninedistämismatkalle vuoden 2012 alussa osallistui parikymmentä niin suurempaa kuin pientä ja keskiuurtaakin yritystä. Vienninedistämismatkaa pidettiin yleisesti onnistuneena. Sitä oli edeltänyt FINPRO:n järjestämä Ghanan potentiaaleja esitellyt yritysseminaari Helsingissä syksyllä. FINPRO:n toimisto Nigeriassa kattaa myös Ghanan, Suomen Abujan suurlähetystön tavoin. Suomi on myös parhaillaan nimittämässä kunniakonsulia Ghanaan.

Suomen ulkoministeriö ei enää myönnä suomalaisiin vientihankkeisiin Ghanassa korkotukea, mutta lukuisia muita mahdollisuuksia on tarjolla toiminnan alkutaipeita varten. Suomen virallinen vientitakuulaitos Finnvera Oyj näkee toistaiseksi Ghanan kaltaisessa maassa remburssin luotettavimmaksi maksuvälineeksi ja Finnvera voi tukea vientiä myöntämällä remburssitakuuta luottoajaltaan alle kolmen vuoden kaupoille. Suomalaisyritysten kysyntä Ghanaan kohdistuvia vientitakuuta kohtaan on kuitenkin ollut vähäistä ja takuupoliittikkaa tarkastellaan säännöllisesti. Yritykset voisivat myös katsoa mitä mahdollisuuksia esimerkiksi Maailmanpankkiryhmän kansainvälisen rahoitusyhtiön IFC:n kautta avautuu, ja suurimpiin hankkeisiin kykenevien yritysten osalta luonnollisesti seurata Afrikan kehityspankin kaltaisten rahoittajien julkisesti kilpailutettavia hankkeita. Näitä potentiaaleja suomalaisyritykset käyttävät toistaiseksi melko vähän.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Ghanassa pidetään joulukuussa 2012 yleisvaalit, jotka tulevat olemaan erittäin tiukat ja joiden voittajaa on mahdoton ennustaa. Ghanassa hallitusta johtavan presidentin virkaan ovat ehdolla keskustavasemmistoa edustava presidentti John Atta Mills (National Democratic Congress -puolue) ja opposition New Democratic Party (NPP) -puolueen Nana Addo Dankwa Akufo-Addo. Vuoden 2008 vaaleissa asetelma oli käänteinen ja vaaleista tuli esimerkki koko mantereelle demokratian toimivuudesta, kun Akufo-Addo luopui vallastaan hävittyään vaalit erittäin tiukalla erolla voittajaan, Millsiin. Monessa muussa alueen maassa vallanvaihto ei olisi sujunut yhtä vaaleja kunnioittaen.

Vuonna 2009 valtaapitävä NDC pani toimeen mittavan uudistus- ja leikkausohjelman joka onnistuikin tervehdyttämään maan taloutta. NDC on ollut yötämielinen kansainvälisiä rahoituslaitoksia kohtaan,

joita NPP on toisinaan arvostellut. Ideologiset erot puolueiden välillä eivät aina ole selviä. NDC ja NPP puolueiden ero noudattaa myös alueellisia ja etnisiä jakolinjoja.

Vaaleihin tultaessa presidentti Millsin ja NDC:n keskeinen dilemma on hallita talouskasvun paisuttamia kansalaisten odotuksia. Taloudesta ja vaurauden jaosta, näkyvistä hedelmistä tai niiden puutteesta, on tullut keskeisin vaaliteema. Opposition perusväite on, että NDC olisi hukkaamassa Ghanan talouden nauttiman nosteen. Vaalikampanjoiden kiihtyessä NPP on arvostellut NDC:a julkisten palvelujen kuten terveydenhuollon ja opetuksen unohtamisesta. NDC ei ole esimerkiksi toteuttanut luvattua yleisen sairaskasvatuksen uudistamista. NPP syyttää NDC:ä siitäkin, että se olisi käyttänyt öljytuloja hätäisesti ja väärin kohdennetusti ja kasvattanut julkista velkaa. Kolmen miljardin laina-

paketti Kiinasta on osa vaalikampanjaa. Hallitus muistuttaa Kiinan tarjonnan sille varmimman, nopeimman ja vaivattomimman lähteen, jonka avulla vastatamaan huutavaan infrastruktuurivajaseen.

Ghanan kauppapolitiikka ja houkuttelevuus liiketoiminnalle eivät tule näillä näkymin muuttumaan oli vaalien tulos mikä hyvänsä. Kumpikin puolue korostaa avoimen ulkomaankaupan ja investointien merkitystä, vaikka NDC:stä löytyy myös protektionistisempia ääniä.

Keskeisin vaaleista seuraava poliittinen riski Ghanassa ei liity epävakauteen – tässä Ghana eroaa muista alueen markkinoista selkeimmin. Todennäköisesti kumpi tahansa puolue tulisi hyväksymään vaalituloksen eikä suurempia levottomuuksia synny. Myös keskeiset poliitikat etenkin suurhankkeiden osalta jatkuisivat päälinjoiltaan samoina, mikäli oppositio voittaisi vaalit. Nykyinen oppositio ei esimerkiksi kiistä keskeisiä talousuudistuksia tai vaikkapa kaasun hyödyntämisen merkitystä. Uudet vallanpitäjät eivät myöskään toimisi todennäköisesti vastoin oikeusvaltion periaatteita, mitä aloitettujen hankkeiden urakoihin tulisi. Poliittinen riski toiminnalle Ghanassa liittyy ennemmin yritysten kontaktien pysyvyyteen ja sellaisten vireillä olleiden projektien jatkuvuuteen, jotka eivät ole edenneet toteutusvaiheeseen. Tämä johtuu etenkin esimerkiksi suomalaishallintoa selkeämmin politisointuneesta hallinnosta, jonka laaja osa vaihtuisi, mikäli oppositiopuolue voittaisi vaalit.

Korruptio: mallimaa vai vain kiiltokuva?

Ghana on tilastojen valossa kiistatta korruption vähyyden mallimaita Afrikassa. Esimerkiksi kyselyihin perustuvan ja mielikuvia mittaavan Transparency International –järjestön maavertailussa Ghana on ja-etulla sijalla 69 Italian kanssa (2011), samaa luokkaa kuin Etelä-Afrikka (64.) tai Brasilia (73.).

Suomalaisia yrityksiä toimii runsaasti korruptiotilastojen valossa vaikeammissa liiketoimintaympäristöissä (esimerkiksi Venäjä 143. ja Ukraina 152). Ghana on sitoutunut kaivos-, öljy- ja kaasuteollisuuden läpinäkyvyyttä edistäviin kansainvälisen EITI:n (Extractive Industries Transparency Initiative) periaatteisiin ja saanut tästä EITI:ltä kiitostakin.

Vaikeammin arvioitava ja laajemminkin mantereella keskeinen kysymys on, miten heimojen etniset siteet, eliitin keskinäiset verkostot ja etenkin paikallishallintojen ja liike-elämän väliset lojaliteetit sekoittuvat korruptioon. Ne voivat olla Ghanassa keskeisempiä tekijöitä, kuin mihin Euroopassa on totuttu. Paikallisilla perinteisillä johtajilla, kuten heimopäälliköillä, on yhä tänäkin päivänä paljon valtaa esimerkiksi maaomistukseen liittyvissä kysymyksissä. Ghanassa rehottavan laittoman kaivostoiminnan yhteyksistä paikallisiin viranomaisiin taas on huhuttu ja aihetta on käsitelty myös kansainvälisissä medioissa.

Pidemmällä tähtäimellä korruptiota vieläkin keskeisempi kysymys on, onnistuuko Ghana jakamaan uutta vaurauttaan tasaisesti koko maahan. Koko maassa alle 1,25 dollarilla päivässä eläviä ghanalaisia on 30 prosenttia väestöstä (ostovoimaan suhteutettuna alle 2 dollarilla päivässä 54 prosenttia), kun Saharan eteläpuolisen Afrikan väestöstä yli puolet kuuluu kyseisen ryhmään. Ghana on ainoita maita Afrikassa, joilla on aito mahdollisuus saavuttaa YK:n Millenium Development Goal (MDG) kehitystavoitteista keskeisin, köyhyyden puolittaminen vuoteen 2015 mennessä. Nämä saavutukset peittävät taakseen todellisuudessa varsin jakautuneen maan. Etenkin Accran alueen, eteläranikon ja lounaisosan kasvukeskusten kuten öljy- ja kaasuteollisuuden rikastuttaman Secondi-Takoradin ja kaivosalueen keskuksen Kumasin ulkopuolinen Ghana on jäänyt jälkeen talouskehityksestä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Ghana ja muu alue: omille teilleen vai yhdessä?

Ghana tarkastelee parhaillaan uudelleen kaupp- ja etenkin vientipolitiikkaansa. Vuoden 2012 kuluessa hallituksen on määrä julkaista uudet strategiat National Export Strategy ja National Export Development Program. Näiden keskeisin tavoite on tukea vientiä kehittämään nykyisin raaka-ainevoittoista vientiä laajalaistemaksi.

Keskeisin vuonna 2012 meneillään oleva kehitys liittyy Länsi-Afrikan talousalueeseen ja suhteisiin EU:n kanssa, joka on jalostettujen ja kehittyvän ghanalais-teollisuuden tuotteiden todennäköisin päämarkkina tulevaisuudessakin.

Ghanan kauppapolitiikan tärkein viitekehys on Länsi-Afrikan talousyhteisö (Economic Community of West Africa, ECOWAS). ECOWAS:n 18 jäsenvaltiosta Gha-

nan lisäksi keskitulon maita ovat vain juuri kriisistä selvinnyt Norsunluurannikko ja muita huomattavasti kookkaampi Nigeria. Ghanalla on muita jäsenvaltioita monipuolisempaa taloutena selkeästi suurin intressi edistää jo neuvoteltua ECOWAS:n yhteisen tullitariffin (Common External Tariff, CET) toimeenpanoa sekä tullivapauteen ja vapaaseen liikkuvuuteen tähtäävän Trade Liberalization Scheme –pöytäkirjan toteutumista. CET on kuitenkin yhä toteutumatta ECOWAS:n jäsenvaltioiden välisten eri tulokulmien vuoksi. CET:n toimeenpano-ongelmat ovat este Ghanan kauppapolitiikan avautumiselle.

Ghana ei sovelle ainakaan avoimesti monen muun alueen maan soveltamia protektionistisia tuonti- ja vientikieltoja, eikä muita selvästi WTO:n sääntöjen vastaisia esteitä. Sovelletut tullit ovat suhteellisen alhaiset ja jopa 25 prosenttia ei-maataloustuotteista nauttii suosituimmuusperiaatteen (MFN) kattamasta tullivapaudesta. Maailmankauppajärjestön puitteissa sidottujen MFN-tullien kattavuus on silti suppea, 14,4 prosenttia, ja sidottujen tullien taso korkea (suluissa vuonna 2010 sovellettu taso): keskimäärin 92,5 prosenttia (13 prosenttia), maataloustuotteiden osalta 97,2 prosenttia (17,5) ja ei-maataloustuotteiden osalta 36,1 prosenttia (12,3). Ghana on tehnyt palvelukaupan vapauttamiseen tähtääviä GATS-sitoumuksia 30 sektorin osalta, mikä vastaa ECOWAS-tasoa.

ECOWAS:n jäsenenä Ghana tulisi talouskumppanuussopimuksen piiriin, josta EU on neuvotellut ECOWAS:n kanssa jo vuodesta 2003 lähtien (Economic Partnership Agreement, EPA). Sopimus takaisi ghanalaistuotteiden tulli- ja kiintiövapauden voimaantullessaan, kun taas vastavuoroinen avautuminen taas sisältäisi siirtymäaikoja ja pyrki sallimaan teollisuuden mukautumisen vapaakaupan sääntöihin ja kilpailuun. EU:sta peräisin olevat tuotteet pääsisivät tullitta ja kiintiöttä ECOWAS-alueelle ja sen vapaan liikkuvuuden periaatteiden piiriin, lukuun ottamatta herkkisi määriteltyjä tuotteita, joiden tuotantoa ECOWAS katsoo tarpeelliseksi vielä suojata (Ghanan kohdalla kanatuotteet, sokeri, tomaatit, vehnä, tekstiilit ja niin edelleen). Tukeakseen Ghanan eri sektorien mukautumista EU vahvistaisi myös kauppaa tukevaa kehitysyhteistyötään.

ECOWAS:n markkinan avautumisen aste on yhä neuvotteluissa ongelmallinen kysymys. Todellinen taustalla vaikuttava ongelma on ECOWAS:n vaikeus saavuttaa omaa ratkaisuaan CET:stä, jonka tulisi ECOWAS:n käsityksen mukaan olla voimassa EPA -ratkaisua ennen. Neuvotteluiden venyttyä ja koska EU:n etuudet

olivat sille epäsuotuisia Ghana (Norsunluurannikon tavoin) aloitti erilliset neuvottelut EU:n kanssa väliaikaisesta talouskumppanuussopimuksesta ("interim EPA"). Rohkaisuna neuvotteluille EU myönsi yksipuolisesti EPA-sopimuksen etuja vastaavat väliaikaiset edut eli tullittomuuden ja kiintiövapauden ghanalaistuotteille. Kun Ghana ei kuitenkaan allekirjoittanut sittemmin valmiiksi neuvoteltua sopimusta, ilmoitti EU vuoden 2011 lopussa poistavansa etuudet vuoden 2013 loppuun mennessä, ellei allekirjoitusta tai alueellisen EPA:n voimaantuloa sitä ennen tapahdu.

Ghanan nykyinen hallitus on ilmoittanut EU:lle allekirjoittavansa sopimuksen. On kuitenkin mahdollista, että tämä tapahtuu vasta vaalien jälkeen. Sopimus on joutunut vaalikampanjoinnin kohteeksi. EU:nkin on mahdollisesti yllättänyt se, miten järjestäytynyt Ghanan ammattiyhdistysliike ja kansalaisjärjestösektori on viime aikoina ollut sopimusta vastustaessaan. Esiteytyssä kritiikissä EPA on jopa leimattu "uudeksi kolonialismiksi" ja "Afrikan orjuuttamiseksi". EU arvioi, että välittömät vaikutukset EPA:n hautaamisesta lopullisesti olisivat merkittävät. Ilman EPA:aa 22 prosenttia ghanalaisviennistä menettäisi korkeampina tulleana yhteensä 33 miljoonan euroa. Vaihtoehto, EU:n yleisten kauppaehtuuksien eli GSP:n (Generalised System of Preferences) jatkaminen vuoden 2013 jälkeen kun poikkeuksellisesti myönnetty tullivapaus lakkaa, olisi kuitenkin etenkin pidemmällä aikavälillä yhä monipuolistuvalle Ghanan viennille huonoin mahdollinen.

Liiketoiminnan edellytykset: Länsi-Afrikan valopilkku

Afrikassa on muitakin nopeasti kasvavia talouksia mutta harvassa liiketoiminnan edellytykset ovat vertailuissa pärjänneet Ghanan tavoin. Esimerkiksi maailmanpankin Doing Business 2012 –vertailu asettaa Ghanan sijalle 63 yhteensä 183 markkinasta. Vertailun valossa hankalimpia liiketoiminnan puolia ovat toiminnan aloittaminen (104.), rakennuslupien hankkiminen (156.), konkurssin selvittäminen (106.) sekä verojen maksaminen ja kansainvälisten rajojen ylittäminen (90.). Paikoin veroaste on jopa 70 prosenttia. Muilla osa-alueilla Ghana selviää alueen vertaismaita huomattavasti paremmin. Esimerkiksi sähkönsaanti on Ghanassa helpompaa kuin muualla Länsi-Afrikassa, jossa se on monesti todellinen haitta teollisen tuotannon käynnistämiseksi.

Muita ongelmia ja huomioon otettavia tekijöitä ovat työvoiman alhainen tuottavuus, infrastruktuurin puute, luotonsaannin vaikeus korkojen ollessa 16-25 pro-

sentin tasolla sekä maaomistuksen monimutkaisuus mukaan lukien korruptio. Ghanan pankkijärjestelmä koostuu vakaista kansainvälisistä liikepankeista kuten Barclays Bank, Standard Chartered Bank, eteläafrikkalaisen Ecobank ja nigerialaisen Access Bank. Valtaosa 26 pankista keskittyy silti vain luotonannosta välittömästi saataviin korkovoittoihin eikä toimi modernin liikepankin tavoin. Raha ei käytännössä kierrä taloudessa riittävästi. Suuriin hankkeisiin laina hankitaan ulkomailta.

Ghana panee toimeen parhaillaan erittäin tervetulleita uudistuksia, kuten julkisia hankintoja sääntelevää lainsäädäntöään sekä eri palvelualojen liberalisointihankkeita. Osa uudistuksista sisältää protektionistisia sävyjä, kuten paikallisen osaamisen ja tuotannon tukemiseen öljy- ja kaasusektoreilla tähtäävä Local Content Act.

Öljyn-, kaasun- ja energiantuotanto

Ulkomaisille sijoittajille mahdollisesti kiinnostavimmat sektorit ovat energiasektori sekä öljy- ja kaasusektori. Energiasektorin kehittäminen on keskeinen osa Ghanan teollistamissuunnitelmaa, joka ohjaa hallituksen teollisuuspolitiikkaa (Ghana's Industrialisation Roadmap). Investointeja lisätään parhaillaan kolmella erittäin energiantensiivisellä alalla, osin ulkomaisten investointien ja kiinalaislainten voimin: petrokemikaaliteollisuuden kehittäminen (metanoli, ammoniakki ja urea lannoitteiden valmistamiseksi), luonnonvarojen hyödyntäminen (suola, rauta, bauksiitti, sementin valmistus) ja teollisuustuotannon lisääminen (lasin valmistus, rauta- ja alumiinisulattamot, terästehtaat).

Ghanan virallinen tavoite on saavuttaa vuoteen 2015 mennessä 5000 megawatin julkiseen verkkoon tarkoitettua sähköntuotannon kapasiteettiä. Kapasiteetti on

nyt 2186 MW, koostuen ennen kaikkea vesivoimasta (1280 MW) ja kaasun hyödyntämisestä. Tilanne kuitenkin muuttuu nopeasti, sillä uusia vesi- ja etenkin kaasuvoimaloita on rakenteilla. Muiden uusiutuvien lähteiden osuudeksi tavoitellaan 10 prosenttia kapasiteetista.

Hallitus asettaa erityistä toivoa kaasun, koska Ghana lukeutuu arvioituiltalvarannoiltaan maailman 7-10 merkittävimmän lähteen joukkoon, eikä nykyisin Nigeriasta tuotu kaasu ole säännöllisyydeltään luotettavaa. Myös öljyntuotannosta kerättävä hukkakaasu on jo identifioitu tärkeäksi ja kipeästi uutta teknologiaa tarvitseväksi. Kiire on todellinen: vuonna 2011 Jubilee öljyesiintymää hyödyntävä Tullow Oil ilmoitti, että ellei se saa käyttöönsä teknologiaa hukkakaasun keräämiseksi, joutuisi se keskeyttämään öljyntuotannon vuoden 2013 kuluessa. Kaasulle on myös suunniteltu merkittäviä muita käyttökohteita, kuin sähköntuotanto.

Vuoden 2010 merkittävin kehitys energiasektorilla oli uuden sähkötariffin käyttöönotto, jonka toivotaan houkuttelevan myös kansainvälisiä sijoittajia alalle. Uuden kaasutariffin ja alan kehittämiseksi laajemmin tarvittavan suunnitelman (Gas Master Plan) oli määrää kummankin valmistua vuoden 2011 aikana, mutta muiden muassa maailmanpankin tuella toteutettavat tutkimukset kaasun kaupallisen hyödyntämisen eri näkökohdista olivat vielä vuoden 2012 keväällä kesken.

Vuoden 2012 tärkein uutinen on jo ollut kuitenkin polttoaineen valtiontukien poisto toistaiseksi ainakin osittain, jonka Ghanan hallitus toteutti kansainvälisen valuuttarahaston rohkaisusta vuoden alusta. Ratkaisu herätti runsaasti myös kritiikkiä ja parhaillaan pelätään vaaleihin valmistautuvan hallituksen ottavan etäisyyttä valuuttarahastoon, ja sen kurinalaisuuteen rohkaisevia neuvoja, kohtaan.

Yleisarvio

Ghanan talous oli vielä vuonna 2009 vakavissa ongelmissa, mutta nykyinen hallitus on onnistunut sen tervehdyttämisessä. Vuonna 2011 talouskasvu ylsi jo ennätyslukemiin kansainvälisestikin verraten, eivätkä syitä olleet vain suotuisat kullin ja kaakaon hinnat. Valtion tulojen keruu ja yleinen taloussuunnittelu parantivat. Ghana astui samalla öljyaikaan. Ghana eroaa muista mantereiden öljyvalloista ennen kaikkea siinä, että päästessään öljytulojen makua sillä jo on suhteellisen monipuolinen talous ja kehittynyt demokratia.

Ghana on nyttemmin kerännyt kehuja niin poliittisen vakauden, korruption vähentymisen kuin liiketoimintaedellytysten parantumisenkin ansiosta. Epävarmuustekijöitä tietenkin liittyy runsaasti edelleen vaalivuoden vaikutuksiin, ylikuumenemisriskiin, öljytulojen kohdentamiseen, velkaantumiseen sekä luvattujen uudistusten toteutumiseen. Valuutan cednin heikkeneminen dollariin vasten vuoden 2012 alkuneljänneksen aikana sekä sen kielteiset vaikutukset tärkeiden tuontituotteiden kuten polttoaineiden hintaan

ja yleisemmin inflaatioon, ovat tarkkaan seurattavia ja jopa huolestuttavia kehityksiä. Uudistuksista tärkeimmät koskevat energiasektoria ja etenkin kaasun hyödyntämistä eri käyttötarkoituksiin. Vuoden 2012 vaalit tulevat kaikesta päätellen vahvistamaan ulkomaisten sijoittajien luottamusta maan tulevaisuutta kohtaan, kävi vaaleissa miten hyvänsä.

Ghanan tarve teknologialle koskee sähköntuotantoa ja jakelua, öljy- ja kaasuinfrastruktuuria, kaivostuotantoa, maataloustuotteiden jalostusta ja kuljetusta, joilla myös suomalaisyritykset ovat kilpailukykyisiä. Liiketoimintaympäristönä ja vertailujen valossa Ghana olisi tuntuvasti helpompi sijoituskohde, kuin moni muu suomalaisyrityksille tutumpi markkina. Esimerkiksi norjalaisyritykset ovat vahvasti asemassa Ghanan kehittäessä öljy- ja kaasusektoreitaan. Vuonna 2011 Ruotsin vienti Ghanaan kasvoi 84 prosenttia ja tuonti Ghanasta 175 prosenttia. Ruotsin viennin arvo oli vuonna 2011 yhteensä 268 miljoonaa euroa, kym-

menen kertaa Suomea enemmän. Suomen vientiluvut ovat yhä vaatimattomat verrattuna muihin EU-kumppaneihin.

Viimeisen vuoden aikana suomalaisten yritysten kiinnostus on vahvistumassa osittain myös virallisten vienninedistämistoimien tukemana. Vienninedistämismatkan jatkotoimet ovat myös parhaillaan hahmottumassa keskittyen sektoreihin kuten maataloustuotteiden jalostus, kaivosteknologia, logistiikka, energia ja kaasu. Vuosien 2011 ja 2012 kuluessa Suomen Abujassa sijaitsevien suurlähetystön ja Finpron vientitoimiston toiminta keskittyivät Nigerian ohella entistä enemmän Ghanaan, ja vuonna 2012 toteutettu yritysvaltuuskuntavierailu Suomesta Accraan keräsi odotettua enemmän osanottoa. Yksityisaloitteellisuuden pohjalta syntyneen Suomi-Ghana kauppakamarin toiminta lähti lupaavasti käyntiin sekin, ja yritysten tueksi Ghanassa alettiin tarjota uusia suomalaistautaisia konsulttipalveluja.

MOSAMBIK

**Matti Kääriäinen ja Riikka Kangas*

Mosambikin pitkä sisällissota päättyi rauhansopimukseen vuonna 1992, jonka jälkeen maa on elänyt suhteellisen rauhallista ja melko nopean talouskasvun aikaa. Maasta tuli myös yksi kehitysavun antajayhteisön suosikkimaista. Yli puolet maan budjetista on rahoitettu avunantajamaiden rahoituksella aina näihin päiviin saakka. Toipuminen sodasta ja nousu maailman köyhimmän maan asemasta on ollut vaativaa ja ehkä odotettuakin hitaampaa. Mosambikista on, kivihillen lisäksi, viimeisen vuoden aikana löydetty mittavat määrät maakaasua. Erityisesti globaali energian kysynnän kasvu on luomassa Mosambikille aivan uudenlaiset edellytykset rahoittaa omaa kehitystään tulevana vuosina. Hyvän hallinnon puute, korruptio ja byrokratia vaikuttavat liiketoimintaympäristöön. Koko Mosambikin nopeasti kasvavan väestön pitäminen mukana kehityksessä ja kasvun hedelmien tasapuolinen jakaminen ovat Mosambikin yhteiskunnallisen kehityksen stabiliteetin turvaamisen kannalta olennaisia kysymyksiä. Vuonna 2014 pidettävät presidentinvaalit ja niiden jälkeen syntyvä poliittinen ja taloudellinen toimintakulttuuri ovat ratkaisevia jatkoon kannalta.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Mosambik on yksi Afrikan nopeasti kasvavista talouksista. Sen talouskasvu on ollut keskimäärin 6-8 prosenttia viimeisen parinkymmenen vuoden aikana eli hieman yli alueen muiden maiden keskiarvon. Tämä selittyy alhaisella lähtötasolla ja talouden kokoon nähden suurella ulkopuolisella avulla. Talous ei kuitenkaan ole juurikaan monipuolistunut eikä vienti ole suuresti kasvanut. Tuonnin arvo vuonna 2010 oli 2,8 miljardia dollaria ja viennin arvo 1,8 miljardia. Vuonna 2011 inflaatio laski hieman vuodesta 2010 (13 prosenttia) lukemaan 11,7 prosenttia. Mosambikin bruttokansantuotteen kasvun odotetaan jatkuvan voimakkaana, tosin maailmantalouden vaikeudet saattavat hillitä ulkomaisia investointeja. Vuoden 2011 kasvu oli 7,2 prosenttia ja hallituksen arvio vuodelle 2012 on 7,5 prosenttia.

Noususuhdanteen odotetaan jatkuvan lähivuosina erityisesti maasta löytyneiden mittavien mineraalivarojen takia. Maakaasulöydösten odotetaan tuovan valtiolle arvioiden mukaan 200-400 miljardin dollarin tulot seuraavien 40 vuoden aikana maakaasun hintakehityksestä riippuen. Mosambikin on laskettu nousevan näiden löydösten myötä maailman kolmanneksi suurimmaksi kaasun tuottajaksi. Maakaasun lisäksi Mosambikilla on myös realistiset mahdollisuuden seuraavan kymmenvuotiskauden aikana nousta yhdeksi

maailman suurimmista kivihillen viejistä. Kivihiili on jo tällä hetkellä tuotantovaiheessa oleva runsas luonnonvara, jossa Mosambikissa (erityisesti Teten provinsissa) olevat varannot ovat osoittautumassa valtaviksi koko maailmankin mittakaavassa.

Mosambikissa etsitään myös öljyä ja useat ulkomaiset yhtiöt kuten ENI, Portugalin Galp, Korean Kogas ja Mosambikin ENH ovat aloittaneet koeporaukset Rovuman altaassa. Tavoitteena on aloittaa öljyn vienti vuonna 2014. Mosambikista on löytynyt myös monia arvokkaita metalleja ja muita mineraaleja, joiden kaivostoimintaa ollaan käynnistämässä eri puolilla maata. Mineraalivarojen ohella ulkomaiset investoijat ovat kiinnostuneet mahdollisuuksista sekä metsä- että maatalouden osalta. Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestön FAO:n arvion mukaan maailman viljelykelpoisesta, tällä hetkellä vielä hyödyntämättömästä maa-alasta Mosambikissa on kuudenneksi suurin alue maailmassa. Viljelykelpoista maata on yhteensä 36 miljoonaa hehtaaria ja siitä nyt viljeltyä vain kuusi miljoonaa hehtaaria. Potentiaalia Mosambikista löytyy muualtakin, esimerkiksi kalastus ja turismi ovat vielä paljolti hyödyntämättömiä sektoreita, jotka jatkossa tulevat kontribuomaan nykyistä huomattavasti enemmän Mosambikin talouteen.

**Matti Kääriäinen on Suomen Mosambikin suurlähettiläs ja Riikka Kangas harjoittelija.*

Ulkomaiset investoinnit

Ulkomaisten investointien määrä on lähtenyt voimakkaaseen kasvuun. Vuoden 2010 tasoon verrattuna ulkomaiset investoinnit kolminkertaistuivat vuonna 2011 ja ylittivät kolmen miljardin dollarin rajan. Suurimmat toimijat ovat brasilialaiset kaivosjätit Vale ja Rio Tinto sekä australialainen Riversdale sekä juuri luvan saanut brittiläinen Beacon Hill. Vuonna 2011 yhdysvaltalainen öljy-yhtiö Anadarko teki 850 biljoonan kuutiometrin maakaasulöydön Rovuma –joen altaalta Teten provinssista Pohjois-Mosambikista. Anadarkon Mosambikin tulevien investointien määräksi arvioidaan ainakin 15 miljardia dollaria. Hyötyä näistä kaasuesiintymistä alkaa suuremmassa määrin tulla aikaisintaan vuonna 2018, jolloin Anadarko aloittanee nestemäisen maakaasun viennin. Italialainen energia-yhtiö ENI on paikallistanut lähes saman mittaluokan kaasuvaroja läheisiltä alueilta.

Pelkästään Rovuma –joen altaan löytö on määrältään kolminkertainen verrattuna Pohjanmeren jäljellä oleviin maakaasuvarantoihin. Ne ovat suurimmat ENI:n ja Anadarkon koskaan tekemät löydöt ja maailmanlaajuisesti suurimmat löydöt 10 vuoteen. Yhteensä löytöjen maakaasuvannot ovat mittavat ja niistä seuraa suuri muutos maailman maakaasumarkkinoille. Myös brasilialainen kaivosyhtiö Vale on panostanut satoja miljoonia dollareita Teten provinssin infrastruktuurin parantamiseen (rautatieverkoston laajennus, hiilen loppujalostuslaitoksen rakentaminen) ja valmisteilla on miljardi dollaria maksavan rautatien rakentaminen Tetestä Nacalan satamaan. Kiina on ollut vahvasti läsnä Mosambikissa jo vuosia. Sen tarjoaman lainarahoituksen kautta infrastruktuuria on kehitetty ja tullaan edelleen kehittämään tulevana vuosina. Kiinan ja Mosambikin kahdenvälinen kauppa on kymmenkertaistunut vuosikymmenessä.

Investointien virtaamisella maahan on myös lieveilmiöitä. Tämä näkyy Mosambikin valuutan meticalin vaihtokurssissa ja asuntojen hintakehityksessä. Vuonna 2011 metical oli suhteessa dollariin maailman eniten vahvistunut valuutta. Samalla maan hintataso on noussut huomattavasti viimeisten vuosien aikana. Positiivisesta yleisnäkymästä huolimatta Maailmanpankki varoittaa omassa analyysissään siitä, että Mosambikin myönteinen talouskehitys voi pysähtyä maailmantalouden heikkenemisen takia. Tällöin perushyödykkeiden maailmanhinta laskee ja ulkomaiset suorat investoinnit maahan vähenevät.

Taloudellisen kasvun näkökulmasta katsoen Mosambikin tulevaisuus näyttää hyvin myönteiseltä. Tulevaisuudennäkymien tarkastelu puhtaasti taloudellisista lähtökohdista ei kuitenkaan ole kestävää. Todellisuudessa Mosambik on mittavan haasteen edessä yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti kestävä kehityksen näkökulmasta katsottuna. On totta, että luonnonvaroista saatavilla tuloilla on realistinen mahdollisuus nostaa maa pois köyhyyskuopasta kasvattamalla ulkomaankauppaa ja investointeja. Yhtälailla huonosti hoidettuna samaiset luonnonvaroista saatavat tulot voivat johtaa epätasa-arvoisuuden jyrkistymiseen ja ennestään kasvattaa köyhien ja rikkaiden välistä kuilua. Yhteiskunnan polarisoitumisesta onkin jo saatu esimakua käytännön tasolla. Esimerkiksi Maputon alueella kansantuote on kasvanut vuositasolla kuusi kertaa enemmän kuin mitä kansallinen keskiarvo on.

Suomi ja Mosambik

Mosambik on yksi Suomen tärkeimmistä kehitysyhteistyön pitkäaikaisista kumppanimaista. Jo 1970-luvulla alkanut yhteistyö keskittyy tällä hetkellä maaseutukehitykseen, opetussektorin tukemiseen sekä yleiseen budjettitukeen, jonka kautta Suomi pyrkii osana laajempaa avunantajaryhmää vaikuttamaan myös politiikkadialogin avulla paremman toimintaympäristön luomiseen pitkällä tähtäimellä. Suomen apu on noin 30 miljoonaa euroa vuositasolla ja tulee pysymään samalla tasolla lähivuodet. Parhailaan on menossa Suomen uuden kehityspoliittisen ohjelman toiminnallistaminen ja siihen liittyvä maaohjelmointiprosessi, jonka aikana tulevat painopisteet määritellään tarkemmin.

Mosambikissa toimii myös useita suomalaisia Suomen ulkoministeriön tukemia kansalaisjärjestöjä, joiden ohjelmat tukevat osaltaan kehityspoliittisessa ohjelmassa määriteltyjen tavoitteiden täyttymistä Mosambikissa. Rahallisesti suurimmat näistä ovat Kirkon ulkomaanapu (KUA), jonka hankkeet keskittyvät muun muassa naisten oikeuksien parantamiseen ja hiv/aidsin ehkäisemiseen ja toimentuloturvan kehittämiseen, ja Suomen Punainen Risti (SPR), joiden hankkeiden avulla keskitytään parantamaan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten ruokaturvatilannetta, terveystietoutta ja vesi – ja sanitaatiotilannetta.

Kaupankäynti Suomen ja Mosambikin välillä on edelleen hyvin vähäistä, myös verrattuna muihin Pohjois-

maihiin. Vuodesta 2010 tuonti laski 95 prosenttia 3,5 miljoonaan euroon, kun taas vienti nousi 71 prosenttia 2,5 miljoonaan euroon. Tällä hetkellä Mosambikissa ei toimi pysyvästi suomalaisia yrityksiä, mutta kiinnostus on kasvamassa ja esimerkiksi Finnpartnership -ohjel-

ma on myöntänyt useille suomalaisille yrityksille siemenrahaa toimintamahdollisuuksien selvittämiseksi. Suurimmat investointisuunnitelmat ovat tällä hetkellä metsäsektorilla.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

YK:n Human Development Indeksien mukaan Mosambik on edelleen yksi maailman vähiten kehittyneistä maista. Se on noussut 15 vuodessa vain muutaman pykälän massiivisesta ulkoisesta avusta huolimatta ja on sijalla 184 yhteensä 187 maasta. Tuhoisa, yli 20 vuotta kestänyt sisällissota päättyi vuonna 1992. Sisällissota tuhosi maan tuotantorakenteet täydellisesti. Mosambik on demografialtaan nuori valtio – 45 prosenttia sen väestöstä on alle 18-vuotiaita. Maan virallinen työllisyysaste ei anna oikeaa kuvaa, koska valtaosa väestöstä työllistyy epävirallisen sektorin kautta. Pääsy puhtaaseen veteen on 40 prosentilla ja sähköä käyttää alle 10 prosenttia väestöstä. Aikuisväestöstä hiv-infektio on 11,5 prosentilla. Sodanjälkeinen kehitys on ollut nopeaa, mutta silti yhä puolet maan asukkaista elää alle yhdellä dollarilla päivässä.

Arvioitaessa Mosambikin sodanjälkeistä yhteiskunnallista kehitystä on tärkeää pitää mielessä maantieteelliset haasteet. Maan pinta-ala (785 000 neliökilometriä) asettaa omat haasteensa yhteiskunnalliselle ja taloudelliselle kehitykselle. Tämä voidaan nähdä osasyynä sille, että Mosambikin muutos tai kasvun hedelmät eivät ylipäänsä ole ulottuneet maaseudulle, jossa 70 prosenttia väestöstä elää. Vaikka pääsyä terveyspalveluiden ja julkisen opetuksen piiriin on pyritty parantamaan useiden interventtioiden kautta, niiden määrä ja laatu ovat olleet riittämättömiä. Tästä johtuen maaseudun elinolosuhteissa ei juuri mikään ole muuttunut. "Kehitys" Mosambikissa näyttääkin toistaiseksi olevan pienen väestönosan suhteetonta rikastumista muun väestön jäädessä paljolti sivustakatsojaksi. Maaseudun ja kaupunkien kehityksen epätasaisuudesta huolimatta kriisialttius Mosambikissa mielletään kuitenkin yhä enemmän luonnonkatastrofien mahdollisuuden kuin yhteiskuntarauhan järkkymiseen liittyväksi. Jännitystä on myös odotettavissa alueiden välillä luonnonvarojen hyötymisen noustessa entistä enemmän keskeiseksi kansalliseksi poliittiseksi kysymykseksi.

Monen Afrikan maan tavoin Mosambikin poliittinen valta rakentuu yhden dominoivassa asemassa olevan

vallankumouspuolueen varaan. Frelimo taisteli 10 vuotta Portugalin kolonialistista hallintoa vastaan. Sodan loputtua ensimmäiset demokraattiset monipuoluevaalit järjestettiin Mosambikissa vuonna 1994. Frelimo voitti vaalit ja on pysynyt vallankahvassa keskeytyksellä siitä lähtien. Yhden valtapuoleen varaan rakennettu järjestelmä ei kuitenkaan ole ollut kaikilta osin ongelmaton.

Arvioitaessa talouteen vaikuttavaa sisäpolitiikkaa korruptiokysymys nousee keskeiseksi. Mosambik on Transparency Internationalin mukaan erittäin korruptoitunut maa. Maan saama arvio (skaalalla 1-10) on 2,7 eli akuutin korruption tilanne. Mosambikin tilanne ei myöskään ole puheista huolimatta muuttunut paremmaksi viime vuosina. Vallan keskittyminen Mosambikissa on ratkaisevassa asemassa korruption kehityksessä ja pysyvyydessä. Näkemystä tukee myös Afrikan Unionin NEPAD –prosessiin (The New Partnership for Africa's Development) kuuluvan APRM:n (Africa Peer Review Mechanism) Mosambikin raportin näkemys hallitsevan puolueen, Frelimon julkisen tilan dominoinnista, joka hämärtää eron valtion ja puolueen välillä, ja siten aktiivisesti vahvistaa korruptiota ja rankaisemattomuutta, kuten myös aggressiivisesti pyrkii heikentämään poliittista oppositiota. Rahan ja poliittisen vallan liitto onkin jo johtanut Mosambikin liiketoimintaympäristön korruption ja ennalta arvaamattomuuteen. Muita talouteen ja yhteiskunnalliseen kokonaiskehitykseen vaikuttavia teemoja ovat harmaan talouden, järjestäytyneen rikollisuuden ja erityisesti huumausainekaupan suuri merkitys ja kasvu Mosambikissa.

Seuraavat kolme vuotta ovat poliittisen suunnan kannalta ratkaisevia, sillä Frelimon sisällä käynnissä olevan sukupolven vaihdoksen oletetaan alkavan myöhemmin 2012 järjestettävässä puoluekokouksessa. 2013 järjestettävistä kunnallisvaaleista odotetaan mielenkiintoisia, sillä ne näyttävät jatkuuko joissakin kaupunginjohtajavaaleissa alkanut opposition menestys laajemminkin. Suurempi poliittinen linjaus tapahtuu

vuoden 2014 presidentin vaaleissa ja parlamenttivaaleissa. Näillä kysymyksillä on Mosambikin tulevaisuuden kannalta keskeinen asema. Jatkuuko Frelimon julkisen tilan dominointi muuttumattomana, mikä joh-

taisi rahan ja poliittisen vallan liiton vahvistumiseen ja toisaalta yhteiskunnallisen epätasa-arvon kasvuun vai tasoittaako suurempi poliittinen oppositio tietä kestävämpään, inklusiivisempaan talouskasvuun?

Sääntely-ympäristön kehitys

Mosambikin historiallisen taustan ja muuttujat huomioon ottaen maan avautuminen maailmanmarkkinoille on käynyt verrattain nopeasti. Sisällissodan päättymisen jälkeen vuonna 1992 maasta tuli nopeasti Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsen vuonna 1995. Myös suhteet EU:n kanssa juontavat juurensa 30 vuoden taakse. Eteläisen Afrikan Kehitysyhteisön (SADC) kanssa Mosambikilla on ollut yhteistyötä järjestön perustamisesta, vuodesta 1980 asti.

Yhtenä maailman 48 kaikkein vähiten kehittyneimmistä valtioista Mosambik saa sopimuksen piirissä erillispauksia kansainvälisessä kaupassa. Maailman kauppajärjestön itsensä tekemän Mosambikia koskevan kauppapoliittisen tarkastelun mukaan kaudella 2001-2007 WTO:n jäsenyys on vaikuttanut Mosambikin talouskasvuun suotuisalla tavalla. Lisähyötyjä on saavutettu linjaamalla Mosambikin talouspolitiikkaan vaikuttavia käytäntöjä WTO:n vaatimuksiin sopiviksi.

Maailman kauppajärjestön jäsenyyden ohella EU on Mosambikin kauppapoliittisten suhteiden kannalta keskeinen toimija. EU on Mosambikin suurin kauppakumppani ja ehdottomasti suurin vientikohde, pääasiassa perushyödykkeiden kuten alumiinin ja toissijaisesti maataloustuotteiden ansiosta. Näiden ohella Mosambikista viedään pieniä määriä rautaa ja terästä. Tuonnissa EU jää hieman Etelä-Afrikan taakse. Vuonna 2011 Mosambikin tuonti EU:sta koostui pääsääntöisesti koneista – ja kulkuvälineistä, kemikaaleista, valmistustuotteista ja mineraaliöljyistä. EU:n ja Mosambikin väliset kauppasuhteet ovat yleisesti ottaen hyvät. Kaupan sääntöjen tasolla Mosambikin ja EU:n sääntöjä määrittelevät Everything But Arms Initiative ja EU:n Economic Partnership Agreement (EPA) -sopimus.

Käytännön tasolla EPA -sopimus määrittää EPA -sopimusmaiden EU:n sisämarkkinoille pääsyn ehdot tavarakauden osalta ja määrittää samat ehdot vastaavasti EU:lle. Sopimusneuvottelut maaryhmittymien kanssa alkoivat 2009. Mosambik kuuluu SADC -ryhmään yhdessä Botswanan, Tansanian, Lesothon, Namibian, Angolan ja Etelä-Afrikan kanssa. SADC -maiden yh-

teenliittymässä sopimusta ei ole vielä ratifioitu, mutta Mosambik allekirjoitti vuoden 2009 kesäkuussa väliaikaisen sopimuksen EU:n kanssa. Nykymuodossaan se takaa kiintiövapaan viennin Mosambikille EU:n alueelle ja vastaavasti 81 prosentin tulli- ja kiintiövapaan viennin EU:n alueelta Mosambikiin.

Sopimuksen ulkopuolelle jäävät paikallisen tuotannon kannalta herkätkä sektorit kuten vaateteollisuus ja maataloustuotteet. EU:sta tulevan viennin esteet poistuvat asteittain vuoteen 2023 mennessä. Käytännössä Mosambikin kannalta on yhdenmukaista solmiako SADC liittymänä EPA -sopimusta EU:n kanssa, sillä vanhempi EBA -sopimus takaa Mosambikille osapuilleen samat etuudet kuin mihin se olisi sopimusoikeudellisesti oikeutettu EPA -sopimuksen alla. EBA ja EPA -sopimusten suurin ero Mosambikin tapauksessa onkin se, että EBA -sopimuksen laillisuus Mosambikin näkökulmasta on heikompi. EBA ei käytännössä ole kahta sopimuspuolta yhtäläisesti sitova ja velvoittava sopimus, koska se on käytännössä EU:n kaikista kehittymättömmimmille maille antama yhden tahon suosituimmuusso-pimus. EPA -sopimus sen sijaan on sopimusoikeuden kaikki pykälät täyttävä sopimus kahden sopijaosapuolen välillä.

Mosambikin kansainvälistä kauppapolitiikkaa määrittää edellisen sopimusten ohella sen kuuluminen SADC:iin. SADC:n vapaakauppa-alue luo alueellisen markkina-alueen, jonka kaupan volyymi on 360 miljardia dollaria. Markkina-alueen sisäpuolella asuu 170 miljoonaa ihmistä ja se sisältää useita valtioita, joiden taloudet kasvavat seitsemän prosentin vuosivauhtia. Tämän lisäksi Angolan ja Kongon demokraattisen tasavallan odotetaan liittyvän SADC:n vapaakauppa-alueeseen, joka toisi 77 miljoonaa ihmistä ja 71 miljardia dollaria. Vapaakauppajärjestelyjen ansiosta tuottajat ja kuluttajat vapautuvat maksamasta tuontiveroa arviolta noin 85 prosentista kaikista vapaakauppa-alueen alueella tuotetuista tuotteista. Mosambik on SADC:n jäsenvaltiona sen kauppaprotokollan puitteissa sitoutunut tariffien asteittaiseen laskemiseen ja lopulta vapaakauppaan alueen sisällä. Tariffivä-

hennykset aloitettiin vuonna 2008 ja vapaakauppa pitäisi saavuttaa vuoteen 2012 mennessä kaikkien 12 osallistujamaan paitsi Etelä-Afrikan kanssa (vuoteen 2015 mennessä). Tuontiveron poiston ohella jäsenet ovat hyväksyneet kaupankäyntiä hidastavista ulkopuolisista esteistä, kuten tuonti- ja vientikiintiöistä luopumisen – muutamaa poikkeustilannetta lukuun ottamatta.

SADC:n alueellinen integraatio-ohjelma sisältää vapaakauppa-alueen lisäksi suunnitelman perustaa tulliliitto vuoteen 2010 mennessä, yhteismarkkinat vuoteen 2015 mennessä, rahaliiton vuoteen 2016 mennessä ja yhteisvaluutan perustamisen 2018 vuoteen mennessä. Käytännössä edellä mainitut tavoitteet ovat suurilta osin jääneet suunnitelmatasolle. Tulliliitto ei toteutunut sen paremmin vuoteen 2010 kuin 2012 mennessä eikä vapaakauppaa alueen sisällä vuoteen 2012 tulla saavuttamaan. Yritys luoda alueellinen vapaakauppa-alue ja hankkia vaurautta tätä kautta sopii kuitenkin EU:n EPA -sopimuksessa AKT -maille (Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maat) määriteltyihin linjauksiin. SADC:n perustussopimuksessa linjataan, että SADC:n päämäärä on "edistää kestävää ja oikeudenmukaista kasvua, taloudellista ja sosionomista kehitystä, teollista tuotantoa, tiiviimmän yhteistyön ja yhdentymisen, hyvän hallinnon ja kestävän rauhan ja turvallisuuden kautta, jotta alueesta tulee kilpailukykyinen ja tehokas toimija kansainvälisissä suhteissa ja maailmantaloudessa". Tuleeko näin joskus tapahtumaan, jää nähtäväksi.

Mosambikin kahdenvälisistä kauppasopimuksista tärkein lienee vuodesta 2000 alkaen Yhdysvaltojen kanssa voimassa ollut tulli- ja kiintiövapaa erillissopimus, joka takaa tullivapauden yli 6 400 tuotteelle African Growth and Opportunity Act (AGOA) -aloitteen alla. AGOA on määrittänyt tekstiilisektorin yhdeksi Mosambikin vahvuudeksi, jolla on nähty olevan myös vienninkasvattamisella realistisia mahdollisuuksia. Todellisuudessa Mosambik ei ole kuitenkaan kyennyt kilpailemaan Aasian maiden kanssa tekstiilisektorilla. Yhdysvaltalaiset yritykset ovat viime aikoina aktivoituneet Mosambikin suuntaan erityisesti luonnonvara- ja energiasektoreilla, ja niiden investointien ja maiden välisen kaupan voidaan olettaa lähivuosina kasvavan voimakkaasti.

Mosambikilla on kansainvälistä yhteistyötä usealla foorumilla ja sillä on voimassaolevat kansainvälistä kauppaa koskevat sopimukset, jotka helpottavat sen vientituotteiden pääsyä kansainvälisille markkinoille. Merkittäviä kauppapoliittisia kiistoja ei myöskään ole

ollut. Mosambikille oli tärkeää muun muassa päästä sopimukseen Tanzanian kanssa Rovuman altaan merirajasta uusien kaasulöytöjen hyödyntämisen turvaamiseksi kummankin maan osalta. Myös pitkään auki ollut kysymys Cahora Bassan vesivoimalan hallinnasta on ratkennut Mosambikin ja Portugalin päästyä sopuun Portugalin omistussuuden lunastamisesta. Portugalille on jäämässä enää pieni 7,5 prosentin osuus. Voimalan hallinta on nyt selkeästi Mosambikilla ja se pääsee vihdoin kontrolloimaan omaa energiatuotantoaan ja sen hyödyntämistä.

Mosambikin tulevaisuuden haasteena on talouden monipuolistaminen ja teollisuuden jalostusasteen nostaminen, jottei maa jäisi pelkästään raaka-aineiden viejän rooliin. Samanaikaisesti hyvän hallinnon puute, korruptio ja byrokratia hidastavat uskottavan ja toimivan yrityskulttuurin syntymistä.

Kauppaan ja investointeihin vaikuttavan sääntelyn kehitys

Maailmanpankin Doing Business -rankingissa Mosambik sijoittuu 183 maasta sijalle 139, kaksi pykälää Saharan eteläpuoleisen Afrikan keskiarvon alapuolelle. Liiketoiminnan aloittamista pidetään helppona, samoin investointisuojaan osalta Mosambik sijoittuu hyvin. Mosambik on myös pyrkimässä EITI:n (Extractive Industries Transparency Initiative) jäseneksi. EITI -ohjelman tarkoituksena on auttaa kansalaisjärjestöjä, mediaa ja kansalaisia laajemmin ymmärtämään, mitä luonnonvarasektorilla toimiville yhtiöille maksetaan, ja minkälaisia ja miten paljon tuloja tästä kertyy valtiolle. Mosambik hyväksyttiin EITI:n kandidaatiksi vuonna 2009, mutta vielä toistaiseksi tietojen avoimuus tuntuu olevan Mosambikin hallitukselle vaikea kysymys ja EITI:n todellinen hyödyllisyys jääkin vielä kyseenalaiseksi. Keskeiseksi ongelmaksi näyttää muodostuvan Mosambikin hallituksen pyrkimys saada merkittävä osuus suurista hankkeista omaan omistukseensa. Tämän tavoitteen toteuttaminen sitoi käytettävissä olevat pääomat moneksi vuodeksi maan kehittämisen sijasta hankkeiden rahoittamiseen ja Mosambikin oman omistussuuden turvaamiseen.

Yritysten perustamista ja rekisteröitymistä Mosambikissa ohjaa uusi kaupallinen asetus ja sitä täydentävä lainsäädäntö, jotka tulivat voimaan 2007. Näiden nojalla yritysrekisteröinnin menettelytapoja on yksinkertaistettu Mosambikissa. Yritysrekisteröinnissä on erotettavissa seuraavat vaiheet: 1) yrityksen nimen varaus oikeushenkilöiden rekisteröintiä hoitavassa laitoksessa, 2) yhtiön osakkaiden sopimus yhtiöjär-

jestyksestä, 3) pankkitilin avaaminen osakepääoman tallentamista varten, jolloin tarvittavien dokumenttien pitää olla kunnossa (todistettu jäljennös yhtiön nimen varaamisesta, luonnos yhtiön yhtiöjärjestyksestä, oikeaksi todistettu jäljennös osakkeenomistajien henkilöpapeista) ja 4) yrityksen virallistaminen. Tämän prosessin jälkeen yrityksen katsotaan olevan laillisesti perustettu, jonka jälkeen yrityksen nimi julkaistaan alan virallisessa lehdessä. Yhtiön perustamisen jälkeen yhtiö pitää vielä rekisteröidä veronkantoa varten. Yhtiön tulee saada toimintansa virallistamiseksi Suomen y-tunnusta vastaava yritysnumero. Yhtiön tulee myös hakea lisensejä samanlaisten kaupallisten yritysten toiminnan laillisuudesta vastaavilta viranomaisilta.

Mosambikin verojärjestelmä yhdistää kansalliset ja paikalliset verot. Kansalliseen verotusjärjestelmään kuuluvat verot ovat sekä suoria että epäsuoria ja toimivat eri tasoilla. Suoran verotuksen piiriin kuuluvat ansio- ja pääomaverot. Kulutusta koskee epäsuora verotus, joka sisältää niin arvonlisäveron, tullit ja ICE:n (erillinen kulutusta koskeva verotus). Mosambikin verojärjestelmässä yhtiöveroa veloitetaan verovuoden aikana kertyneistä tuloista. Tämä koskee etupäässä yksityisiä tai julkisia yrityksiä, osuuskuntia sekä pieniä määriä toimijoita, joilla ei ole oikeushenkilön statusta, ja joita ei jo veroteta muiden veronkantomekanismin alla. Yritysverotusaste on 32 prosenttia. Henkilökohtaista tuloveroa peritään vuosituloista sellaisilta ihmisiltä, jotka joko asuvat Mosambikissa tai joilla on tuloja Mosambikista. Arvonlisävero 17 prosenttia koskee tavaroiden myyntiä tai palvelujen tarjontaa sekä maahantuontia. Kulutusvero 20 prosenttia peritään tietyistä tuotteista. Tuonti ja vientitavaroiden verotus on seuraava: 1) 2,5 prosenttia raaka-aineet 2) 5 prosenttia pääomahyödykkeet, 3) 7,5 prosenttia puolivalmisteet ja 4) 20 prosenttia kulutushyödykkeet. Mosambikissa on lisäksi useita täydentäviä veroja kuten ajoneuvovero, perintövero ja lahjavero.

Aiempaan verrattuna Mosambik tarjoaa nykyään paremmat puitteet investoinneille. Maa on sitoutunut tärkeisiin lakiuudistuksiin (yhteensä toistakymmentä erillistä asetusta), jotka tarjoavat enemmän etuja ja investointikannustimia. Näistä esimerkkeinä ovat esimerkiksi asetus uusista säännöistä koskien verovelkojen maksamista osissa, investointilain 43/2009 muutos, jolla pyritään suotuisemman investointi-ilmapiiirin kehittämiseen poistamalla vaatimus koskien suorien kansallisten sijoitusten vähimmäismäärää sekä ase-

tus ulkomaisen firman vaatimuksesta investoida vähintään (2 500 000 MZN) pääoman vientiä ja voiton siirtoa varten. Mosambik panostaa investointien saamiseksi maahan ja tarjoaa tätä varten useita kannustimia. Riippuen investoinnin arvosta, sijaintipaikasta ja toimialasta investointikannustimet tarjoavat tulli- ja veroetuuksia tukikelpoisille hankkeille. Myös eriasteinen verohyvytysjärjestelmä on olemassa, riippuen siitä, mihin Mosambikin maantieteelliseen osaan investointi sijoittuu. Laitekohtaisia vapautuksia annetaan maahantuontiveroissa riippuen laitteista. Yksi investointikannustimista on päätös antaa 50 prosentin alennus varainsiirtoverosta hankittaessa kiinteää omaisuutta teollisuutta, maataloutta tai hotelleja varten, kunhan hankinnat on tehty kolmen vuoden kuluessa investointiluvan saannista. Mosambikin lainsäädäntöön kaavailut investointisuoja sisältävät oikeusturvan koskien omaisuutta ja oikeuksia, myös teollista omaisuutta. Investointisuoja poistavat lainaamiseen tai koronmaksuun ulkomailta liittyvät rajoitukset.

Mosambikissa on tällä hetkellä kaksi erityistä talousvyöhykettä (Zonas Económicas de Desenvolvimento Acelerado), Nacalan ja Beluluanen erityistalousvyöhykkeet, joiden avulla hallitus pyrkii edistämään maan taloudellisten ja kaupallisten suhteiden kehitystä. Erityistalousvyöhykkeiden on määrä toimia kasvun moottoreina, jotka vauhdittavat taloudellista kehitystä myös alueellisesti. Näillä vyöhykkeillä toimiville yrityksille on myönnetty erityyppisiä kannustimia, jotka koskevat esimerkiksi vero- ja tullivapauksia ja tekijänoikeuksien oikeudellisista suoja. Myös osinkojen siirtäminen ulkomaille sallitaan rajoituksetta. Erityisvyöhykkeiden kehittämiseksi hallitus on perustanut juridisesti itsenäisen yksikön, joka toimii Mosambikin suunnittelu- ja kehitysministeriön alaisuudessa.

Omaisuuksien rekisteröinti sekä sähkön ja luoton saanti ovat ulkomaisille, etabloitumaan pyrkiville yrityksille suurimpia haasteita. Myös maankäyttöä koskevat lait asettavat omat haasteensa yritystoiminnan ja kaupankäynnin aloittamiselle ja jatkumiselle Mosambikissa. Mosambikissa kaiken maan omistaa valtio. Yksityisomistus ei ole mahdollista. Kaupallisiin tarkoituksiin käytettävän maan maksimikäyttöaika on 50 vuotta. Se voidaan kerran uusiksi samalle aikajaksolle. Uusinnan jälkeen on esitettävä pyyntö uudelleen. Yrityksen on myös todistettava, että se on perustettu tai rekisteröity Mosambikissa maankäytön mahdollistamiseksi.

Yleisarvio

Mosambikin voidaan katsoa olevan monessa mielessä vedenjakajatilanteessa tulevaisuutensa kanssa. Maailla on kaikki mahdollisuudet kehittyä taloudellisesti varteenotettavaksi tekijäksi. Löydetty luonnonvarat teoriassa mahdollistavat apuriippuvaisuudesta irtautumisen ja taloudellisen omavaraisuuden. Mosambikin talous nykyisellään rakentuu vahvasti perushyödykkeiden kaupan varaan ja on erittäin herkkä maailmantalouden suhdanteiden heilahteluille.

Mosambikin talouteen alkaa virrata noin 5-10 vuoden sisällä huomattavia tuloja, ensin hiilen viennistä (arviolta puoli miljardia dollaria vuodessa) ja 5-10 vuotta tämän jälkeen vielä huomattavasti enemmän kaasun viennistä. Öljyn määrää ei vielä tiedetä (ei ole julkistettu), mutta sen uskotaan olevan huomattava. Mosambikista löytyy myös mineraaleja jatkuvasti eri puolilta maata. Haaste on nyt kyetä hallitsemaan tämä valtava muutosprosessi ja neuvotteleman kansainvälisten yritysten kanssa sellaiset sopimukset, että Mosambik itse saa luonnonvaroistaan kohtuullisen korvauksen ja pystyy niiden turvin kääntämään maan kehityksen kestäväälle pohjalle ja poistamaan maan suurimman ongelman, laajalle levinneen köyhyyden.

Tällä hetkellä Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto IMF auttavat Mosambikin hallitusta sekä neuvottelemaan kansainvälisten yritysten kanssa että uudistamaan luonnonvaroihin liittyvää lainsäädäntöään ja varojen hallintaa. Ulkomaisten investointien määrän arvioidaan nousevan 90 miljardiin dollariin seuraavan kymmenen vuoden aikana ja tämä tulee tuomaan maahan sekä suuria mahdollisuuksia että myös ongelmia. Heikko hallinto, korruptio ja suuri köyhyys liitettyinä suuriin rahavirtoihin on yleensä resepti ongelmille. Järjestäytynyt rikollisuus on jo nostanut maassa päätään ja liikemiesten kidnappaukset ja murhatkin ovat olleet viime aikoina aiempaa enemmän uutisaiheina. Toisaalta investoinnit luovat maa-

han työpaikkoja, uskoa tulevaisuuteen ja ulkomaisella avulla myös antavat mahdollisuuden maan kehittämiseen rauhanomaisella ja maan taloutta kestäväällä tavalla monipuolistamalla. Kykeneekö Mosambikin tuleva vuoden 2014 vaaleissa valittava johto tähän, on maan kohtalon kysymys.

Mosambikissa tarjoutuu luonnonvarabuumin myötä myös moninaisia muita mahdollisuuksia ulkomaisille yrityksille. Erityisesti infrastruktuuri kaipaa suurta remonttia. Maa tarvitsee uusia satamia, rautateitä, maanteitä, energialinjoja, ammattikouluja ja niin edelleen. Maan oma kapasiteetti ja osaaminen näihin haasteisiin vastaamiseksi on lähes olematon ja siksi maahan virtaakin yrityksiä ulkomailta. Lukumäärältään eniten Etelä-Afrikasta sekä Portugalista, jonka hankala työttömyystilanne työntää tuhansia portugalilaisia työ hakuun vanhoihin siirtomaihin. Myös Kiina, Intia ja Brasilia ovat aktivoituneet Mosambikissa ja käynnistäneet suuriakin infrastruktuuri- ja maataloushankkeita eri puolilla maata.

Kilpailutilanne on maassa haastava ja toimintaympäristö on korruptoitunut, mutta mahdollisuuksia tulee olemaan myös paljon ja monilla eri sektoreilla. Suomalaisilla yrityksillä on myös hyvät mahdollisuudet osallistua tähän prosessiin. Maatalousala, informaatioteknologia, energia, kuljetus, metsäteollisuus sekä opetus ja terveys ovat sektoreita, joilla varmasti avautuu mahdollisuuksia myös suomalaisille toimijoille, joilla on halua ja riskinottoa tulla mukaan tähän Mosambikin "Eldoradoon". Kehitysavun merkitys Mosambikin taloudessa tulee lähivuosina selvästi vähenemään. Suomi pyrkii omalla toiminnallaan tukemaan maan siirtymistä pois ulkomaisesta lahja-apuriippuvuudesta ja maan kehityksen rahoittamista jatkossa yksityisillä rahavirroilla julkisen rahoituksen sijaan. Kaupan ja yksityisen sektorin rooli myös kehityksen rahoittajana tulee olemaan jatkossa keskeinen.

SAUDI-ARABIA

**Jarno Syrjälä*

Saudi-Arabian talouden kasvu jatkui vuonna 2011 edelleen vahvana, ja maa nousi Kansainvälisen valuutatarahaston IMF:n listauksen mukaan maailman 20. suurimmaksi kansantaloudeksi. Öljyn maailmanmarkkinahinnan pysyminen korkealla tasolla tarjoaa Saudi-Arabialle edelleen mahdollisuuksia panostaa yhteiskunnalliseen kehitykseen sekä talouden rakenteen monipuolistamiseen. Kaupallistaloudellinen yhteistyö Suomen kanssa elää selvää kasvuvaihetta.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Vuoden 2011 aikana talouden kehitys Saudi-Arabiassa jatkui voimakkaana. Maan bruttokansantuote nousi 577 miljardiin dollariin, mikä merkitsee 6,8 prosenttia kasvua edellisvuoteen verrattuna. Asukaslukuun suhteutettu bruttokansantuote per capita nousi 20 500 dollariin. Bruttokansantuotteen kasvuksi vuonna 2012 ennakoidaan keskimäärin 4-5 prosenttia. Ennusteiden vaihteluväli on kuitenkin aiempaa suurempi. Kansainvälisen talouden yleinen kehitys sekä Lähi-idän alueeseen liittyvät omat epävarmuustekijät tekevät tulevan kehityksen arvioinnin entistä vaikeammaksi.

Yleisen hintatason nousu Saudi-Arabiassa on alueellisestikin verrattuna ollut viime vuodet suhteellisen ripeää. Vuonna 2010 inflaatiovauhti oli viisi prosenttia ja vuonna 2012 sen arvioidaan pysyvän suunnilleen samalla tasolla. Talouskasvunsa ansiosta Saudi-Arabia nousi vuonna 2011 IMF:n listauksen mukaan maailman 20. suurimmaksi kansantaloudeksi. Lähi-idän maiden joukossa maa on bruttokansantuotteella mitattuna selvästi suurin. Kansainvälisesti Saudi-Arabian laajempi taloudellinen merkitys syntyy sen roolista maailman suurimpien öljyvarojen haltijana sekä kyvystä toimia kansainvälisillä öljymarkkinoilla markkinatasapainon ohjaajana. Saudi-Arabian hallussa on noin neljännes maailman tunnetuista öljyvaroista, arviolta noin 260 miljardia barrelia.

Saudi-Arabian taloudellinen kehitys on jatkossakin pitkälti riippuvaista öljyn hintakehityksestä. Lyhyellä tähtäimellä öljynhinnan arvioidaan pysyvän budjetin perustana olevan tason yläpuolella, joten seurauksena on edelleen merkittäviä valtiontalouden ylijäämiä. Edellisvuosien ylijäämien ansiosta maa on pystynyt

luomaan myös mittavat valuuttavarannot, joiden avulla se pystyy tarvittaessa neutraloimaan öljyn maailmanmarkkinahintojen vaihtelujen negatiivisia vaikutuksia omaan talouteensa.

Samaan aikaan Saudi-Arabian valtion kokonaisvelan supistuminen on jatkunut edelleen ja painunut selvästi alle 10 prosenttiin bruttokansantuotteesta, kun se esimerkiksi kymmenen vuotta sitten oli vielä yli 80 prosenttia.

Yhteiskunnan perusrakenteen kehittämiseksi sekä talousrakenteen diversifioimiseksi Saudi-Arabia panostaa merkittävästi myös öljy- ja energiateollisuuden ulkopuolelle. Etenkin kaivossektorista toivotaan voimakasta kasvualuetta. Maan länsi- ja koillisosissa sijaitsevat mittavat kulta-, hopea-, sinkki, kupari- ja teollisuusmineraalivarannot. Saudi-Arabiassa on viime vuosina uudistettu merkittävästi sektoria koskevaa lainsäädäntöä myös kansainvälisten toimijoiden houkuttelemiseksi mukaan toimintaan.

Infrastruktuuriin panostaminen merkitsee sitä, että Saudi-Arabian merkitys rakennusteollisuuden keskeisenä markkina-alueena Persianlahdella säilyy. Alueella käynnissä olevista rakennushankkeista Saudi-Arabian osuus on noin neljännes. Suurta perusrakentamistarvetta pitää yllä jo pelkkä väestönkasvukin. Seuraavan 20 vuoden aikana tarvitaan vähintään miljoona uutta asuntoa.

Rakennussektoria työllistävät myös liikennehankkeet. Laajoja maaliikennehankkeita on käynnissä sekä tietä rautatieverkoston kehittämiseksi. Samoin kahden

**Jarno Syrjälä toimii suurlähettiläänä Suomen Riadin suurlähetystössä.*

suurimman kaupungin – Riadin ja Jeddän – lentokenttiä laajennetaan merkittävästi. Riadin lentokentän vuosittainen matkustajakapasiteetti tullaan nostamaan vuoden 2016 loppuun mennessä nykytasoon verrattuna kaksinkertaiseksi eli 24 miljoonaan lentomatkustajaan. Jeddän kapasiteetti nostetaan vuoteen 2014 aikana 17 miljoonasta 30 miljoonaan matkustajaan vuodessa.

Yhteiskunnan kehityksen turvaamiseksi pidemmällä aikavälillä Saudi-Arabia panostaa voimakkaasti kansalaistensa osaamisen kehittämiseen. Koulutus- ja opeusmenojen määrä on yli kolminkertaistunut kuluneen vuosikymmenen aikana ja sektorin painoarvo tulee säilymään myös lähivuosien kehitysohjelmissa. Vuonna 2012 valtion menoista yli neljännes käytetään tämän sektorin kehittämiseen. Tilanne tarjoaa edelleen mahdollisuuksia myös suomalaisille alan toimijoille.

Ulkomaankaupan osalta Saudi-Arabian kokonaisviennin arvo vuonna 2011 oli 312 miljardia dollaria. Tärkeimmät vientikohteet olivat Japani, Etelä-Korea, Yhdysvallat ja Kiina. Tuonnin arvo samana vuonna oli

106 miljardia dollaria. Tärkeimmät tuontimaat olivat Yhdysvallat, Kiina, Saksa ja Japani.

Suomen kauppavaihto Saudi-Arabian kanssa on ollut perinteisesti kannaltamme ylijäämäistä. Suomen kokonaisvienti Saudi-Arabiaan vuonna 2011 oli 299,4 miljoonaa euroa ja kokonaistuonti Saudi-Arabiasta 22,9 miljoonaa euroa. Vientimme kasvoi vuoden 2011 aikana 49 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Suomen tärkeimpiä vientituotteita Saudi-Arabiaan ovat erilaiset koneet ja laitteet sekä paperi ja puu. Saudi-Arabiasta tuodaan Suomeen pääasiassa muovia ja muovin raaka-aineita.

Tarkan kokonaiskuvan saaminen suomalaisten yritysten operoinnista Saudi-Arabiassa on edelleen hankalaa. On vaikea sanoa, paljonko esimerkiksi epäsuoran viennin arvo on tai paljonko Saudi-Arabiaan tuodaan tuotteita kolmansissa maissa sijaitsevista suomalaisista tytäryrityksistä tai muista valmistusyksiköistä. On myös huomioitava, että palvelujen vienti Saudi-Arabiaan on kasvussa.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Lähi-itää viime aikoina koskenut poliittinen liikehdintä ei ole ulottunut Saudi-Arabiaan, kuten ei juuri muuallekaan Persianlahden alueelle. Muutosta kaipaavien laajojen liikkeiden tai väestöryhmien toiminnasta ei ole merkkejä. Keskeinen selittävä tekijä olojen vakauden takana on kuningas Abdullahin nauttima arvostus johtajana. Myös maan johdon taloudelliset mahdollisuudet sekä valmius tyydyttää kansalaistensa tarpeita ylläpitävät vakautta. Sisäistä turvallisuustilannetta Saudi-Arabiassa voidaan pitää edelleen hyvänä.

Vastatakseen kansalaisten tarpeisiin hallitus toteuttaa myös uudistuspolitiikkaa, jonka tavoitteet ja etenemisvauhti tuntuvat ehkä länsimaisen mittapuun mukaan vaatimattomilta. Maan ominaispiirteet asettavat tässä suhteessa kuitenkin selviä rajoituksia. Saudi-Arabiaa on edelleen pidettävä monessa suhteessa hyvin konservatiivisena ja perinteisenä yhteiskuntana. Öljyteollisuuden tuoman kehityksen myötä heimopohjaisen beduiiniyhteiskunnan modernisointi on tapahtunut nopeasti, mikä osaltaan on luonut osassa kansaa muutostarintaa.

Voimakkain yhteiskunnallinen keskustelu Saudi-Arabiassa liittyy edelleen kysymykseen naisten asemasta.

Maan johto on tiedostanut tilanteen ja nykyisen hallitsijan aikana on nähty tärkeitä kehitysaskelia muun muassa naisten poliittisten osallistumismahdollisuuksien sekä koulutus- ja työntekomahdollisuuksien suhteen.

Moneen muuhun Lähi-idän maahan verrattuna Saudi-Arabian johdolla on nykyisessä asetelmassa myös erinomaiset taloudelliset lähtökohdat parantaa kansalaisten toimeentuloa ja heidän nauttimiaan yhteiskunnallisia etuja ja palveluja. Maassa on viime vuoden lopun tietojen mukaan jo 12,5 miljoonaa internetin käyttäjää.

Saudi-Arabialla on myös edessään vastaavia haasteita kuin muillakin arabimailla, esimerkiksi omaa väestöä koskeva työttömyys. Virallisesti työttömien saudien määrä on lähellä puolta miljoonaa (noin 11 prosenttia työvoimasta), ja alueelle tyypilliseen tapaan ongelma koskee erityisesti nuorisoa.

Kansainvälisessä politiikassa Saudi-Arabialla on keskeinen merkitys arabimaiden ja islamilaisen maailman johtavana valtiona sekä pyhien paikkojen vartijana. Kuningas Abdullahin valtakaudella Saudi-Arabia on

harjoittanut aktiivista ulkopoliittikkaa, joka on näkynyt myös Lähi-idän tapahtumien yhteydessä viime aikoina. Saudi-Arabian tavoitteina ovat perinteisesti olleet maan keskeisen alueellisen aseman säilyttäminen, arabien ja muslimien etujen puolustaminen, islami-

laisten hallitusten yhteistyön edistäminen sekä hyvien suhteiden säilyttäminen muihin öljyntuottajamaihin ja öljynkuluttajiin. Saudi-Arabia on öljyntuottajajärjestö OPEC:n keskeinen jäsen ja se kuuluu myös G20-ryhmään.

Säätely-ympäristön kehitys

Saudi-Arabia liittyi Maailman kauppajärjestön WTO:n jäseneksi vuonna 2005. Tämän jälkeen maa on toiminut määrätietoisesti vahvistaakseen integroitumista kansainväliseen kauppajärjestelmään. Maasta onkin tätä kautta kehittynyt entistä avoimempi ja helpommin ennakoitavissa oleva toimintaympäristö yrityksille niin kaupan kuin investointienkin osalta.

Saudi-Arabia on Persianlahden yhteistyöneuvoston GCC:n (Gulf Cooperation Council) suurin jäsenmaa. Tämä alueellinen järjestö perustettiin vuonna 1981 tavoitteena edistää jäsenvaltioiden välistä koordinaatiota ja integraatiota eri osa-alueilla. Toistaiseksi painopiste on ollut taloussektorilla ja GCC-tasolla tehdyt päätökset tietysti vaikuttavat toimintaan jäsenmaissa. GCC on edelleen syventämässä keskinäistä yhteistyötään.

GCC on neuvotellut vapaakauppasopimuksesta EU:n kanssa parinkymmenen vuoden ajan. On selvää, että vapaakauppasopimuksen puuttuminen laskee EU-maiden kilpailukykyä suhteessa muihin maihin. EU-maiden suhteellinen osuus GCC-maiden kaupakumppanina on ollut laskussa jo vuosia. Erityisesti Kiina, Intia ja Etelä-Korea ovat kasvattaneet osuuttaan GCC-markkinoilla EU-maiden kustannuksella. GCC-

maat ovat EU-maille viidenneksi tärkein kohdemarkkina-alue. EU-maat puolestaan ovat GCC-maiden vinnin tärkein kohdealue, mutta vain hieman suurempi kuin Japani yksin. Vuonna 2010 viennin arvo EU-alueelta GCC-maihin oli 65 miljardia euroa ja tuonnin arvo vastaavasti 35 miljardia euroa.

Saudi-Arabian riippuvuus ulkomaisesta työvoimasta säilyy edelleen korkeana ja tilanne vaikuttaa myös ulkomaisten yritysten operointiin maassa. Vaikka hallitus pyrkii politiikallaan lisäämään omien kansalaistensa työllistymismahdollisuuksia, tulee kehitys tässä suhteessa olemaan edelleen hidasta. Ulkomaisten yritysten tulee kuitenkin hyvissä ajoin ennen etabloitumista Saudi-Arabiaan perehtyä niin sanottuun Nitaqat-ohjelmaan, joka määrittää ulkomaalaisten työntekijöiden kiintiöt suhteessa paikallisten työntekijöiden määrään.

Saudi-Arabia jatkaa myös maan rahoitusmarkkinoiden asteittaista avaamista. Pääomamarkkinoita säätelevät viranomaiset ovat tehneet jo päätöksen sallia ulkomaisten yritysten listautumisen pörssiin vuoden 2012 aikana (Tadawul Stock Exchange) ja lähikuukausina odotetaan päätöksiä, joilla helpotetaan ulkomailta tehtäviä sijoituksia.

Yleisarvio

Saudi-Arabian asema Lähi-idän suurimpana kansantaloutena ja vahvan taloudellisen kasvun keskuksena säilyy edelleen. Vuonna 2011 mittava julkinen kulutus sekä suhteellisen löysä rahapolitiikka loivat edellytyksiä vahvalle talouskasvulle. Vuonna 2012 tilanne näyttää jatkuvan tältä osin entisellään. Öljyn hintakehitys antaa hallitukselle edelleen runsaasti liikkumavaraa rahoituspuolella. Vaikka toimintaympäristönä Saudi-Arabia näyttää sisäisesti säilyvän vakaana niin taloudellisesti kuin poliittisestikin, voivat Lähi-idän alueen tapahtumat ja epävakaus tuki heijastua myös sen kehitykseen.

Saudi-Arabian hallituksen toiminta tuotantorakenteen monipuolistamiseksi tulee pidemmällä tähtäimellä

pienentämään riippuvuutta öljytuloista ja kehittämään yhteiskuntaa laajemminkin. Kuitenkin kehityksessä on monia pullonkauloja, yhtenä keskeisimmistä oman koulutetun ammattitaitoisen työvoiman puute. Samoin panostus tutkimus- ja kehitystoimintaan on edelleen hyvin alhaisella tasolla.

Vaikka hallitus pyrkii selvästi vahvistamaan yksityissektoria, säilyy valtiollisten toimijoiden merkitys edelleen keskeisenä etenkin tärkeimmillä talouden osa-alueilla. Ulkomaisten yritysten näkökulmasta tämä merkitsee sitä, että vaikuttajien ja päätöksentekijöiden määrä on tavallisesti suhteellisen pieni. Heidän lähestymisensä on myös helpompaa kuin yleensä luullaan.

ARABIEMIRAATIT

**Ilkka-Pekka Similä*

Arabiemiraatit tarjoaa suomalaiselle yritysmaailmalle merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia. Maan kasvotukset ovat hyvät ja niihin liittyvät kehittämissuunnitelmat mittavat. Suurien infrastruktuurihankkeiden lisäksi maa hakee korkeaa ja uusinta teknologiaa sekä osaamista. Korkean teknologian kysyntä kattaa myös kapean alan high tech -osaamisen, joka merkitsee liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille pk-yrityksillekin. Arabiemiraattien avoimet markkinat merkitsevät myös kovaa kilpailua. Vientiponnistelut vaativat kärsivällistä ja pitkäjänteistä toimintaa sekä mielellään läsnäoloa, jotta tuloksia alkaisi syntyä. Kulttuurin ja toimintatapojen tunteminen on tärkeä edellytys liikesuhteen syntymiselle. Monet suomalaisyritykset ovat toimineet emiraattimarkkinoilla menestyksekkäästi todistaen suomalaisen osaamisen olevan kilpailukykyistä.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Seitsemän emiraattikunnan muodostama Arabiemiraattien liittovaltio kuuluu Persianlahden vauraimpiin ja vakaimpiin valtioihin. Huolimatta maailmantalouden epävarmoista näkymistä Arabiemiraattien talouskasvunäkymät seuraaville vuosille ovat lupaavat. Economic Intelligence Unitin (EIU) ennusteiden mukaan maan talous kasvaa nousujohteisesti vuosina 2012–2016 keskimäärin 5,1 prosenttia. Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n luokituksessa (2010) Arabiemiraatit oli maailman 33. suurin talous. Bruttokansantuote per capita on noin 50.000 dollaria (arviot vaihtelevat lähteestä riippuen).

Suorien sijoitusten vastaanottajana Arabiemiraatit on alueen kakkonen (75 miljardia dollaria 2000–2010) Saudi-Arabian jälkeen. Abu Dhabi omistaa yhden maailman suurimmista valtiollisista sijoitusrahastoista, jonka suuruudeksi IMF on arvioinut yli 300 miljardia dollaria

Maan kansantalouden perusta muodostuu käytännössä kahdesta emiraatista, Abu Dhabista ja Dubaista. Abu Dhabi edustaa yli 50 prosenttia maan koko bruttokansantuotteesta ja 40 prosenttia väestöstä. Maan öljy- ja kaasuvaroista 95 prosenttia sijaitsee Abu Dhabin alueella. Dubain osuus maan bruttokansantuotteesta on noin kolmannes.

Arabiemiraatit on maailman kahdeksanneksi suurin öljyntuottaja ja neljänneksi suurin öljynviejä. Päivätuo-

tanto vuonna 2011 ylsi 2,5 miljoonaan barreliin. Maan tavoitteena on nostaa öljyntuotanto 3,5 miljoonaan barreliin vuoteen 2018 mennessä. Öljyteollisuuden osuus bruttokansantuotteesta on 29 prosenttia, valtiotuloista 69 prosenttia ja 85 prosenttia vientituloista vuonna 2009. Huolimatta siitä, että Arabiemiraattien – ja varsinkin Abu Dhabin – talous perustuu edelleen suurimmaksi osaksi öljyyn ja kaasuun, Abu Dhabin suunnitelmissa on ollut monipuolistaa talouttaan miljardi-investoinneilla muun muassa uusiutuvaan energiaan, terveydenhuoltoon, koulutukseen, turismiin, ICT:hen ja rahoituspalveluihin. Tätä varten Abu Dhabi lanseerasi vuonna 2008 kunnianhimoisen taloussuunnitelmansa "Abu Dhabi Economic Vision 2030", jonka tavoitteena on monipuolistaa talouden perustaa ja vähentää edelleen riippuvuutta öljystä. Tähän liittyy myös öljyn jatkojalostusta sekä öljyyn ja energiaan liittyvää teollisuutta, kuten lannoitteiden kehittämistä sekä muovi-, kemikaali- ja alumiiniteollisuutta.

Arabiemiraatit tavoittelee asemaa myös uusiutuvan energian ja ekologisen rakentamisen keskuksena. Abu Dhabi on lanseerannut ja kehittämässä mittavaa Masdar City –ekokaupunkihanketta. Kansainvälisen uusiutuvan energian järjestön (IRENA) päämaja sijaitsee niin ikään Abu Dhabissa.

Kasvavaan energiantarpeeseen pyritään vastaamaan myös ydinenergialla. Arabiemiraatit (käytännössä Abu Dhabi) solmi vuonna 2009 Etelä-Korean kanssa

**Ilkka-Pekka Similä toimii suurlähettiläänä Suomen Abu Dhabin suurlähetystössä.*

20 miljardin dollarin kaupat neljän 1 400 megawatin voimalan toimittamisesta. Neljän reaktorin kapasiteetin arvellaan kattavan neljänneksen Abu Dhabin sähköntarpeesta. Hankkeen on määrä valmistua vuoteen 2020 mennessä.

Arabiemiraatit on viimeisen 30 vuoden aikana voimakkaasti laajentanut vapaakauppa-alueisiinsa liittyviä ohjelmia. Tällä hetkellä maassa toimii 26 vapaakauppa-aluetta. Vuonna 2010 näiden kauppavaihto kasvoi 23 prosenttia, noin 350 miljardiin dirhamiin (noin 70 miljardia euroa).

Finanssikriisin seurauksena isot rakennushankkeet, kuten Guggenheim tai Louvre -museot, ovat viivästyneet. Abu Dhabi haluaa näin ennakoita myös mahdollisen öljyn hinnan laskun ja kontrolloida budjettivarojen käyttöä. Toisaalta kuitenkin infrastruktuurihankkeet jatkavat edelleen Abu Dhabin prioriteettilistan kärjessä.

Finanssikriisin myötä kiinteistömarkkinat romahtivat ja Dubai ajautui velkakiiriin ja joutuu uudelleen järjestämään velkojaan. Abu Dhabi ja maan keskuspankki avustavat Dubaita 20 miljardin dollarin lainoilla ja muilla järjestelyillä. Strategisen sijaintinsa ansiosta Dubai on kuitenkin pystynyt vakiinnuttamaan asemansa alueellisenä logistiikkakeskuksena. Arabiemiiraatit on globaalin kaupan solmukohta, joka toimii huomattavana jälleenviennin keskuksena. Tämä pätee erityisesti Dubaissa sijaitsevaan Jebel Alin satamaan, mutta tulevaisuudessa myös Abu Dhabiin rakenteilla olevaan Khalifa-satamaan. Sekä Dubain että Abu Dhabin lentoyhtiöt (Emirates ja Etihad) ja lentokentät kasvavat voimakkaasti maan ollessa lentoliikenteen kannalta mannertenvälisessä solmukohdassa. Arabikevään poliittiset levottomuudet ovat vahvistaneet

Dubain ja myös koko maan asemaa sijoitus- ja sijoitautumiskohteena. Arabikevät näkyy myös turismin kasvuna Arabiemiiraateissa.

Arabiemiiraattien talouden kasvuodotuksiin liittyviä riskitekijöitä ovat poliittisen tilanteen kärjistyminen alueella (Iranin ydinohjelma), öljyn hinnan lasku, euroalueen talouskriisin leviäminen ja Aasian talouskasvun hidastuminen.

Arabiemiiraattien vienti vuonna 2010 oli 200 miljardia dollaria ja tuonti 180 miljardia dollaria. Keskeisimmät kauppakumppanit olivat Intia, Kiina, USA, Iran ja Saksa. Aasia kattaa lähes puolet viennistä ja tuonnista reilun kolmanneksen. Suomen kauppa Arabiemiiraattien kanssa on perinteisesti ollut voimakkaasti vientivoittoista, tuonnin ollessa hyvin vähäistä. Tuonnin vähäisyyttä selittää se, ettei Suomi osta Arabiemiiraateista öljyä, joka on toistaiseksi edelleen maan merkittävien vientituote.

Suomen vienti Arabiemiiraatteihin osoittaa jälleen pirstymisen merkkejä muutaman vuoden laskukauden jälkeen. Vuonna 2011 vienti ylsi lähes 400 miljoonaan euroon (vuonna 2010 254 miljoonaa euroa). Osuus Suomen kokonaisviennistä on nyt 0,7 prosenttia. 2000-luvun alun huippuvuosista ollaan kuitenkin vielä kaukana. Tuolloin vienti saavutti yhden miljardin euron rajan. Suurin syy viennin alenemiselle on se, että suora tavaravienti on vähentynyt suomalaisten yritysten siirrettyä tuotantoaan kolmansiin maihin. Tärkeimpiä vientituotteita ovat edelleen teolliset tuotteet kuten matkapuhelimet, nosturit, hissit, koneet ja muut laitteet. Useilla suomalaisilla yrityksillä on Arabiemiiraateissa aluekeskuksensa, joiden kautta ne kattavat useita maita lähialueella.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Arabiemiiraattien poliittinen järjestelmä on kestänyt ympärillä kuohuvan arabikevään paineet. Yhteiskuntarauha on säilynyt ja kansalaiset ovat tyytyväisiä hallitsijoihinsa. Maa on niin poliittisesti kuin taloudellisestikin vakaa ja sisäinen turvallisuus on vahva. Maassa ei ole näkyviä fundamentalistia ryhmittymiä. Emiraatit ovat pääosin maltillisia sunni-muslimoja ja uskontoministeriö valvoo tiukasti muun muassa moskeijoiden levittämää sanomaa. Huolimatta siitä, että Arabiemiiraatit on islamilainen maa ja se noudattaa islamilaisia säädöksiä ja lakeja, se on avoin länsimaiselle kanssakäymiselle. Liike-elämän toimintaympäristö on toimiva ja ennustettava.

Arabiemiiraateissa valtaa pitävät perinteiset, heimo-taustaiset hallitsijasuvut. Korkein valta on seitsemän emiirikunnan muodostamalla hallitsijoiden neuvostolla (Supreme Council of Rulers), joka valitsee presidentin, pääministerin ja korkean oikeuden tuomarit sekä hyväksyy pääministerin valitseman hallituksen. Käytännössä presidentiksi valitaan Abu Dhabin hallitsija ja varapresidentiksi ja pääministeriksi Dubain hallitsija. Abu Dhabin nykyinen hallitsija Khalifa Bin Zayed al Nahyania on ollut vallassa vuodesta 2004 saakka. Emiirikunnat harjoittavat hyvin itsenäistä sisäistä politiikkaa.

Liittovaltion 40-paikkaisen parlamentin (Federal National Council) rooli on nimellinen, lähinnä neuvoa-antava. Kansalaisten osallistuminen parlamenttivaaleihin on edelleen rajoitettua. Vuoden 2011 vaaleissa hallitsijat olivat valinneet äänestäjiksi noin 30 prosenttia äänioikeutetuista, joista noin kolmannes käytti oikeuttaan. Hallitus tosin on väläyttänyt äänestys-oikeuden laajentamista koskemaan kaikkia maan kansalaisia vuoteen 2020 mennessä. Myös parlamentin vallan kasvattamisesta on puhuttu. Demokratian haasteena on myös se, että kansalaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan on laimeaa.

Suunnitelmia poliittisten oikeuksien laajentamiseksi voidaan tarkastella myös arabikevään tapahtumia vasten. Demokratia nähdään oppimisprosessina, jota kohti tulee hitaasti kiihuttua. Radikaalit muutokset ympärillä nähdään varoittavina esimerkkeinä hallitsemattomasta muutoksesta, mutta myös todisteina Arabiemiraattien yhteiskuntajärjestelmän onnistumisesta.

Economic Intelligence Unitin (EIU) demokratia-indeksin mukaan (Democracy Index 2011) Arabiemiraatit on sijalla 149 (167 maasta). Sijoitus on heikentynyt yhdellä vuoteen 2010 verrattuna. EIU:n jaottelun mukaan Arabiemiraatit kuuluu kategoriaan autoritaariset hallinnot. Toisaalta luokittelu ei anna yksiselitteistä kuvaa emiraattiyhteiskunnan kehityksestä. Saman indeksissä viitataan Transparency Internationalin korruptioluokitukseen, jossa Arabiemiraatit on sijalla 28 (178 maasta), sijoittuen alueen maista toiseksi parhaaksi Qatarin jälkeen. Human Development Indexissa Arabiemiraattien sijoitus on parhaassa kategoriassa (katso alempana).

Demokratian eteneminen lienee myös lähivuosina hidasta. Poliittisia puolueita ei sallita, eikä maassa myöskään ole näkyvää oppositiota. Poliittisen järjestelmän kritiikki on kielletty. Tästä esimerkkinä oli niin sanottu bloggaajien tapaus, jossa viisi aktivistia tuomittiin vuoden 2011 lopulla 2-3 vuodeksi vankilaan hallitsijoiden loukkaamisesta ja maan turvallisuuden vaarantamisesta. Presidentti tosin armahti heidät välittömästi.

Maan hallitsijat joutuvat jatkossakin taiteilemaan taloudellisen avautumisen ja avoimuuden ja perinteisen heimopohjaisen yhteiskunta- ja päätöksentekojärjestelmän välillä. Vuonna 1971 itsenäistynyt maa on läpikäynyt valtavan muutoksen ja modernisaation. Modernin ja tradition yhteensovittaminen on toistaiseksi onnistunut, mikäli yhteiskuntarauha ja kansalaisten tyytyväisyys ovat mittareita.

Koulutus on Arabiemiraateissa asetettu erääksi tärkeimmistä tulevaisuuden haasteista. Emiraattikansalaisten koulutus nähdään keskeisenä välineenä kehityksessä kohti modernia ja innovoivaa tietoyhteiskuntaa. Keskustelu koulutuksen merkityksestä käy maassa kiivaana. Tässä yhteydessä korostuu myös oman kulttuuriperinnön ja arvojen säilyttäminen.

Koulutukseen liittyy myös keskustelu niin sanotusta emiratisaatiosta, joka tarkoittaa kantaväestön koulutustason nostamista korkeammaksi tavoitteena ottaa kasvavassa määrin hallintaan yhteiskunnan eri sektoreita. Tavoite on varsin kunnianhimoinen ottaen huomioon, että maan omia kansalaisia on 15-20 prosenttia koko väestöstä ja yhteiskunta suurelta osin toimii ulkomaisen työvoiman varassa. Arviot maan väkiluvusta vaihtelevat 6-8 miljoonaan. IMF:n mukaan siirtotyöläisten osuus maan koko työvoimasta on jopa 96 prosenttia. Hyvin poikkeuksellinen demografinen rakenne tulee jatkossakin olemaan maalle ja emiratisaatiolle suuri haaste. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan Arabiemiraattien omien kansalaisten työttömyysaste vuonna 2009 oli 14 prosenttia. Tämä potentiaalinen poliittinen ongelma ei liene aktualisoitua niin kauan kun liittovaltiolla on varoja ylläpitää nykyisen tasoiset hyvinvointipalvelut ja valtiontukiaiset.

Yksi yhteiskunnallisesti mielenkiintoinen kysymys tulee olemaan naisten aseman kehitys. Edistys naisten asemassa selittyy maan nopealla modernisaatiolla ja myös koulutuskysymysten painotuksella. Human Development Indexin (2011) mukaan Arabiemiraatit oli sijalla 30 (187 maasta). Maa sijoittui parhaaseen kategoriaan, ollen myös Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän maista toiseksi paras Israelin jälkeen. Naisten osuus yliopisto-opiskelijoista on 77 prosenttia. Kun vielä 1970- ja 1980-luvuilla työssäkäyvien naisten osuus oli hyvin pieni, on tilanne muuttunut huomattavasti. Tämän päivän numerot kertovat emiraattinaisten tulevan määrätietoisesti työelämään: 66 prosenttia julkisen sektorin virkamiehistä ja 20 prosenttia maan diplomaattikunnasta on naisia. Naisia rekrytoidaan myös poliisivoimiin ja asevoimiin. Naisryttäjien määrä on niin ikään kasvussa. Maan hallituksessa on neljä naisministeriä ja parlamentissa seitsemän naiskansanedustajaa 40:stä. Positiivisen kehityksen ohella voidaan todeta, että ihmisoikeusjärjestöjen raportit kiinnittävät myös huomiota naisiin kohdistuvaan juridiseen ja taloudelliseen syrjintään, mikä selittyy pitkälti uskonnollisilla ja kulttuuritekijöillä.

Siirtotyöläisten oikeuksien turvaamiseen liittyy edelleen merkittäviä haasteita. Huolimatta siitä, että Arabiemiraatit on ratifioinut useita ILO:n sopimuksia, siirtotyöläisten heikko asema ja huono kohtelu kolhivat maan mainetta ja imagoa, jossa korostetaan yhteiskunnan monikulttuurista harmoniaa. Arabiemiraatit pyrkii kuitenkin jatkuvasti kehittämään siirtotyöläisten asemaa turvaavaa lainsäädäntöä. Viimeisin esimerkki on kotiapulaisten asemaan liittyvien lakien säätäminen tämän vuoden alussa. Viime vuonna Arabiemiraatit ratifioi tähän liittyvän ILO:n sopimuksen. Muilla kuin emiraattikansalaisilla ei ole poliittisia oikeuksia. Emiraattikansalaisuuden saaminen on käytännössä erittäin vaikeaa, vaikka suku olisi asunut maassa jo useamman sukupolven ajan.

Arabiemiraateissa on perustuslain turvaama sananvapaus, mutta tiedotusvälineiden toimintaa kontrolloidaan. Televisio ja radio ovat valtion omistuksessa. Toisaalta kansainvälisiä radio ja tv-kanavia on saatavilla. Useilla kansainvälisillä mediatyhtiöillä, kuten CNN ja BBC on toimistot Dubain Media City Free Zonella. Maassa on saatavilla useita ulkomaalaisia lehtiä. Emiraattilehdistössä kirjoitetaan hyvinkin avoimesti yhteiskunnallisista kysymyksistä ja ongelmista, liittyen esimerkiksi koulutukseen tai terveydenhuoltoon. Sen sijaan maan hallitsijoista ei kirjoiteta kriittiseen sävyyn, kuten ei myöskään ulkopoliitikasta. Sopimatomiksi katsottuja nettisivustoja estetään poliittisten, uskonnollisten tai kulttuuristen syiden takia. Internet on lisännyt voimakkaasti suosiotaan ja Arabiemiraatit on internetin käyttäjämäärältään Lähi-idän korkeimpia. Etenkin sosiaalisen median käyttö internetin välityksellä on lisääntynyt huomattavasti. Kansainväli-

sen telekommunikaatioliiton (ITU) mukaan internetin käyttäjien määrä vuonna 2010 oli lähes 3,8 miljoonaa, kun se 10 vuotta aikaisemmin oli 735 000. Reporters Without Borders -järjestön World Press Freedom Index 2012 mukaan Arabiemiraatit on sijalla 112 (179 maata), ollen alueen maista kolmantena Israelin ja Libanonin jälkeen.

Arabiemiraattien ulkopoliittikkaa voisi luonnehtia pienen valtion pragmaattiseksi reaali politiikaksi konfliktierkällä alueella. Tavoitteena on alueellisen vakauden ja rauhanomaisen kehityksen turvaaminen. Perinteisten arabisuhteiden ohella keskeinen elementti maan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on ollut läheinen suhde Yhdysvaltoihin. Maan sotilaallinen turvallisuus on pitkälti nojannut yhteistyöhön Yhdysvaltojen kanssa. Persianlahdella partioi Yhdysvaltojen 5. laivasto. Maan keskeisin viiteryhmä on Persianlahden yhteistyöneuvosto GCC.

Keskeinen turvallisuuspoliittinen kysymys ja syy Arabiemiraattien mittaville puolustusinvestoinneille on Iran ja sen valtapyrkimykset alueella. Control Risks -yhtiön arvion (2010) mukaan Arabiemiraattien suurin potentiaalinen uhka on Iranin mahdollinen selkkaus länsimaiden ja Israelin kanssa Iranin ydinaseohjelman vuoksi. Iranin taannoiset uhkaukset sulkea Hormuzin salmi uusien pakotteiden seurauksena todistavat uhkakuvan realistisuuden. Sotilaallisen konfliktin taloudelliset seuraukset alueelle arvioidaan katastrofaalisiksi. Erityisesti tämä vaikuttaisi Dubain talouteen. Iran on Dubain toiseksi suurin kauppakumppani ja 8000 yritystä Dubaissa on riippuvaisia jälleenviennistä Iraniin.

Säätely-ympäristön kehitys

Arabiemiraattien kaupparegiimi on avoin, tullit ovat matalat ja tullien ulkopuolisia kaupanesteitä on vähän. Maan keskimääräinen tullitaso on laskenut 5,1 prosentista 4,9 prosenttiin ja kaikki tullinimikkeet on sidottu. Arabiemiraatit soveltaa GCC-maiden yhteistä ulkotullia. Tuontilisensiointia ei harjoiteta, kuten ei myöskään vientiveroja, pois lukien romumetalli. Tuontirajoituksia ja -kieltoja sovelletaan turvallisuus-, uskonto- tai moraaliperustein.

Arabiemiraateissa ei ole kilpailulainsäädäntöä, mutta tähän liittyvä lakiluonnos on parhaillaan käsittelyssä. Julkissa hankinnoissa suositetaan paikallisia yrityksiä ja toimittajia. Arabiemiraatit ei ole WTO:n julkisia han-

kintoja säätelevän plurilateraalisopimuksen jäsen. Sen sijaan maa on ITA-sopimuksen osapuoli.

Teollis- ja tekijänoikeuksia suojellaan lainsäädännön kautta ja toimeenpanoon kiinnitetään myös kohtuullisesti huomiota muun muassa erilaisten tietoisuuden lisäämiseen tähtäävien ohjelmien avulla. Arabiemiraattien tavoitteena on tehokkaan IPR-suojan kautta edistää innovaatioita ja houkutella investointeja.

Avoimen kaupparegiimin rinnalla maan investointipoliittikka sen sijaan on rajoitusten kohteena. Ulkomalaisomistusta paikallisissa yrityksissä rajoitetaan edelleen 49 prosenttiin. Poikkeuksen tästä muodostavat

vapaakauppa-alueet, joissa 100 prosentin ulkomalaisomistusta sallitaan ja investoijat on vapautettu tulo- ja yritysveroista 15 vuodeksi. Ulkomaisten pankkien toimintaa säädellään ja niihin kohdistuu 20 prosentin myyntivoittovero. WTO kehotti Arabiemiraatteja kauppapoliittisessa maatutkinnassa tämän vuoden helmikuussa muun muassa liberalisoimaan investointilainsäädäntöään ja ulkomaista omistusta.

Kauppapolitiikassa Arabiemiraattien keskeisenä tavoitteena on markkinoillepääsyn lisääminen sekä monenkeskisten kaupanvapauttamisneuvottelujen että kahdenvälisen ja alueellisten vapaakauppasopimusten kautta. WTO:n jäsenenä Arabiemiraatit on kontribuoinut Dohan kauppaneuvottelukierrokseen tekemällä esityksiä NTB-sektorilla (muut esteet kuin tullitariffit)

ja raaka-aineissa sekä pöydännyt alustavan palvelukaupparjouksen.

Alueellisten kauppasopimusten osalta Arabiemiraatit on GCC:n jäsenenä solminut sopimukset Singaporen ja EFTA:n kanssa. GCC-jäsenyyden ohella Arabiemiraatit on jäsenenä myös PAFTA:ssa (Pan Arab Free Trade Agreement). GCC:n vapaakauppaneuvottelut Uuden Seelannin kanssa saatiin vuonna 2009 päätökseen, mutta sopimusta ei ole vielä allekirjoitettu. GCC käy parhaillaan vapaakauppaneuvotteluja EU:n, Mercosurin, Australian, Kiinan, Intian, Japanin, Korean, Pakistanin ja Turkin kanssa. EU:n kanssa neuvotteluja on käyty 20 vuotta, eikä ole nähtävissä että ne saataisiin pikaiseen päätökseen.

Yleisarvio

Arabiemiraatit tarjoaa suomalaiselle yritysmaailmalle merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia vakaassa toimintaympäristössä. Maan kasvuodotukset ovat hyvät ja niihin liittyvät kehittämissuunnitelmat mittavat. Suurien infrastruktuurihankkeiden lisäksi maa hakee korkeaa ja uusinta teknologiaa sekä osaamista ja usein etsitään myös parasta ja kalleinta. Panostus korkeaan teknologiaan kuten uusiutuvaan energiaan, on myös Abu Dhabin 2030 -suunnitelman keskeinen elementti. Korkean teknologian kysyntä kattaa myös kapean alan high tech -osaamisen, joka merkitsee liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille pk-yrityksillekin.

Suomen vienninedistämisen kannalta seuraavassa huomioita eräisiin potentiaalsiin ja nouseviin sektoreihin:

Uusiutuvan energian painotuksen myötä ympäristökysymykset tiedostetaan Arabiemiraateissa yhä vahvemmin. Tämän myötä muun muassa jätehuolto on noussut kysymykseksi, johon haetaan tulevaisuudessa ratkaisuja.

Terveystieteiden sektori on myös vahvasti nousemassa kansakunnan agendalla. Elintasotatiedot lisääntyvät nopeasti ja niitä halutaan ehkäistä.

Koulutussektorin kehittäminen merkitsee myös ulkomaisen osaamisen valjastamista Arabiemiraattien

asettamien kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa. Koulutusviennissä Suomi on jo saanut vahvaa jalansijaa. Kilpailu alalla on kuitenkin kova ja kiristyy. Suomalainen koulutusvienti kaipaisi jatkossa "tuotteistamista" pystyäkseen valtaamaan lisää alaa.

Puolustustarvikeviennille tarjoutuu jatkossakin potentiaaliset markkinat. Persianlahden alue on yksi alan suurimmista markkinoista. Vuonna 2010 Arabiemiraatit käytti puolustushankintoihin lähes 16 miljardia dollaria, toiseksi eniten Persianlahden maista Saudi-Arabian jälkeen. Kun hankinnat aikaisemmin tehtiin pääsääntöisesti Yhdysvalloista, ja myös Iso-Britanniasta, nyt hankinnoissa haetaan toimittajia laajemmalla kirjolla.

Vienninedistämisen ja liiketoiminnan kannalta Arabiemiraatit tarjoaa mittavat mahdollisuudet. Toisaalta avoimet markkinat merkitsevät kovaa kilpailua. Vienti- ja tuontitietojen vaativat kärsivällistä ja pitkäjänteistä toimintaa sekä mielellään läsnäoloa, jotta tuloksia alkaisi syntyä. Kulttuurin ja toimintatapojen tunteminen on tärkeä edellytys liikesuhteen syntymiselle. Monet suomalaisyritykset ovat toimineet emiraattimarkkinoilla menestyksekkäästi todistaen suomalaisen osaamisen olevan kilpailukykyistä.

Maaailman markkinat 2012

